

96

A

BÜNTETŐ PERJOG
TANKÖNYVE.

IRTA

DR. BALOGH JENŐ

EGYETEMI TANÁR,

A M. TUD. AKADÉMIA LEV. TAGJA.

ELSŐ FÜZET.

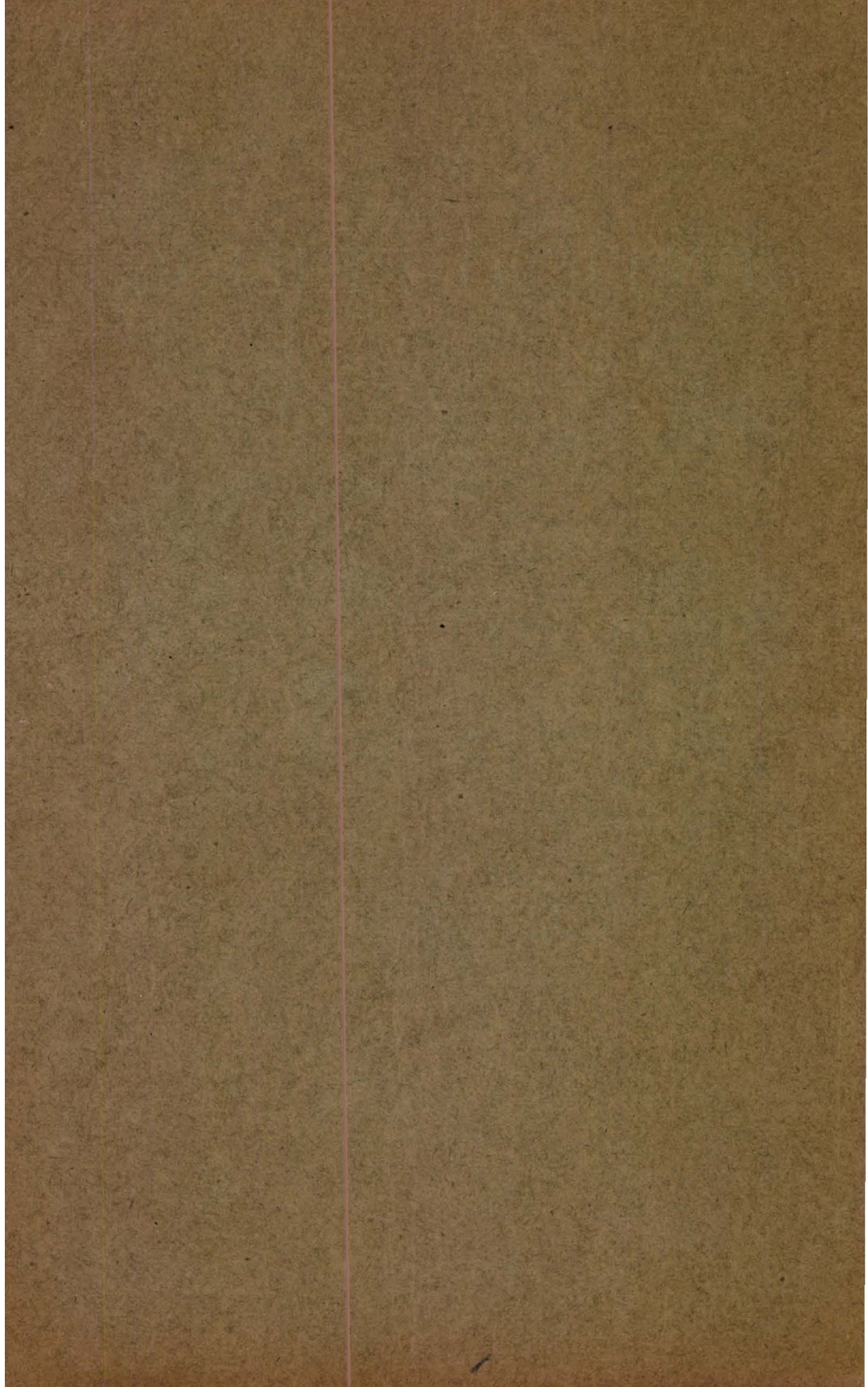

BUDAPEST,

GRILL KÁROLY-FÉLE KÖNYVKIADÓ-VÁLLALAT

1906.

Ára 4 korona.

A
BÜNTETŐ PERJOG
TANKÖNYVE.

IRTA

DR. BALOGH JENŐ

EGYETEMI TANÁR,

A M. TUD. AKADÉMIA LEV. TAGJA.

ELSŐ FÜZET.

BUDAPEST,
GRILL KÁROLY-FÉLE KÖNYVKIADÓ-VÁLLALAT
1906.

ELŐSZÓ.

Tanári működésem közben évek óta tapasztaltam, hogy azoknak a hallgatóimnak, akik előadásaim alapján óhajtanak colloquálni vagy előttem vizsgáznak, szükségük volna könnyen érthető, lehetőleg tömör tankönyvre.

Minthogy előadásaim rendszere, tárgya és tartalma nagyon sokban eltér azoktól a becses művektől, amelyek megírását dr. Fayer László, dr. Finkey Ferencz és dr. Lukács Adolf tanár uraknak köszönhetjük és melyeket a nálam kérdezősködő hallgatóknak segédkönyvül ajánlani szoktam, ennél fogva többek kívánságára új tankönyv megírását kellett elhatároznom.

Dolgozatomnak tartalmát és kereteit a fennemlített cél szem előtt tartásával állapítottam meg.

E tankönyvben egyúttal felülvizsgáltam és több irányban módosítottam a „*Magyar bünvádi eljárási jog*“ cz. munkámban (I. rész 1901.) kifejtett nézeteimet, valamint kiegészítettem előbbi munkámnak némely hézagait.

Tudom, hogy tankönyvemnek az *egyetemes* jogtörténeti vázlatot tartalmazó része jóval szélesebb keretű, mintsem azt *magyar tételes* jogi munkában magam is óhajtanám.

Ennek oka különleges hazai viszonyainkban rejlik.

Igazságügyi szervezetünk és büntető perjogunk *nem* önálló magyar jogalkotás és *nem is kizárólag* nemzeti jogfejlődés terméke, mert azokat törvényhozásunk *1871-től kezdve* mindig nyugateurópai mintára szabályozta. Evvel szemben a *jogtörténeti* előadások keretében a nyugateurópai jogfejlődésnek kötelező tanítása és tanulása hazánkban épen legutóbb szűkebb térre szorított és így a hallgatóság némely előadásokban a külföldi büntetőperjogok történetének *legfontosabb* részeiből sem fog *egyáltalán semmit* hallani. Meg fog történni, hogy hallgatóim egy része a *jogtörténeti* előadásokból az esküdtbírótság vagy ügyészség keletkezéséről és fejlődéséről

ről, a nyomozó eljárásról, a kötött bizonyítási rendszerről és *sok más* egyéb jelentőségteljes tárgyról *semmitsem* tanult és így nem érthetné meg tételes igazságügyi szervezetünk és büntető perjogunk némely alapelveit, ha az egyetemes jogfejlődést nagy vonásokban fel nem tüntetném. Ebből az okból volt mellőzhetetlen, hogy legalább vázlatosan kifejtsem azon büntető perjogok fejlődését, melyek Európa szárazföldjén az igazságügyi szervezet alapintézményeire és a jelenleg hatályban levő büntető perjogok vezérelveire, tehát közvetve a jelenleg hatályban levő magyar jogra is a legnagyobb befolyást gyakorolták.

A bűnvádi perrendtartásnak és mellék-törvényeinek teljes szövegét tankönyvembe *nem* vettem fel. Ezt a mellőzést egyrészt az előbb említett törvénykönyvnek nagy terjedelme, másrészt az indokolja, hogy a tankönyv feladatánál fogva nem a törvénytövegre, hanem az *elméleti* és *tudományos* kifejtésekre helyeztem súlyt. A törvény szövegét a tanuló bármely törvény-kiadásban megtalálhatja.

„A bűnvádi perrendtartás magyarázatá“-nak I. és III. kötetében, valamint „Magyar bűnvádi eljárási jog“ cz. munkámban részletes *irodalmi hivatkozásokkal*, tüzetesen beszámoltam azokról az irodalmi forrásokról, melyeket most említett munkáim megírásánál felhasználtam. Utóbbi dolgozatom előszavában (IV. l.) indokoltam azt is, miért tartottam szükségesnek a külföldi munkáknak tüzetesebb idézését.

Ebben a tankönyvben már annak elűtő rendeltetésénél fogva is felesleges lett volna az összes irodalmi hivatkozásokat ismételni. Ennélfogva *mindazokat az idézéseket*, melyeket előbb említett munkáim tartalmaznak, *ezúttal is fentartom* és tankönyvemben csak az újabban megjelent vagy korábbi munkáim megírása óta részletesen tanulmányozott művekre, valamint a főbb kérdéseknél az alapvető munkákra hivatkoztam. Erre szükség volt avégből, hogy elszámoljak újabb tanulmányaimról és hogy hallgatóim közül azok, akik a büntetőjogi seminariumban igazságügyi szervezeti vagy büntető perjogi kérdéseket dolgoznak fel, a főbb kérdéseknél megtalálhassák azokat a legkiválóbb munkákat, melyeknek tanulmányozását különösen figyelmükbe ajánlom.

Budapesten, 1906. február havában.

A szerző.

TARTALOM-JEGYZÉK.

I. BEVEZETŐ RÉSZ.

ELSŐ KÖNYV.

Alapvető tanok.....	Lap 3
---------------------	----------

ELSŐ FEJEZET.

Alapfogalmak	3
1. §. Az állam feladatai a büntető törvénykezés terén	3
2. §. Büntetőjog fogalma és felosztása. (Anyagi és alaki büntetőjog.)	4
3. §. Büntető eljárás. A büntető jogszolgáltatás vezérszempontjai	5
4. §. A büntető per (bűnper). Bírói eljárás.....	7
5. §. A büntető eljárás és a büntető perjog fogalmainak különbsége	9
6. §. A büntető perjog részei.....	9
7. §. A büntető perjog tudománya	9
8. §. E tankönyv tartalma és keretei	10

MÁSODIK FEJEZET.

A büntető eljárás tárgya	10
9. §. A bűnügyek és a bűnperben eldöntendő mellék-kérdések	10

HARMADIK FEJEZET.

A büntető törvénykezésben eljáró hatóságok, közegek, felek és magánügyének	11
10. §. Az állam hatóságai és közegei	11
11. §. A felek fogalma a bűnperben általánosságban	12
12. §. A felek B. P.-ünk terminológiája szerint. Felsorolásuk. Kép- viselőik	15
13. Az eljárás folyamán szereplő többi magánügyének	17

NEGYEDIK FEJEZET.

	Lap
A büntető eljárás lefolyásának vázlata	18
14. §. A büntető eljárás nevei és főszakai	18
15. §. A büntető eljárás feladatai	19
16. §. A felek főteendői a büntető eljárásban	20
17. §. A büntető és a bírói eljárás előfeltételei	21
18. §. A büntető és a bírói eljárás, illetőleg a bűnper határai	22
19. §. A büntető eljárás folyamán felmerülő teendők megoszlása a törvényszéki és esküdthírosági ügyekben, az eljárásnak különböző szakai szerint	24
20. §. A törvénykezési teendők megoszlása járásbírosági ügyekben	26
21. §. A büntetés végrehajtása	26

MÁSODIK KÖNYV.

Egyetemes jogtörténeti vázlat	27
22. §. Bevezetés	27

ELSŐ FEJEZET.

A világtörténeti fejlődés főszakai	28
23. §. Magánbosszú és vérbosszú	28
24. §. A büntető ítélkezésnek kezdetleges alakjai. Kiegyezkedési rendszer	29
25. §. A büntető igazságszolgáltatás első formái	30
26. §. A magán- és vérbosszú megszüntetése	32
27. §. A büntetőjog közjogi jellegének felismerése	33

MÁSODIK FEJEZET.

Az igazságügyi szervezet fejlődése	33
28. §. A bíróságok kezdetleges alakjai	33
29. §. A későbbi igazságügyi szervezetek főtypusai	34
30. §. Az angol esküdthíroság («jury») eredete és fejlődése	35
31. §. Az állami bíróságok kifejlődése	36
32. §. A francia ügyészség eredete és fejlődése	36

HARMADIK FEJEZET.

A nyomozó eljárás kifejlődése	37
33. §. E fejlődésnek egyes tényezői	37
34. §. A keleti népek perjogai, a római perjog, a germán jogrendszerek és bizonyítási rendszerek	38
I. A keleti népek perjogai. II. A római büntető perjog.	
III. Bizonyítási jog az ókori perjogokban. IV. A germán jogok.	

	Lap
35. §. A «Rüge», a hivatalból való kutatás és a karoling inquisitio a frank jogban	40
36. §. A kánoni eljárás	41
<i>a)</i> Általában. <i>b)</i> A kezdetleges kánoni eljárás. <i>c)</i> A III. Inceze pápának perjogi reformjai alapján előállt fejlemények. <i>d)</i> Eredmények.	
37. §. Az olasz glossatorok és practicusok fellépése	46
38. §. A glossatorok és practicusok által kidolgozott eljárási rendszer	46
39. §. Az olasz írók által kidolgozott nyomozó rendszernek átvétele a világi törvényhozások által	47

NEGYEDIK FEJEZET.

A nyomozó rendszert keresztülvívő perjogok	48
40. §. A francia nyomozó rendszer	48
41. §. A nyomozó eljárás a német birodalomban és az osztrák tartományokban	51
I. A fejlődés. II. A Constitutio Criminalis Carolina. III. A Praxis criminalis. IV. Carpzovius. V. Az eljárás Carpzov szerint. VI. A nyomozó eljárás uralma.	
42. §. A nyomozó eljárási jog bizonyítási rendszere	54
43. §. A nyomozó rendszer járulékos elvei és intézményei. Különösen a kínvallatás	55
1. Az ókori jogokban. 2. A középkorban. 3. A kínvallatás, mint a bizonyító rendszer egyik alkatrésze.	
44. §. Eljárás a boszorkányperekben	57

ÖTÖDIK FEJEZET.

Az igazságügyi szervezet és büntető perjog átalakulása a XVIII. század végén és a XIX. században	57
45. §. A büntető törvénykezés állapota a XVIII. század második felében Európa szárazföldjén. Fogyatosításai és reformjának szüksége	58
46. §. A büntető törvénykezés nagy átalakulásának főtényezői és vezető munkásai	59
47. §. Küzdelem a boszorkányperek és kínvallatás ellen	61
48. A XVIII. század későbbi reformirói és ellenesei	63
I. A reform előfutárai. II. A nagyobb hatást keltett reformírók. III. A reform szükségességének általános elismerése. Pályakérdések kitűzése a büntető törvénykezés reformjáról.	
49. §. A kínvallatás korlátozása és később, mint törvénykezési intézmények megszüntetése	67
50. §. Az angol igazságügyi szervezet és büntető perjog hatása a szárazföldi államok jogfejlődésére	68
I. Az angol jogrendszer kútfoi. II. A büntetendő cselekmények felosztásai az angol jogban. III. A bírósági szervezet és a joghatóság vázlata. IV. Az eljárás vázlata esküdtbíróági ügyekben.	

	Lap
51. §. Az 1789. évi francia alkotmányozó nemzetgyűlésre küldött követek utasításai... ..	76
52. §. A francia alkotmányozó nemzetgyűlés alkotmányjogi és törvénykezési reformjainak általános jellemzése	77
53. §. A francia igazságügyi szervezet és büntető perjog átalakításai 1. Az alkotmányozó nemzetgyűlés perjogi reformjai. 2. Az esküdtszék és némely angol perjogi elvek átvétele. 3. A receptió fogatkozásai és a visszahatás.	78
54. §. Az 1808. évi francia büntető eljárási törvénykönyv és módosításai I. A Code jellemzése. II. Az 1808. évi törvénykönyv módosításai.	79
55. §. A francia igazságügyi szervezet és büntető perjog átvétele több európai államban	81

HARMADIK KÖNYV.

A büntető törvénykezés fejlődése hazánkban a XVIII. század végétől fogva	82
56. §. A korábbi fejlődés feltűntetésének nehézségei	82
57. §. A korábbi jogfejlődésre nagyobb befolyást gyakorolt külföldi jogok és irodalom	85

ELSŐ FEJEZET.

Régi igazságügyi szervezetünk és büntető perjogunk vázlata	86
58. §. A magyar igazságügyi szervezet a XIX. század első felében ... .. I. Elsőfokú bíróságok. 1. Megyei törvényszékek. 2. Aszabad királyi városok tanácsa. 3. Kerületi törvényszékek. 4. Földesúri bíróságok. II. Tiszti ügyészek. III. Külön bíróságok. IV. Felső bíróságok.	86
59. §. Régi igazságügyi szervezetünk fogatkozásai	90
60. §. Az alkotmányjogi szempontok felismerése régi perjogunkban A) A nemességre nézve. B) A nem nemesek tekintetében.	90
61. §. A felek képvisellete ... .. 1. A vádló. 2. A védelem szervezete.	93
62. §. A joghatóság és az eljárás nemei ... .. I. Joghatóság. II. A büntető eljárás nemei.	94
63. §. A rendes eljárás lefolyásának vázlata ... .. I. A nemesek elleni rendes írásbeli per. II. A nem nemesek elleni írásbeli eljárás. III. Szóbeli per	95
64. §. Kivételes eljárások régi perjogunkban	97
65. §. A bizonyítási jog és a kínvallatás ... .. I. Bizonyítási jog. II. A kínvallatás. III. A kínvallatás korlátozása és megszüntetése hazánkban. IV. Régibb íróink nézetei e tárgyban.	97
66. §. Régi perjogunk fogatkozásai	99

MÁSODIK FEJEZET.

	Lap
Reformmozgalmak a XIX. század közepéig	100
67. §. A reformok előfutárai és az első törvényelőkészítő munkálatok	100
I. Első reformirók. II. Eredménytelen törvényhozási kísérletek.	
68. §. Az 1795. évi javaslat...	101
69. §. Az 1827. évi javaslat...	102
70. §. Gróf Széchenyi István fellépése és reformeszméi a büntető törvénykezés terén.	103
A) B) Széchenyi egyes javaslatai és jellemzésük. C) Széchenyi hatása.	
71. §. A reformeszmék térfoglalása és ennek okai. Deák Ferencz fel- lépése. A codificatio.	104
I. Reformok a jobbágyok pereiben. II. Biztosítékok a politikai perek ellen. III. A codificatio. IV. Szalay László és a törvény- hatóságok. V. A vármegyék törvénykezési reformjai.	
72. §. Az 1843. és 1844. évi javaslatok	107
I. Elvi kérdések. II. Az 1843. évi javaslat készítése. III. Az 1844. évi javaslat. IV. E két javaslat forrásai. V. További sorsuk.	

HARMADIK FEJEZET.

A büntető per az absolut kormány alatt	110
73. §. Az osztrák jogszabályok hatálya	110

NEGYEDIK FEJEZET.

Igazságügyi szervezetünk és büntető perjogunk fejlődése az alkotmány visszaállítása után	110
74. §. Átmeneti változtatások a bírói szervezetben	110
75. §. Büntető perjogunk átalakítása az országbírói értekezlet által ...	111
76. §. Újabb codificatorius kísérletek	111
77. §. Az 1872. évi ideiglenes eljárási szabályok és perjogunk fejlődése 1881-ig	112
78. §. A kir. Curia reformáló működése 1882-től fogva	113

NEGYEDIK KÖNYV.

Igazságügyi szervezetünk és büntető perjogunk kútfői	115
---	-----

ELSŐ FEJEZET.

A kútfők felsorolása	115
79. §. Igazságügyi szervezetünkre vonatkozó kútfők	115
I. Általános szervezeti törvények. II. Büntető bíróságaink szervezetére vonatkozó törvényeink. III. Közvádoló hatóságaink szervezetének kútfői. IV. A védelem szervezete.	
80. §. Büntető perjogunk kútfői	116

MÁSODIK FEJEZET.

	Lap
Bűnvádi perrendtartásunk és melléktörvényeinek előkészítő munkálatai	118
81. §. Törvényünk forrásai	118
82. §. Csemegi Károly tervezetei	119
I. Az 1882. évi tervezet. II. Az 1886. évi tervezet.	
83. §. 1888. évi törvényjavaslat	120
84. §. A B. P. törvényjavaslata és ennek tárgyalásai	121
85. §. Az esküdtbíróságokról, valamint a B. P. életbeléptetéséről szóló törvényjavaslatok előkészítése	122
86. §. Az új törvények életbelépése	123

HARMADIK FEJEZET.

A kútfők hatálya	124
87. §. A kútfők hatálya a terület tekintetében	124
I. Kútfőink kerületi hatálya. II. Kútfőink hatálya alól kivett területek.	
88. §. A kútfők hatálya az ügyek minősége szempontjából	126
89. §. A kútfők hatálya a személyek tekintetében	126
I. Általános szabály. II. A kútfők hatálya alól kivett személyek.	
90. §. A területenkivüliség	128
I. A területenkivüliség kiváltságát élvező egyének. II. A területenkivüliség tartalma. III. A területenkivüliség tartalma.	
91. §. A consulsági személyzet személyes mentessége	130
I. A consulsági személyzethez tartozó egyének. II. A consulsági személyzet személyes mentességének forrásai. III. A személyes mentesség tartalma és terjedelme.	
92. §. A kútfők hatálya a fegyveres erő és a csendőrség tagjaira nézve. Ezeknek külön jogforrásai	131
93. §. Kútfőink hatálya az országgyűlés, valamint a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottság tagjaira nézve	132
94. §. A kútfők hatálya az idő tekintetében	133

NEGYEDIK FEJEZET.

A kútfők értelmezése	133
95. §. Bevezetés	133
96. §. A törvénytárgy magyarázat fajtái és segédeszközei	133
I. A szokásos felosztás. II. A törvénytárgy magyarázat segédeszközei. III. A helyes álláspont. IV. Eredmények.	
97. §. A törvénytárgy magyarázatra jogosítottak	137
98. §. A törvénytárgy magyarázat keretei. Szövegbírálat. Szövegezési hibák kiigazítása	137
99. §. Törvényhasonszerűség	138

ÖTÖDIK KÖNYV.

Lap

A büntető perjog tanítása és irodalma hazánkban 141

ELSŐ FEJEZET.

Büntető perjogunk tanítása	141
100. §. A büntetőjog tanítása a kir. m. tud.-egyetemen 1899-ig	141
I. 1667-től a XIX. század elejéig. II. Vuchetichtől Paulerig.	
III. Paulertől a B. P. hatálybaléptéig.	
101. §. A büntetőjog tanítása vidéki főiskoláinkon a XIX. században	143

MÁSODIK FEJEZET.

Régibb hazai irodalom	144
102. §. A régi magyar büntető perjogi kútfők és irodalmuk	144
103. §. Régi büntető perjogi irodalmunk	145

HARMADIK FEJEZET.

Törvényelőkészítő munkálatok és irodalmuk	149
104. §. A B. P.-t megelőző javaslatok és tervezetek	149
105. §. B. P.-unknak és melléktörvényeinek előkészítő munkálatai	151

NEGYEDIK FEJEZET.

Hatályban levő kútfőink irodalma	152
106. §. Rendszeres munkák és kommentár	152

HATODIK KÖNYV.

A büntető perjog három főrendszere .....

107. §. A vezérelvek jelentősége és az egybefoglalásukból alakított rendszerek	154
108. §. Vád-, a nyomozó és a vegyes rendszer jellemzése	156

ELSŐ FEJEZET.

A nyomozó rendszer lényege, eljárási elvei és fogyatkozásai	157
109. §. A nyomozó rendszer tanulmányozásának szükségessége	157
110. §. A nyomozó elv lényege és következményei a büntető eljárás szerkezetére, valamint a terhelt helyzetére	158

111. §. A nyomozó rendszerrel kapcsolatos intézmények és eljárási elvek és ezek tarthatatlanságának okai	161
112. §. Tanulságok.....	163

MÁSODIK FEJEZET.

A vádrendszer	164
113. §. A vádrendszer megvalósítására irányuló törekvések a XIX. században	164
114. §. A kezdetleges vádrendszer előnyei a törvénykezés és az egyéni jogok szempontjából.....	165
115. §. A kezdetleges vádrendszer fogyatkozásai	166
116. §. A vádrendszer dogmatikai vizsgálatának eredményei	167
117. §. A vádelv lényege és keresztülvitelének korlátai	168
118. §. A vádelv következményei a védelem szervezetére	170
119. §. A vádelv folyamánai	171
120. §. A terhelt és a védelem jogköre a vádrendszerben	176
121. §. A vádrendszer, mint az egyéni jogok biztosítója	179
122. §. Tanulságok a vádrendszer tárgyalásából	180

HARMADIK FEJEZET.

A vegyes rendszer	182
123. §. Eredmények a vád- és nyomozórendszer vizsgálatából	182
124. §. A vád- és a nyomozó rendszer szembeállítása.....	183
125. §. Korunk vegyes rendszerének alapgondolatai	185
126. §. A vegyes rendszer alapelveinek keresztülvitele a részletekben...	186
127. §. A vegyes rendszer elvei az eljárásnak egyes szakáiban.....	188

JEGYZÉK

a gyakrabban használt rövidítésekhez.

I.

Amely helyeken közelebbi megjelölés *nélkül* (vagy zárójel közt) hivatkozom valamely §-ra, ez utóbbi alatt a *bűnvádi perrendtartás* §-át kell érteni.

II.

Azok a magyar művek, melyeknél a megjelenés helyét nem tettem ki, *Budapest*en hagyták el a sajtót.

III.

Art. = article, articulus.

b. = büntető.

bek. = bekezdés.

Bj. D. = Büntetőjogi Döntvénytár.

Btk. = a büntettekéről és vétségekről szóló 1878. évi V. t.-cz. (büntető törvénykönyv).

B. T. vagy B. J. T. = Büntető Jog Tára szaklap.

B. P. = Bűnvádi perrendtartás (1896. évi XXXIII. t.-cz.).

cz. = czikk, vagy czímű.

decr. = decretum.

Dt. = Döntvénytár.

e. f. = első fokú.

E. t. = az esküdtbíróóságokról szóló törvény (1897. évi XXXIII. t.-cz.).

É. l. t. = 1897. évi XXXIV. t.-cz., a bűnvádi perrendtartás életbe léptetéséről.

évf. = évfolyam.

fej. = fejezet.

jav. = a B. P. törvényjavaslat.

j. vagy jegyz. = jegyzet.

jel. = a képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése.

gyüjt. = gyűjtemény.

- Handb. vagy Hb. = Handbuch.
 id. bűnv. elj. sz. = az 1872. évi ideiglenes bűnvádi eljárási szabályok.
 id. h. = idézett helyen.
 id. m. = idézett műve.
 igazs. min. = igazságügyi miniszter.
 Ig. K. = Igazságügyi Közlöny.
 I. M. = igazságügyi miniszteri.
 I. M. E. = igazságügyi miniszteri elnöki.
 Jogt. K. = Jogtudományi Közlöny.
 k. vagy köt. = kötet.
 kiad. = valamely műnek a megjelölt sorszámmal ellátott kiadása.
 k. i. ü. b. = a képviselőház igazságügyi bizottsága.
 köv. = következő.
 Kbt. = a kihágásokról rendelkező 1879. évi XL. t.-cz. (kihágási büntető törvénykönyv).
 l. = lap és lásd.
 Lehrb. vagy Lb. = Lehrbuch.
 M. i. = a B. P. javaslatának miniszteri indokolása.
 M. Ig. = „Magyar Igazságügy“ folyóirat.
 M. J. E. ért. = Magyar Jogászegyleti értekezések.
 p. = pont.
 pl. = például.
 r. = rendelet.
 R. T. = Magyarországi Rendeletek Tára.
 Str. r. = Strafrecht.
 Str. pr. o. = Strafprocessordnung.
 Str. pr. r. = Strafprocessrecht.
 sz. = szám vagy számú.
 t.-cz. = törvénycikk.
 u. o. = ugyanott.
 v. ö. = vesd össze.

IV.

A gyakrabban hivatkozott munkák czimeinek rövidítésére használt megjelölések.

- Balogh, Illés, Vargha* a B. P. magyarázata = A Bűnvádi Perrendtartás magyarázata. Írták: *Balogh Jenő, Edvi Illés Károly és Vargha Ferencz*. I—IV. kötet. (Budapest, 1897—1901.).
Bennecke = Hanns Bennecke, Lehrbuch des deutschen Strafprocessrechts. (Boroszló, 1895.)
Bennecke-Beling = Lehrbuch des deutschen Strafprocessrechts. 2. kiad. Belingtől. (1900.)
Binding = Karl Binding, Grundriss des Strafprocessrechts. 3. kiad. Lipcse, 1893.); 5. kiad. (1904.)
Birkmeyer = Karl Birkmeyer, Deutsches Strafprocessrecht. (Berlin, 1898.)

- Carrara* = Carrara Ferencz, A büntető jogtudomány programja.
Fordította Beksics Gusztáv. I. és II. köt. (Budapest, 1879.)
- Concha* = Concha Győző, Politika I. (1896.) és II. (1905.) kötet.
- Csemegi* = Csemegi Károly művei, II. köt. (1904.)
- Esmein* = Esmein. Histoire de la procédure criminelle en France.
(Paris, 1882.)
- Fayer* = dr. Fayer László. A magyar B. P. vezérfonala. (Budapest, 1899.) E mű második (a régi munkának 4-ik) kiadása 1905.
- Fayer: 1843. évi javaslatok* gyűjt. = Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye. Szerk. dr. Fayer László. I—IV. (1896—1902.)
- Fekete* = Fekete Ödön. A büntető eljárás kézikönyve. I. és II. füzet (Budapest, 1886.)
- Finkey* = dr. Finkey Ferencz. A magyar büntető eljárás tan-könyve. 2-ik kiadás. (Budapest, 1903.)
- Franqueville* = Le Comte de Franqueville. Le système judiciaire de la Grande Bretagne. (Két kötet). Paris, 1893.
- Garraud* = Garraud, Précis de droit criminel (7-e édit. 1901.)
- Garsonnet* = Garsonnet, Traité théorique et pratique de procédure, 2-e éd. (Paris, 1898.)
- Geyer* = August Geyer, Lehrbuch des gemeinen Strafprocessrechts. (Lipcse, 1880.)
- Glaser Hb.* = Julius Glaser, Handbuch des Strafprocessrechts. I. és II. köt. (Lipcse, 1885.)
- Hélie* = Faustin Hélie, Traité de l'instruction criminelle. 2-ik kiadás. Nyolcz kötet.
- Holtzendorff, Hb.* = Franz von Holtzendorff, Handbuch des deutschen Strafprocessrechts. I. és II. köt. (Berlin, 1879.)
- John* = Strafprocessordnung für das deutsche Reich. Erläutert von Richard E. John I. (Erlangen, 1884.), II. köt. (1888.) és a III. köt. 1. füzete (befejezetlen).
- Kenny* = Outlines of criminal law by Courtney Stanhope *Kenny*. (Cambridge, 1902.)
- Kries* = Uugust von Kries, Lehrbuch des deutschen Strafprocessrechts. (Freiburg 1892.)
- Landsberg* = L. Geschichte der deutschen Rechtswissenschaft, III. Abth. 1-ter Halbband (1898.) Text und Noten.
- Lilienthal* = Lilienthal, Das Strafprocessrecht a *Birkmeyer*-féle Encyclopädie der Rechtswissenschaft című munkának. (Berlin, 1901.) 1093—1165. lapjain.
- Lukács I.* = dr. Lukács Adolf, A bűnvádi per előkészítő része. (Kolozsvár, 1904.)
- Lukács II.* = dr. Lukács Adolf. A vádalá helyezés, a közvetlen idézés és a főtárgyalás. (Kolozsvár 1905.)
- Lukács III.* = dr. Lukács Adolf, A főtárgyalás. (Kolozsvár 1902.)
- Lukács IV.* = dr. Lukács Adolf, Az esküdtbírótság. (Kolozsvár 1902.)

- Löwe-Hellweg* = Die Strafprozessordnung für das deutsche Reich. 8-te Auflage von *Hellweg*. (Berlin 1894.)
- Marschalko* = Marschalko János. A hatályban levő igazságügy-miniszteri rendeletek rendszeres gyűjtéménye. Hat kötet. (Budapest, 1897.)
- Márkus* = Dr. Márkus Dezső, Felső bíróságaink elvi határozatai. 2. kiadás. (Budapest, 1894.)
- Mittermaier*, Das deutsche Strafverfahren I. u. II. Theil, 4-te Aufl. Heidelberg 1845.
- Ortolan* = J. Ortolan, Éléments de droit pénal. 5. kiad. *Desjardins*-tól. I. és II. köt. (Paris, 1886.)
- Pauler* = Pauler Tivadar Büntetőjogtan 2. kiad. II. köt. (Pest 1869.)
- Pessina* = Pessina, Manuale di diritto penale. III. rész. (Nápoly, 1893.)
- Planck* = Julius Wilhelm Planck, Systematische Darstellung des deutschen Strafprocessrechts. (Göttinga, 1857.)
- Rosenfeld* = Rosenfeld, Der Reichsstrafprocess. (Berlin 1901.)
- Schmidt* = Richard Schmidt, Lehrbuch des Civilprocessrechts (Lipcse, 1898.)
- Stephen* = Herbert Stephen, A digest of the law of criminal procedure. (London, 1883.)
- Stinzing*, Geschichte der deutschen Rechtswissenschaft. (München u. Leipzig 1884.) I. u. II. Abtheilung.
- Szlemenics* = Szlemenics Pál, Fenyítő törvényszéki magyar törvény. (Budán, 1836.)
- Székács* = Székács Ferencz, A magyar büntető eljárás kézikönyve. 2. kiadás. (Budapest, 1887.)
- Thonissen* = M. T. Thonissen, Travaux préparatoires du Code de procédure pénale. 2. kiad. (Brüsszel, 1885.)
- Ullmann I.* Lb. d. ö. Str. pr. r. = Emanuel Ullmann, Lehrbuch des österreichischen Strafprocessrechts. 2. kiad. (Innsbruck, 1882.)
- Ullmann II.* = Emanuel Ullmann, Lehrbuch des deutschen Strafprocessrechts. (München, 1893.)
- J. Vargha* = Julius Vargha, Das Strafprocessrecht. (Berlin, 1885.)
- Vidal* = Georges Vidal, Cours de droit criminel et de science pénitentiaire. (Paris, 1902.)
- Vuchetich* = Mathias Vuchetich, Institutiones juris criminalis Hungarici. (Buda, 1819.)
- Wlassics* = Wlassics Gyula, A bünvádi eljárás alapelvei. (1885.)
- Zacchariae* = Heinrich Albert Zacchariae, Hauptbuch des deutschen Strafprocessrechts. I. (Göttinga, 1861.) II. köt. Göttinga, 1868.)
- Zeitschrift* = Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, herausgegeben von *Liszt*, *Lilienthal* und *Herz*.

I.

BEVEZETŐ RÉSZ.

ELSŐ KÖNYV.

Alapvető tanok.

ELSŐ FEJEZET.

Alapfogalmak.

1. §. Az állam feladatai a büntető törvénykezés terén.

I. Évezredek tapasztalatok bizonyítják, hogy az emberiség boldogulását csak állami együttélésben biztosíthatja.

Ennek folytán az államnak egyik legjelentősebb feladata az emberek együttélésének előfeltételeit, az egyéni jogokat és a jogrendet védeni és biztosítani.

Ezt korunkban az állam kettős törvénykezés alakjában végzi. Némely alanyi jogokat az állam *a polgári törvénykezés* keretében véd és azok megsértése esetében *azokat csak a sértett óhajára juttatja érvényre*; más, *súlyosabb* természetű jogsértések esetében ellenben *a büntető törvénykezés* útján, az állam hatóságai rendszerint hivatalból járnak el.

Azt a kérdést, hogy mily jogsértő cselekmény tekintessék *magánjogi jogtalanságnak* és mely jogsértések minősíttessenek *büntetendő cselekményeknek*, — az állam törvényhozásának uralkodó felfogása dönti el. A büntetendő cselekmények tényálladéka és köre nem változhatatlan, hanem átalakulásnak kitett, időhöz kötött, relativ.

II. A jelenlegi törvényhozások a büntetendő cselekmények megtorlását állami feladatnak tekintik és ezt a feladatot állami hatóságok *jogilag rendezett eljárás* alakjában végzik. ¹⁾

Ennélfogva a büntető törvénykezés korunkban már csak kivételesen — különösen a magánindítványra, illetőleg a magán-

¹⁾ A híráskodás különválásának okairól és következményeiről l. *Concha* I. köt. 498. és köv. l.

vádra üldözendő bűncselekmények eseteiben — függ a sértettnek kezdeményezésétől, illetőleg akaratától.

Mióta a büntetőjognak közjogi jellege teljes mértékben érvényre emelkedett, az uralkodó felfogás azt tartja, hogy minden büntetendő cselekményt, habár az első sorban csak egyeseknek egyéni jogai ellen irányul is, a jogrend veszélyeztetése vagy megsértése gyanánt kell felfogni. A jogrend fentartásának *eszközéül* pedig a tételes törvényhozások azt ismerték el, hogy az államhatalom fizikai rossz: a büntetés alkalmazásával való fenyegetés mellett, tilt bizonyos cselekményeket vagy ír elő valamely magatartást, s amennyiben valaki ezen tiltó vagy parancsoló jogszabályokat megszegi, ellene az állam hatóságai jogilag rendezett eljárást, (*büntető*¹⁾ *eljárás*, bizonyos szakában (l. alább 3. §.) *büntető per*) indítanak, és — amennyiben ezen eljárás folyamán a büntetendő cselekmény tényálladéka, valamint tettesének vagy részesének bűnössége megállapíttatik, — az állam bírósága kiszabja a büntetést s az illetékes hatóság intézkedik annak végrehajtása iránt.

Ez az álláspont vonja maga után, hogy bűncselekmény elkövetése esetében az államnak *joga* és egyuttal *kötelessége*, rendszerint magánegyének akaratára való tekintet *nélkül*, alkalmazni az anyagi büntető jogszabályokat.

2. §. A büntetőjog fogalma és felosztása. (Anyagi és alaki büntetőjog).

I. Büntetőjog legtágabb értelemben: összessége mindazoknak a jogszabályoknak, amelyek az állam büntető igazságszolgáltatásának gyakorlását meghatározzák, tehát amelyek az állami büntetőhatóságok (nyomozó, vádló hatóságok és bíróságok) szervezétére, a büntetendő cselekményekre és a büntetésre, a büntető eljárás lefolytatására, valamint a büntetés végrehajtására vonatkoznak.

A büntetőjog (közelebbi jelző *nélkül*) csak *az államnak* a *nem* katonai egyének számára alkotott *büntető törvényeibe ütköző bűncselekmények* elkövetése esetében gyakorolt büntető ítélkezésnek anyagi és alaki jogszabályait foglalja magában. A fegyveres erőnek tényleges szolgálatban levő tagjai és a csendőrség által elkövetett büntetendő cselekmények eseteire a legtöbb államban külön *katonai* büntetőjog és büntető perjog vannak hatályban.

¹⁾ A régiebb irodalmunkban (pl. *Szlemenics* Fenyítő törvszéki törvény, Buda, 1836. 145. l. „fenyítő törvénytétel, fenyítő per“ stbi), valamint bírósági gyakorlatunk egy részében használt „fenyítő“ jelző *helytelen*. A „fenyítés“ csak a házi fegyelemre jogosított személy által gyakorolt felelősségre vonást jelenti, de nem adja vissza az állam hatóságai által bűncselekmények eseteiben gyakorolt ítélkezésnek és megtorlásnak igazi jellegét. (Pl. az atya *megfenyíti* rakoncátlan fiát, de a bíróságok *megbüntetik* a gonosztevéket.)

Ezenfelül *nem* tartoznak a polgári büntetőjog keretébe:

a) azok a *fegyelmi* jogszabályok, melyek az állam vagy a törvényhatóságok és községek hivatalnokai, illetőleg tisztviselői és szolgálói, továbbá egyes testületek vagy jogi személyek személyzete, illetőleg az iskolák hallgatói által stbi elkövetett kötelességszegés, botránys magaviselet és hasonlók esetében a fegyelmi vétségeket, büntetéseket és eljárást meghatározzák;¹⁾

b) a *jövedéki* kihágások esetén alkalmazandó anyagi és alaki jogszabályok.

II. A fennebbi értelemben vett büntetőjog két, *egészen különböző anyaggal bíró tanszakra oszlik szét.*

1. E tanszakok *egyike* foglalkozik a *büntettesekre* vonatkozó tudományos kérdésekkel; továbbá a büntetendő cselekmény fogalmával, az egyes büntetendő cselekmények tényálladási ismérveivel; a büntetési rendszerrel, azután azokkal a szabályokkal, amelyek szerint a büntetés a büntetendő cselekményre alkalmazandó és azokkal az általános elvekkel, amelyeket a törvényhozás a büntető törvényeknek időbeli, területi és a személyekre vonatkozó hatálya, a cselekmény bevégzése vagy megkísérlése, a cselekménynek egy vagy több egyén által való elkövetése, a szándék és a gondatlanság, a beszámíthatóság, az egység vagy többség tana stbi tekintetében megállapított.

Az utóbb említett tanszakot *anyagi*, vagy szűkebb értelemben vett büntetőjognak nevezzük.

2. **Ezzel szemben a másik tanszak: az alaki büntetőjog, a büntető perjog vagy más elnevezés szerint bűnvádi eljárási jog: összessége azoknak a jogelveknek és jogi tételeknek, melyek a büntető törvénykezés feladatainak végzésére rendelt (igazságügyi és rendőri) hatóságok, valamint a rendőri közegek szervezetét s az állam büntető hatalmának gyakorlását meghatározzák; a büntető eljárás folyamán működő hatóságok, közegek, felek és magánegyének perjogi hatáskörét, az eljárási cselekmények végzését, illetőleg a büntető eljárás lefolyását szabályozzák.**

Ugyancsak a büntető perjog tárgyalja a büntetés végrehajtásának némely részleteit is (pl. a pénzbüntetés behajtásának szabályait.)

Az anyagi és alaki büntetőjog tehát két egészen önálló, külön jogi tételeket magában foglaló tudományág.

3. §. Büntető eljárás. A büntető jogszolgáltatás vezérszempontjai.

A büntető eljárás: összessége az állam büntető hatóságai és a bűnvádi eljárásban közreműködésre hivatott más hatóságok és közegek, továbbá a vádló, a terhelt, végre némely

¹⁾ A fegyelmi és a büntető bíráskodás különbségéről I. *Concha Gyűző* Politika II. köt. (1905) 183. és köv. l.

más magánügyének által végzett azon eljárási cselekményeknek, melyeknek célja: összegyűjteni az illető ügynek eldöntésére szükséges bizonyító anyagot és eldönteni a bűnösség kérdését, illetőleg azt, hogy az eljárás megszüntetésének van-e helye?

I. A súlyosabb jogsértésekkel szemben az emberek már évezredek óta kifejtettek valamely megtorló tevékenységet, de ezt gyakran *nem* az állam gyakorolta (vérbosszú, hűbérurak, földesurak ítélkezése stbi) s a megtorlás *nem* folyt le jogilag rendezett eljárás alakjában, hanem teljesen rendezetlenül vagy önkényesen történt.

Nevezetesen a büntető ítélkezés korában is évszázadokon át számos súlyosabb jogsértés a magán-, illetőleg a vérbosszú útján torlatott meg. (I. alább 23. §.)

Egyes államokban, különösen Amerikában¹⁾ még korunkban is előfordul, hogy a vélt vagy valódi bűncselekményeket nem a bíróság, hanem a véletlenül összegyűlt néptömeg és nem a törvény rendelete szerint, hanem a vad szenvedélynek kiszámíthatatlan önkényéhez képest torolja meg (u. n. „lynch“-ítélkezés).

A vérbosszú gyakorlása vagy a lynchelés esetén nincs jogilag rendezett eljárás.

Még a büntető ítélkezésnek későbbi szakáiban is előfordul, hogy a bűnügyet érdemlegesen, bizonyítás felvétel *nélkül* döntenek el.

Ezen visszásságokkal szemben jelenleg minden jogállamban az állam büntetőjoga felett való határozás, a bűnösség kérdésének eldöntése s a büntetés kiszabása több cselekményből álló és jogilag *rendezett eljárás (büntető eljárás)* útján történik.

Erre több okból van szükség.

Egyrészt a legtöbb büntetendő cselekmény tekintetében a bizonyítás anyaga nem kerül készen az állam büntető hatóságainak kezébe, hanem annak egybegyűjtése szükséges.

Másrészt a bűncselekmények elkövetőinek legnagyobb része természetesen iparkodik a büntető igazságszolgáltatás sújtó karja elől menekülni, a megtorlást meghiusítani, a bizonyítási anyagot megsemmisíteni vagy meghamisítani. Az államhatalomnak gondoskodnia kell tehát arról, hogy a bűncselekmény tettesei és részesei kipuhatótassanak, a tényállás felderíttessék, a bizonyítás anyaga egybegyűjtessék és a büntetendő cselekmények elkövetői az igazságszolgáltatás meghiusítását célzó törekvésükben, személyes szabadságuk, valamint más állampolgári joguk (házjog, levéltitok joga stbi) korlátozásával is, meggátoltassanak.

További ok gyanánt az államnak az a törekvése szolgál, hogy a jogrend fentartására és a büntető hatalom kifejtésére hivatott

¹⁾ Az Egyesült Államoknak a budapesti nemzetközi börtönügyi kongresszusra küldött hivatalos jelentése szerint (Bulletin de la Commission pénit. internat. II. köt. (1905) 5—9. l.) még a legutóbbi években is *öt* állam kormányzója panaszkodott amiatt, hogy az u. n. „lynch“-elések gyakran fordulnak elő és hogy a esősélek néha olyanokat is megöl, akik *egyáltalán semmit sen követtek el*. L. erről *Jhering: Zweeck im Recht.* 4. kiad. I. 359.

hatóságok ne önkényesen és ne elfogultan járjanak el és büntetendő cselekmény vádja esetében a büntetés joga, valamint a terheltnek ezzel szemben álló ellentétes érdeke felett ne a végrehajtó hatalom birtokosának önkénye, hanem tárgyilagos bíró határozzon.

II. Ezen gondolatmenet több rendbeli következménnyel jár.

A fennebb kifejtettek vezetnek nevezetesen *a hivatalból való eljárás* elvére, (l. e. m. VII. könyv I. fej.) továbbá arra, hogy a vádló és a terhelt *nem* rendelkezhetnek az eljárás tárgyával; hogy a jogállam több rendbeli *szervezeti és eljárási biztosítékot* teremt az *anyagi igazság* elérésére, (l. e. m. VII. könyv II. fejezet); hogy a terheltnek s a bűnvádi eljárás során szereplő más egyének *alkotmányos jogait* lehetőleg megóvni törekszik. (l. e. m. IX. könyv); végül, hogy az egész büntető eljárást *törvény útján rendezve*, az eljáró hatóságok önkényét vagy elfogult intézkedéseit lehetőleg kizárja.

4. §. A büntető per (bűnper). Bírói eljárás.

I. Ha az állam hatóságai megállapították, hogy bűncselekmény követtetett el és e miatt az erre jogosult vádló valaki ellen vádat emelt, a *bűnvádi eljárás* a *bűnper* szakába lép. Ekkor következik az állam teendőinek nehezebb és bonyolultabb része.

Minden perben rendszerint kétséges a tényállás és a felek többnyire ellentétes állításokat terjesztenek elő. A kétségeket el kell osztlatni; az ellentétes állítások felett dönteni kell, végül határozni kell a felett is, hogy a tisztába hozott esetre valamely jogszabály alkalmazható-e. Ennélfogva szükséges a valódi tényállás felderítése (a bizonyítékok előterjesztése és megvitatása a felek részéről és a bizonyításfelvétel) s ennek alapján a határozathozás.

II. *A per fogalma általában és a bűnperé különösen.*

1. A per fogalmának és jogi természetének behatóbb kutatását és mélyebb dogmatikai kifejtését hazai irodalmunkban *dr. Plósz Sándor* alapvető fejtegetéseinek (l. „A keresetjogról“ c. értekezését M. I. V. k. 167. és köv., 231. és köv.; „Adalékok a keresetjog elméletéhez“ c. ért. M. I. XI. köt. 337. és köv., 558. és köv.; „Beiträge zur Theorie des Klagerechtes“ c. m. Lipcse 1880. és az előadásai után készült „perrendtartási jegyzeteket“), a külföldi irodalomban pedig első sorban a német processualistáknak köszönhetjük.¹⁾

2. *A perről, mint háromoldalú jogviszonyról szóló tan* a német irodalomban következőleg fejlődött:

Bülow úttörő fejtegetése óta (l. „Die Lehre von den Process-

¹⁾ L. még: *dr. Magyary Géza* „A magyar polgári peres eljárás alaptanai (Budapest 1898.) 5. és köv.; 46. és köv. l. és az ott idézett műveket.

einreden und den Processvoraussetzungen“ című művét, Giessen 1868.) a polgári perjognak több írója tüzetesen kidolgozta a perről, mint három oldalú jogviszonyról szóló tant és mihelyt a német büntető perjogot dogmatica kezdték művelni, ezt a tant átvitték a büntető perjog tudományába is.

A *polgári* perbeli jogviszony fogalmát a német perjog egyes művelői úgy fogják fel, hogy jogviszony létezik a felperes és alperes közt, más írók szerint egyrészt a felperes és a bíróság, másrészt az alperes és a bíróság közt; harmadik nézet szerint a két fél és a bíróság közt.

A német irodalomban uralkodó tan a következőleg határozza meg a bűnpert: *A bűnper* a bíróság, a vádló és a terhelt között megállapított és folytonosan továbbfejlődő azon jogviszony, melynek célja az állam büntetőjogának megállapítása és megállapítás esetében végrehajtása.

Mint hogy a tételes perjogok a vegyes rendszer keretében túlsúlyt engednek a vádelvnek: a bűnper háromoldalú jogviszonynak tekintetik a vádló, a terhelt és a bíróság közt.

Azt a tant, hogy a bűnper fokozatosan továbbfejlődő jogviszony, a német perjogi elmélet akképpen értelmezi, hogy a bírói eljárásnak mindegyik szaka, különösen a főtárgyalás elrendelése, az ítélet kihirdetése, a perorvoslat használata stb. új jogviszonyokat teremt a vádló, a terhelt és a bíróság közt. E jogviszonyokat azonban a bűnpernek egységes célja kapcsolja össze.

III. A bűnperről, mint háromoldalú jogviszonyról szóló tant *nem tartom elfogadhatónak* főleg azért, mert a bűnpert az államhatalom a jogrend fenntartása végett hivatalból indíttatja (l. fennebb 1—3. §§.) és a hivatalból való eljárás elve alapján (habár a vádló és terhelt közt lefolyó per formájában) folytattatja le, tehát a polgári perről szóló tanok az eltérő jellegű bűnperre hasonyszerűség útján egyszerűen át nem vihetők;

mert továbbá a bűnperben a felek fogalmát (l. alább 11. §.) *nem* lehet *valódi* értelemben venni, hanem csak *formailag* beszélhetünk ügyfelekről;

mert végre a háromoldalú jogviszonyról szóló tannak a büntető perjog szempontjából nincs gyakorlati hasznavehetősége.¹⁾

A büntető per (bűnper) a büntető eljárásnak az a része, a melyben a büntető bíróság a vád emelése, illetőleg képvisellete és a védelem kifejtése, valamint a felek által előterjesztett és a bíróság részéről hivatalból beszerzett bizonyító anyag megvizsgálása alapján határozatot hoz.

¹⁾ A „bűnvádi eljárási jog“ c. munkámban (I. k. 14. l.) ebben a kérdésben kifejtetteket a fennebbieken *részben módosítottam*. Több irányban helyesek voltak dr. Finkey Ferencnek bíráló megjegyzései, i. m. 8. és 112., 113. l.

Ebben az értelemben a bünper és a bírói eljárás fogalma és határai összeesnek.

IV. *Bírói eljárás* a büntető eljárásnak az a szaka, amelyben a hatósági cselekményeket rendszerint, illetőleg első sorban a bíróság, illetőleg annak valamelyik tanácsa vagy tagja (pl. vizsgálóbíró) végzik. Ezt a fogalmat B. P.-unk 1. §-a különíti el.

5. §. A büntető eljárás és a büntető perjog fogalmainak különbsége.

A büntető *perjognak* vagy alaki büntetőjognak (1. fennebb a 2. §-ban), másrészt a büntető *eljárásnak* (1. 3. §.) most adott meghatározásából kitűnik, hogy ez a két fogalom nem egyértelmű.

Nevezetesen a büntető eljárás, illetőleg a bünper cselekmény-összeséget, a bünvádi eljárási jog vagy büntető perjog ellenben jogelveknek és jogszabályoknak összeségét jelenti, miért is az alábbiakban e két fogalmat, szabotosság okáért, kívánatos egymástól megkülönböztetni.

A törvénykezési nyelv szokás és a jogirodalom azonban ezt a két elnevezést hazánkban is, a külföldön is, váltakozva használja.

6. §. A büntető perjog részei.

A büntető eljárási jog három főrésze oszlik. Az első a szervezetet; a második a joghatóságot; a harmadik a tulajdonképeni értelemben vett eljárást tárgyalja.

a) *A szervezeti rész* tartalmazza azokat a jogszabályokat, melyek az állam által a büntető törvénykezés lefolytatása végett felállított igazságügyi és rendőri hatóságoknak, valamint a rendőri közegeknek (1. alább 10. §.) organismusát meghatározzák.

b) *A joghatóság tana* az állam igazságügyi és rendőri hatóságainak, valamint a rendőri közegeknek (1. alább 10. §.) hatáskörét és illetékességét tárgyaló jogszabályokat foglalja magában.

c) *Az eljárási rész* a hatóságoknak és közegeknek, valamint a feleknek és a büntető eljárásban szereplő más magánegyeneknek (1. alább 10—13. §§.) jogait és kötelességeit, továbbá az eljárás menetét határozza meg.

7. §. A büntető perjog tudománya.

A büntető perjogról szóló tanszak rendszeresen tárgyalja a büntető igazságügyi szervezetet; továbbá tudományosan fejtegeti a büntető törvénykezés feladatainak végzésére rendelt hatóságok és

közegek, valamint az eljárásban szereplő egyének hatáskörét, illetőleg perbeli jogait, végre az eljárási cselekmények végzésének szabályait.

8. §. E tankönyv tartalma és keretei.

E tankönyv feladata: *a polgári büntető* bíróságok hatáskörébe utalt *büntettek és vétségek* eseteire vonatkozó magyar büntető perjognak rendszeres fejtegetése. Ennélfogva nem tartoznak fejtegetéseim keretébe:

1. *a közigazgatási hatóságok elé utalt* kihágások eseteiben a joghatóságot és az eljárást meghatározó szabályok;

2. *a) a katonai bíróságok hatáskörébe tartozó* bűnügyekben és *b) a jövedéki* kihágási ügyekben hazánk területén hatályban levő perjog. *A jövedéki* ügyekre nézve a B. P. 591. §-ának kifejezett rendelkezése szerint sem lehet alkalmazni a magyar büntető perjognak általános kútfőit.

3. *A fegyelmi* eljárási jog szabályait csak annyiban tárgyalhatom, amennyiben azok az igazságügyi szervezettel szoros összefüggésben vannak. Habár a fennebb vont kereteken kívül esik, mégis nem kerülhető el, *a) a külföldi bírósági szervezet és perjogok* némely rendelkezéseinek, *b) a hazánk területén ez idő szerint hatályban levő katonai igazságügyi szervezet és perjog* egyes fontosabb részleteinek vázlatos feltüntetése.

Az előbbieket tárgyalása büntető perjogunk fejlődésének, illetőleg egyes intézményeinek és elveinek megértése végett; az utóbbiaké pedig a felhasználható tanulságok miatt szükséges.

MÁSODIK FEJEZET.

A büntető eljárás tárgya.

9. §. A bűnügyek és a bűnperben eldöntendő mellék-kérdések.

Valamely büntett, vétség vagy kihágás elkövetéséből az államnak büntető joga támad. Az államnak hivatása a bűncselekményt a jogrend fenntartása érdekében a hivatalból való eljárás elve alapján hatóságai által nyilvános büntetéssel megtoroltatni. A büntető eljárás lefolytatása, tehát az államnak nemcsak joga, hanem *kötelessége is*. Ez is jellemzi a bűnper főtárgyának *közjogi jellegét*.

I. A büntető eljárásnak tulajdonképeni tárgya tehát az állam közjogi jellegű megtorlási kötelességének érvényesítése, vagyis a bűncselekmény miatt indított ügynek: a bűnügynek elbírálása.

A bűnügyben pedig a főfeladat a vád tárgyává tett bűncselekmény tekintetében a bizonyítás anyagának egybegyűjtése és ezen az alapon döntés a terhelt bűnössége vagy nem bűnössége felett.

Amint az 1. és 3. §§-ban kifejtettem, ez a feladat a bonyolultabb ügyekben többrendbeli eljárási cselekmény (bizonyítás felvétel, kényszerítő intézkedések, a bizonyítékok elbírálása stb.) teljesítését teszi szükségessé.

II. A bűnper főtárgya mellett az eljárás során a járulékos természetű mellékkérdéseknek egész sorozatát kell megoldani. Különösen a büntető eljárásnak tárgyai közé tartoznak még:

1. döntés a felett, hogy a büntető eljárás általános és különös feltételei, illetőleg egyes eljárási cselekményeknek előfeltételei fennforognak-e vagy sem;

2. a határozat a sértett vagy jogutódja által a bűncselekményből eredő kártérítés megítélése céljából a büntető bíróság előtt érvényesített *magánjogi igény* felett. (B. P. 5., 6., 51., 486—493. §§.);

3. a *bűnügyi költségek* (B. P. 479. §.) összegének meghatározása és döntés a felett, hogy ezeket ki viselje. (B. P. 480—485. §§.)

III. FEJEZET.

A büntető törvénykezésben eljáró hatóságok, közegek, felek és magánegyenek.

10. §. Az állam hatóságai és közegei.

A büntető igazságszolgáltatás terén az állam teendőit részben igazságügyi hatóságok, részben rendőri hatóságok és közegek végzik.

I. *Az állam büntető igazságügyi hatóságai.* Az állam *büntető igazságügyi hatóságai*: a kir. *ügyészség*, mint a vád képviselőre hivatott közhatóság, továbbá a *büntető bíróságok*, úgymint: az esküdtbíróságok, törvényszékek, járásbíróságok, közigazgatási hatóságok, kir. ítélőtáblák és kir. curia.

II. *Rendőri hatóságok alatt értendők*: 1. a községekben a *községi előljáróság*; a vármegyék járásaiban a *főszolgabírói hivatal* (1886: XXI. t.-c.), törvényhatósági joggal felruházott városokban, valamint rendezett tanácsú városokban a *városi rendőrség* (rendszerint a rendőrkapitány, illetőleg amely városokban ilyen állás nincs szervezve, a tanács által annak teendőivel megbízott hivatalnok), a székesfővárosban a *m. kir. állami rendőrség* (1881: XXI. tc.), különösen ennek főkapitányi és kerületi kapitányi hivatalai;

2. az 1. pontban felsorolt hatóságok főnökei, illetőleg vezetői (különösen a főszolgabíró, rendőrkapitány, főkapitány, kerületi kapitány);

3. az 1. pontban említett hatóságoknak azon tagjai, kik a bűnügyi nyomozás végzése körül akár a hatóság főnökének külön rendelkezésénél, akár hivataluk természeténél fogva önálló intézkedésekre vannak jogosítva.¹⁾

A m. kir. csendőrség *parancsnokságai* nem tekinthetők rendőri hatóságnak és pedig a kerületi, szakasz- és szárnyparancsnokságok azért nem, mert a bűnügyi nyomozások teljesítése nem tartozik rendes hivatali hatáskörükbe; a nyomozást, illetőleg nyomozó cselekményeket végző járőr, illetőleg csendőr pedig azért nem, mert nem vonhatók a hatóság fogalma alá.²⁾

A csendőrségnek utóbb említett *szervei* tehát *középhelyet foglalnak el* a rendőri hatóságok és közegek közt.

III. *Rendőri közegek*: a) a rendőri hatóságoknak (I. II. alatt) alárendelt hivatalnokok;

b) az állami, törvényhatósági, várctsi és községi rendőrök; valamint

c) a m. kir. csendőrségnek szolgálattételre a csendőrörsökre vagy a különítményhez beosztott altisztjei és legénysége.

11. §. A felek fogalma a bűnperben általánosságban ³⁾

A bűnper korunkban azt a képet nyújtja, hogy a vádló és a terhelt (a *külső* alakot tekintve *olyanformán*, mint a felek a polgári perben), a bíróság elé viszik jogi vitájukat, sőt a viszonyvád esetében (B. P. 23. §.) mindketten egymást kölcsönösen vádolják és mindegyik önmagát védi; a bíróság pedig ezen jogi vita felett határoz.

A fennebbiekkal azonban még nincs eldöntve az a (főleg a német irodalomban) sokat vitatott kérdés, **vajjon a felek fogalma a bűnperben egyáltalában használható-e és ha igen, kiket kell a bűnperben feleknek tekinteni?**

¹⁾ V. ö. a B. P. életbeléptetése alkalmából a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére 1899. december 22-én a m. kir. belügyminiszter által az igazságügyminiszterrel egyetértőleg 130,000/BM. sz. a. kibocsátott utasítás 7. §-át. (Belügyi Közlöny, IV. évf. 25. sz. 5. lap).

²⁾ V. ö. a m. kir. csendőrség számára a belügyi és honvédelmi m. kir. miniszterek által 1900. február 20-án kibocsátott új szolgálati utasítás „A) Általános rész”-ének 96. §-ával.

³⁾ *Irodalom.* A szövegben alább idézettekben felül I. még különösen *Finkey* 8. és 111—114.; *Lukács* I. 73. és köv.; *Bennecke-Beling* 110—114.; *Birkmeyer* 292—298.; *Geyer* 416—417.; *Glaser* II. 191. és köv.; *John* II. 155. és 185. és köv.; *Kries* 186—190., 219.; *Ullmann* I. 255.; *Ullmann* II. 21—22.; *Jul. Vargha* Die Vertheidigung im Strafsachen (1879) 286.; *Rosenfeld* 45.; *Wolfgang Mittermeier* D. Parteistellung der Staatsanwaltschaft (Stuttgart, 1897) főleg 170. és köv., 222. és köv.; *Suess* Die Stellung der Parteien im modernen Strafprocesse (Wien, 1898) 5—465.; *Traub* Beitrag z. Lehre von dem Parteibegriff etc. (Marburgi doctori értekezés, Hanau 1905).

I. A kérdés fejlődése.

1. Mikor a német államokban a bűnpert reformálták és az államügyészséget szervezték, uralkodó volt az a felfogás, hogy a bűnper jogi vita az ügyészség és a terhelt közt, melyben az ügyészség az államot, mint egyik felet képviseli. Ezt a nézetet osztotta a kiválóbb német íróknak egész sora az utolsó két évtizedig.

2. Ujabban több tekintélyes német író az anyagi büntetőjogi jogviszonyból kiindulva határozottan *tagadja azt*, hogy korunk büntető perét ügyfelek perének lehetne tekinteni, továbbá, hogy a büntető perben egyáltalában felek léteznének. Így *John* (kommentár II. 185—186) helyesen utal arra, hogy a bűnperben a felek elsősorban közérdekből járnak el, ennek folytán nem is fejthetnek ki egyoldalú ügyfél tevékenységet. Különösen szerinte a vádlott már azért sem ügyfél, mert bizonyító eszköz.¹⁾

Az ügyészségnek pedig nem az a kötelessége, hogy a vádlottat minél súlyosabban elítéltesse, hanem hogy a bűnügyben az anyagi igazság érvényre emelését biztosítsa.

Bierling szerint (Strafrechtsverhältnis und Strafprocessverhältnis c. ért. Zeitschrift X. 251—318., különösen 310. és köv.) az állam, melynek hivatása a büncselekmény megtorlása, mely a bűnpert bíróságai által elbíraltatja, nem lehet olyan ügyfél, mint a polgári pernek felperese. A bűnperben az ügyfél fogalma nem más, mint átvett chablonszerű megjelölés, melynek csak az a rendeltetése, hogy az eljárásnak különböző feladatait a pernek különböző érdekelteit közt megossza.

Bornhak (Zur Reform des Strafprozesses c. ért. Zeitschrift XIX. 64—84. I. különösen 74. és köv.) kimutatja, hogy a bűnperben az ügyfélnek szerepe csak alaki természetű, mert az anyagi értelemben vett ügyfelek fogalma ellentétben állana a mai bűnpernek és mai büntetőjognak lényegével.

3. Más írók a bűnperben is használják ugyan a felek fogalmát, de azt *egészen más* értelemben veszik, mint a polgári perben.

Igy *Hugo Meyer* (Die Mitwirkung der Parteien im Strafprozess 1873) kifejti, hogy minden bűnügyben háromoldalú tevékenységet kell végezni: vádoló, védő és határozó működést. Mind a három irányban (és M.-nek ebben teljesen igaza van) valójában *állami teendőkről* van szó.

Ortloff szerint (Gerichtssal XLVII. köt. 282. és köv. I. és Staats- u. Gesellschaftsvertretung im Strafverfahren c. m. 1892) a bűnperben az egyik fél az állam, a másik a társadalom. Ennek következményeül ez a szerző azt kívánja, hogy az állam ügyészségével szemben a védelem érdekeit külön szervezendő *társadalmi ügyészség* képviselje. Ebben az állításban a politikai természetű bűnperek eseteiben van némi igazság, de a közönséges büncselekmények miatt indított perekben ilyen ellentét felállítására nincs alap.

II. Eredmények.

1. Amint az 1. és 3. §§-ban kifejtettem, az állam büncselekmény elkövetése esetében jogot szerez arra, hogy a büntetett ellen eljárást indíttasson és ha a terheltnek bűnössége megállapíttatik,

¹⁾ Ez az érv *nem* nyomatékos, mert ez a körülmény polgári perben is fennforog és mégsem zárja ki azt, hogy alperes ügyfélnek tekintessék.

ellene a törvényben megállapított büntetést alkalmaztassa. Ez magyarázza meg, hogy a büntető hatalom birtokosa, az állam *hivatalból köteles* eljárni.

Azon kedvezőtlen tapasztalatok folytán, melyeket különböző államokban a nyomozó rendszerrel (I. alább II. könyv 33—44. §§. és VI. könyv) tettek, a törvényhozások ma arra jutottak, hogy a büntető eljárás lefolyását célszerű olyképen szabályozni, hogy az eljárásban a vádely legyen túlsúlyban.

Az állam mint jogi személy nem járhat el közvetlenül, hanem képviselőkre szorul. A vád képviselőre a törvényhozás külön hatóságokat szervez; továbbá a B. P.-ban meghatározott esetekben az állam törvényhozásának felhatalmazása alapján a sértett, mint magánvádló emeli és képviseli a vádat.

Az egész eljárás ezen vád alapján oly alakban folyik le, hogy az ügy érdemének eldöntésére az állam hatóságainak és közegeinek (I. fennebb 10. §.) hivatalból végzett nyomozó és bizonyítást felvevő tevékenysége mellett a vádló és terhelt is eljárási cselekményeikkel közreműködnek.

2. Ellenben valódi értelemben vett ügyfelekről a bünperben nem is lehet szó.

Különösen *nem helyes* ügyfélnek tekinteni *az államot*, mert az állam a büntető hatalom birtokosa, nevezetesen a vádemelés joga, a bűncselekmények felett való érdemleges ítélkezés és a bűncselekmények megbüntetése az államnak igazságügyi felségjogai közé tartozik.¹⁾ Az államnak büntető igazságszolgáltatási feladata mellett tehát annak ügyfél minősége semmiképp nem igazolható.

Téves volna az a feltevés is, mintha *az ügyészség* egyoldalú ügyfél teendőit volna hivatva végezni. Ellenkezőleg az ügyészség minden tételes perjogban olyan közhatóság gyanánt van szervezve, mely minden irányban, jelesül a védelem javára is köteles megtenni mindazt, mi az anyagi igazság érvényrejuttatása végett szükséges. (V. ö. hazai jogunk szempontjából a 12. §-t.)

3. A fennebbiek szerint a bünpernek cselekvőleg fellépő alanyai: egyrészt a kir. ügyészség illetőleg a B. P. 41. és 42. § aiban meghatározott feltételek mellett a magánvádló mint a vád képviselői; másik részről pedig a terhelt.

Ilyképen a bünper a vádló és a terhelt által a bíróság elé

¹⁾ L. *Goldschmidt* Materielles Justizrecht c. ért. (Berlin 1905) különösen 3—6., 20. és 32. l.

vitt jogvita alakját nyeri. Ebben az alaki értelemben a vádló és a terhelt: felek a bűnperben, mert jogukban és részben kötelességükben áll bizonyos perbeli cselekményeket végezni és a bíróság elé vitt jogi vitájuk felett a bíróság határoz.

Ezenfelül *a terhelt annyiban is ügyfélnek tekintendő,* mert a hatályban lévő perjogoknak szabadelvű és emberies rendelkezései értelmében a bűnperben önálló perjogi alany, aki védelmét minden irányban szabadon kifejtheti, sőt az esetek túlnyomó többségében perbeli cselekményeivel egyoldalúlag saját érdekeit szokta előmozdítani.

12. §. A felek B. P.-unk terminológiája szerint. Felsorolásuk. Képviseleik.

I. Első tekintetre úgy látszik, mintha B. P.-unk eldöntötte volna az előző (11.) §-ban vizsgált kérdést. Törvényünk ugyanis *számos* helyén használja a „felek“ elnevezést, sőt 13. §-ának *ötödik* bek.-ében meg is határozza ezt a fogalmat. Ez a bekezdés így szól:

„Felek alatt értendők: a kir. ügyészség, a fő- és pótmagánvádló, valamint az, aki ellen büncvádi eljárás folyik.“

A törvényt magyarázat azonban kétségtelenné teszi, hogy a „felek“ gyűjtőnév használata törvényünkben kizárólag törvényszerkesztési előnyökre vezethető vissza és hogy törvényünknek ez a rendelkezése azt a kérdést sem akarja eldönteni, hogy kik tekintendők a bűnperben ügyfélnek?

Ilyen gyűjtőnév használata nélkül ugyanis B. P.-unknak mindazon §-aiban, melyekben a vád, illetőleg a védelem képviselőiről van szó, egyenkint fel kellene sorolni: 1. a kir. ügyészséget, 2. a fő-, 3. illetőleg a pótmagánvádlót, 4. a gyanúsítottat, 5. a terheltet és 6. a vádlottat.

Törvényünk értelmében ugyanis a vádat a kir. ügyészség, továbbá a fő-, illetőleg a pótmagánvádló képviselhetik, a terheltet pedig B. P.-unk a vizsgálat elrendelésének indítványozása, illetőleg a vádirat benyújtása *előtt* gyanúsítottnak, a vádhatározat meghozása, vagy e nélkül a főtárgyalás elrendelése *után* pedig vádlottnak nevezi (13. §. 2., 3. és 4. bek.) és szembetűnő, hogy a most említett *hat* különböző megjelölésnek egyenként való felsorolása egyes fejezetek, illetőleg §§-ok szövegezését *szerfelett nehézkessé* tette volna.

Törvényszerkesztési szempontból tehát lényeges előny, hogy hatféle megjelölés részletezése helyett *egy gyűjtőnevet* lehet használni. Ebből a gyűjtőnévből azonban a kérdés *érdemében* a törvény álláspontjára nézve semmi következtetés nem vonható.¹⁾

¹⁾ A M. i. 111—112. lapjain kifejtettekben kiténik, hogy hasonló felfogásban voltak a törvény előkészítői is.

II. Különösen *téves* volna B. P.-unk 13-ik §-ából azt követeltetni, mintha törvényünk a kir. ügyészséget egyoldalú ügyfélnek kívánta volna tekinteni.

Törvényünk álláspontjával ma is megegyezőnek tartom azt a felfogást, melyet egy dr. *Plósz Sándor* igazságügyminiszter úr megbízásából készített körirat¹⁾ tervezetében a B. P. életbelépte alkalmából kifejtettem. Lényege a következő:

„Habár B. P.-unk 13. §-a a kir. ügyészséget is a „felek“ megjelölése alá foglalja és mint ügyfelet szembe állítja a terhelttel; habár továbbá a B. P. szerint a kir. ügyészségnek főadata a bűnvádi eljárásban a közvádat képviselni, — mindazonáltal helytelen lenne ebből azt a következtetést levonni, mintha a törvényhozás a közvádlót az ügyfélnek egyoldalú perjogi hatáskörére kívánta volna szerítani.

A kir. ügyészség tagjainak mind a nyomozás, mind a bírói eljárás alatt, minden egyoldaluságtól menten, nem csupán a vád érdekeit kell szemük előtt tartaniok, hanem az anyagi igazság érvényre emelésére és ehhez képest arra kell törekedniök, hogy a valódi tényállás minden oldalról fel legyen derítve és meg legyen alapítva minden olyan körülmény, melytől a bűnösség kérdésének lelkiismeretes eldöntése, valamint esetleg a büntetés mértékének igazságos megállapítása függ.

A kir. ügyészség, amidőn törvényszabta hatáskörében befoly a bizonyítás anyagának egybegyűjtésére, sohase téveszsze szem elöl, hogy habár a közvád képviselőjére van hivatva, mégis nem arra kell törekednie, hogy a terhelt minden áron elítéltessék, hanem arra, hogy az anyagi igazságnak megfelelő ügyszabta határozat jöjjön létre.

Ennélfogva, ha a kir. ügyészség arra a meggyőződésre jut, hogy a terhelt nem bűnös, illetőleg, hogy a beszámíthatóságot vagy az eljárás folytatását kizáró ok forog fenn, szüntesse meg a nyomozást, ejtse el a vádat vagy indítványozzon felmentést.

Ugyancsak a fennebb említett okból, — főleg azokban az ügyekben, melyekben a terheltnek nincs védője, — fordítson a kir. ügyészség mindig figyelmet az enyhítő és mentő körülmények felderítésére, valamint a terhelt javára szolgáló bizonyítékok megszerzésére és biztosítására is. (B. P. 9., 100. §§.)

Ellenkeznék a kir. ügyészség valódi hivatásával, ha indítványokban a bizonyítékokat egyoldalúan kiszínezve adná elő és a terhelt javára szolgáló körülményeket mellőzné vagy kisebbítené.

Kétséges esetekben ne mulasztja el az ügyészség a bíróság figyelmét azokra a körülményekre is irányítani, amelyek a terheltnek ártatlansága vagy kisebb fokban való bűnössége mellett szólnak és amennyiben ezek dacára a vád álláspontját tartja igazoltnak, azt tárgyilagos nyugodtsággal fejtse ki.“

¹⁾ A kir. ügyészséghez intézett 1900. évi 2100 I. M. E. számú körirat közzétett az Ig. K. IX. évf. 171—185. l.

III. Törvényünk értelmében is a bűnpörben két fél van: a vádló és a terhelt.

Vádló: azon közhatóság (*kir. ügyészség*) vagy azon magánegyén (*fő- és pótmagánvádló*), aki az államnak valamely bűncselekményből eredő büntetőjogát a vád emelése és képvisellete útján a büntető bíróság előtt érvényesíti és az ennek támogatására s bizonyítására szolgáló bizonyító anyagot a bíróság elé terjeszti.

Vád: a vádlónak az a perjogi cselekménye, melylyel az állam büntetőjogának érvényesítése végett a terheltet a büntető bíróság elé idézteti s a büntetendő cselekmény tényálladékának megállapítására és a büntetés helyes kiszabhatására szükséges bizonyító anyagot a bíróság elé terjeszti.

2. **Terhelt:** az, aki ellen a bűnvádi eljárás foly.

A bűncselekménnyel *gyanusított* az a terhelt, aki ellen a vizsgálat elrendelése még indítványozva, vagy a vádirat benyújtva nincs.

Vádlott: az a terhelt, aki ellen vádhatározat van hozva vagy e nélkül főtárgyalás van elrendelve. (B. P. 13. §. 2—4 bek.).

IV. **A felek képviselete.** A *közvádló hatóságot* a különböző fokú bíróságok mellett a kir. ügyészségnek különböző tagjai: nevezetesen a kir. törvényszék mellett a kir. ügyész és alügyész; a kir. tábla mellett a kir. főügyész és helyettese; a kir. curia mellett a koronaügyész és helyettesei képviselik.

A kir. *járásbíróságok* mellett a vád képviseletében *az ügyészségi megbizottak* járnak el.

A *magánvádlónak* jogtudó képviselője a magánvádló ügyvédje. Bizonyos esetekben a magánvádló helyett törvényes képviselője, illetőleg férfihozzátartozója vagy férje, esetleg megbizottja is eljárhatnak. (B. P. 47. §.)

A *terheltnek* jogtudó képviselője a *védő*, aki ugyan közfunkciót tölt be és a kir. ítélőtáblánál tartott főtárgyaláson (B. P. 410. és 411. §.), ha a terhelt külön védőt nem küld, „*közvédő*“ elnevezés alatt működik is. mindamelllett a védőnek B. P.-unkban soha sincsenek hatósági jogai.

A terhelt helyett bizonyos esetekben (B. P. 55. §. második bekezd.) megbizottja, járásbíróági ügyekben pedig férfi hozzátartozója, különösen szülője; ezenfelül a terhelt feleség helyett férje, a gyámolt, illetőleg gondnokolt helyett pedig a gyám, illetőleg gondnok is (523. §.) eljárhatnak.

13. §. Az eljárás folyamán szereplő többi magánegyének.

A feleken és képviselőiken vagy megbizottjaikon kívül eljárási cselekményt végezhetnek még: a sértett, a magánindítványra jogosult, a tanúk és a szakértők.

1. *Sértett* alatt a közvetlenül sértett értendő, t. i. az, akinek bármely, tehát nem csupán vagyoni, hanem intellektuális vagy

kegyeleti, stb. jogát sértette vagy veszélyeztette az elkövetett vagy megkísérlett büntetendő cselekmény. (13. §. 6. bek.)

2. A sértettől megkülönböztetendő a *magánindítványra jogosult*: akinek t. i. magánindítványi büntetendő cselekmény esetében arra van joga, hogy a magánindítvány meg nem tétele által megakadályozza a bűnvádi eljárás megindítását.

3. Magánügyén a büntető bíróság előtt magánjogi igényének érvényesítése végett is fölléphet. Ezt a magánügyént törvényünk *magánfélnek* nevezi. (13. §. 8. bek., 51. §., 485—493. §§.)

Magánvádoló lehet a sértett, ennek törvényes képviselője és a magánindítványra jogosult, *magánfél* pedig a sértett vagy jogutódja.

4. Az eljárás folyamán közreműködő *más magánügyénekről* (tanúk, szakértők stb.) e munkának eljárási részében lesz szó.

IV. FEJEZET.

A büntető eljárás lefolyásának vázolata.

14. §. A büntető eljárás nemei és főszakai.

I. A rendes büntető eljárás nemei.

A büntető eljárás korunk perjogában a vád tárgyává tett büntetendő cselekmények különböző súlyosságához képest különbözően van szabályozva.

Tételes jogunk értelmében a rendes büntető eljárásnak négy főnemét kell megkülönböztetni: 1. az esküdtbíróóságok, 2. a kir. törvényszékek, 3. a kir. járásbíróóságok és 4. a közijazgatási hatóságok hatáskörébe utalt bűncselekmények eseteiben követendő eljárást.

II. A büntető eljárás tagozata.

1. Csak azokra az ügyekre nézve, melyeknek tényállása rendszerint legegyszerűbb, s melyekben a bizonyítási anyagnak előleges egybegyűjtésére nincs szükség, elégszenek meg a tételes eljárási jogok azzal, hogy a *bizonyításfelvétel* kizárólag a tárgyaláson történjék, s a felek is a vádnak és a védelemnek külön előkészítése nélkül, csupán a tárgyaláson terjesszék elő bizonyítékaikat, illetőleg adják elő perbeszédeiket.

2. Bonyolultabb ügyekben, illetőleg súlyosabb bűncselekmények miatt indított eljárás folyamán mindig (tehát tekintet nélkül az ügynek többé-kevésbé bonyolult voltára), a büntető törvényke-

zés egy complex cselekmény-összeség alakjában folyik le. Már az egyes bíróságok hatáskörébe utalt legcsekélyebb súlyú ügyekben is meg van engedve a tárgyalás előkészítése nyomozás útján. (B. P. 528. §.)

Az esküdtbíróságok és törvényszékek hatáskörébe utalt büntettek és vétségek eseteiben pedig az elsőfoku eljárás három fő-részre oszlik :

- a) **előkészítő eljárásra, (nyomozás és vizsgálat) ;**
- b) **közbenső eljárásra, (mely a nyomozás vagy vizsgálat befejeztével veszi kezdetét és a főtárgyalás előkészítésével végződik) ;**
- c) **főtárgyalásra.**

a) Az *előkészítő* eljárás *első* részének: a *nyomozásnak* feladata a vádemelés előkészítése, illetőleg kipuhatolása és megállapítása azoknak az adatoknak, melyek e kérdésben a vádló tájékozására szükségesek (B. P. 83. §.).

Az előkészítő eljárás *második* részének, a *vizsgálatnak* rendeltetése: bíróilag kideríteni és megállapítani azokat az adatokat, melyek alapján eldönthető, hogy az eljárás folytatandó vagy megszüntetendő-e. (B. P. 102. §.)

b) A *közbenső* eljárás módot nyújt annak megítélésére, hogy az ügy folytatása nem tartozik-e más bíróság hatáskörébe vagy illetékessége alá (263. §.), illetőleg nem ütközik-e akadályba (265. §.), továbbá, hogy nincs-e szükség a bizonyítás anyagának kiegészítésére (262. §.), nem mutatkozik-e az eljárás megszüntetendőnek (264. §.), illetőleg van-e elég alap a vád alá helyezésnek (266. §.), a főtárgyalásnak (268. §.) vagy a közvetlen idézésnek (283. §.) elrendelésére.

c) A *főtárgyaláson* (B. P. XVIII. és XIX. fej.) történik az ügy *érdemleges elbírálása*.

d) Mind az előkészítő eljárás alatt, mind az ügy érdemében *használt perorvoslat* folytán felsőbb bírósághoz juthat az ügy.

e) A jogerősen elbírált ügy *újrafelvételének* is helye van, ha az alapperben hozott ítélet nem mutatkozik az anyagi igazsággal megegyezőnek.

f) Végre a *büntetés végrehajtása* céljából szintén gyakran (különösen a pénzbüntetés és az eljárási költségek behajtása végett) több eljárás cselekményre van szükség.

15. §. A büntető eljárás feladatai.

A büntető eljárás természeténél fogva többféle teendővel jár.

a) Első feladata: annak kipuhatolása, hogy *követett-e* el csakugyan *büntetendő cselekmény*, és ha igen: milyen? továbbá, hogy ki annak a tettese, illetőleg részese? végre hogy ezen tettes vagy részes ellen lehet-e vádat emelni?

Ennek az első feladatnak megoldása rendszerint a *nyomozás útján* történik. Gyakran azonban ezt a feladatot a *törvényszék*

vagy esküdtbírótság elé utalt ügyekben csak a vizsgálat szakában, a járásbírótság előtt pedig csak a tárgyaláson sikerül megoldani.

b) A második teendő: *a valódi tényállásnak minden oldalról és minden irányban való felderítése*, ami részben a vizsgálat szakában, részben a főtárgyalást megelőző közbenső perszakban, részben magán a főtárgyaláson teljesített *bizonyításfelvétel* alkalmával történik.

c) A harmadik feladat az állam büntetőjogának, melyet a vádló érvényesít, *megvizsgálása és érdemleges elbírálása*, illetőleg a bűnösség megállapítása esetében *az anyagi jogszabályok alkalmazása*.

Ez a járásbírószági eljárásban a tárgyaláson, a törvényszéki és esküdtbírószági eljárásban pedig a főtárgyaláson történik, de azonfelül a perorvoslati szakban is újból felmerülhető feladat.

16. §. A felek főteendői a büntető eljárásban.

I. A felek a bűnperben valójában csak akkor állnak egymással szemben, midőn a vádló meghatározott egyén ellen valamely bűncselekmény miatt vádat emelt. (L. alább III. alatt.)

II. *A kir. ügyész azonban a büntető eljárásban kettős tevékenységet* fejt ki:

a) addig, míg vádat nem emelt, hanem mint a nyomozás elrendelője, irányítója és vezetője (B. P. 84. §.) összegyűjti azt a bizonyítási anyagot, mely a vád emelése vagy nem emelése kérdésében az ő tájékozására szükséges (83. §.), addig nem *vádló*, hanem nyomozó hatóság;

β) a nyomozás befejezése után a kir. ügyészség a vádnak rendszerinti képviselője (*közvádló*).

b) A *magánvádló* nem nyomozhat, csak a *vádat képviselheti*.

III. *A vád emelése*, illetőleg *képviselete* az eljárás különböző szakában más-más cselekmény által történik; különösen a *vád-emelés* rendszerint a *vizsgálat indítványozása* (B. P. 99., 104. §§.) vagy ha az ügyben vizsgálat nem volt teljesítve, a *vádirat* benyújtása (B. P. 254., 255., 276. §§.) által.

A vád képviselete körébe esnek: a közbenső eljárásban a vád alá helyezés (B. P. 255., 276. §§.) vagy a közvetlen idézés (B. P. 282. §.) indítványozása; a főtárgyaláson a vádló perbeszédének tartása (315. §.); a járásbírótság előtti tárgyaláson a vád előterjesztése (541. §.).

A vizsgálat szakában a vádló közreműködése rendszerint *nem valódi* vádképviselést, hanem csak előmozdítása a *vizsgálat* teljesítésének anélkül, hogy az esetek túlnyomó többségében a kir. ügyészség vagy a magánvádló igazi vádlói tevékenységet fejtenének ki. Ennélfogva a vádló hatásköre a vizsgálat szakában korunk perjogában is hasonlít a nyomozó rendszerben szerepelt „promotor inquisitions“ hatásköréhez. (L. alább II. k. 38—40. §§.)

IV. A terhelt a vád tárgyára és a terhelő bizonyítás anyagára nézve *nyilatkozhatik*, illetőleg minden irányban *védkezhetik*, azonban *nem köteles* ezt tenni, csak arra van kötelezve, hogy tűrje az eljárás megindítását önmaga ellen még akkor is, hogy ha nem bűnös. De viszont, ha a terhelt *bűnös* is, korunk perjoga szerint már *nem köteles* active előmozdítani az állam büntetőjogának érvényesítését. (V. ö. B. P. 134., 135. §§.). Sőt az angol jog e részben annyira megy, hogy a bíró figyelmezteti is a terheltet, hogy egyáltalán nem köteles nyilatkozatot tenni.

17. §. A büntető és a bírói eljárás előfeltételei.

I. *A büntető eljárás előfeltételei* azok a ténykörülmények, melyeknek fenforgásától az eljárás megindítása, illetőleg folytatása függ.

Szabatosan különválasztandók ezektől *a büntetendőség előfeltételei*, vagyis azok a ténykörülmények, melyek hiányában *az államnak nem is keletkezik büntető joga*, vagy azért, mert az illető ténykörülmény fenforgása nélkül a cselekmény egyáltalában nem büntetendő, vagy azért, mert az általában véve büntetés terhe alatt tiltott cselekményt abban a konkrét esetben (p. beszámíthatóság hiányában) nem lehet büntetendő gyanánt tekinteni.

A különbségnek nagy *gyakorlati* hordereje perjogilag abban jelentkezik, hogy a büntetendőség feltételeinek hiánya állandó és rendszerint végleges akadály a bűnvádi eljárásnak s ha a bíróság ezek hiányát állapítja meg, a terheltet *fel kell mentenie*. Ez a felmentés „res judicata“-t teremt és a „non bis in idem“ elvénél fogva akadály lesz az eljárás újrafelvételének. Ellenben a perjogi előfeltétel hiánya csak időleges akadály és ha a feltétel később kellő időben beáll, a felfüggesztett eljárás (B. P. 265. §.) továbbfolytatható, a megszüntetett eljárás pedig — természetesen az elévülés beállta előtt — új bizonyíték felmerülte és újabb bírói határozat nélkül újra felvehető. A határvonalat az előfeltételeknek előbb említett két csoportja közt egyes esetekben nehéz megvonni.

II. Az eljárás előfeltételei nem mind egyforma jelentőségűek; egyeseket feltétlenül előír a törvény, másokat csak a felek valamelyikének kifogása stbi esetén kell figyelembe venni. Az ítéletnek jogerőre emelkedése rendszerint pótolja az *eljárás*i előfeltétel hiányát, csak kevés perjogi feltétel oly nagyfontosságú, hogy hiányának megállapítása még a jogerős ítéletnek is megsemmisítését vonja maga után.

III. A büntető eljárás minden fontosabb részének külön általános és különleges feltételei vannak. Pl. a vádemelésnek általános feltétele: hogy a vádló fel legyen ruházva vádjoggal, különleges előfeltételei lehetnek: a magánindítvány megtétele, felhatalmazás vagy kivárat előterjesztése, stbi.

IV. Amint B. P.-unk 1. §-ából kitűnik, *a bírói eljárás* megindításának *általános perjogi előfeltételei*: 1. törvényes bíróság,

2. vád, 3. bűncselekmény tényálladéka és 4. nyomatékos gyanu a terhelt ellen.

Különös előfeltételek lehetnek főleg a magánindítvány, a felhatalmazás, s a későbbi perszakokban a vád alá helyezésnek, a főtárgyalásnak stbi különleges kellékei.

18. §. A büntető és a bírói eljárás, illetőleg a bűnper határai.

I. A büntető eljárás határai általában.

A büntető eljárás *körébe esik* a büntető igazságügyi hatóságok által valamely büntett, vétség vagy kihágás alapján, illetőleg arra vonatkozólag tett minden hatósági intézkedés, illetőleg bármely határozat hozása, valamint a rendőri hatóságok és közegek által végzett azon nyomozó cselekmények is, melyek valamely meghatározott büntettre, vétségre vagy kihágásra vonatkoznak.

I. Ennélfogva az eljárás már a nyomozásnak első cselekményeivel kezdődik. Különösen ennek körébe esik: *szemle* teljesítése, a bűncselekmény nyomainak épségben tartása iránt tett intézkedés (pl. bűnjel lefoglalása); továbbá a tettes vagy részes elrejtőzésének és megszökésének megakadályozását célzó hatósági cselekmények (pl. a terhelt letartóztatása), valamely terhelt vagy tanú *megidézése*, illetőleg kihallgatása; a házkutatás vagy személymotoszás elrendelése stb.

A bűnvádi eljárás tehát *megindulhat*, sőt az eseteknek igen jelentékeny számában, különösen a B. P. 94. §-a alapján meg is indul, *anélkül, hogy ez külön határozattal kimondatott*, illetőleg hogy nyomozás vagy vizsgálat elrendeltetett volna.

II. Más esetekben az eljárás az erre jogosított hatóságnak e tárgyban hozott határozatával indul meg. Ez B. P.-unk szerint *különösen* a következő módokon történhetik:

1. *Esküdtbíróóság és törvényszék hatáskörébe tartozó ügyekben:*

a) azáltal, hogy a kir. ügyészség, illetőleg ha a vádat kizárólag főmagánvádló képviseli, a rendőri hatóság főnöke elrendeli a *nyomozást* (B. P. 84. §.);

b) ha nyomozást nem teljesítettek és a vádló vizsgálat teljesítését indítványozta, a vizsgálat elrendelésével (105. §.);

c) illetőleg, ha vádirat adatott be, az által, hogy ez utóbbi a terheltnek kézbesítetik (256. §.);

d) végre közvetlen idézés indítványozása esetében annak, illetőleg a nyomozásnak, vizsgálatnak stbi elrendelésével (283. §.).

2. *Járásbíróisági ügyekben:*

a) ha az eljáró bíró a feljelentés vétele után nyomozást tart szükségesnek, ennek elrendelésével (528. §. első bek.);

b) ha nyomozás nem rendeltetett el, a tárgyalás határnapjának kitézésével (528. §. második bek.).

III. Az eljárás megindításától, illetőleg *elrendelésétől* a kir. ügyészség, a rendőri hatóság főnöke, illetőleg a bíróság által hozott és az eljárás befejezését vagy megszüntetését kimondó *jogerős határozat meghozásáig* teljesített minden cselekmény kétség nélkül a büntető eljárás keretébe tartozik. Az eljárás körébe esnek különösen a pénzbüntetésnek vagy a bűnügyi költségeknek behajtása iránt a büntető igazságügyi hatóságok által tett intézkedések is. Ellenben a jogerősen kiszabott szabadságvesztés-büntetés végrehajtása az eljárás határain kívül esik.

IV. A büntető eljárás időlegesen *abbahagyható* azokban az esetekben, melyekben az eljárás *felfüggesztésének* van helye (B. P. 7., 265., 268., 279., 283. §§.). (L. bővebben e munka eljárási részét.)

V. A büntető eljárás *végét éri*: a) *jogerős* megszüntetés, b) *jogerős* ítélet hozása útján. (L. bővebben e munka eljárási részét).

II. A bűnper határai.

A fennebbiekből, valamint a 15. és 16. §§-okban foglaltakból kitűnik, hogy a büntető *eljárás* cselekményei részben a bűnper indítását *megelőzőleg*, részben a bűnper *alatt*, részben a bűnper *befejezése után* végzendők.

Nevezetesen: a büntető eljárás csak akkor lép a bűnper szakába, ha a vádló egy vagy több meghatározott egyén ellen konkrét büntetendő cselekmény miatt vádat emelt, tehát ha az eljárás folyamában két fél áll egymással szemben és az ő perbeli cselekményeik alapján a bíróság határoz.

A bűnpernek *csak előkészítője* a nyomozás. Ellenben a vizsgálat már a bűnper keretébe tartozik, mert habár annak folyamán a felek gyakran nem fejtenek ki igazi perbeli tevékenységet, mindamelllett módjukban áll ezt is tenni. Igv különösen a vádló a vizsgálat alatt is részletezheti, kiegészítheti vádját; a terhelt pedig kifejtheti védelmét stb. (B. P. 119. §.)

A bűnper *addig tart*, míg a bíróság a vád alapján a terhelttel szemben intézkedéseket tesz. *Végét éri* tehát a bűnper a vádnak bármely érdemleges elbírálása (jogerős megszüntető határozat vagy ítélet) által.

Különösen *kivül esnek* a bűnper határain a kiszabott büntetés *végrehajtására irányuló hatósági cselekmények* és pedig azért, mert az állam büntető jogát a jogerős bírói határozattal már elismerte és érvényre juttatta.

III. A bírói eljárás határai.

Minthogy a nyomozást a kir. ügyészség vagy a rendőri hatóság teljesítik s a kir. járásbíróság csak *egyes* nyomozó cselekményeket végezhet: ennél fogva a nyomozás *nem* vonható a bírói eljárás fogalma alá, hanem ez utóbbi csak a *vizsgálat elrendelésével*, (B. P. 105., 107. §§.) azokban az ügyekben pedig, melyekben vizs-

gálat nem volt teljesítve, a *vádirat felett hozott bírói határozattal* (B. P. 254—283. §§.) kezdődik és az ügy érdemét eldöntő jogerős határozat hozásával ér véget.

IV. Az eljárás és per *határainak* kérdése *nem* elméleti jellegű, hanem számos törvényünk, pl. a fegyelmi jog szempontjából gyakorlati fontossággal bír.

19. §. A büntető eljárás folyamán felmerülő teendők megoszlása a törvényszéki és esküdtbírói ügyekben az eljárásnak különböző szakai szerint.

Azon bonyolult teendő-összeség, melyet az állam hatóságainak a kir. törvényszékek és az esküdtbíróóságok hatáskörébe utalt ügyekben végezniök kell, maga után vonja, hogy ilyen ügyekben az eljárás különböző szakai szerint más-más hatóságok fognak eljárni, illetőleg határozni.

Ezt a körülményt különösen az teszi szükségessé, hogy az állam büntető jogszolgáltatási teendőit a vádrendszer alapelveiből (I. alább VI. könyv I. fej.) kifolyólag meg kell osztani. Ebből az okból tételes perjogunk is külön hatóságokra, illetőleg közegekre bízta: 1. a közvád előkészítését, 2. a közvád emelését és képviselést, 3. a vizsgálat teljesítését, 4. az e felett való felügyeletet (B. P. 112. §.), illetőleg a vizsgálóbíró intézkedései ellen emelt panaszok elintézését, 5. a közbenső eljárásban való határozást, 6. az ügy érdemleges elbírálását, 7. a perorvoslatok elintézését, illetőleg az ügynek másod- vagy harmadfokban való elbírálását, 8. a megállapított büntetés végrehajtását.

I. *A közvád előkészítése*, mely rendszerint a *nyomozással* történik, *hivatalból* kötelessége a nyomozásra hivatott rendőri hatóságoknak és közegeknek (B. P. 94. §.); a kir. ügyészség *megkeresése*, *illetőleg utasítása alapján* pedig, az esetek nagyobb számában szintén a rendőri hatóságok és közegek (84. §.), egyes nyomozó cselekmények teljesítése tekintetében a járásbíróóságok (86. §.), amennyiben pedig a beadott feljelentés vagy magánindítvány alapján halaszthatlan nyomozó cselekmény teljesítendő, a vizsgálóbíró, illetőleg a járásbíróóság (95. §.) feladata.

A kir. ügyészség *cognitíójától* fog függeni, hogy a most említett hatóságok közül a nyomozás teljesítésére melyiket keresi meg. E részben reá nézve irányadó lesz az illető ügy természete, továbbá a helyi viszonyok, különösen az, hogy a nyomozó cselekmény teljesítésének helyén a rendőri hatóság kiből áll, s hogy ennek tagjai miképen vannak egyéb teendőkkel elfoglalva, illetőleg mennyiben mutatkoznak alkalmasoknak a nyomozás végzésére.

II. A közvád *emelésére* és *képviselésére* a kir. ügyészség intézménye és pedig a törvényszék és esküdtbíróóság mellett a kir. ügyészség (1871: XXXIII. tc. 2. §. c) p.); a kir. ítélőtáblák mellett a kir.

tőügyészség (1871: XXXIII. tc. 2. §. *b*) p., 26. §. és 1890: XXV. tc.); a kir. curia mellett pedig a koronaügyészség (1871: XXXIII. tc. 2. §. *a*) p. és 28. §.) vannak hivatva.

III. A *vizsgálat* teljesítése részben a *vizsgálóbíró*, részben a vádtanács által megbízott *járásbíróság* hatáskörébe tartozik. Különösen a vádtanács, tekintettel arra, hogy a vizsgálóbíró a törvényszék egész területén felmerülő vizsgálati teendőket egymaga nem végezhetné, a vizsgálat teljesítését fontos okból (pl. ilyen, hogy a vizsgálat valamely járásbíróság területén gyorsabban és az eljárás célját inkább biztosító módon lesz befejezhető), vagy túlnyomó célszerűségi tekinteteből (pl. a tanúk és költség kimélése) rábizthatja arra a járásbíróságra, melynek területén e cselekmények foganatosítandók. A törvényszék székhelyén levő járásbíróságra vizsgálat teljesítése nem bízható. (B. P. 110. §.)

Ehhez képest a feleknek, különösen a kir. ügyészségnek indítványától és a vádtanács cognitiójától fog függni, hogy az illető konkrét ügy minősége, illetőleg a bizonyításfelvétel helye szerint a vizsgálóbíró vagy járásbíróság bírāja fogja-e a vizsgálati tevékenységet végezni.

IV. Az 1897: XXXIV. tc. 8. §-ában szervezett *vádtanácsnak* egyebek közt az is a hatáskörébe tartozik, hogy a vizsgálatok menetére *felügyeljen* (B. P. 112. §.).

V. A *közbenső eljárást* törvényünk részben a *vádtanács*, részben a törvényszéki vagy esküdtbíróági *főtárgyalási tanács hatáskörébe utalta*.

Nevezetesen: *a*) a vádtanács fog eljárni mindazokban az esetekben, melyekben a vádat a kir. ügyészség képviseli és a terhelt a vádirat ellen *kifogást adott be* (B. P. 258—267. §§.); amennyiben pedig a vádat *magánvádló* képviseli, *minden esetben*, tekintet nélkül arra, hogy kifogás adatott-e be vagy sem (278—280. §§.).

b) Az illetékes törvényszéknek vagy esküdtbíróáságnak *főtárgyalási tanácsa* határoz a főtárgyalás elrendelése kérdésében abban az esetben, ha a vádat a kir. ügyészség képviseli és ennek vádirata ellen a terhelt kellő időben kifogást nem adott be, vagy arról kifejezetten lemondott (268. §.).

c) Ugyanez a tanács dönt a felett, hogy a *közvelen idézés* elrendelésének feltételei általában fenforognak-e, és vajjon az a konkrét ügyben elrendelendőnek mutatkozik-e.

VI. Az ügy *érdemleges elbírálása* elsőfokon: *a*) közigazgatási hatóságok; *b*) kir. járásbíróságok; *c*) kir. törvényszékek; *d*) esküdtbíróóságok között oszlik meg a hatáskörnek e munka negyedik részében tárgyalandó elvei szerint.

VII. *Másodfokban* a következő hatóságok járnak el:

a) a rendőri hatóság intézkedése ellen beadott előterjesztést (B. P. 52., 63., 98. §§.) a *vádtanács* vizsgálja felül;

b) a vizsgálóbíró intézkedései vagy mulasztása ellen emelt panasz felett (113. §.) a *vádtanács* határoz;

c) a vádtanácsnak, illetőleg a törvényszék vagy esküdtbíró-ság főtárgyalási tanácsának végzése ellen használt felfolyamodás felett (269., 280., 283. §§.) *a kir. ítélőtábla* dönt;

d) a törvényszéknek az ügy *érdemében* hozott ítélete ellen: α) amennyiben felebbezésnek nincs helye (381. §. 2. bek.) *a kir. curia* (426. §. 2. p.), β) ha felebbezésnek van helye, *a kir. ítélőtábla* (381. §.);

e) esküdtbíró-ság ítélete ellen (352., 373., 374. §§.) emelt semmisségi panasz felett *a kir. curia* (426. §. 1. p.);

f) a kir. ítélőtáblának elsőfokban hozott ítélete vagy érdemleges végzése ellen (333. és 418. §§.) használt semmisségi panasz felett *a kir. curia* határoz (426. §. 3. p.);

g) összbüntetést kiszabó első bírósági ítélet ellen *a kir. curiához* használható semmisségi panasz (426. §. 6. p.).

VIII. Harmadfokban határoznak:

a) a vádtanácsnak másodfokban hozott előzetes letartóztatást, illetőleg vizsgálati fogságot elrendelő vagy fentartó, valamint a vádlónak a vizsgálat elrendelése iránt tett indítványát elutasító végzése (105. és 151. §§.) ellen használt felfolyamodás felett a kir. ítélőtábla (378. §. második bek.);

b) a kir. ítélőtáblának másodfokban hozott ítélete ellen használt semmisségi panasz felett a kir. curia (426. §. 4. p.).

20. §. A törvénykezési teendők megoszlása járásbíró-sági ügyekben.

Járásbíró-ság hatáskörébe utalt ügyekben:

a) a közvádat az elsőfokú eljárásban az *ügyészségi megbízott* (1897. évi XXXIV. tc. 9—14. §§.) képviseli;

b) a nyomozást a feljelentés megtétele előtt rendszerint a rendőri hatóságok és közegek végzik; a feljelentés után azt az eljáró bíró teljesíti vagy teljesítteti (B. P. 528. §.);

c) a kir. járásbíró-ság határozata ellen használt felfolyamodás és felebbezés felett az a törvényszék határoz, melynek területén az eljáró járásbíró-ságnak székhelye van (545—547. §§.);

d) törvényszéknek másodfokban hozott ítélete ellen (554. §.) használt semmisségi panasz felett a kir. curia (426. §. 5. p.) dönt.

21. §. A büntetés végrehajtása.

A büntetés végrehajtása iránt a járásbíró-ság hatáskörébe utalt ügyekben az eljáró *járásbíró-ság* (559. §.), törvényszéki és esküdtbíró-sági ügyekben pedig a kir. ügyészség (494. §. 5. bek. és 504. §.) intézkedik.

A jogerősen megállapított *szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának részletei* nem tartoznak a büntető perjogba. Ezeket a büntetési rendszer tanánál, illetőleg a börtönügyi előadások keretében kell tárgyalni.

MÁSODIK KÖNYV.

Egyetemes jogtörténeti vázlat.

22. §. Bevezetés.

A büntető ítélkezés története már is több évezredre terjed.

Ezen *évezredes fejlődésnek eredménye*: korunk tételes bírósági szervezete és bünvádi perjoga, mely ennél fogva csak úgy érthető meg intézményeiben és összes eljárási elveiben, ha átértjük azon tényezőket, melyeken ezen fejlődés nyugszik.

Az évezredes fejlődés folyamán *több*, magasabb fokon álló és a részletekben egymástól lényegesen eltérő *jogrendszer* létesült. Mindegyiknek vázolása vagy csak érintése is egyáltalán nem tartozik a jelen tételes jogi dolgozat keretébe; az alábbiakban tehát csak azon néhány jogrendszert tárgyalom, melyek korunk bünvádi perjogának kifejlődésére a legnagyobb hatást gyakorolták, illetőleg amelyek a büntető törvénykezésnek korszakos átalakulását idézték elő.

A continentális igazságügyi szervezet és büntető perjog fejlődésére legnagyobb hatást gyakorolt két korszakos esemény; egyrészt az olasz glossátorok és practicusok által kidolgozott eljárási rendszer alapul vétele a francia és német törvényhozásokban; másrészt a XIX. század első felében a reformált francia szervezet és perjog receptiója a legtöbb európai jogba.

A XII.—XVI. században a glossátorok, vagyis a felső-olaszországi egyetemeken tanító jogtanárok, valamint a praktikusok, a Felső-Olaszország városaiban a gyakorlati törvénykezés terén működött bírák és közvádlok, a római, a kánoni, a felső-olaszországi városi statutarius, illetőleg a longobard jogok fejtegetése és új rendszerbe foglalása útján kidolgozták a büntetőjogtudományának alapvető elveit és kifejtették azt a *nyomozó eljárást*, amely aztán a XIII. századtól kezdve átment a világi törvényhozásokba és a XVIII. század végéig mindenütt irányt adott a büntető perjogi fejlődésnek.

A másik nagyjelentőségű időszak pedig a XVIII. század *közepétől* kezdődik, midőn a büntető törvénykezésnek és a büntetés végrehajtásának összes alapvető kérdései tárgyaltattak, s amely reformmozgalmak első eredménye a francia „Assemblée Constituante“ által 1789-ben alkotott „décret“-ben, majd később a francia forradalom és I. Napoleon törvényhozásában az angol igazságügyi szervezetnek és büntető perjognak összeolvasztása a continentálissal.

Azok a tényezők, melyekből ez a két korszak előállt, sokkal egyetemesebbek és sokkal inkább külföldiek, hogy sem azokat a magyar jogfejlődés előadásába beilleszteni lehetne. Ezért kell előre-bocsátanom a külföldi fejlődés vázlatát.

Ezenfelül tételes igazságügyi szervezetünk és bűnvádi perjogunk nem önálló magyar jogalkotás és nem is kizárólag nemzeti jogfejlődésnek terméke, hanem a nyugot-európai államok bírósági szervezetének és bűnvádi perjogának részben közvetlen, részben közvetett behatása alatt keletkezett, annak fejlődési tényezőit tehát épen a continentális szervezet és perjog főfejlődési factoraiban kell keresnünk.

Ezek azok az okok, melyeket az alábbi történeti vázlat *kere-
teinek* megvonásánál döntőknek kellett tekintenem.

ELSŐ FEJEZET.

A világtörténeti fejlődés főszakai.

23. §. Magánbosszu és vérbosszu.

A súlyosabbaknak tekintett jogsértések megtorlása a kezdetleges emberi társadalmakban nem törvénykezés alakjában történt, hanem csak a *bosszú* által előidézett visszahatás volt az egyéni jogok csorbításával szemben.

I. Az, aki jogsértést szenvedett vagy vélt szenvedni, megtámadta a sértőt s nem annyira elégtételt vett, mint inkább bosszút állt jogainak csorbítása miatt.

Ennek kezdetben *kényszerűségből* is így kellett történnie.

Az életközösség maga nem védte egyes tagjait, és így az egyesek maguk voltak kénytelenek elvállalni e feladat végzését. S azon esetre, ha a sértett maga volt a büntetendő cselekmény áldozata, *rokonait, legközelebbi hozzátartozóit* illette meg a *magánbosszú joga*.

II. Csak akkor, midőn a közszellem már egy bizonyos fejlődési fokot ért el, midőn a nemzeti és törzsi kötelékek szorosabban fűzték egybe az illető életközösség tagjait: akkor állt be egy

nagy fordulat az által, hogy a *jogsértés megtorlását az összeség vállalta magára*.

Igy lett a pusztá *magánbosszúból a vérbosszú*, vagyis a vérségi kötelék által egybefűzöttek bosszúja. Ezáltal az előbbi magánbosszú bizonyos *közjelleget öltött fel*.

A dolog lényege azonban ezzel nem változott. A megtorlás ekkor is a *bosszú* jellegével bírt és a sértőre csak veszélyesebbé vált a dolog azáltal, hogy egy sértett helyett egy egész nemzetség vagy törzs iparkodott rajta a jogsértést megtorolni.

Nyilvánvaló, hogy a véres magán- vagy törzsharcok, melyek ekként keletkeztek, nem elégítették ki az igazságszolgáltatáshoz fűzhető legkezdetlegesebb igényeket sem.

24. §. A büntető ítélkezésnek kezdetleges alakjai. Kiegészítési rendszer.

I. A büntető ítélkezés kezdetleges alakban attól az időponttól kezdve jelentkezik, midőn a sértett kezdetben csak gyengeségének érzetében, később talán bizalomból és tiszteletből valamely igazságos, erőlyes és hatalmas törzsfő vagy nemzetséggő iránt, a magánbosszú megkísérlése helyett *panaszával a közös főnökhöz fordul* s ezt arra indítja, hogy megvizsgálja az ügy állását és igazságot szolgáltatasson.

Azon bűncselekményekre nézve, melyek vagy theokratikus felfogásból vagy állami érdekből közbűntetteknek *nem* tekintettek, a panasz emelése megelőzte a bíróságok szervezését, sőt épen ez a panasz szolgáltatott alkalmat arra, hogy az illető társadalmi alakulat feje magára vállalja a bírói teendők végzését vagy pedig a szabad polgárok gyűlésére, esetleg a tekintélyesebb vagy tapasztaltabb polgárokból alakított tanácsra bizza a panasz elbírálását.

II. Ezen kezdetleges ítélkezéssel párhuzamosan jelentkezik s a magán-, illetőleg vérbosszút mint jogintézményt mindinkább háttérbe szorítja a jogsértés elkövetője és a sértett között folyó *egyezkedés*.

1. A jogsértés elkövetője kezdetben valószínűleg *ön maga egyezkedik* a sértettel vagy hozzátartozóival, hogy vagyoni kárpótlásért váltsa meg tőlük a bosszúállás jogát.

Később *az a közhatalom*, mely az akkori emberi életközösség kebelében kifejlődik (törzsfő, nemzetséggő, papság, az uralkodó, illetőleg a bíró) *előmozdítólag, biztatólag hat közre* arra, hogy a sértett vagy övéi a bosszú helyett megelégedjenek a megváltási összeggel.

Végre a közhatalom mind több esetben *kötelezővé teszi a kártalanítás* elfogadását a bosszúállás helyett.

2. A megváltási rendszer a büntetőjogot nem változtatta egyszerre közjogi jellegűvé. A kártalanítás, a megváltási összeg egyedül a sértettnek, illetőleg hozzátartozóinak járt, azoknak magánvagyonát növelte.

3. Később a büntető hatalom birtokosa: a törzs vagy a nemzetség feje, a király, a hűbérúr stb. nem elégedett meg avval, hogy a sértettet a magánbosszú jogának gyakorlása helyett a váltságdíj elfogadására kötelezze, hanem *a sértő által fizetett váltságdíjból önmagának is részt követelt*, részben azért, mert a büntetendő cselekményt már nem csupán magánjellegű sértés gyanánt, hanem a jogrend, a közbéke megsértése gyanánt is kezdték tekinteni; részben a kiegyeztetés fejében, mintegy ellenszolgáltatásul.

Igy vált szét a váltságdíj két részre, melyeknek egyike (a faidus, a germán jogban *Gewedde*), a sértettnek járó kártalanítás, a másik (*a fredum, a Busse*) a büntetés alól való megváltás, a büntető hatalom birtokosának járó *váltságösszeg* volt.

Természetes, hogy mihelyt a büntető hatalom birtokosa bizonyos részt kapott a váltságösszegeből, a büntetendő cselekmények megtorlatlanul maradását nem nézhette többé közönyösen; őt is közvetlenül érdekelte az, hogy a büntettes felelősségre vonva és a váltságdíj-lerovására szorítva legyen.

4. A most említett fejlődés jelentékeny fordulat azért is, mert a büntető hatalom birtokosa ekkor már oly közegeket állított fel, kik a büntetendő cselekmények üldözésére gondot fordítsanak és büntető eljárást indítsanak olyan esetekben is, midőn a sértett nem kívánja a büntetendő cselekmény megtorlását.

Ez bizonyára előmozdította *az átmenetet* a büntetőjognak *közjogi* jellegűvé való alakulására. (V. ö. alább 32. §.).

25. §. A büntető igazságszolgáltatás első formái.

1. Korszakos jelentőségű a fejlődésnek az a szaka, melyben a súlyosabb természetű jogsértések *egy részét* az akkori emberi életközösségben kifejlődött közhatalom (népgyűlés, törzsfő, király, stb.) *közérdekből*, különösen magánegyének akaratára való tekintet nélkül, büntetéssel torolja meg; a többi jogsértőcselekményekre nézve pedig a magánbosszú, illetőleg a vérbosszú intézménye helyett a sértettnek, illetve vérrokonainak adott váltságösszeg mértékét már nem a megegyezés, hanem valamely hatóság szabja meg.

A fejlődés e fokán már: *a)* kifejlődik a bűncselekmény és a büntetés fogalma; *b)* ha állandó bíróságok még nem szerveztetnek is, legalább intézkedés történik az iránt, hogy a sértett, illetőleg vérrokonai által emelt panaszt vagy maga az illető társadalmi alakulatnak feje, vagy az állampolgári jogokat élvezők összesége, esetleg egy tekintélyesebb vagy tapasztaltabb polgárokból alakított tanács bírálja el.

2. A fejlődés *első fokozatán* azonban a legtöbb jogsértés pusztán *egyéni* természetűnek, vagy a sértett illetőleg később, mivel a vérségi összeköttetésnek ebben a korban igen nagy jelentősége van, a sértett *törzse*, illetőleg *vérrokonai ellen* irányulóknak tekintetik. Mind a két csoportba utalt több bűncselekmény megtorlásánál a bűn-

vádi igazságszolgáltatásban is a magánjogi felfogás döntő;¹⁾ az ítélkezés a *polgári törvénykezés elvei* szerint történik és teljesen a sértettnek vagy vérrokonainak tetszésétől függ: vajjon a bűncselekmény miatt indíttassék-e eljárás és ha igen, meddig folytatásák azt?

3. A *későbbi germán* népjogokban mutatkozott az a saját-szerű alakzat, amely a *súlyosabb* büntetendő cselekményeket *kettős minőségűeknek* tüntette fel, egyrészt a *sértett elleni* jogsértésnek, másrészt a *közbéke megsértésének*, ami az eljárás lefolytatása szempontjából lényeges jelentőséggel bírt.

4. *Lassanként* fokozatosan és különböző népeknél más-más okok hatása alatt a bűncselekményeknek egy kisebb csoportját úgy fogják fel, mint amely *az összesség, az állam vagy a jogrend* ellen irányul.

Ily büntettek megtorlásáról már az ó-kor kulturnépeinek jogrendszere gondoskodott és azokra nézve már felismerésre jutván a büntetőjognak közjogi természete: azon intézmények és eljárási elvek jelentkeztek, amelyek a büntető törvénykezés közjogi jellegének természetszerű folyamányai. Nevezetesen ezen jogokban már határozottan megállapítható addig, míg a vádper volt érvényben, a vád emeléséről hivatalból való gondoskodás, majd a súlyosabb büntetendő cselekmények *hivatalból való nyomozása*, illetéleg az, hogy az eljárás egyes cselekmények miatt magánügyének akarata nélkül is megindíttatik.

Ilyenek voltak *theokratikus* államokban azok a büntettek, melyeket az isteni világrend megsértésének tekintettek; másokban, a melyek az állam léte vagy alapintézményei ellen irányultak.

5. A fejlődés elején azonban a jogforrások gyakran még a közbüntettek eseteiben sem határozzák meg, hogy azok elbírálása minő eljárás folyamán történik. Ennélfogva a törvénykezés is jogilag rendezett eljárás *nélkül* folyik le, bizonyos *arbitrarius, önkényszerű döntéssel*, ami az egyéni jogok szempontjából természetesen rendkívüli veszélyekkel jár.

Büntető perjog nevét csak azon jogrendszer érdemli meg, melyben már meg van határozva, hogy ki gyakorolja a büntetőhatalmat és az eljárásnak legalább főelvei vagy szokásjog, vagy irottjog alapján rendezve vannak.

6. *A tiszta vádper a kezdetleges perjogokban:*

A büntető igazságszolgáltatásnak ez az első megjelenési formája, legalább a büntetendő cselekmények egyes fajaira nézve, különösen *az ó-kor kulturnépeinél*, valamint a *középkori népjogoknak* kezdetleges fokozatán, a következő képet tünteti fel.

¹⁾ A *becsületsértés* hazai jogunkban a Btk. hatálya léptéig (1880. szept. 1.), számos külföldi jogban is nagyon hosszú ideig (a német államokban 1877-ig) *magánjogi jellegű* bűncselekménynek tekintett és a *polgári bíróságok* elé tartozott.

A bíró csak akkor vállalkozik ítélkezésre, ha a sértett, illetőleg későbbi szakban (legalább bizonyos büntettek eseteiben) a közhatalom által kijelölt valamely vádló vádat emel.

A sértett kizárólagos ura a vádnak, melylyel éppen oly korlátlanul rendelkezik, mint valamely magánjogi igénynyel, szabadon egyezkedhetik a sértővel a compositio iránt és bármikor elállhat vádjától. A kirendelt vádló köteles a vádat fentartani.

A terhelt még a legsúlyosabb büntettek eseteiben is *szabadon védekezik* és teljesen egyenjogu a panasz emelőjével.

A vádló legalább rendszerint sem közhatalmat nem gyakorol, sem a terheltnél szélesebb perjogi hatáskörrel nem bír s így — különösen a bizonyítás anyagának egybegyűjtése körül — az *ügyfél-egyenlőség* teljesen megvalósítható.

Minden bizonyításfelvétel a bíróság tagjainak jelenlétében, széleskörű *nyilvánosság* mellett történik és a feleknek teljesen módjukban áll megfigyelni a másik fél bizonyítékait és előterjesztéseit, nyomban gondoskodni saját bizonyítékaik kiegészítéséről, a bíróság felvilágosításáról és mind a bizonyítás során, mind az ezt követő contradictorius tárgyalásnál *élő szóval* kifejtteni a javukra szolgáló összes körülményeket.

A fejlődés első fokán a bizonyítás rendszere teljesen kidolgozatlan; mind a complicált bizonyítási elmélet, mind a későbbi mysticus bizonyítási eszközök egészen hiányoznak és a bírónak módjában áll szabad belátása szerint megállapítani a bizonyítás eredményét.

7. Ez a kezdetleges eljárás rendszer, melyet az utolsó században a büntető perjog tudománya a **tiszta vádrendszer** elnevezéssel jelölt meg, — egybehasonlítva a XIV—XVIII. századok úgy nevezett **nyomozó eljárásával**, — több szempontból előnyöket tüntet fel, de korunk viszonyai mellett már alkalmatlan volna a büntető törvénykezés feladatainak megoldására. (L. bővebben alább VI. könyv II. fejj. 115., 116. §§.)

26. §. A magán- és vérbosszu megszüntetése.

Az államhatalom kifejlődése és a büntető bíróságok szervezése után is a magán- vagy vérbosszút még évszázadokig gyakorolták, sőt azt egyes törvényhozások kifejezetten is megengedték.

Hazánkban megengedik ezt még Szent-László törvényei is (III. könyv 28. cz.), sőt a nemesség a személyén és vagyonán elkövetett jogsértésekért (hacsak közbüntett nem követtetett el), még a XIII. században és a XIV. század elején is igen sok esetben ön-maga vett visszatorlás útján elégtételt¹⁾ és e hatalmaskodásoknak (a későbbi crimen minoris vel maioris potentiae bűncselekménye)

¹⁾ L. *Hajnik* M. bírósági szervezet és perjog 3. és 21. l., különösen a 21. l. a 2—4. jegyzetben hivatkozott adatok is.

elnyomását csak az Anjou-házból származott királyok erélyének köszönhetjük.

Hasonlóképen Németországban a XIII. és XIV. században a „*faida*“ még jog gyanánt gyakoroltatott.

A magán- és a vérbosszut csak aránylag nagyon későn nyomja el az egyház beavatkozása; az államhatalom, mely nem tűrhette az örökös beharczokat és legalább időleges békét teremtett („*treuga dei, Landfrieden*“), végre a büntetőjog közjogi jellegének érvényre jutása.

27. §. A büntetőjog közjogi jellegének felismerése.

Az újabbkori jogfejlődésnek legnagyobb vivmánya: annak felismerése, hogy a bűncselekmények megtorlására a jogrend fentartása érdekében van szükség s ennélfogva a közhatalomnak, különösen az evégből szervezett büntető hatóságoknak feladata a bűncselekmény miatt hivatalból eljárni (V. ö. az 1. és 3. §-okban kifejtettekkel).

Ezt a felfogást korunkban minden kulturállam törvényhozása valamennyi büntetendő cselekményre nézve érvényre emelte.

MÁSODIK FEJEZET.

Az igazságügyi szervezet fejlődése.¹⁾

28. §. A bíróságok kezdetleges alakjai.

A bírói hatalom szervezete a kezdetleges perjogokban nagyon különböző alakulatokat tüntet fel anélkül, hogy az eltérések vizsgálata korunkban már tanulsággal járhatna.

I. Az igazságszolgáltatás első szakáiban

a büntető hatalmat a *törzsfőnök*, másutt a *hadvezérek*, (akik egyúttal megfelelő katonai ranggal és méltósággal is birtak); theokratikus államokban pedig a *papság* gyakorolták.

¹⁾ *Irodalom*: Az *egyetemes* fejlődéshez *Pollock Maitland* I. 37—38., 40. és köv., 74., 154. és köv., 190. és köv., 527—532., 535. és köv. A *franczia* szervezetre nézve *Garraud Précis* 23. és köv.; a *germán* szervezetre vonatkozólag *Brunner* *Deutsche Rechtsgeschichte* I. 143—156., II. 133—141., 183. és köv., 216. és köv.

II. Az ókori culturállamokban

monarchicus szervezet mellett a *király* vagy egyes *hivatalnokai*, democraticus szervezet mellett pedig a *nép* (és pedig vagy ennek összesége a *népgyűlésen*) vagy *egyres bizottságok* (pl. a római quaestiones) *ítélkeztek*.

29. §. A későbbi igazságügyi szervezetek főtypusai.

1. A germán jogokból eredt felfogás szerint a büntető hatalom *megosztott a király, illetőleg később a király hivatalnokai és a nép között*.

Ez a szervezet a legtöbb continentális államban *századokon át*, (pl. Franciaországban az V—XI. században) található. A király hivatalnoka hívja össze a bíróságot és vezeti a tárgyalást, kihirdeti és végrehajtja az ítéletet, melyet kezdetben az egész község, később több, rendszerint 7 tagból álló tanács (rachinburgii) hoz, utóbbi esetben a község hozzájárulása emeli azt tulajdonkép jogerős határozattá.

Nagy Károly a rachinburgii helyett szervezi a *scabini*-(*Schöjfen*-) *bíróságokat*. A scabini élethossziglan alkalmazott jogtudó bírák, kik az illető népjogot ismerték. A „Schöffe“-ket először a gróf nevezte ki a község hozzájárulásával, később állásuk öröklötté vált. Feladatuk volt, hogy a király hivatalnokának felhívására, maguk közt tartott előleges tanácskozás után, javaslatba hozzák az ítéletet, melyet szintén a község hozzájárulása emelt jogerős határozattá.

Az idegen jogok (római és kánonjog) receptiója következtében e szervezetnek meg kellett szünnie.

2. A *hűbériség* kifejlődésével épen úgy, mint a királyi hatalomban fekvő többi jogosítványok, a bírói hatalom is egészben vagy részben átment egyes *hűbérurak* kezébe.

3. Az egyházi büntető joghatóságot az első időktől kezdve a XIV. századig rendszerint a püspök gyakorolta egyházmegyéjének mindazon, akár világi, akár egyházi lakosai felett, akik egyházi bűncselekményt vagy egyházi fenyítékekkel megtorlandó vétségeket követtek el. Másodfoku bíróság a metropolita és a tartományi *zsinat* volt.

A püspökök vétségei felett a tartományi zsinat ítelt.

A legfőbb joghatóság az V. századtól fogva a pápát illette meg.

4. A hűbérurak és az egyházi büntető hatalom birtokosai később gyakran jogtudókat alkalmaznak bírákul, akik helyettük az ítélezést végzik.

5. A *jobbágyok* felett a földesurak nyertek joghatóságot.

6. A *törvényhatóságokban* egyes vidéki bíróságok fejlődtek ki.

7. Mindezek folytán a laikus elem Európa szárazföldjén kiszorul a büntető ítélezkéssből s a XVI. századtól kezdve a continensen általában állandó és hivatásszerű *szakbíróóságok*, egyes államokban épen *jogtudó kollégiumok* (pl. Németországban az *egyetemek jogi kara*) gyakorolják az ítélezést.

Csak 1530-ból vannak először adatok arra nézve, hogy a jury előtt bizonyítás vétegett fel s ezután évtizedeken át a jury kettős jellegű: részben *bizonyító eszköz*, részben pedig az előtte felhozott bizonyító anyag felett *ítélkező hatóság* volt.

Csak 1650-ben mondatott ki, hogy az esküdtek igazmondásukat („*verum dictum*“ elferdített angol műszóval: „verdikt“) csak az eléjük terjesztett bizonyítékok alapján hozhatják meg, 1702-ben pedig elrendelték, hogy a vádlott által bejelentett mentő tanukat meg kell idézni és eskü alatt ki kell hallgatni.

31. §. Az állami bíróságok kifejlődése.

Amint a hűbériség gyöngült és az egyháznak büntető joghatósága visszaszorítottatott, a continens több államában, így Franciaországban már a XIII. század végén és a XIV. század elején, — *állami bíróságok* szerveztettek. Ezeknek tagjait az államfő, illetőleg a kormány nevezte ki.

Ezen állami bíróságok hatásköre több tényező hatása alatt, főleg Franciaországban az erélyesebb királyok czéltudatos törekvései következtében is, mindinkább kibővült, míg a hűbéri bíróságok megszűntek; az egyházi bíróságok hatásköre lassanként szűkebbre szorult. Az állami bíróságok tagjainak függetlenségét nem védték megfelelő intézmények.

Ez utóbbi tény módot nyújtott arra, hogy a központi kormányhatalom önző hatalmi érdekből több államban (különösen Franciaországban) illetéktelen befolyást gyakorolt az ítélkezésre és bíróküldés illetőleg kivételes bíróságok felállítása útján egyes ügyeket el is vont a rendes bíróságok hatásköréből.

Mindez jelentékenyen közrehatott arra, hogy ép Franciaországban a XVIII. század végén nemcsak az eljárásnak, hanem a bírósági szervezetnek reformját is szükségesnek tartották.

32. §. A francia ügyészség eredete és fejlődése.¹⁾

Habár közvádlok már a XIV. században Felső-Olaszország egyes városaiban és Németországban is működtek²⁾ mégis ezek később tovább nem fejlődtek, sőt megszűntek és a jelenlegi ügyészség eredetét *francia földön* kell keresnünk.

¹⁾ *Irodalom: Fekete* I. 456—461. *Ugyanő* M. Ig. II. 29—34. *Esméin* 100. és köv.; *Garraud* 28—32; *Hélie* I. 294—306., 402. és köv., 411. és köv., 533. és köv.; *Geyer* 122.

²⁾ Külön hivatalnokok, amott „*advocatus de parte publica*“, emitt pedig „*Fiskal*“ név alatt.

I. A XIV. század elejétől fogva a francia királyok némely bírósághoz megbízottakat küldtek, kik olyan ügyekben, melyekben a király érdekelve volt, őt képviselték.

A király ezen „emberei“ („*gens du roi*“) ha írásbeli teendőket végeztek, „*procureurs*“, ha szóbelieket „*avocats*“ névvel voltak megjelölve.

A XV. századbéli királyi rendeletek csak lassan fejlesztették az ügyészség szervezetét és b. perjogi hatáskörét; a XVI. század elejétől kezdve *azonban mindegyik bíróság mellé* a király ügyvédjének („*procureur du Roy*“) állása szervezetett. Az 1586. évi rendelet betetőzte a fejlődést.

II. A büntettek miatti elítéltetés ebben a korban gyakran vagyonszerzést vagy pénzbírság kiszabását vonta maga után. Ezért a király ügyvédje már az ügyészség fejlődésének kezdetén beavatkozott a bűnügyi nyomozásokba is, hogy a királyi kincstárt illető összegek behajtását ellenőrizze.

Később az ügyészség a kincstár érdekei mellett figyelembe vette az államnak a jogrend fentartására irányuló közérdekét is.

A XIV. és XV. században a bíró ügyészi indítvány *nélkül* is, hivatalból elrendelte a nyomozást és mellette az ügyészség csak mellékes szerepet vitt.

Később azonban a francia nyomozó perben (l. alább 40. §.) az ügyészség már fontos perbeli teendőt végzett.

HARMADIK FEJEZET.

A nyomozó eljárás kifejlődése.¹⁾

33. §. E fejlődésnek egyes tényezői.

I. Évszázados lassú fejlődés folyamán állott elő typicus alakja annak az eljárási rendszernek, amelyet a XIX. század büntető perjogi írói utólag *nyomozó* (inquisitorius, régi hazai nyelvünkben „*faggató*“) *pernek* neveztek el. (L. alább VI. könyv I. fej.).

Ezen perjogi rendszert az olasz glossatorok és practicusok dolgozták ki, de fejlődésére közrehatottak a *római császári* korbéli eljárási jognak, továbbá a *germán* jogoknak és a *kánonoknak* egyes tételei.

Különösen a frank jogban és a karoling eljárásban a büntető hatalom birtokosának, illetőleg hivatalnokainak nyomozása, továbbá a „*Rüge-eljárás*“; III. Inceze pápának perjogi reformjai-

¹⁾ Az újabb kutatásokat l. *R. Schmidt* Die Herkunft des Inquisitionsprocesses. (Freiburg i. B. 1902.)

ban pedig az eljárás, „per inquisitionem és per denuntiationem“ olyan intézmények, melyek nélkül a nyomozó per nem fejlődhetett volna ki.

Tanulságos egyébként, hogy az egyes intézmények, illetőleg eljárási elvek nem valamely természeti törvény hatása alatt, hanem különböző államokban ugyanazon korban is más és más tényezők befolyásával fejlődnek, és hogy ugyanazon eljárási elv is más alkotmányjogi és politikai viszonyok mellett eltérő eredményre vezet.

34. §. A keleti népek perjogai; a római büntető perjog, a germán jogrendszerek és bizonyítási rendszerek.

I. A keleti népek perjogai.

Az ó-kori *keleti* kulturnépek perjogának,¹⁾ amely általában véve a vádrendszer (I. alább VI. könyv II. feje.) intézményeit és elveit vitte keresztül, a középkori jogfejlődésre nem volt semmi hatása.

II. A római büntető perjog.

A *római* büntető perjog²⁾ csak abban az alakjában, melyben a Digestákba felvétellett és ennyiben sem közvetlenül, hanem a kánoni eljárás (I. alább 36. §.) útján, illetőleg a glosatorok fejtegetései (I. alább 37., 38. §§.) *közvetítésével* hatott a középkori jogfejlődésre.

1. A római büntető eljárásnak két főfaját kell megkülönböztetni, ú. m.: 1. a nyomozó jellegű és önkényes *közigazgatásit* és 2. a *bíróságit*. Az utóbbi jogilag rendezve volt és a vádeljárás alakjában folyt le.

2. A *császárok korában* a nyilvánosságot korlátozták, az írásbeliséget és a kínvallatást behozták és bizonyítási szabályokat alkottak.

3. A római jognak *váaperéből* korunk irodalma csak egyes intézményekre, különösen az actio popularisra (I. alább X. könyv) hivatkozott minta gyanánt. A *nyomozó* jellegű római büntető eljá-

¹⁾ Ld. Ezekről *Sik Sándor*: A büntetőjog őskora. (1878.) *Fekete Ödön*: A b. eljárás kézikönyve. 1—294. l. (1886.) *Mommsen*: Zum ältesten Strafrecht der Culturvölker (1905). *Günther*: Die Idee der Widervergeltung im Strafrecht (1889) I. k.

Ezekből a jogrendszerekből újabban fedeztetett fel *Babylon királyának, Hammurabi-nak* K. e. 2250 körül alkotott codexe, melynek perjogi részletei azonban még nagyon kezdetlegesek. (Ld. *Winkler* Die Gesetze H.—s (1904.) *Kohler* u. *Peiser* H.—s Gesetz (1904.) 76., 91—94., 126—132.

Főforrásmunka: *Mommsen*. Römisches Strafrecht (Lipese 1899). L. még *Glaser* Hb. I. 59—68. l. *Rosenfeld* 1—7., *Lee* i. m. 17., 101., 139., 178., 206. és köv.

rás pedig egyáltalán *semmi jogtörténeti összefüggésben nincs az újkornak nyomozó perével*, mely az előbbitől egészen elütő forrásokból fakadt.

III. Bizonyítási jog az ó-kori perjogokban

III. Egyes *keleti* népeknek (egyptomi, hindu), különösen pedig a *görögöknek* és a *rómaiaknak* büntető törvénykezésében már észszerű bizonyítási rendszer érvényesült. A *római* eljárás fejlődésének kezdetleges szakában felette formalisticus volt ugyan, de később magas színvonalon álló bizonyítási rendszert mutat fel, mely a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvén volt felépítve, s melyben a közvetett bizonyítékok is figyelembe voltak véve.

IV. A germán jogok.

A germán jogokban a büntető eljárás nincs elválasztva a polgári pertől; mind a kettő *korlátlanul nyilvános és szóbeli*. A vádló rendszerint magánegyén, később kivételesen a hatóság által kirendelt polgár.

A germán jogrendszernek *különlegességei* a következők voltak:

1. A büntetendő cselekményt kezdetben legtöbb esetben úgy fogták fel, mint *egyedül a sértett jogainak* csorbítását. Ennek folytán a bűncselekmények üldözése a kezdetleges jogokban legtöbbször a sértettnek vagy törzsének hagyatott fenn. A bűnpert a formákhoz való szigorú ragaszkodás jellemezte. A vádat meghatározott formában kellett előterjeszteni.

2. A bizonyítási rendszer *teljesen tarthatatlan*, egyrészt azért, a) mert a formálisan előterjesztett vád alapján nem a vádló köteles állításait bizonyítani, hanem még ha a vád egyáltalában nem is volt bizonyítva, *a terheltnek volt kötelessége és joga* magát a vád alól tisztázni; b) másrészt mert a bizonyítás nem a bűnper eldöntésére lényeges tény valóságának vagy valótlanságának kimutatására, hanem arra irányult, vajjon a bizonyító fél tisztességes, szavahihető, igaz ember-e? Ezen *subjectiv meggyőződést* a bizonyító fél jelleméről kezdetben három főbizonyító eszköz szolgáltatta: 1. *az eskü*, különösen a) a terheltnek tisztító esküje, illetőleg b) az eskütársak („coniuratores, consacramentales“) és 2. az istenítéletek különböző nemei.

Az eskü nem csupán más bizonyító eszköz hiányában, hanem első sorban és rendszerint kizárólag jön alkalmazásba.

Kezdetben leginkább használt módja a *tisztító eskü* (iuramentum purgatorium), melyet a fél maga tett le arra, hogy ártatlan, illetőleg, hogy az ellenfélnek állítása nem felel meg az igazságnak. — Később a fél nyilatkozatához járulnak *az eskütársak* (coniuratores), kik szintén nem a bűnperben döntő valmely tényt bizo-

nyítanak, hanem azt, hogy az ő felük hitelt érdemel, esküje igaz és nem hamis.

Ha a gyanúsított nem volt esküre bocsátható, illetőleg ha a panaszló erősebb bizonyítékra hivatkozott, mint a vádlott, a bíróságnak *közbenszóló ítélettel* („bizonyítási ítélet“) első sorban a felett kellett döntenie, hogy melyik felet illesse a bizonyítás joga s az istenítéletnek melyik nemét kell alkalmazni.

A középkori jogfelfogás ugyanis naiv és babonás feltevessel azt remélte, hogy valamely természetfeletti tényező, a hívők szerint: maga az Isten, beleavatkozik a felek küzdelmébe és az (*ordalia, judicium dei*) vagy a *törvénytészi bajvívás* (*judicium duelli*) útján az igazságnak megfelelő eredménnyel, esetleg valamely csodaszzerű döntéssel erősíti vagy czáfolja meg valamelyik fél állítását. Ha pl. a vádlott baj nélkül kiállotta az istenítélet próbáját, illetőleg ha győztes maradt a törvénytészi bajvívásban, ez által megdöntötte a vádat és a bíróságnak nem kellett az igazságot más módon kutatnia.

35. §. A „Rüge“; a hivatalból való kutatás és a karoling-inquisitio a frank jogban.

A germán jogrendszereknek¹⁾ ma gán jogias jellege és képtelen bizonyítási rendszere teljesen alkalmatlaná tette ezeket arra, hogy a későbbi jogfejlődésben felhasználtassanak.

Ellenben a frank s különösen a karoling-jog közrehatott a nyomozó rendszer keletkezésére.

1. A „Rüge.“

1. A frank birodalomban már a Meroving házból származott uralkodók alatt egyes világi közigazgatási főhivatalnokok, (korábban a comes, később a missi) időről-időre kötelesek az egyes községekben megjelenni és kikérdezni a községi lakosokat, van-e tudomásuk arról, hogy a közbiztonságot veszélyeztető bűntettek, különösen rablás, gyűjtogatás, gyilkosság követték el a községben? Ha igen, a község lakosai kötelesek voltak a bűncselekményeket és a gyanúsítottakat a nyomozó hatóságnak feljelenteni. („*Rüge-eljárás*“).

2. A király küldötteinél hivatalból való eljárása.

A Nagy-Károly által a kerületekre osztott birodalomnak egyes részeibe a rendetlen és anarchisticus helyhatósági törvénykezésnek ellenőrzése végett kiküldött „*missi dominici*“ (egy világi és egy egyházi megbízott) világosan kifejezésre jutatták azt a gondolatot, hogy a *bírói hatalom a királyt illeti*, s annak kifogástalan gyakorlására felügyelni és az elkövetett mulasztásokat a királyi megbízottak igazságszolgáltatási tevékenysége által helyrehozatni az államfő feladata. Ugyanez az eszme többször kifejezést nyert

¹⁾ L. Brunner D. Rechtsgeschichte I. 177—184., II. 332—527; Ugyanő a Holtzendorff-Kohler Rechtsencyclopädie 6. kiadásában I. 181. és köv. 203—205

Nagy-Károly „Capitularia“-iban is, melyek a bírónak kötelességévé teszik, hogy az elkövetett büntetendő cselekményeket a királytól nyert hatalmuknál fogva a törvények értelmében megtorolják.

3. A frank „inquisitio“.

Fokozatosan felismerésre jut, hogy a büntettek a közbékét sértik, melynek fentartása pedig a királyi hatalomnak feladata. S minthogy a királyi hatalom mindinkább fejlődött: különböző módokat keresett és teremtett avégből, hogy legalább a súlyosabb büntettek ne maradjanak megtorlás nélkül.

Az egyik módozat: a megkülönböztetés végett, „karolingi“-nak vagy „frank“-nak nevezett „inquisitio“ volt, mely azon az alap gondolaton nyugodott, hogy a király bírói hatalmánál fogva *jogosíva van vagy saját személyében, vagy megbízottai által nyomon követni a büntetteket.* Ez a jog, mint a királyi hatalomnak egyik alkateleme, a hivatalnokokat csak külön megbízás alapján illette meg. Azon bírák vagy „missi“, akik ilyen külön megbízást nyertek, többeket megidéztek, azokat az eldöntendő ügyre, főleg magánjogi vitás kérdésekre nézve, eskü alatt kihallgatták és vallomásaikhoz képeket döntöttek.

36. §. A kánoni eljárás.

Főforrásmunka. Hinschius. *Das Kirchenrecht der Katholiken und Protestanten in Deutschland* IV. köt., 691—864. l.; V. köt. 1. rész (Berlin (1893); 2. rész (1895); VI. köt. 1. rész (1897); az utóbbi 3 rész egészen. L. még *Hergenröther* *Lb. des kath. Kirchenrechts* 2-te Aufl. (Freiburg i. B. 1905) 587--609. l.

a) Általában.

A római kath. egyház kezdetben nem alkotott új perjogi rendszert, hanem részben a római jogból, részben az akkori germán jogokból vett át egyes intézményeket és eljárási elveket s ezeket több irányban átalakította.

A római kath. egyháznak büntető törvényhozása kezdettől fogva csak *alkalmi* törvényhozás volt; még azok a pápák is, kik a decretalisoknak hivatalos gyűjteményét elkészítették, nem akarták az egyházi büntető jognak rendszerét egybefoglaltatni.

A kánoni büntető eljárás fejlődésének teljes átértéséhez szükséges szem előtt tartani: 1. azon bűncselekményeket, melyek felett az egyház ítélkezett; 2. az alkalmazott megtorló eszközök három főnemét és ezek alkalmazásának viszonyát; 3. az egyházi bíróság hatáskörét.

1. A büntetendő cselekmények vagy *a)* szorosan vett egyházi bűncselekmények (*delicta mere ecclesiastica*), u. m.: *hitehagyás*, eretnokség, hitszakadás, szentségárulás; *b)* tisztán világi bűncselekmények (*delicta mere civilia*) és *c)* vegyes természetű vétségek (*delicta mixti fori*), u. m.: babonáság, istenkáromlás, hamis eskü, szentségtörés, hamisítások és uzsora.

2. Az egyháznak büntetési rendszere egészen eltér a világi jogokétól. Csak részben alkalmaztattak szorosan vett büntetések (*poenae vindicativae*), igen nagy jelentőségük volt az egyházi fenytékeknek (*censurae*), valamint a vezeklésnek (*poenitentia*).

Az egyház kezdetben a bünösben mindenekelőtt a megtérni kész embert látja, ezért magábaszállás, megbánás esetén, a gyónás alapján megadja neki az abszolutiót. Ha erre nincs mód, másodszorban alkalmaztatnak az egyházi fenytékek (*censurae*) és csak akkor, ha a megtorlásra komoly szükség van, a tulajdonképeni büntetések (*poenae vindicativae*).

3. Az egyházi *bíróságok hatásköre*, kapcsolatban az egyház hatalmának növekedésével, később ismét azzal a körülménnyel, hogy az államhatalom visszaszorította az egyházi büntető joghatóság gyakorlását, nagyon különböző volt. Sokáig kiterjedt a clerici-nek tisztán világi bünselekményeire is, továbbá a szorosan vett egyházi, valamint a vegyes természetű büntetendő cselekmények tárgyában pedig a laikusokra is.

b) A kezdetleges kánoni eljárás.

I. A római kath. egyház büntető bíraskodása kezdetben székény keretekben mozgott. Alapítva Máté evangéliuma XVIII. részének 15—17. verseire, abban az esetben, ha valaki felebarátját megsértette, a sértett *először* négy szem közt és ha az eredmény nélkül maradt volna, egy-két tanu előtt testvériesen figyelmeztette (*charitativa admonitio*) a sértőt és iparkodott őt hibájának belátására bírni. Ha ez sem sikerült, harmadszorban jelentette fel a sértett a bünöst az *egyházköztségnek*, később az *egyházi hatóságnak*. A beismerő bünösökre kezdetben csak egyházi fenyték vagy vezeklés szabott ki; ha a feljelentett nem ismerte be a terhére rótt cselekményt, további eljárásnak rendszerint nem volt helye.

II. A kezdetleges kánoni bünper a *vádrendszernek* eljárási elveit tünteti fel.

Később azonban a vádper háttérbe szorult és mindinkább a hivatalból való eljárás, másrészt germán jogi intézmények és eljárási elvek léptek előtérbe. Eképen a kánoni büntető eljárás a római és a karoling frank jogrendszernek összevegyítéséből kezdett fejlődni, azonban az egyházi büntető törvénykezés eltérő jellegének és rendeltetésének megfelelő, önálló fejleményekhez jutott.

1. Különösen köztudomású bünök és vétségek („manifesta, notoria“) miatt hivatalból való eljárásnak volt helye. „Sine accusatione manifesta iudicentur“ (can. 15 causa II. qu. 1.)

2. Kezdetben csak a frank egyházban, de a 10-ik századtól fogva más egyházakban is érvényre emelkedett az az elv, hogy ha valakit általánosan elterjedt és hitelt érdemlő rossz hir („*infamatio, diffamatio, mala fama, infamia, clamosa insinuatío, clamor*

publicus“) vádol valamely büntetendő cselekmény elkövetésével, a terheltnek, ha *nem* egyházi személy volt, a germán népjogokból átvett tisztító eskü („*juramentum purgatorium*“) vagy eskütársak („*conjuratores*“) által kell magát tisztáznia a gyanú alól. Ha a terhelt egyházi férfiú volt, nem szabad tőle tisztító esküt kívánni. „*Juramentum a sacerdotibus non est exigendum*“. (can. 1 Causa II. qu. 5.).

A római kath. egyház kezdetben, kivált Olaszországban, küzdött ugyan a germán jog bizonyítási rendszerének recipiálása ellen, (can. 7. causa II. qu. 5.), de az a XI. századtól fogva a kánoni eljárásban is mindinkább keresztülhatolt.

3. A XII. század végétől fogva szokásossá vált, hogy ha valakiről hitelt érdemlő infamatio terjedt el, felhívták azokat, kik hajlandók az illetőt vádolni, hogy záros határidő (többnyire 40 nap) alatt emeljenek vádat. Ha vádló nem jelentkezett, ismét a *purgatio canonica*-nak, illetőleg vulgarisnak volt helye.

A *Rüge-eljárást* (l. fennebb 35. §.) az egyház bizonyos módosítással átvette. T. i. a püspöknek kötelessége volt a bérmálás céljából, valamint a hívők tanítása és javítása érdekében egyházmegyéjében évenként körutat tenni. A frank birodalomban már a VI. század elején kifejlődött az a szokás, hogy a püspök, akinek érkezését küldöttje előre közölte, az egyes községekben e közlés alapján egybegyűlt híveket kihallgatta és a bűnösökre vezeklést, illetőleg egyházi fenytéket szabott. Azok a községi lakosok, kik ez alkalommal meghallgattak, kötelesek voltak előleges *eskü alatt* a püspöknek is feljelenteni a tudomásuk szerint elkövetett és az egyházi joghatóság alá tartozó bűncselekményeket, illetőleg egyházi vétségeket. Innen nevük „*juratores*“ vagy „*testes synodales*“. Ez a *zsinati* „*synodalis*“ *törvényszék* („*Sendgericht*“) kétségkívül a frank Rüge-eljárás mintájára alakított nyomozó hatóság, amely a IX. század második felében már rendszeren működött a frank birodalomban.

c) A III. INCZE pápának perjogi reformjai alapján előállt fejlemények.

A kánoni büntető eljárásnak gyökeres reformját III. Incze pápa vitte keresztül, de nem egységes *törvénykönyvben*, hanem az általa alkalmilag kibocsátott több decretális-szal.¹⁾

Az említett perjogi reformok szerint a kánoni büntető eljárásban a bűnper megindításának öt módozata volt: *accusatio*, *notorium*, *exceptio*, *infamatio* és *denunciatio*. Ezek közül a két

¹⁾ Ilyen fontosabb decretálisok az 1198-iki, amelyben a pápa a milanoi érsek ellen indított nyomozópert helyesli, az 1199. évi a simoniá-t tárgyazó és az 1216-ból. E decretálisok a bolognai egyetemre küldettek, s ott a glossatorok fejtegetéseinek tárgyai voltak. E decretálisok rendelkezéseit az 1215-ben tartott IX. laterani zsinat szentesítette.

utóbbinak átalakítása szolgált alapul arra, hogy a kánonjogi bűnperben *később a nyomozó* rendszer kifejlődjék. Lényegük a következő:

1. Ha valamely egyházi személy ellen többször ismételt és összehalmozódó feljelentés tétetett (clamosa insinuatío), valamint, ha egyházi egyént általánosan elterjedt hír vádolt bűncselekmény elkövetésével („*infamatio*“), akkor hivatalból való eljárásnak volt helye és pedig ez a felettes egyházi hatóságokkal szemben a pápa joga volt.

Ez eljárás folyamán előleges vizsgálat volt foganatosítandó, amelynek során meghallgatták a terheltet, bizonyítást vettek fel, a védelemnek teljes szabadsága volt; az eskütársakra vonatkozó, a germán jogból átvett szokást azonban III. Incze pápa nem törölte el.

Ezen „per inquisitionem“ eljárásnak csak *kisegítőleg*, akkor volt helye, ha vádló nem lépett fel, tehát még mindig a vádeljárást kellett rendes eljárásnak tekinteni. A bíró azonban, minthogy a közérdeket képviselte, köteles volt hivatalból beszerezni az igazság kiderítésére szükséges bizonyító anyagot; ebben a felek támogathatták, de a bíró nem volt kötve a felek indítványához és secundum conscientiam suam kellett határoznia.

A terhelttel ezen eljárás folyamán is közölték a tanúk neveit és vallomásait, a védő az egész eljárás alatt megtekinthette az iratokat és a védelem a tanúkkal szemben mind személyük ellen, mind vallomásukra nézve kifogást tehetett.

A bizonyítás eredménye felett a felek nyilatkozatokat (allegaciones, disputationes) tehettek.

2. Amennyiben a büntetéssel szemben a charitativa admonitío eredménytelen maradt, III. Incze pápa elégségesnek jelentette ki az eljárás megindítására a hitelt érdemlő *feljelentést* (*denuntiatio*) is. A feljelentőnek szabadságában állott feljelentése tartalmának bizonyítása, anélkül, hogy a vádló kötelességeit magára kellett volna vállalnia. Ha a bizonyítás nem sikerült, esküvel kellett magát a hamis vád alól tisztáznia.

d) *Eredmények.*

A III. Incze pápa által kibocsátott decretálisok még nem teremtették meg az igazi nyomozó eljárást, s az általa felállított eljárási szabályok nem tartalmazták azon intézményeket és nem vitték keresztül azon eljárási elveket, melyek a nyomozó pert a XVII—XVIII. században annyira gyűlöletessé tették. Nevezetesen teljes méltánylással kell kiemelni, hogy a kánoni büntető eljárás *abban a korban* még megengedte a szabad védelmet, hogy a be-

ismerés kicsikarását és a kínvallatásokat ellenezte; továbbá az elsőfokú eljárásban a közvetlenséget és a nyilvánosságot keresztülvitte.

Mindamellett nagy hiánya volt az eljárásnak, hogy a *nyomozó bíró önmaga volt köteles ítéletet is hozni*. Ezáltal a nyomozó elv lényegét (l. alább VI. könyv I. fej.) a kánoni eljárás is keresztülvitte.

Az *írásbeliséget*, melyet III. Ince pápának 1215-ben kiadott egyik decretalisa irt elő, az tette szükségessé, hogy a legtöbb ügyben felebbezésnek volt helye, a felsőbírósnak pedig az ügyet csak az iratok alapján állt módjában felülvizsgálni. Az egyházi hierarchia ugyanis maga után vonta azt, hogy a büntető joghatóságot másodfokban a metropolita és a tartományi zsinat, a legfelsőbb fokban pedig (különösen mióta III. Ince a pápa joghatóságát mint egyenesen isteni jogon alapulót érvényesíteni tudta), a pápa gyakorolta.

Ez a jog csak akkor volt sikerrel érvényesíthető, ha az eljárás összes adatai pontosan írásba foglaltattak és az iratok a felsőbb hatósághoz elküldettek.

Lassanként mindinkább *korlátoztatott az eljárás nyilvánossága is*. Ezt szükségessé tette egyrészt az egyháznak az az érdeke, hogy az egyházi személyeknek bűncselekményei ne jussanak köztudomásra, ne háriítsanak szégyent az egyházra; másrészt magának a terheltnek is érdeke, amennyiben módot akartak nyújtani arra, hogy a megtért bűnös, ha az egyházi fenytéket elszenvettede vagy vezekelt, ment maradjon attól a megszégyenüléstől, amelylyel bűncselekményének köztudomásra jutása járt volna.

e) *A kánoni per hatása a bizonyítási jog világtörténeti fejlődésére.*

A legnagyobb és legüdvösebb hatás, amelyet a kánoni eljárás a büntető ítélkezésre gyakorolt, abban áll, hogy az egyház párhuzamosan, néhány korát megelőző köles uralkodónak és codicatornak felfogásával (kétségtelenül elősegítve a terjedő felvilágosodás által is), már a XIII. század elején felvette a küzdelmet a germán bizonyítási rendszerrel szemben (l. fennebb 34. §. III. alatt) és nagy hatást gyakorolt az új rendszerű bizonyítási rendszer kifejlesztésére.

f) *Az eretnekek elleni bűnvádi eljárás*¹⁾ („inquisitio haereticae pravitatis“) a nyomozó rendszernek intézményeit és eljárásait tünteti fel.

Mintthogy azonban ez az eljárás különböző államokban eltérő okból különbözően gyakoroltatott; mintthogy továbbá a magyar

¹⁾ A részleteket lásd: *Hinschius* id. m. V. k., 499. és köv. lap. VI. k. 328—423. l. L. *Lea* Die Geschichte der Inquisition, übersetzt von *Wieck*; *Rachel* u. *Hansen* (Bonn 1905).

büntető perjognak fejlődésére nem gyakorolt befolyást; annak részletesebb tárgyalása nem tartozik e tankönyv keretébe.

Legfőkételebniül — részben állami okokból — Spanyolországban működtek az eretnekek bíróságai. ¹⁾

37. §. Az olasz glossatorok és practicusok fellépése.

I. Észak-Olaszországnak egyes városai (Bologna, Milánó, Pádua stb.) már korán szereztek büntető joghatóságot és külön törvényhozásuk statutumokkal szabályozta a büntetőjogot és eljárást. Ezek a statutumok legnagyobb részben *germán jogfejlődés* termékei, különösen az alapvető elveket *a longobard jogból* vették.

II. A XII. században egyes olaszországi egyetemeken megkezdődött a jognak tudományos szellemben való fejtegetése.

A római jogforrásokat fejtegető és glossák-kal ellátó *civilisták* tudományosabban tanulmányozták a Digesták 47. és 48. könyveit (u. n. „*libri terribiles*“.)

Egyidejűleg a *kánonisták* a pápáknak tulajdonképpen csak az egyházi bíróságok számára kibocsátott, de az egyetemeknek is megküldött és a világi bíróságok előtt is nagy tekintélyt nyert *decretálisait*: végre mások az *olasz statutarius* jogot fejtegették.

Időközben egyes practicusok, nevezetesen egyházi vagy világi bíróságoknak bírái, vagy valamely város közzvádlói (*advocatus de parte publica*), szintén fejtegettek ki irodalmi tevékenységet.

III. A *kanonisták* közül említendők: *Tancredus* és *Durantis*; a *civilisták* közül *Roffredus*; a *practicusok* közül *Albertus de Gandino* (*Gandinus*). Legkiválóbb *Julius Clarus* milánói bíró (könyve: *sententiarum receptarum libri V.* 1563.). A gyakorlatra nagy hatást tett a compiler *Prosper Farinacius* (1616).

38. §. A glossatorok és practicusok által kidolgozott eljárási rendszer.

A glossatorok és az olasz practicusok a római jog, a decretálisok és az olasz statutarius jogok, illetőleg a longobard jog tanulmányozása, illetőleg egymással való egybevetése alapján részben jogi meggyőződésük, részben a források értelmezése vagy félremagyarázása révén egy külön eljárási rendszert dolgoztak ki. Ez új rendszerben a római jog csak egyes intézkedéseiben használtatott fel. Az olasz írók sokkal többet merítettek a pápak decretálisáiból ezenfelül sokban felhasználták az olasz városi jogokat illetőleg a longobard pert.

A későbbi olasz írók munkáiban ezen eljárásnak *alapelvei* a következők voltak: a vádeljárás egészen elejtetett és *a hivatalból*

¹⁾ Dr. *Ballagi* Aladárnak „A spanyol inquisitio“ról írt tanulmánya eddig csak kivonatban jelent meg. *Akadémiai Értesítő* 1904. évf. XV. köt. (decemberi füzet) 533—550. l.

való nyomozás nemcsak rendes, hanem csakhamar *kizárólagos modus procedendi* gyanánt ismertetett el.

Nyomozásnak van helye feljelentés alapján vagy a köztudomású bűncselekmények miatt. Ha az *előnyomozás* (inquisitio generalis) befejeztetett, elkészítendő a *libellus inquisitionis*, mely a tulajdonképeni *vizsgálatnak* (inquisitio specialis) alapjául szolgál.

Az inquisitio generalis feladata: kinyomozni, hogy általában követtetett-e el bűncselekmény és ha igen, ki annak a tettese; a különös vizsgálat folyamán pedig a terhelt elítélésére szükséges nélt bizonyító anyagot iparkodtak összegyűjteni.

Az olasz irodalomban találjuk továbbá először a bizonyítékok elégtelensége miatt való felmentést („absolutio ab instantia“, vagy mint az olasz írók nevezik: absolutio stantibus rebus prout stant“); végre arra az esetre, hogyha a vádlott bűnösségéről teljes bizonyíték nem volt szereshető, a rendkívüli büntetések alkalmazhatóságának tanát.

Még végzetesebb következménye volt az olasz írók azon tanának, hogy ha a kínvallatás útján nem sikerült a beismerést kicsikarni, újabb gyanukok felmerülése esetében, a kínvallatás ismételve, másodsor, illetőleg harmadszor is alkalmazható.

Ezekből megállapítható, hogy az olasz glossatorok és practicusok dolgozták ki először a valódi nyomozó eljárást és hoztak be az általuk tárgyalt bűnvádi perjogba olyan elveket, amelyek később jelentékenyen közrehatottak a nyomozó rendszer visszás voltára.

39. §. Az olasz írók által kidolgozott nyomozó rendszernek átvétele a világi törvényhozások által.

A jogtudomány művelése és az írói tevékenység, a törvényhozásra az egész későbbi jogfejlődés folyamán *sohasem gyakorolt akkora hatást, mint* éppen ebben a korban, *az olasz írók munkálatai útján.*

I. Az a tekintély, mely a középkorban a glossatorok iskoláját *körülvette* és a XII. században a bolognai egyetemet tette a jogtudomány művelésének központi székhelyévé, csak részben magyarázza meg, hogy *az olasz városok bíróságai már a XIII. században elfogadták a nyomozó eljárást.*

Ennek mélyebb, érdemleges okai is voltak. A hivatalból való eljárás elvének mindinkább érvényrejutása arra vezethető vissza, hogy e korban már teljes felismerésre jutott az, miképen a bűncselekmények üldözéséről az *államnak hivatalból* kell gondoskodnia. Ez okból szerveztettek állami büntető hatóságok, Franciaországban a király ügyészeinek állásai is; (l. fennebb 32. §.). Felső-Olaszország egyes városaiban pedig közvádlokat alkalmaztak.

II. Az olasz nyomozó eljárásnak régibb alakját először II. Frigyes császárnak, Szicília számára 1231-ben kiadott constitutioi vitték át a polgári büntető törvényhozásba.

A német jogokba először Miksa császárnak Tirol számára 1499-ben kiadott Halsgerichtsordnungja vette azt át.

Sokat felhasznált az olasz jogtudósok rendszeréből *Schwarzenberg* (1463—1528), aki a bambergi püspök számára 1507-ben készítette azon büntető törvénykönyvet és bűnvádi perrendtartást, amely a német birodalom 1532. évi „*peinliche Gerichtsordnung*“-jának (I. alább 41. §. . . . l.) mintájául szolgált.

Hasonlóképen nagy befolyást gyakoroltak az olasz jogászok tanításai a *Poyet* kancellár által 1539-ben szerkesztett francia *ordonnance*-nak, (I. alább 40. §. 48. l.) és a II. Fülöp által 1570-ben Németalföld részére kiadott „*ordonnance criminelle*“-nek megállapítására.

NEGYEDIK FEJEZET.

A nyomozó rendszert keresztül- vivő perjogok.

40 §. A francia nyomozó rendszer.

A nyomozó-rendszernek legtipikusabb keresztülvitele az a perjog, amely Franciaországban a XVII.—XVIII. században érvényben volt.

I. E rendszer kifejlődésére Franciaországban hatottak:

1. a gyanu alapján való letartóztatás, és 2. a bírónak hivatalból való nyomozása („*enquête d'office, aprise*“) is.

1. A karoling korban szokásban volt *inquisitio* maradványa gyanánt a bírónak joga volt arra, akit a szállongó hír („*mala fama*“) büncselekmény elkövetésével vádolt, e gyanu alapján *letartóztathatta*, („*prise par sospeçon*“), akkor is, ha ellenében senki sem lépett fel vádlóul. Ez a letartóztatás *nem büntetés volt*, hanem csak rendőri *præventiv* intézkedés, melynek bevallott célja az volt, hogy ha az illető ellen, azon *egy év* alatt, melynek *tartamára fogságba helyeztetett*, vádló lépne fel, a vádlott személye a bűnper számára biztosítva legyen. Volt azonban e letartóztatásnak egy másik, titkolt célja is, melyet a *fogságnak szigorú végrehajtási módzatai* — az éheztetés, a sanyargatás — tesznek egészen kétségtelenné. S ez a cél abban állt, hogy a letartóztatott — ha ugyan egy év alatt el nem pusztult abban az oduban, ahová a szállongó

¹⁾ *Főforrásmunka: Esméin Histoire de la procédure criminelle en France (Paris 1882).*

hír és a bizonytalan gyanu alapján jutott, — elcsigázva az éhségtől, szomjúságtól, hidegtől és a megengedettnek vélt testi kínzásoktól, beismerésre indították, vagy legalább, ha vádló nem akadt is, *aiávesse magát annak, hogy eskü alatt kihallgatott több Rüge tanu nyilatkozzék az ő bűnössége felől*, („*se mettre à l'enquête du pays*“). Ez az intézmény a „*loial enquête*“, mely mind a jury-nek, mind a francia nyomozó rendszernek kifejlődésével szoros összefüggésben áll.

2. A francia nyomozó eljárás kifejlődésének tulajdonképeni kezdőpontját azonban a XIII. század második felében találjuk meg.

A fordulatot több tényezőnek összehatása idézte elő. Ilyenek voltak: a királyi hatalom erősödése, majd egy erős központi hatalom szervezése, a *kánonjog* befolyása; később a XII. századtól fogva pedig az *olasz* jogirodalomnak hatása is. Jelentőségre nézve nem utolsó oka az ellentétes irányú fejlődésnek az is, hogy a magánügyeknek mindinkább visszariadtak attól, mikép magukra vegyék a vád elvállalásával járó súlyos kockázatot: a törvényszéki párbajjal járó életveszélyt vagy a talióknak súlyos büntetését. Így a vád helyét a *feljelentés* foglalta el.

A XIII. század második felében a francia bíróságok — támaszkodva hivatali hatalmukra — hivatalból akkor is elrendelték az „*enquête*“-et, ha a gyanúsított annak nem vetette magát önként alá. Így lépett a „*loial enquête*“ helyébe az „*enquête d'office*“ vagy — mivel a bíró ezen az úton szerzett tudomást, lett értesítve (*apris*) az ügyről: az „*aprise*“.

II. Az új korban a francia jognak *több írott jogforrása* volt.

1. A XII. Lajos által 1498. márcziusban kiadott és a *Poyet* kancellár által I. Ferencz alatt 1539-ben szerkesztett két „*Ordonnance*“ mindegyike az egész igazságszolgáltatást szabályozta. Az előbbi még átmenetet alkotott a vád és a nyomzó rendszer között; az utóbbi, mely nagy szigorításokat vitt keresztül, már jelentékenyen közeledett a nyomozó eljáráshoz, mely azonban még mindig kivételes eljárás („*procès à l'extraordinaire*, *procédure secrète*“) gyanánt volt megjelölve.

2. XIV. Lajosnak 1670. augusztus havában kibocsátott s az egész bűnper lefolyását szabályozó „*Ordonnance criminelle*“-je már határozottan a nyomozó rendszerrel járó intézményeket emelte érvényre.

E rendtartás tervezetét XIV. Lajos rendeletéből 1670. jun.—aug.-ban egy nagy (39 tagból álló) tanácskozmány¹⁾ tárgyalta. A végső szöveget az igazságügyi tanács (*conseil de justice*) állapította meg.

Dicsőségére válik a francia magistraturának, hogy mindig akadtak olyan tagjai, akik bátran fel merték emelni tiltakozó sza-

¹⁾ E tanácskozmány jegyzőkönyveit l. *Procès-Verbal des Conférences, tenues par ordre du Roi pour l'examen des articles de l'ordonnance criminelle du mois d'avril 1676*. Új kiad. (Paris 1757.) Második rész XXIV. és 272. l.

vukat a személyes szabadságot és az igazságszolgáltatás érdekeit egyformán elnyomó „Ordonnance“-ok ellen. Már az 1539. évi ellen is többen küzdöttek. Az 1670. évinek megalkotása is csak többeknek heves ellenzése mellett sikerült.¹⁾

III. Az 1670. évi rendtartás szerint a bünper lefolyása nagy vonásokban, a következő volt:

A bírónak nem kellett várni az ügyész indítványára, hanem hivatalból megindíhatta az eljárást, ha pedig feljelentés vagy a sértett panasza volt előterjesztve azt áttette az ügyészhez, hogy ez utóbbi conclusioit közölje.

Habár ez az áttétel elő volt írva, mindamellett az ügyész nem töltötte be a vádlónak igazi perjogi hatáskörét. Épen ezen kornak francia bünpere élénk bizonyítéka annak, *hogy az eljárás külön vádközeg mellett is határozottan a nyomozó elvre lehet fektetve.* A bíró ugyanis az eljárás egyik szakában sem volt kötve a közvádoló nyilatkozataihoz s ezenfelül a jogfelfogás azt tartotta, hogy *a bírák, amikor a közérdek kívánja, az ügyészség hatáskörével vannak felruházva,* ennél fogva nemcsak hivatalból is eljárhatnak, hanem pótolhatják is a közvádoló által esetleg elkövetett mulasztásokat. Jellemzi a bíróság perjogi hatáskörét az a közmondás, hogy mindegyik bíró egy-egy főügyész.

A bizonyítékok megszerzése *a nyomozás útján* történi, melyet alsóbbrendű királyi hivatalnokok végeztek. Súlyosabb büntett esetében szokásban volt a „monitoire“: a lelkész felhívta a szószékről mindazokat, akik a büntettről tudnak, hogy a hatóságnál jelentkezzenek és excommunicatio terhe alatt hozzanak a hatóság tudomására mindent, amit a bűncselekményről tudnak.

A pernek főszaka: a vizsgálat volt, melynek döntő vezetője és lelke: a bíró természetesen zárt falak közt, titkosan hivatalból gyűjtötte össze a belátása szerint szükséges bizonyító anyagot s az ügyész feladata csak abban állt, hogy ellenőrizze a törvény megtartását. Kivételesen az ügyész akár a vádlott javára, akár annak terhére, — beavatkozhatott a vizsgálat teljesítésébe. A vádlott eskü alatt hallgattatott ki, felolvastattak előtte a tanuk vallomásai, melyek ellen tett kifogásai azonban csak akkor vétettek figyelembe, ha azokat rögtön a tanu nevének felemlítése után előterjesztette.

Ha a vádlott nem ismerte be a bűncselekményt, alkalmazták ellene a kínvallatást, melyet euphonistice igazságszolgáltatási kérdésnek („question judiciaire“) nevezték. Utóbbi esetben az 1670. évi Ordonnance értelmében a vádlott három izben hallgattatott ki. a tortura előtt, annak tartama alatt és azután.

Kivéve azokat az ügyeket, hol bonyolult jogi kérdésekről volt szó, a védelem ki volt zárva.

¹⁾ L. Esméin 158—168., 206—211. 1.

Ezután ugyanaz, az inquirens (lieutenant criminel), aki a vizsgálatot teljesítette, az iratok alapján, tárgyalás tartása és a védelem meghallgatása nélkül, meghozta az ítéletet.

41. §. A nyomozó eljárás a német birodalomban és az osztrák tartományokban.¹⁾

I. A fejlődés.

I. A német birodalom közviszonyai a középkor elején szerfelett ziláltak voltak. A császár hatalma elgyengült, a birodalom szét volt darabolva nagyszámú, apró területre; a *faida* jog el volt ismervé; a bűncselekmények üldözéséről nem volt kellőleg gondoskodva, s a polgárság csak nagy nehezen védekezett az óriásilag elszaporodott szokásszerű gonosztevők ellen. A bizonyítási jog abszurd volt.

A helyi igazságszolgáltatásnak erélytelensége és szétforgácsolt volta természetesen következményül vonta maga után a büntetettek számának rendkívüli elszaporodását, amelylyel szemben messzemenő és kivételes intézkedések is igazoltaknak mutatkoztak. Így jött szokásba a *kínvallatás*, így fejlődtek ki különösen *Weszfáliában*, a XV. században a *titkos törvénytörvények* (*Veme, Fehmgericht*).

Ezekről sok téves felfogás volt elterjedve és csak az újabb jogtörténeti kutatások tisztázták a rájuk vonatkozó kérdéseket. Minthogy a rendes bíróságoktól nem lehetett az igazságszolgáltatás gyakorlását várni, egyes erélyesebb polgárok *zárt testületté alakultak s maguk vették kezükbe*, habár a király nevében a büntető ítélekezést. A szövetség vezetője: „*Freigraf*“, tagjai pedig „*Freischöffen*“ nevet nyertek, titkos ismertető jeleik voltak. A bíróságnak sajátosság volt, hogy működését bizonyos titkoszerűséggel vette körül: üléseit szabad ég alatt, többnyire erdőkben és pedig, ha a vádlott idézés dacára meg nem jelent, vagy ha a szövetség tagja felett kellett ítélni, *éjjel tartotta* (*Stillgericht*) és az utóbbi esetben minden be nem avatottnak halálbüntetés terhe mellett távoznia kellett az ítélethozás színhelyéről. Vádló, bíró, eskütárs és az ítélet végrehajtója gyanánt csak beavatott („*Freischöffe*“) szerepelhetett; a tagoknak kötelességük is volt vádat emelni az előttük ismert büntetendő cselekmények miatt. Az újabb jogtörténeti kutatások felfedték, hogy e bíróság előtti eljárás *nem* volt nyomozó és a kínvallatás nem alkalmaztatott. Mindamellett a titkos bíróságok működése főleg az *abszurd bizonyító eljárás* folytán egyáltalán nem felelt meg a helyes igazságszolgáltatás legelemibb követelményeinek sem. A bizonyító eszközök ugyanis főleg az eskü és kivételesen az istenítélet voltak. Ha tehát a vádló a maga és hat eskütárs esküjével támogatta vádjának valóságát, az elítélés előrelátható volt, mert a vádlottnak nagyon bajos volt a „*Freischöffen*“ közt eskütársakat találni és még ha ez sikerült volna is, a vádló ezt a védelmet tizenhárom vagy huszonegyed magával letett eskü útján hatálytalanná tehetette. Minthogy pedig a *Fehmgericht* a ha-

¹⁾ A részleteket l. *Brunner Grundzüge d. d. Rechtsgeschichte* (2-te Aufl. 1903) 156—167; 275—278. l.

táskörébe vont minden büncselekményt halállal büntetett és az ítélet azonnal végrehajtatott, bizonyára sokat ártatlanul végeztek ki. Az idézésre meg nem jelenő vádlottat törvényen kívül állónak jelentették ki és őt bármelyik Freischnöffe kivégezhette. Mikor a Veme már egész Németországra kezdte hatáskörét kiterjeszteni és nagyon merészsé vált, a császár és a tartományurak elnyomták.

Igy terjedt el a XIV. század óta, részben a nyilvánvaló büntetteknel, részben fiscális érdekekből a „*Klagen von Amtswegen*“ és a kánonjogi „diffamatio“-val (l. fennebb 36. §. c) alatt . . . l.) egyező „*Richten auf bösen Leumunt*“. A XV. század végétől kezdve — első sorban a *városi jogokban* — a nyomozó eljárás és ennek intézményei jöttek gyakorlatba.

II. *A Constitutio Criminalis Carolina.*¹⁾

Az V. Károly császár alatt 1532-ben megalkotott „*Peinliche Gerichtsordnung*“, legnagyobb része a bűnpert szabályozta.

Vádló fellépte esetén is a törvény szerint, az eljárás a lényeket tekintve, nyomozó per alakjában folyik le; a vizsgálat lesz a pernek legfontosabb része és a kínvallatás, minthogy a törvény a negatív kötött bizonyítási rendszer (l. alább VIII. könyv I. fej.) álláspontjára helyezkedett, nagy jelentőséget nyert.

III. *A Praxis criminalis.*

III. A *Constitutio Criminalis Carolina* megalkotása daczára már a XVI. századtól fogva különleges tartományi törvényhozás útján külön eljárási törvények keletkeztek.

Közülük hazai jogunkra legjelentősebb volt a III. Ferdinánd által 1656. decz. 30-án az Ennsen alol fekvő Ausztria számára kibocsátott „*Peinliche Landgerichtsordnung*“ „*Ferdinandeae*“, mely hazánkban „*Praxis criminalis*“ név alatt vált gyakorlatunknak egyik útmutatójává (L. alább 57. §.)

E törvény már teljesen a nyomozó eljárást viszi keresztül; a vádper csak mint kivételes eljárás van benne említve. Az eljárás hivatalból indítatik és teljesen írásbeli és titkos. A nyomozó rendszer járulékos elvei keresztül vannak víve.

IV. *Carpzovius.*

Az 1572. évi szászországi Constitutiók alapján kifejlődött szász bírósági gyakorlat adta az alapot *Carpzovius* művének „*Practica nova Imperialis Saxonica rerum criminalium*“ (1635.) megírására.

1. *Carpzov* Benedek (1595—1666.) a lipcei egyetem tanára, később főtörvényszéki tanácsos, élete utolsó éveiben pedig a lipcei

¹⁾ A nagy iradalomból legújabb munka *Sch. etensae* *Der Strafprocess der Carolina*, mely a törvény egész anyagát rendszeresen dolgozza fel.

„Schöffenstuhl“ elnöke,¹⁾ — a német nyomozó eljárásnak legszélsőbb alakját dolgozta ki.

Főmunkája hazánkban is nagy tekintélyre tett szert és arra Pauler (I. köt. 26.) szerint büntető ítéletekben gyakrabban történtek hivatkozások.

Egyénisége nagyon eltérő megítélésben részesült. Ha nagy szorgalmát, világos ítélőképességét és az akkori jogban való jártaságát elismerjük is, nem lehet menteni azt a kegyetlenséget és sötét habonás hitet, melylyel munkáját írta és bírói teendőit végezte. *Ilyen tanár és bíró tekintélye* egyúttal szomorúan jellemzi azt a korszakot, melyben élt.

Több mint száz éven át Carpzov uralta a bírósági gyakorlatot,²⁾ elméleti téren pedig nemcsak hazájában, hanem Francia- és Svédországban, valamint a dánok és belgák közt is tekintély volt. Pedig nem volt sem teremtő szellem, sem eredeti tehetség, sőt büntetőjogi főmunkáját is *Berlich* után írta. Felfogására és elmaradottságára nézve pedig jellemzők következő tanításai: „a kínvallatás legsúlyosabb büntetteknél is „csak (!) háromszor és csak új gyanújelek alapján ismételtető“; teljesen *meg van győződve* a bosszorkányságnak és az ördöggel kötött szövetségeknél *valóságáról*, (!) ezen büntetteknél „nem kell alkalmazkodni az eljárás szabályaihoz“ és *már rossz hír alapján* is lehet a kínvallatást alkalmazni.

V. Az eljárás Carpzov szerint.

Carpzov a bünpernek két rendes fajtát ismeri: a sértett által emelt vád alapján és a bíró által hivatalból indított eljárást.

Követve az olasz irodalom tanítását (I. fennebb 38. §.), az eljárás *általános* és *különös* vizsgálatra oszlik.

Mihelyt az általános vizsgálat elegendő gyanuokokat gyűjtött egybe, a terheltet *le kell tartóztatni* és az általános vizsgálat alapján megállapított kérdésekre ki kell hallgatni.

Csekélyebb súlyú bűncselekménynél a kínvallatás nem alkalmazható, ellenben biztos és erős gyanuokok alapján a terhelt rendkívüli büntetésre ítélhető. Súlyos büntett esetében, ha a gyanuokok elégségesek, *a kínvallatás* alkalmazandó és ha ennek alapján a terhelttől beismerést csikartak ki, ezt a kínvallatás után rövid idő múlva önkéntesen ismételni kell.

Mint ahogy azonban újabb gyanuokok felmerülése esetében, a minnek megítélése természetesen a vizsgálóbírótól függött, a kínvallatás ismételtető volt: ennek a megszorításnak különös jelentőség nem tulajdonítható.

1) A részleteket I. *Stintzing* II. 55—100. l.

2) L. *Stintzing* II. 61.

VI. A nyomozó eljárás uralma.

A német és osztrák eljárás *továbbfejlődésére* a particularis törvényhozások alkotásain felül legnagyobb befolyást gyakoroltak az olasz *praktikusok munkái*, melyeket a német compilátorok nagy részükben átvettek. A *bírósági gyakorlat* viszont a német irodalom hatását mutatja.

A német államokban a XIX. század elején a vádper már egészen háttérbe szorítva és a nyomozó eljárás határozottan túlsúlyban volt.

A francia joggal szemben azonban a közönséges *német* per-jog annyiban fölényben volt, hogy a vizsgálat és az ítékezés teendői *nem* egyesültek egy kézben, mert a befejezett vizsgálatok iratai rendszerint valamelyik egyetemnek jogi karához küldettek.

A két jog közt sajátságosan ellentét mutatkozik: Franciaországban *volt ügyészség*; a német birodalomban ellenben *nem*; és mégis *amott* tipicusabban keresztül volt víve a nyomozó elv, mint Németországban.

42. §. A nyomozó eljárási jog bizonyítási rendszere.

A nyomozó rendszert keresztülvivő perjogok tüzetes szabályokat tartalmaznak arra nézve, hogy a bűnperben minő bizonyító eszközökkel lehet élni és mit kell bizonyítottnak tekinteni?

Ennek többféle oka volt.

Főokul mindenestre az szolgálhatott, hogy a bűnvádi törvénykezésnek akkori állapota mellett *nem* vélték megnyugvással a bíróságok tagjaira ruházhatónak az a jogot, hogy korlátlanul dönthessenek a felett: mit tekintsenek bizonyítottnak? Alapos lehetett az a félelem, hogy a *nem* eléggé képzett, sem eléggé lelkiismeretes, sőt sok helyütt befolyásolható, még meg is vesztegethető bíróságok visszaélésekre, önkényre használják fel a nyomozó rendszer által kezükbe adott *teljhatalmat*, amelyet a titkos írásbeli eljárás még inkább növelt.

A törvényhozások magukévá tették azt az alap gondolatot, hogy *nem* a bírónak az adott esetben, hanem a *jogforrásnak* elvi általánosságban kell meghatározni azt, hogy *mit szabad és mit kell bizonyítottnak tekinteni*. Nevezetesen, ha valamely vitás ténykörülmenyre nézve a törvényben vagy a gyakorlatban meghatározott bizonyos minőségű és mennyiségű bizonyíték meg *nem* szereshető, akkor azt a ténykörülmenyt a bíróság *nem veheti* bizonyítottnak, különösen a vádlott bűnösségét ilyenkor *nem szabad* megállapítani, ellenben ha valamely, a törvényben meghatározott, vagy a gyakorlatban elfogadott bizonyító eszköz megfelelő alakban és számban fenfocrog, akkor azt a ténykörülmenyt bizonyítottnak kell venni, tehát a bűnösség bizonyítása esetében a terheltet el kell ítélni.

Alkalmazva ezt az alaptételt az akkori fő bizonyító eszközökre: *a kötött bizonyítási rendszer* első alakjának: *a positiv*-nak lényege átlagosan a következő volt:

A vádlottat *csak akkor lehet*, de egyúttal *akkor kell is* bűnösnek kimondani, ha a bűncselekmény elkövetését *beismerte*, vagy ha a bűnösséget a törvény vagy a gyakorlat által a tanúzásra általában alkalmasnak nyilvánított *legalább két tanu* egybehangzóan bizonyítja. *Közvetett bizonyításnak*, illetőleg jelenségek alapján a bűnösség megállapításának *nincs helye*. A bizonyítékok legfontosabbja: *a beismerés*. Mindenkép törekednek ennek kicsikarására és a terhelt nyilatkozatát nem is veszik más alakban számba, csak beismerés alakjában.

Mínthogy pedig közvetlen bizonyítékok gyakran nem állanak rendelkezésre; mínthogy továbbá sértette az igazságérzetet az, hogy a legnyomatékosabb közvetett bizonyítékok fennforgása esetében is a terheltet fel kelljen menteni, a gyakorlat csakhamar megengedte, hogy ha súlyos büntett miatt foly az eljárás, *távoli gyanuokok alapján is helye van a kivallatás alkalmazásának* és ha a terhelt a kényszerített beismerést a tortura befejeztével is fentartotta, a halálbüntetés végrehajtható. Ha pedig a kínzás után a vádlott visszavonta beismerését, *a tortura újból* — súlyos büntett esetén még kétszer — *alkalmazható*; és ha a vádlott *a háromszori kínzás* után is életben maradt, a halálbüntetés helyett enyhébb más büntetés alkalmazásának, az u. n. *rendkívüli büntetésnek* van helye.

Csekélyebb súlyú bűncselekményeknél általában megengedték az erős és biztos jelenségek alapján való *elitélést* is, ha pedig ilyenek nem állanak rendelkezésre, a terhelt *tisztító esküt* tehetett, később bizonyítékok elégtelenségéből felmentetett, illetőleg *rendkívüli büntetésre* ítéltetett.

43. §. A nyomozó rendszer járulékos elvei és intézményei. Különösen a kivallatás.

I. Az eljárásnak fennebb (a 38—41. §-okban) vázolt szerkezete mellett a legtöbb állam büntető perjogában, a nyomozó rendszer hatálya alatt a következőket találjuk:

a terhelt egyénisége és személyes szabadsága jóformán teljesen *elnyomatott*. A vádlottnak nem voltak perbeli jogai, hanem *az eljárás tárgya* volt.

A vizsgálóbíró korlátlan teljhatalommal rendelkezett.

A védelem *kizáratott* vagy legalább igen nagy mértékben *megszorítottatott*.

A bíróság az iratok alapján ítelt; a bizonyító anyagot nem saját megfigyelése és a felek előterjesztései, hanem az előadó referádája alapján ismerte meg. (*Közvetettség; írásbeliség; ex actis ítélkezés*).

Az eljárás nyilvánossága kizáratott (*tilkosság*).

A vádlott beismerésének kicsikarása végett a *kínvallatás* rendszeresen alkalmaztatott.

II. A kínvallatás.

1. Az ókori jogokban.

1) A büntető törvénykezésnek ezt a szégyenletes intézményét *nem* a nyomozó rendszer teremtette meg.

Előfordult az már a szabad Görögországnak és Rómának *vádperében is*, csakhogy kezdetben nem az állampolgárok közül kikerült terhelttel, hanem a rabszolga *tanúkkal* szemben. *Kivételesen* már a görög büntető eljárásban alkalmazták a kínvallatást a szabad emberekkel szemben is, mindamellett e részben az elhatározó fordulat a római *császári* törvényhozásban következett be. Ez utóbbi szerint ugyanis felségsértési ügyekben bárkit tortura alá lehetett venni, míg egyéb büntetendő események eseteiben a társadalomnak néhány felsőbb osztálya ki volt véve az alól. Jellemző példái ezek a *kaszt-szerű igazságszolgáltatásnak*.

2. A középkorban.

A torturának egyes fajai nem voltak ismeretlenek a középkori barbár népjogokban sem.

A kánoni eljárás kezdetben egyenesen *helytelenítette* a *kínvallatást* (can. 1. caus. XV. qu. 5., 6.); azonban az „*inquisitio hereticae pravitatis*“ annál korlátlanabban és féktelenebbül alkalmazta ezt az embertelen visszaélést.

Franciaországban a tortura már a XIII. században szokásban volt és a XIV—XV. században alkalmazásának egyik célja az is volt, hogy a vádlottat beismerésre bírván, hivatalból való nyomozás (l. fennebb 40. §.) eseteiben is alapul szolgálhasson a rendes büntetések alkalmazására. A XV—XVII. századbeli büntető „*Ordonnance*“-ok azután törvényesítették a torturát.

V. Károly császár „*Peinliche Gerichtsordnung*“-ja nyomatékos gyanu fenförgésához kötötte a kínvallatás alkalmazását, a gyakorlat azonban csakhamar túl tette magát ezen a törvényes feltételen és a XVI—XVII. században a *boszorkányperekben* a tortura a legkisebb gyanu alapján is alkalmaztatott.

3. A kínvallatás, mint a bizonyító rendszer egyik alkatrésze.

A nyomozó eljárásnak teljes kifejlődése után a jogforrások a kínvallatást, mint a büntető törvénykezésnek *rendes intézményét*, nemesak megengedett, de a beismerés kicsikarása végett egyenesen

előírt bizonyítási eszközt tüzetesen szabályozták és azt a gyakorlat rendszeresen alkalmazta.

A jogforrások meghatározták: minő gyanuokok alapján, mily módon, minő eszközökkel és hányszor lehetett a vádlottat a kínvallatásnak alávetni?

44. §. Eljárás a boszorkányperekben.

Az a régi absurd hiedelem, hogy bűbajosok és boszorkányok léteznek, a XVI. század végén és a XVII. században, a continens több államában nagy mértékben megerősödve, a boszorkányperekben olyan *külön eljárás* kifejlődésére vezetett, amely ezreknek ártatlanul kivégzését vonta maga után.

Ez az eljárás a nyomozó rendszernek számos typicus intézményét és eljárási elvét tünteti fel.

É kor büntető perének azon szabályait, amelyek a terheltnek ártatlanul elítélését mégis megnehezítették volna, a boszorkányperekben egészen figyelmen kívül hagyták. Már távoli s a legesékélyebb gyanu, különösen pedig valamely *állítólagos* büntársnak vallomása alapján alkalmazták a *kínvallatást* és pedig nem csupán egy ízben, hanem újabb gyanuokok felmerülése nélkül is mindaddig, míg a beismerést kicsikarták, vagy míg a gyanusított a kínzásnak esett áldozatul.

A bíró hivatalból gyűjtötte össze az egész bizonyító anyagot. Bizonyíték gyanánt a legabszurdabb vallomásokat, különösen a *kínvallatás alatt kicsikart képtelenségeket* is elfogadták.

V. FEJEZET.

Az igazságügyi szervezet és büntető perjog átalakulása a XVIII. század végén és a XIX. században.

Irodalom. Hélie I. 429—449.; *Loché* XXIV. köt. 12—99., 224. és köv., 436. és köv., továbbá a XXV—XXVIII. kötetek egészen; *Esmein* 348—559; *Garraud* Traité du droit pénal français 2. kiad. I. (1898.) 122—132. *Garroud* Précis 35—44.; *Janet*. A politikai tudomány története, ford. *Angyal* Dávid III. (1892) 25—102., 127—217., 270—294.; *Jaurès*. Histoire socialiste La législative (Paris 1905). *Holtzendorff* Hb. I. 5—65; *Glaser* I. 91—161.; *Landsberg* III. rész, szöveg 65., 69—70., 82—111., 386—392., 401. és köv. és a III. rész jegyzeteinek ezekre vonatkozó helyei. *Hertz*. Voltaire und die französische Strafrechtspflege im achtzehnten Jahrhundert (Stuttgart 1887); *Günther* Jean Paul Marat als Criminalist. *Gerichtssaal* LXI. köt. 161—252., 321—338.

45. §. A büntető törvénykezés állapota a XVIII. század második felében Európa száraz földjén. Fogyatközásai és reformjának szüksége.

I. A XVIII. században, illetőleg a XIX. század elején a büntetőtörvénykezés állapota, Angliát kivéve, egész Európában nagymérvű fogyatközásokat tüntet fel.

Nem volt megvalósítva a törvény előtti egyenlőség s a kiváltságos osztályokhoz nem tartozó terheltekkel szemben a bíróságok szervezete és joghatósága, a büntetési rendszer és az eljárás szabályai *kedvezőtlenebbül* voltak megállapítva, mint a nemések tekintetében.

A bűncselekmények tényálladékának ismérvei nem voltak szabatosan meghatározva; a büntetés pedig határozatlan volt. Ez tág tért nyújtott önkényes ítélkezésre.

A büntetési rendszer tarthatatlanul kegyetlen volt.

A kiváltságos osztályokhoz nem tartozó terhelteknek egyéni jogai nem voltak biztosítva. A védelem kizárva, illetőleg jelentékenyen korlátozva volt, s a hatályban volt perjognak intézményei és eljárási elvei teljesen alkalmatlanná tették e korszak eljárást arra, hogy megfeleljen a helyes büntető igazságszolgáltatás követelményeinek.

II. Különösen gyarló és helytelen volt a *francia* büntető törvénykezés.

Franciaországban a *kormányok* hatalmi érdekekből gyakran befolyást gyakoroltak a bűnügyek elintézésére és a fejlődésének tetőpontját elért *nyomozó rendszert felhasználták a politikai üldözés eszközüül*. Ezt megkönnyítette az a körülmény, hogy a bíróságok függetlensége a kormánnyal szemben egyáltalán nem volt biztosítva. A bírói állások vásárolhatók voltak. Azokat a bíróságokat, amelyek a hatalommal szembeállottak, a kormányok egyszerűen feloszlatták (u. n. „*lits de justice*“) s a hatalom érdekeit érintő bűnügyek elintézésére *kivételes bíróságokat* küldtek ki.

Elharapódzott szokás volt az elfogató parancsoknak (*lettres de cachet*) név nélkül való kiállítására. Ez abban állott, hogy az uralkodó vagy a régens, vagy a kormányférfiak egyike kiállított egy elfogató parancsot olyképen, hogy nem jelölték meg azt az egyént, aki letartóztatható. A francia udvarban ez időben elterjedt kegyencz-uralom mellett az ilyen elfogató parancs nem hatósági egyének kezébe is juthatott, s az illető felhasználhatta azt ellenségei elfogatására.

Az e korbéli francia nyomozó eljárásnak gyarlósága (l. fennebb 40. §.) és a büntető törvénykezés visszaélései magyarázzák meg az *igazságszolgáltatási tévedések*, különösen az ártatlanul kivégzéseknek rendkívüli nagy számát.

Toulouse-ban *Calas János*, agg polgár, 1762-ben ártatlanul kerékbe töretett és egész családja ártatlanul börtönbe jutott, később száműzetésre és vagyonkobzára ítéltetett. Még igen sokan (Sirven, La Barre, Morangiès, Lally tábornok stbi) ártatlanul elítéltettek, illetőleg kivégeztettek.

Ezek a bűnpercek éppen a XVIII. század közepén, a nemesebb érzésűek és mélyebben gondolkozók figyelmét e szomorú viszonyok tanulmányozására és a fogyatkozások javítására irányították.

A most előadottak alapján nem lehet csodálni, hogy *Európa szárazföldjén a törvényhozás először éppen Franciaországban foglalkozott a büntető törvénykezés átalakításával.*

Francia földön nyilvánult legerősebben a természetszerű *visszahatás* a zsarnoki kormányhatalomnak a büntető ítélkezés felhasználásával elkövetett sokféle visszaéléseivel szemben, másrészt az *egyéni szabadságnak* és az *alkotmányjogi szempontoknak* előtérbe nyomulása, végre az *emberszerető iránynak*, az igazságérzetnek túlsúlyra jutása. E tényezők együttevén az egyéni jogoknak és az alkotmányos szabadságnak nagyobb mérvű elismerését s azokat biztosító intézményeket vonták maguk után, amely törvénykezési reform keresztülvitelénél Angliának a continentálistól egészen önállóan fejlődött büntetőbírószági szervezetét és eljárási elveit vették mintaképül.

46. §. A büntető törvénykezés nagy átalakulásának fő tényezői és vezető munkásai.

Számos fontos tényezőnek együttes hatása idézte elő azt a korszakos átalakulást, a melyet a XVIII. század második felében az irodalom kezdeményezett, s a mely a XVIII. század végén Franciaországban, illetőleg a XIX. század elején több európai államban oly törvényhozási alkotásokhoz vezetett, a melyek lerakták a mai tételes büntetőjogok alapjait.

E tényezők között időrend szerint első volt a *felvilágosodás* hatása, szemben a korlátoltságtól sugallt boszorkányperekkel; valamint a *belátásnak* küzdelme a kínvallatás ellen, mely nemcsak célját: az anyagi igazság felderítését, nem volt képes elérni, hanem a legnagyobb igazságtalanságokra és százezreknek ártatlan sanyargatására, illetőleg kivégzésére vitt. Hasonló jelentőségűek voltak továbbá az *emberszerető iránynak túlsúlyra jutása*, mely felháborodott a barbár büntetési rendszeren, s azon az óriási véraldozaton, amely az igazságszolgáltatás ürügye alatt százezrek életét oltotta ki. Egyidejűleg előtérbe nyomultak a kiváltságos osztályok kedvezményezésével szemben *a törvény előtti egyenlőség nagy elve*, a zsarnoki állam- és kormányhatalom üldözésével szemben pedig az alkot-

mányjogi szempontok és az az óhaj, hogy nemcsak a kiváltságos osztályhoz tartozók, hanem minden állampolgár egyéni szabadsága fokozottabban biztosíttassék. Ugyanez időben ismertetett fel az is, hogy az akkori idők rendszertelen és barbár *büntetésvégrehajlása* nemcsak inhumanus és igazságtalan volt, de egyúttal tűrhetetlen veszélyeket rejtett magában a közbiztonságra nézve, mert a börtönöket valósággal a büntettek iskolájává tette.

Ezeknek a tényezőknek köszönhetjük a boszorkányperek megszüntetését, a kínvallatásnak először csak korlátozását, később eltörlését, a törvény előtti egyenlőségnek s az alkotmányjogi szempontoknak teljes érvényrejuttatását, az arbitrarius ítékezés helyett a bűncselekmények tényálladéki ismérveinek s a büntetésnek szabatos meghatározását, az elrettentési elmélet barbár dühöngése helyébe okszerű büntetési rendszer megállapítását.

II. A XVIII. században egyes bölcselek, tanárok, írók, később a kor divatos áramlatát követve, dilettánsok is, egyes államokban kivételesen a magistraturának néhány tagja, felismerte a tételes jogok észszerűtlenségét, babonás, kegyetlen és czélszerűtlen voltát. E bíráló kezdetben általánosságban mozgott, később egyesek a részletekben is kimutatták a régi rendszer törvénykezésének tartathatlanságát.

Ezekre a reformokra kétségtelenül nagy hatással voltak a XVIII. század bölcelete és azon alkotmányjogi és társadalmi nagy átalakulások is, melyek e század végén először az észak-amerikai Egyesült Államokban, később Franciaországban végbe mentek.

Nyilvánvaló, hogy azok a visszaélések, melyeket a nyomozó eljárással több államban elkövettek, az alkotmányjogi törekvések kapcsolatban szintén hatást keltettek.

III. Ez a reform, melynek korunk igazságügyi szervezetét és perjogát köszönhetjük, lassú és fokozatos volt és Franciaország után lassanként több államban is végbe ment.

A viszonyok javítása nemcsak egy-két író, hanem az emberi haladás számos kiváló munkása által évtizedeken át véghez vitt kutatásoknak és kifejtett küzdelemnek köszönhető.

Nemcsak a jogtudomány munkása, hanem az emberiség haladásának minden barátja kell, hogy a legnagyobb hálával adózzon azon férfiak szellemének, akik e reformok úttörői, illetőleg törvényhozási megvalósításukban részesek voltak.

E tankönyv keretei közt mindegyik úttörőnek és kiválóbb írónak nevét sem lehetne felsorolni; még kevésbé volna lehetséges minden nagyobb hatást keltett szerzőnek működését tüzetesen méltatni.

A büntető perjogi reform mozgalomnak nagy irodalmából ez a vázlat csak néhány adatot tartalmaz.

47. §. Küzdelem a boszorkánypererek és a kínvallatás ellen.

A boszorkány-pererek, melyeket Európa több államában folytattak le (l. fennebb 44. §. 57. l.), csak a kínvallatás és a nyomozó eljárás egyéb intézményei mellett vezethettek a vádlottak elítélésére. Ezért, mihelyt ezt az első úttörők felismerték, mihelyt a felvilágosodás belátta a boszorkánypererek képtelenségét, következetesen küzdeni kellett a kínvallatásnak rendszeres alkalmazása ellen és bírálathoz tárgyává kellett tenni a nyomozó rendszernek több intézményét és elvét.

I. A XVII. században még kiválóbb és felvilágosodott bölcselek (pl. *Wolf Keresztély*¹⁾) sem szólaltak fel az ellen, hogy a bűbájosságot büntetnek tekintették és hogy állítólagos boszorkányok ellen száz számrá indítottak bűnpereket. Hasonlóképen kiváló írók is a kínvallatásnak rendszeres alkalmazását, mint szükséges és természetes intézményt említik. Csak itt-ott akadunk néhány szép-irodalmi munkában olyan megjegyzésekre, melyek mutatják, hogy szerzőjük korát megelőzve, a torturát embertelennek és czélszerűtlennek tartotta.

II. Az első úttörő, aki az utókor háláját és nevének fenmaradását biztosította az által, hogy nyíltan felemelte szavát a nyomozó rendszernek ezen legbarbárabb intézménye ellen, *Nicolas Agoston*, a dijoni (Franciaország) felebbviteli bíróság elnöke volt.

1. *Nicolas* 1682-ben megjelent könyvét, az akkori idők szokása szerint a francia királynak ajánlotta, de arra egyúttal az összes keresztény fejedelmek, valamint (a boszorkánypererek tekintetében) a legközelebbi zsinat figyelmét is kikerlte. *Nicolas* nem fejtette ki az akkori eljárásnak minden fogyatkozását, de a kínvallatás és a boszorkánypererek ellen melegen érző szívvel, vallásos érzellemmel és belátó értelemmel küzdött és emberiség, történeti, valamint törvénykezési okokból egyformán kívánta azok megszüntetését. Teljesen átértette azt is, hogy ezek a kérdések az akkori törvénykezésnek legfontosabb gyakorlati kérdései voltak és helyesen felismerte, hogy a reformot ezen a ponton kellett kezdeni.

Könyvének korára nem volt ugyan közvetlen hatása, de a következő század francia írói már a legnagyobb dicsérettel mellett hivatkoztak rá.

2. Németországban az első, ki mint jeles és széles körben ismert tanár, tekintélyének latbavetésével hathatósan állott szembe az akkor még elterjedt babonás hittal, *Stryk Sámuel* (1640—1710.) hallei egyetemi tanár volt. Neki még nem volt ugyan bátorsága a boszorkányok létezését teljesen tagadásba venni, de az által működött közre a törvénykezési visszaélés megszüntetésére, hogy részletes érveléssel sorra vette az akkor használt mindegyik bizonyító eszközt és tüzetesen kimutatta, hogy egyik által sem lehet a bűbájosságot bizonyítani. Különösen figyelmeztette a bíróságokat arra,

¹⁾ L. *Landsberg* III. r. 204. l.

ne adjanak hitelt se más vádlott-társak beteges képzelődéséből eredő vallomásoknak, se a kínvallatás gyötrelmei alatt kicsikart beismerésnek és kimutatta, hogy ezekben a perekben minden más jelenség is teljesen megbízhatatlan.

Fiatalabb kartársa *Thomasius* Keresztély (1655—1728) *Stryk*-nek fejtegetéséből merítette azt a meggyőződését, melynek alapján később ő is — és pedig elődjénél még nagyobb erélyvel és hatással — a boszorkánypercek ellen küzdött.

1694. szeptemberben ugyanis egy boszorkányperben, amely az akkori gyakorlat szerint a határozat tervezetének elkészítése végett a hallei egyetem jogi karához került, *Thomasius* mint előadó egy oly határozati tervezetet terjesztett elő, melyvel a szerfelett gyarló jelenségek dacára az állandóan tagadó vádlottnő ellen a kínvallatás elrendelését javasolta. A kar ülésében ezen előadói javaslattal *Stryk* állott szembe és oly hathatósan kimutatta a vádlottnő felmentésének szükségességét, hogy *Th.*, mint később szegyenkezve önmaga bevallotta, egyszerre átlátta, hogy minden igyekezete dacára még mennyire az akkor uralkodott előítéletek hatása alatt állott.

1694-től kezdve *Th.* megkezdí tudományos küzdelmét azon egész rendszer ellen, mely a boszorkányok üldözését lehetővé tette, t. i. a nyomozó eljárás és ennek legnagyobb visszaélése, különösen a kínvallatás ellen. Nagy elfogultságára vall ugyan, hogy a boszorkánypercek keletkezését a papság uralmi és bírvágyára vezeti vissza, de érdemben érvelése helyes volt.

A bűbájosságról 1701-ben írott értekezésében már határozottan tagadja a boszorkányság büntettének lehetőségét és egyenesen kívánja, hogy minden boszorkányper meg kell szüntetni.

Th.-nak döntő érve az volt, hogy a szellemek, amelyek közé ő az ördögöt is sorozza (kinek létezését elismerte), nem ölthetnek emberi alakot, ezért az ördög szövetkezése boszorkányokkal, bűbajosokkal olyan dolgok, melyekben semmi józan eszű ember sem hihet, még akkor sem, ha ezer és ezer boszorkány a kínvallatás alatt teljesen egybehangzón vallotta is ezt. *Th.* szerint az ördög csak az emberek lelkére hathat, amennyiben azokat, elsősorban a büntetéseket gonosz életmódra csábítja, mit ezek épen a büntettek által tanúsítanak. Értelmetlen és szükségtelen volna tehát, ha az ördög ilyen emberekkel, akik gonzságuknál fogva úgy is az ő behatása alatt állanak, még szövetséget is kötne.

3. Sokkal félénkebb volt *Th.* a *kínvallatás* kérdésében. 1705-ben megjelent értekezésében egy vitatkozást tesz közzé, melyben a vele szemben vitázót Bernhardi Márton név alatt beszélgeti és önmaga egy utószóban mondja el saját nézetét. Hihető, hogy az egész értekezés *Th.*-tól ered és ő csak czélszerűségi okokból vagy óvatosságból fejtette ki merészebb nyilatkozatait másnak neve alatt (lásd Landsberg III. r. 58. l.).

Az értekezésben a vitázó azt a felfogást fejtí ki, hogy a kínvallatás helytelen, csalóka és a törvénykezés minden bajának főcka, ezért azt minden bíróságnál, lehetőleg gyorsan meg kell szüntetni. Az utóiratban *Th.* kijelenti ugyan, hogy egyetért a vitázónak fejtegetésével, de kiemeli, hogy a kínvallatásoknak teljes eltörlése

körül számos gyakorlati aggályt is figyelembe kell venni, melyek felett nem lehet egyszerűen elsiklani.

1711-ben *Th.* a nyomozó per eredetéről, 1712-ben pedig a boszorkányok elleni nyomozó eljárás eredetéről és fejlődéséről szóló tanulmányait teszi közzé. Az utóbbiban kimutatja, hogy boszorkányperek Németországban csak a munka megjelenését megelőző 150 esztendő óta voltak gyakorlatban, azelőtt a bűbájosság, mint büntett, ismeretlen volt. A nyomozó per visszásságai közül bírálja *Th.* a kínvallatás ismétlését, a titkos feljelentések folytán indított titkos vizsgálatokat, a bírák azon önkényét, melyet az eljárás folytatása körül és a büntetés alkalmazásánál kifejthetnek, tehát helyesen felismeri épen e rendszernek legsúlyosabb visszaéléseit.

4. *Th.* érvelésének korában nem volt közvetlen hatása, még utolsó munkáiban, nevezetesen az 1725-ben közzétett határozatok gyűjteményeiben is panaszkodik a felett, hogy a hatóságok könyvtelmei boszorkány üldözéseket rendelnek el és hogy a nyomozó eljárások vég nélkül elhúzódnak. Nem tagadhatók ugyan *Th.*-nek elfogultsága, egyoldalúsága és túlzásai, de a kínvallatás és a boszorkányperek elleni küzdelemben, mint egyik úttörőnek érdemeit hálásan el kell ismerni.

48. §. A XVIII. század későbbi reformirói és elleneseik.

A XVIII. század bölcselete, mely új szellemet hozott a régi helyébe, első sorban az értelmet és az emberiséget hangoztatta. Az új bölcsészeti felfogás közvetve az által hatott a régi rendszer megdőlésére, mert minden mélyebben gondolkozó ember előtt feltárta az azon korbeli és főleg a francia törvénykezésnek észszerűtlenségét és embertelenségét. Mindazok előtt, akik összehasonlították a francia eljárást az ókori vagy a külföldi jogokkal, a francia ügyészség mindenhatósága, a bíróságoknak ellenőrzetlen, óriási hatalma, a hosszú letartóztatások, a titkos kihallgatások és a kínvallatások kegyetlensége bebizonyították, hogy a francia jog szigorúbb és gyarlóbb, mint az ókori, illetőleg az angol igazságügyi szervezet és perjog.

I. A reform előfutárai.

Az azon korbeli büntetőjogot és eljárást a XVIII. század második tizedétől kezdve, több oldalról tárgyalták és többnyire támadták.

Montesquieu (1689—1755.) a törvények szelleméről írt híres könyvének VI. és XII. könyveiben fejtegeti a helyes büntető igazságszolgáltatás elveit és habár többnyire csak általánosságokban megoz, már kimutatja, hogy a büntető eljárás szabályozása minden politikai szabadságnak biztosítéka és hogy a jogélet ezen ágának törvényhozási rendezése közelebbről érdekel minden embert, mint „akármilyen más a világon“. Szerinte a politikai szabadság biz-

tosítására főleg két dolog szükséges: a törvénykezést a bíró önkényével szemben biztos szabályokkal kell rendezni, a védelmet pedig szabaddá kell tenni.

A részletekben M. dicséri az angol esküdtszéket és a francia ügyészséget, ellenzi a kínvallatást és helyesli, hogy az elítéléshez két tanu vallomása szükséges.

*Rousseau*¹⁾ (1712—1778) csak mellékesen érinti magát a büntetőjogot, de elvei közvetve nagy hatással voltak az egész büntető törvénykezés reformjára. Egy levelében ő is magasztalja az angol esküdtszékeket.

II. A nagyobb hatást keltett reformírók.

a) Olasz írók.

1. Az első író, aki az akkori büntető törvénykezés részletes bírálatával foglalkozik és könyvének közvetlen meggyőző érvelésével, korában rendkívüli tekintélyt és évtizedekre óriási hatást biztosított magának *Beccaria* Caesar (1738—1794.) milánói származású örgróf, később Milánóban a Nemzetgazdaságtan tanára volt. B. az encyclopaedisták tanulmányozása után egy olasz irodalmi társaság elnökének buzdítására írta „a büntettekről és büntetéseikről“ („dei delitti e delle pene“)²⁾ című könyvét, mely olasz nyelven, Milánóban 1764-ben jelent meg, de francia (1765.), majd német fordításban csakhamar elterjedt egész Európában.

Hatása éppen Franciaországban volt a legnagyobb.

Ezt a hatást az magyarázza meg, hogy *Beccaria* korának értelmi és szívbéli törekvéseit tömören kifejezésre bírta juttatni. (*Tarnai* bevezetése XXI. l.).

A munka nyolcz fejezetben foglalkozik a b. perjog számos fontos kérdésével (letartóztatás, bizonyítási jog, kínvallatás stb.)

2. Több államban, különösen hazánkban is hatást keltett *Filangieri* Kajetán (1752—1808) nápolyi ügyvéd, később államtanácsosnak a „Törvénykezés tudománya“ cz. nyolcz kötetes munkája, (megjelent 1780—88.). Az olasz eredetit később több nyelvre lefordították. Szerzője tudós ember, aki telve volt lelkesedéssel a szabadelvű eszmék iránt. Munkáját *Montesquieu* a „Törvények szelleméről“ írott könyvének hatása alatt írta és abban az eszményi törvényhozás feladatait fejtegette. A munka 3-ik kötete jogtörténeti alapon a régi jogrendszerek összehasonlító tárgyalásával, szabadelvű szellemben tüzetesen tárgyalja a büntető perjognak számos kérdését. Különösen elítélte a kínvallatást.

¹⁾ Jogbölcsezetét tárgyalja *Lievmann* Die Rechtsphilosophie des Rousseau (Berlin 1898).

²⁾ A munkának második magyar fordítását terjedelmes és becses bevezetéssel dr. *Tarnai* János (Budapest 1887) készítette. L. még *Rotteck-Welker* Staatslexikon 3. kiad. II. köt. „Beccaria“ felírás alatt, 415—418. l. Welkertől).

b) *Franciaia írók.*

Az 1751—1772. közt huszonnyolcz kötetben megjelent francia encyclopédia, mely az anyagi b. jog reformjára hatott,¹⁾ a per-jog tekintetében csak *függelékében* tartalmaz egyes reformeszméket.

a) *A reform sürgetői.*

3. Azonban az encyclopaedisták némelyike, különösen *Diderot* ²⁾ 1713—1784.; lásd összes munkái IV. kötet 51—69. l.) is írtak *Beccaria* könyvéről és úgy látszik, éppen ez a könyv, valamint *Calas* János ártatlanul elítélése (l. fennebb 45. §. 58. l.) hatott arra is, hogy *Voltaire* éles eszével, átható logikájával, maró gúnyjával, teljes ékesszólásával és lelkesültségével az 1670. évi francia büntető rendtartás rendelkezéseinek részletes bírálatára adja magát.

Voltaire mintegy tiz dolgozatában³⁾ tüzetesen tárgyalja a hatályban volt büntetőjog visszaéléseit és visszásságait. Különösen kigúnyolja az akkori bizonyítási rendszert, élesen elítéli a kínvallatást, melynek teljes megszüntetését, valamint a nyilvánosságot és a védelem szabadságát követeli.

β) *Az 1670. évi büntető rendtartás védői.*

A reformot követelőknek hatása kezdetben nem volt általános. Akadtak a francia ügyvédi és hivatalnoki karnak olyan tagjai, kik csökönyös maradisággal védték, sőt magasztalták az 1670. évi rendtartás rendszerét, s azt mint a tapasztalatokon alapuló legésszerűbb perjogot tüntették fel. Egy párisi ügyvéd, *Muyart de Vouglans* czáfoló iratot tett közzé *Beccaria* könyve ellen. *Seguier* főügyész, néhány évvel az alkotmányozó nemzetgyűlés tartása előtt nem győzte magasztalni a hatályban volt francia jogot és ellenezte az angol intézmények és szabályok átvételét.

c) *Ausztria.*

Ausztriában, ahol az 1768-ban kibocsátott *Constitutio Criminalis Theresiana* még széles körben tért engedett a kínvallatásnak, *Sonnenfels* (1733—1817.), a bécsi egyetemen az államtudományok tanára, a rendőri és pénzügyi tudományról írt könyvében (1765.) vizsgálta a büntető per feladatait. Kifejtette, hogy a bűnügyi vizsgálatnak módot kell adni nemcsak a vádlott elítélésére,

¹⁾ Bővebben tárgyalja *Oeverbeck* *Das Strafrecht der französischen Encyclopädie* (1902). A *Supplément* öt kötetben 1776—1777-ben jelent meg.

²⁾ Az akkori idők felfogására egyébként jellemző, hogy még a felvilágosodott *Diderot* is bizonyos esetekben (jelesül ha az a bűntársak megenevezése végett alkalmaztatik), védté a kínvallatást.

³⁾ Nevezetesebbek: *Memoires pour les Calas, Prix de la justice et de l'humanité, Traité de la tolérance.*

hanem arra is, hogy ártatlanságát bizonyíthassa. A kínvallatást egyáltalán elvetendőnek tartja, mert az nemcsak kegyetlen és a bíróságot tévedésekbe viszi, hanem minden lelki szabadságot is le-
ront és így a védelmet is lehetetlenné teszi.

S.-nek a kínvallatásra vonatkozó álláspontját a természet-
jognak nagy hírű tanára, Martini is helyeselte.

d) Németország.

Németországban Hommel (1722—1781.), a lipcsei egyetem tanára, habár még nem tanulmányozta Beccariának rövid idővel azelőtt megjelent könyvét, 1765. áprilisban, a szász választó fejedelem jelenlétében tartott előadásában, míg egyrészt az anyagi büntetőjog tekintetében korát meghaladó és napjainkban is figyelemre méltó reformeszméket fejtett ki, másrészt perjogi kérdéseket is tárgyalt. Különösen elítélte a még akkor is előfordult boszorkánypereket és a kínvallatást.

III. A reform szükségességének általános elismerése. Pályakérdések küzvése a büntető törvénykezés reformjáról.

1. Az ellenzők tábora azonban nem tudta meggátolni azt az áramlatot, amely elemi erővel elsöpörte a régi rendszert összes intézményeivel és perjogi szabályaival.

Egy olyan beszédben, a minőt a francia ügyészség tagjai, a törvénykezési szünidő végeztével, az ülések megkezdésekor tartani szoktak, (u. n. „discours de rentrée“) Servan grenoblei főügyész határozottan magáévá tette *Beccaria* eszméit és csakhamar, főleg az ügyvédek, de sok bíró és ügyész is a reform követői közé sorakozott.

2. Természetes, hogy *néhány munka* (bármennyire megfeleltek is azok feladatuknak), nem bírta volna felkelteni a reform szükségességének *általános* érzését. E művek hatásának titka abban állt, hogy *elérkezett* a gyökeres változás ideje; a művelt közvéleménynek az a része, mely ezekre az alkotmányjogi és törvénykezési kérdésekre figyelmét ráirányította, teljes mértékben meggyőződött a tételes jogok tarthatatlanságáról.

Az *általános érdeklődést* kétségtelenné teszi, a büntető törvénykezés reformját tárgyaló munkáknak, akkori viszonyokat tekintve, aránylag *igen nagy száma*.

Hogy mennyire divatos lett az ezekkel a kérdésekkel való foglalkozás, azt bizonyítja, hogy azon akadémiák, tudományos és közhasznú társaságok, melyek ebben az időben, különösen Francia-, Német- és Olaszországban s más államokban alakultak, a törvénykezési reform kérdéseiről jutalomtégeket tűztek ki. Példájukat követték hatóságok és magánegyének is, mi által kétségkívül szintén előmozdították a közérdeklődést e kérdések iránt.

E jutalomtétel kitűzésekből legemlékezetesebb az, amit a *Calas*-család védőjének (*de Beaumont* ügyvédnek) és *Voltaire*-nak indítványára, a *berni* gazdasági társaság, 1777-ben kitűzött, s mely a büntető törvényhozásnak legtökéletesebb és legkimerítőbb tervezetét kívánta.

E pályátételre francziák és olaszok is rendkívül nagy számban pályáztak. *Globig* és *Huszter*-nek pályanyertes műve ugyan nem tett nagyobb hatást, de a nagy számban készült pályamunkákat a többi szerzők is, később a félénkebbek még névtelenül, közzé tették és így növelték a reformirodalom nagyszámú termékeit.

A reformáramlatnak ereje magával ragadta Franciaországban azokat is, akik néhány évtized múlva, a rémuralom idejében, a hatalom birtokába jutva, nem átallozták ezerszámra vérpadra küldeni politikai ellenfeleiket vagy általuk gyűlölt vetélytársaikat. Az emberi jellem gyarlóságát bizonyítja, hogy ezek a véres emlékü, kegyetlen férfiak, a XVIII. század 7. és 8-ik évtizedében még nemcsak a halálbüntetésnek *elvi ellenségei* voltak, hanem hosszú értekezéseket írtak arról, miképen kellene az *emberiesség* szellemében javítani, koruk büntető törvényhozását?

Nemcsak *Brissot de Warville*, a girondisták későbbi vezére, hanem *Pétion*, sőt *Robespierre* és az annyira ellenszenves *Marat*¹⁾ is több pályamunkát, illetőleg értekezést írtak, melyeknek egyike-másika ellenzi a halálbüntetést és a fennebb említett jutalmak kiosztása alkalmával pályadíjat is nyert.

49. §. A kínvallatás korlátozása és később mint törvénykezési intézménynek megszüntetése.

I. A nyomozó eljárásnak, illetőleg az ennek kapcsán hatályban volt kötött bizonyítási rendszernek megdöntésére az első lépés a *kínvallatásnak* visszaszorítása, illetőleg eltörlése volt. Ez a reform ugyanis rést ütött az egész bizonyítási rendszerbe és lehetetlenné tette a fő bizonyító eszköznek: a beismerésnek a kicsikarását.

A *korszellemnek* korlátolt voltát és embertelen nembánom-ságát, valamint a kormányoknak csökönys maradiságát egyformán megsejyenyítően jellemzi, hogy néhány nemeslelkű és felvilágosodott embernek szellemi küzdelme sokáig sikertelen maradt.

II. A kormányok nehezen adták ki kezükből az önkénynek és elnyomásnak ezt az alkalmas eszközét. Ezt mutatja, hogy a felvilágosodott és igazságos *Nagy Frigyes* 1740. évi rendeletével *atta-*

¹⁾ *Marat*-nak három kiadásban megjelent pályaművét részletesen ismerteti *Günther* id. ért. *Gerichtssaal* LXI. 187—252., 321—388. l. A perjogi részét l. ugyanott 352—388. l.

lában eltiltotta ugyan a kínvallatást, de *felségsértés, hűtlenség* és több emberen elkövetett gyilkosság eseteiben, mégis megengedte annak alkalmazását. 1754-ben azonban Poroszországban a tortúra teljesen megszüntetett.

Hazánkban és Ausztriában Sonnenfels, illetőleg a trónörökös (a későbbi II. József császár) befolyására 1776. jun. 2-án *Mária Terézia* szüntette meg a torturát.¹⁾

Számos *német államban* az még a XIX. század *harmadik* tizedében is alkalmaztatott. Így Gothában még 1828-ban is.

Franciaországban XVI. Lajos 1780-ban megszünteti a „question préparatoire-t, a kivégzést megelőző „question préalable“-t pedig — melynek czélja: a bűntársak megneveztetése volt — az 1788. évi rendelet törli el.

Angliában a kínvallatás *nem* volt megengedve.

III. Ezek a rendeletek azonban a kínvallatást csak mint a törvénykezésnek rendszeres intézményét törölték el. A gyakorlatban még évtizedekig fennmaradtak nemcsak a *lelki torturáknak* százféle módjai, nemcsak a vallomást megtagadó, vagy hazudozó terhelttel szemben jogosnak vélt „*engedetlenségi büntetések*“, hanem többé-kevésbé leplezve a *testi bántalmazás* is.

50. §. Az angol igazságügyi szervezet és büntető perjog hatása a szárazföldi államok jogfejlődésére.

Irodalom: Stephen A Digest of the Criminal Law (1883). Shirley A Sketch of the Criminal Law (2.-d ed. 1889). Harris Principles of the Criminal Law 7th ed. by Atenborough (1896). Kenny Outlines of Criminal Law (Cambridge 1902) 324—495.

A történeti fejlődésre nézve *Pollock and Maitland the History of english Law (Cambridge 2.-d ed. 1898.)*.

A skót jogra nézve: *Macdonald A practical treatise on the criminal law of Scotland (Edinburgh 1867)* és *Manual of criminal Law (1887)*.

Az angol jognak idegen nyelveken való feldolgozásai közül megemlíten-dők: *Franqueville Le système judiciaire de la Grande Bretagne.* (Két kötet Paris 1893). *Prins* jelentése a belga igazságügyi kormány megbízásából a londoni „*police court*“ és esküdtbírótság működése tárgyában tett tanulmányok felől: *Étude comparative sur la procédure pénale à Londres et en Belgique (Bruxelles 1879).* *Lewis Procédure criminelle en France et en Angleterre (Paris 1882).* *Guérin procédure crim. en Angleterre et en Écosse (Paris 1890).* *Geyer* 96—120. l. *Glaser a Holtzendorff-éie Handbuch I. köt. 33. és köv. l. — Ugyanő Handbuch I. 130—145. l.*

Az angol bűnpernek előkészítő eljárásáról *Liepmann* értekezése: *Das Vorverfahren im englischen Strafprocesse a Liszt-féle Zeitschrift VI. köt. 413—495.* Dr. *Lukács Adolf* „A nyilvánosság a büntető eljárás vizsgálati részé-

¹⁾ Levéltári kutatások alapján nagybecsű tanulmányonl tüzetesen kifejtette e rendelet előzményeit dr. *Fayer László* 1843. évi jav. gyűjt. IV. köt., XIII—LXIX. l.

ber" *Jog* 1889. évf. 304. és köv. I. L. még dr. *Csorba* Ferencz Az angol büntető eljárás M. I. E. ért. 38. füzet. *Balogh* Jenő M. bűnvádi eljárási jog I. köt. (1901.) 246—254. *Weidlich* Die englische Strafprocesspraxis und die deutsche Strafprocessreform (Berlin 1906), főleg 3—55.

A continentális perjogoknak a XVIII. század vége óta keresztülvitt reformjára *közvetett úton* legnagyobb befolyást gyakoroltak, a jövő reformjának előkészítésénél pedig újabb időkben és több oldalról követendő minta gyanánt voltak ajánlva: az angol igazságügyi szervezet és bűnvádi eljárás. Tétéles magyar munkában ezekről csak *a legrövidebb vázlat* adható, csupán *abban a keretben, hogy megítélhető legyen az a hatás, melyet az angol jog a szárazföldi jogokra gyakorolt.*

I. Az angol jogrendszer kútfői.

Az angol b. perjog szabályai három elem összehatása alatt fejlődtek ki. Egységes törvénykönyv sem az anyagi, sem az alaki jogra nézve *nincs*.

A büntető perjog régi alapja: 1. a *szokásjog* („common law“), a modern követelményeknek meg nem felelő történelmi joganyag. Ezt újabban mindinkább háttérbe szorították 2 a *törvények* („statute law“). Ezek a common law-t legalább azokban a részeiben, melyeket a gyakorlati szükség hasznavehetetlennek tüntetett fel, módosították s egyúttal a szokásjognak nagy hézagait legalább a gyakorlatilag mellőzhetlennek bizonyult mértékben, kitöltötték. Lassanként, mintegy észrevehetlenül, de egyúttal szakadatlanul fejlesztik ekként az angol jogot a különböző korban, eltérő iránylyal és sokféle célból alkotott törvények, melyeket azonban egységes gondolat nem köt össze. 3. Az angol perjognak harmadik kútfője: a *bírósági gyakorlat*, esetjog („case law“), a jogásznemzedékek hosszú sorának munkája. Óriási anyag, mely azonban mégis csak egyes kérdéseket dönt el, s így az egész jogfejlődés szempontjából mindig csak hézagos jogforrás marad.

Angliában különösen 1830 óta felmerült az a törekvés, hogy az egy tárgyra vonatkozó, külön időben keletkezett, szétszórt törvényekben levő, kuszált joganyagot egy törvényben egyesítsék (úgynevezett „consolidatio“) Ez azonban még csak kis részben történt meg.

A bűnper lefolyását szabályozó fontosabb angol törvények felsorolása tehát magyar munkában lehetetlen. 1563-tól napjainkig hozott nagyon sok törvény van hatályban.

Ilyen kuszált s részben nem írott jogforrásokra való tekintettel az angol büntető perjognak minden részletében való alapos megismerése rendkívüli nehézségekkel jár, pedig ez a joganyag az összehasonlító jogtudomány szempontjából — eltekintve az európai jogfejlődésre gyakorolt nagy hatásától, — annál nagyobb jelentőségre tarthat számot, mert *Irlandban, Észak-Amerika* nagy részében, *Ausztráliában* és az angol *gyarmatokban* recipiáltatván, óriási területen van érvényben.

Az angoltól sokban eltérő a *skót* büntető perjog, mely szintén szokásjogon és szétszórt kisebb törvényeken alapul.

II. A büntetendő cselekmények felosztásai az angol jogban.

Perjogi szempontból az angol törvényhozás és az irodalom, a büntetendő cselekményeket két nagy csoportra osztja:

1. *indictable offences* ¹⁾ azok a bűncselekmények, melyek az esküdtbíróóságok hatáskörébe (l. alább III. 2. pont), illetőleg a békebíráknak negyedévi ülései (l. alább III., 3. pont) elé tartoznak.

Ezen csoportba a legsúlyosabb és középsúlyosságú büntettek tartoznak, melyeket úgynevezett rendes eljárás útján bírálják el.

2. A sommás útra tartozó vétségek, melyek a rendőri bíróságok (l. alább III., 4. pont) elé tartoznak.²⁾

III. A bírósági szervezet és a joghatóság vázlatja.

A különleges bíróságoktól eltekintve, Angliában bűnügyekben a következő bíróságok ítélkeznek:

1. a *legfelsőbb bíróság büntető osztálya* („*King's Bench Division of the High Court of Justice*“).

A King's Bench, amely minden büntetendő cselekményre nézve a legfőbb bíróság, — négy esetben *első fokú*; rendszerint azonban perorvoslat alapján *felelveteli* bíróság gyanánt ítélkezik; utóbbi esetben három (esetleg két) bíróból álló tanácsokban. Az angol szervezetben csak a „King's Bench tagjait illeti meg a *bíró* („*judge*“) elnevezés.

2. Az *esküdtbíróóságok köznyelven* (Assize Courts“).³⁾

Az angol esküdtbíróáságnak egyik faja a *vád-, másként nagy esküdtsték* (grand jury), mely 12—23 tagból áll (l. Kenny 455. l.) és a vádirat felett szavaz. (L. alább bővebben IV. 6. alatt).

Az *ítelő* vagy *másként kis esküdtsték* (petty jury) 12 tagból áll s ügy érdemében, nem külön kérdésekre, hanem általában a vádra nézve, mind a tény-, mind a jogkérdésben dönt. Határozatához *egyhangúság* kívántatik.

¹⁾ Ezen csoport elnevezése onnan ered, hogy ilyen bűncselekmény esetében a vádlónak frásbeli vádiratot (bill of indictment) kell benyújtania.

²⁾ A bűncselekményeknek az angol jogban történeti alapon kifejlődött és az irodalomban említett másik felosztása — (treason, felony és misdemeanour) — eljárási szempontból jelentéktelen.

³⁾ Régi jogi műnyelven hivatalos nevük: „Courts of Oyer and Terminer and General Gaol Delivery“. Ezen elnevezésnek *első fele* (az „*ouir és dēterminer*“ szavakból) elferdített középkori franziassággal azt akarja jelenteni, hogy a bíróság *kihallgatja* a letartóztatottakat s azután *határoz* azok ügyében. A megjelölésnek második része nyílt kifejezést ad annak, hogy az esküdtbíróásági ülészsakok megtartásának egyik célja: az ügyek elbírálása által *megszabáditani a börtönöket* a bennük elhelyezett letartóztatottaktól. Az *Assizes* szó jelenleg az angol esküdtbíróásági ülészsakoknak s egyúttal maguknak az esküdtbíróóságoknak *népies* megjelölése, a köznyelven az „Assizes“ a *középkori* angol nyelvben különösen két fogalom megjelölésére volt használva; jelentette: 1. a jogszabályoknak bizonyos összefoglalását (p. A. of Clarendon, a clarendoni statutumok); 2. azoknak a bírácnak körútját, akik a *tulajdonkeresetekben* döntöttek.

Az ítélő-jury megalakulása a következő:

A grófságok területe utazási körökre (*circuits*) van felosztva, melyekben évenként legalább kétszer, rendszerint azonban háromszor vagy négyszer esküdtbíróági ülészek tartatik. Londonban a központi büntető törvényszék (Central Criminal Court) *havonként* tart esküdtbíróági üléseket.

A „King's Bench“ *egy-egy bírója* az ülészek tartamára, oda-utazik a vidéki esküdtbíróóságok egyik székhelyére és a tárgyalásokat, mint *elnök* vezeti.

A jury hatáskörébe tartoznak a legsúlyosabb büntettek és számos középsúlyosságú büntett.

3. *A békebírák negyedévi ülései* („Quarter Sessions“). Nevüket onnan kapták, hogy régebben csak negyedévenként üléseztek. Nagyobb ügyforgalmú székhelyeken jelenleg gyakrabban tartják üléseiket. Tagjaik: a grófságnak legalább két vagy három (esetleg több, sőt valamennyi *békebírája*, akik rendszerint *nem szakszerűleg képzett jogászok*. A békebírákat a belügyi kormány nevezi ki és pedig vidéken többnyire a vagyonos földbirtokosok közül.

Több mint száz nagyobb városban (borough), külön szerveztetett a *békebírák törvényszéke* (Borough Sessions), melynek elnöke egy jogilag képzett hivatalnok („Recorder“); *tagjai itt is laikusok*.

E bíróságok hatáskörébe tartoznak azok a *középsúlyosságú* büntettek, melyek nincsenek az esküdtbíróóságok elé utalva; az általuk kiszabható legmagasabb büntetés: *hét évi szabadságvesztés*.

A „Quarter, illetőleg Borough Sessions“ *több mint kétszer annyi ügyben ítélkeznek, mint az esküdtszékek*.¹⁾

4. *A rendőri bíróságokba* (Police Courts) a békebíró, *mint egyes bíró* ítélkezik.

Tulajdonképen minden ügy a rendőri bíróságok előtt tárgyalatik, de háromféle intézkedés tehető.

Ha a békebíró a további eljárásra nem lát alapot, megszünteti az eljárást.

Ellenkező esetben a békebíró a *saját hatáskörébe* tartozó ügyekben (nemcsak kihágások, hanem számos a continentális jogok szerint vétségnek tekintett bűncselekmény, p. kisebb lopások, sikkasztások, testi sértések, tetteges bántalmazás, stb.), a tárgyalás alapján *nyomban ítéletet hoz*. A 2. és 3. alatt említett bíróságok hatáskörébe tartozó ügyekben pedig a békebíró, a *feleknek contradictorius tárgyaláson való meghallgatása után* az ügyet az illetékes bíróság elé utalja.

IV. *Az eljárás vázlata esküdtbíróági ügyekben.*

Az angol jogrendszernek *csak az esküdtbíróági hatáskörbe tartozó ügyekre* vonatkozó eljárási szabályai gyakoroltak befo-

¹⁾ *Kenny* szerint (i. m. 425. l. 5. jegyzet) 1900-ban esküdtbíróóságok ítélkeztek 3094 egyén ügyében, a 3. alatt említett bíróságok pedig 7052 egyén felett.

lyást a continentális perjog átalakításra. (L. alább 53. §.). Ezért az alábbi vázlatnál — mellőzve a részleteket — csak némely alapelvekre és az esküdthíróvási eljárásnak főszakaira szorítkozom.

1. A bűnügyek jellege és az ügyfelek.

Névtelen a pert a király folytatja a terhelt ellen. (A bűnügyi iratokban így: „King versus. X.“) Felek tehát az állam és a terhelt. Minden bűnügy a koronának ügye (*a Crown Case*), a vádat mindenkor az államfő nevében emelik, az tehát *közvád*, *nemcsak* symbolice és a hivatali könyvekben foglalt feljegyzések szerint, hanem a dolog érdemét tekintve is, mert a vád egyáltalán nem tekinthető magánérdek érvényesítésének, a vádló *nem* ügyfél, sőt a saját magánjogi igényét a bűnperben *nem is érvényesítheti*.

2. A rendőrség szerepe és a nyomozás.

A bűncselekmények felderítését és a legtöbb esetben a vád képviselőjét is az teszi lehetővé, hogy az utóbbi évtizedekben még a kis községekben is *jól begyakorolt rendőrség* működik.

Esküdthíróvási vagy a békebíró negyedévi üléséi elé (l. fennebb III. 2. és 3. alatt) tartozó ügyekben az eljárás azzal kezdődik, hogy valamely magánegyen vagy rendőrügynök feljelentést tesz a békebírónál, Londonban pedig a városi rendőri hatóság előtt és idézőlevél vagy elfogatóparancs kibocsátását kéri. Esetleg a rendőri terheltet azonnal a békebíró elé vezeti. A letartóztatás csak akkor rendelhető el, ha a feljelentő vagy legalább egy tanu a feljelentést írásba foglalta és azt *esküvel megerősítette*; ellenben ha csak a terheltnek idézése van indítványozva, a feljelentést nem kell esküvel megerősíteni, s az pusztán szóval is tehető.

Minden békebíró, aki valamely vádlót vagy tanut kihallgat, őt bírság fizetését ígérő írásbeli nyilatkozat (u. n. „*recognizance*“) adása útján kötelezheti arra, hogy a terhelt ügyének főtárgyalására a legközelebbi esküdthíróvási időszakban, illetőleg a békebíróvási előtt megjelenjen és ott a terhelt ellen az ügy állásához képest *vagy vádat emeljen, vagy bizonyítékot szolgáltatasson vagy mindkettőt tegye*.

Súlyosabb bűncselekmények eseteiben a *nyomozást* többnyire a *rendőrség teljesíti* és pedig hivatalból és a nyilvánosság *kizárásával*. Csekélyebb súlyú ügyekben *kivételesen* magánegyenek ügyvédjük által gyűjtetik össze a bizonyítás anyagát.

3. A vád képviselője.

Eltekintve némely közérdekű (pl. állam elleni, postaigazgatást stb. érdeklő) bűnügyektől, — melyekben különböző *állami közhatalóságok járnak* el, — Angliában közvádló hatóságok *nincsenek* szervezve.

Közvédat emelhet és képviselhet *rendszerint mindenki* bármely *büntetendő cselekmény miatt*, habár az nem ő ellene irányult, illetőleg az ő jogait közvetlenül sem nem érintette, sem nem veszélyeztette. Angliában tehát a *népvád* van érvényben.¹⁾

Némely büntettek esetében azonban a vádjog gyakorlása bizonyos feltételekhez van kötve.

4. A terhelt helyzete.

A terhelt az egész eljárás alatt *ügyfél jogokat gyakorol, nyilatkozatot nem köteles tenni*.

Ellenben személyes szabadsága szélesebb keretekben korlátozható, mint pl. hazai jogunk szerint.

Kötelező védelem *nincs*; de a bíróság a *főtárgyaláson* gyakran hivatalból rendel védőt.

5. Tárgyalás a békebíró előtt.

A nyomozás befejezte után, esetleg, pl. ha a rendőr a terheltet elővezette, a nélkül is, az ügy közvetlenül a *rendőri bíróság* elé kerül. (L. fennebb III. 4. alatt). A békebíró *nem* nyomoz, hanem csak meghallgatja a feleket és bizonyítékaikat, s azután határoz. Ez a contradictorius tárgyalás tehát a jogunk szerinti vizsgálattal *semmikép nem hozható párhuzamba*.

6. Eljárás a vádesküdtszék előtt.

A szóban forgó ügyekben a vádló köteles a *nagy esküdtszék* elé szorosán a megállapított formák és jogi műszavak szem előtt tartásával *vádíratot* terjeszteni. A vádírat szerkesztése annyi jogászai technikai ismeretet tételez fel, amennyi a laikus állampolgártól nem várható, ő tehát e feladatnak betöltése végett saját költségén jogi képviselőt kénytelen választani, a bizonyítékoknak a fő-tárgyalásra való előállítására pedig rendszerint nem áll a vádló hatalmában.

Az újabb törvények azáltal enyhítik ezt a nagy terhet, hogy a vádlót a vádírat szerkesztésében közhatóságok támogatják, de egyúttal ellenőrzik is. Másrészt a jogvédő egyesületek is segédkeznek a vádírat szerkesztésében.

¹⁾ Ezen általános állampolgári vádjog körét jellemzően tünteti fel *Stephen*-nek és *Franqueville*-nek néhány példája: „B. magánügyén nemesak lázadásra irányuló összeesküvés miatt emelhet vádat, hanem C. ellen sajtó útján elkövetett rágalmozás, D. ellen intézett testi sértés vagy E. ellen elkövetett csalás miatt is, habár B. nincs is érdekelve az ügyben s habár C., D. és E. nem kívánják is a büntetőjogi megtorlást“. Vagy pedig: „az útezőn sétálok és látom, hogy valaki botrányos módon állatot kínoz. Jelenlétemben egy könyvkereskedő fajtalanágokat tartalmazó könyvet ad el egy serdülő leánynak. Jogomban áll ellenük vádló gyanánt fellépni“.

Később a vádlónak nincs többé activ vádlói szerepe: csak *első koronatanu*.

A *vádjury előtti eljárás* gyarló és nem tekinthető biztosítéknak az alaptalan, vád alá helyezés ellen. A *vád-jury nem hallgatja meg a feleket*, előtte nincs contradictorius eljárás, hanem csak a vád tanuinak *egyoldalú kikérdezése*.

Az eljárás lényege a következő: Az ülőszak kezdetén az elnöklő bíró valamennyi beérkezett vádiratot bevezető beszéddel a grand-jury elé terjeszti és azokra esetleg észrevételeket tesz. A *vád-jury* ezután visszavonul tanácskozó termébe, vizsgálat alá veszi a *vádiratokat* és főnökének vezetése alatt megesketi és kihallgatja a *vádnak egyes tanuit*, végül szótöbbséggel határoz a vád alá helyezés kérdésében. Amennyiben *legalább tizenkét* igenlő szavazat nem adatott be, a grand-jury elutasítja a vádiratot, ellenkező esetben rávezetik, hogy azt igaznak, jogosultnak találták: „*a true bill*“, s ezzel a vád alá helyezés jogerősen el van rendelve.

7. A főtárgyalás általában.

Az angol eljárásnak ma is fénypontja a *bizonyítás felvétel az ítélethez* szakában, melynek főlénye különösen a francia nyomozó per eljárásával szemben nyilvánvaló.

Míg a francia nyomozó perben (l. fennebb 40. §.) az inquirens maga ítél az önmaga által összegyűjtött bizonyító anyag felett, addig az esküdtek a szóbeli és közvetlen főtárgyalás adataiból szerzik meg azt a bizonyító anyagot, mely felett dönteni hivatvák.

a) *A kereszkérdezés*. Míg továbbá a szárazföldi szervezet szerint a bíróság elnöke a *főtárgyalás inquirensé*-nek szerepét tölti be, mert a vizsgálati iratokból meritett tudomás alapján, (mely őt az ügy érdemleges eldöntésében gyakran befolyásolja) megállapított program szerint első sorban *ő kutat*, ő hallgatja ki a terheltet, a tanúkat és szakértőket, addig az angol esküdtek nemcsak a vizsgálat adatait nem ismerik, hanem a főtárgyalásnak oly tárgyilagossá, nyugodt szemléllői, akik nem kötelesek az ügyet kutatni, hanem pártatlanul hallgatják a felek vitáját.

c) *A vádlott helyzete*. A vádlott a főtárgyaláson háromféleképen viselkedhetik. Egyszerűen beismerheti, hogy ő követte el a büntetendő cselekményt (plea of guilty) és elítéltetését kívánhatja. Ekkor bizonyításfelvétel nélkül elítélik. Ez sajátos angol felfogás, mely hosszú történeti fejlődésből magyarázható, de átvételére gondolni sem lehet, mert *ellenkezik a büntetőjog közjogi jellegével*, hogy a vádlottnak azt a rendelkezési jogot adjuk meg, amely a polgári per alperesét illeti, s egy esetleg elkeseredett vagy ravasz vádlott beismerő nyilatkozatával a bűnügy elintézését irányíthassa.¹⁾

¹⁾ Ezzel szemben jogosultak a szárazföldi perjogok ellenkező álláspontja és a continentális írók (l. pl. Kries 263. és köv. l.) fejtegetései.

Másik módja a vádlott bíróság előtti magatartásának, hogy a vádra nézve egyáltalában nem nyilatkozik („standing mute“). Ez azonban ritkán fordul elő.

Rendes magatartása a vádlottnak az, hogy — *nem bűnösségét* igyekszik bizonyítani („plea of not guilty“).

Mintegy közvádoló hatóság rendszerint nem szerepel, a ügyfélegyenlőség inkább van megvalósítva, mint a szárazföldi per-jogokban.

d) *a bizonyításfelvétel* rendszerint az u. n. *keresztkérdés* (cross-examination) intézménye útján történik. Ennek lényege az, hogy a vád képviselője előterjeszti a vád bizonyítékait; elsősorban kikérdezi a vád tanuit és szakértőit; a védelem képviselője pedig első sorban kikérdezi a védelem tanuit és szakértőit. Ezután az ellenfél tanuihoz ellenkérdéseket lehet intézni (re-examination). Ezáltal tisztábban kiderítik a tényállást, mintha a bizonyításfelvételt csak egy bíró végezné; ezenfelül a főbíró és az esküdtek az ítélethozásnál *teljesen elfogulatlanok*, pártatlanul maradhatnak.

e) *A főbíró szerepe*. Az esküdtekkel szemben a főbíró hatásköre és perjogi szerepe teljesen elüt a kontinentális szervezetnek és törvénykezésnek viszonyaitól. Az angol viszonyok ez irányban a kontinensen nem is lesznek megvalósíthatók.

A főbíró legkiválóbb és a gyakorlati törvénykezés terén kitűnt ügyvédek közül neveztetik ki. Jogtudósi tekintélye, tapasztalatai, jártassága a törvénykezés és a jogszokás minden részletében megmagyarázzák, hogy nagyobb súlyú a szava, nagyobb a hatásköre, mint a continensen a bírósági elnököké. Az esküdtek lelkiismeretükben kötelezve érzik magukat arra, hogy a főbíró tanításait kövessék. Különösen a főbíró felvilágosítást ad nekik nem csupán az alkalmazandó jogi kérdésekről és az általuk megoldandó feladatokról, hanem egyúttal *megmagyarázza a vádat és összefoglalja* a bizonyítás anyagát, illetőleg a főtárgyalás eredményét is.

A főbíró fejtegetése („summing up“) tehát nemcsak jogi kitanítás, hanem valóságos összefoglalása a tárgyalásnak s útmutatást ad az esküdteknek a hozandó határozatra nézve, ami a continensen meg sem valósítható, mert az elnök nem élvezi itt azt a nagy tekintélyt, mint ott.

8. Párhuzam az angol és a XVIII. századbeli francia igazságügyi szervezet és perjog közt.

Ha a francia jognak XVIII. századbeli állapotát összehasonlítjuk az angol joggal, két eltérő világ tárul fel előttünk.

A régi nyomozó-rendszer és az angol igazságügyi szervezet és perjog valóban két nagy történeti fejlődésnek elütő véglete, amelynek ellentétbe állítása nagyon tanulságos.

A nyomozó eljárás a védelmet teljesen elnyomta; a bizonyítás felvételét végző és később ítéletet hozó hatóságnak mindenható és ellenőrizetlen hatáskört adott és egyéb intézményeivel és perjogi

elveivel (írásbeliség, közvetettség, titkos eljárás) is homlokegyenest ellentétbe jutott az angol joggal. Ez utóbbi a terheltnek ügyfél-jogokat adott minden irányban, úgy a békebíró előtt, mint a főtárgyaláson.

Az angol főtárgyalás épen az ellenkező elveket valósította meg, mint a nyomozó rendszer. A határozathozatal a közvetlen bizonyítás-felvételen alapúl, az eljárás szóbeli és nyilvános s a bizonyítás egész anyagának összegyűjtése a felek közreműködésével történik.

Míg továbbá Franciaországban a kötött bizonyítás békoba verte a bíró lelkiismeretét, Angliában okszerű bizonyítási rendszer fejlődött ki, mely sajátos bizonyítási mód átmenet a törvényes bizonyítási rendszerhez. Az angol jog figyelembe vette ugyan a régi megállapodott bírósági gyakorlatot, de mégis óvatos s a szabad mérlegelésnek tért enged. Azt, hogy a bizonyítási szabályokat az esküdtek is alkalmazhatják, az elnöknek széles hatásköre teszi értehetővé. Az elnök nemcsak magyarázza, de az adott esetre is alkalmazza a bizonyítási jog elveit és azok alapján útbaigazítást ad az esküdteknek arra nézve, hogy az előttük fekvő esetet miképen döntenek el.

51. §. Az 1789. évi francia alkotmányozó nemzetgyűlésre küldött követek utasításai.

Azok a követek, akiket Franciaországban 1789-ben a rendek az alkotmányozó nemzetgyűlésre („Assemblée Constituante”) küldtek, küldöiktől utasításokat kaptak.¹⁾ Ez utasítások, melyek készítésére a XVIII. század reformirodalma (l. fennebb 48. §. 63. l.), valamint az angol igazságügyi szervezet és b. perjog kétségtelen hatást gyakoroltak, — a büntető törvénykezés reformjára nézve különböző óhajokat tartalmaznak. A gyakrabban előjövők közül legfontosabbak a következők:

A büntetési rendszer legyen egyenlő, személyes (t. i. ne terjedjen ki a családtagokra) és enyhítették meg a bíró önkénye, amennyiben a bűncselekmény tényálladéka és büntetések szabatosan határozottassanak meg.

Az *esküdtszék* hozassék be.

Engedtessék meg az *eljárás nyilvánossága*, (még a vizsgálat is nyilvános legyen); továbbá a *védelem* és a védő jelenléte az ügy tárgyalásánál. Töröltessék el a vádlott esküje. Az ítéletek indokoltassanak és nyilvánosan hirdettessenek ki. Egyes utasítások egyebek közt kiemelik még a következő óhajokat: a vádlott a mentőkörülményeket mindjárt a vizsgálat elején előterjeszthesse, a vizsgálóbíró teljhatalma szorítottassék meg; a személyes szabadság kor-

¹⁾ Ezeket összegyűjtötte *Desjardins* Les cahiers des États généraux en 1789 et la législation criminelle (Paris 1883) cz. munkájában.

látozásának esetei szabatosan körülírassanak; a kivételes bíróságok, a „monitoire“ és a „lettres de cachet“ (l. fennebb 40. és 45. §§.) szüntettessenek meg.

52. §. A francia alkotmányozó nemzetgyűlés alkotmányjogi és törvénykezési reformjainak általános jellemzése.

1) Az által, hogy Franciaországban 1780-ban az előleges kínvallatás eltöröltetett, később pedig az 1788. évi királyi rendelet útján a francia perjogon történtek némi csekély javítások. Ez a javítás azonban csak néhány évre szóló jelentéktelen átmenet volt.

2. A francia *Alkotmányozó Nemzetgyűlés* (Assemblée Constituante) alkotmányjogi reformjai, különösen a *törvény előtti egyenlőség* elvének érvényreemelése, valamint a büntető perjogban keresztül vitt igazságügyi szervezeti és eljárási javítások által a büntető törvénykezés történetében mindenkor emlékezetes marad.

Az 1789-et megelőző francia jogban épen úgy, mint Európa száraz földjének többi államaiban az igazságügyi szervezet, a joghatóság, valamint az anyagi és alakai büntetőjog szabályai a terhelteknek *rendi* állása szerint igen különbözőek voltak. Az igazságszolgáltatásnak egész új korszaka kezdődött, midőn a büntető törvénykezést a jogegyenlőség nagy elve alapján újra szervezték.

A korszakos új elvnek érvényre emelésében egyes amerikai államok voltak úttörők, Franciaország, mely Európa száraz földjén e tekintetben előljárt, csak az amerikai államok alkotmányának tételeit utánozta.¹⁾

Az 1776-ik jul. 4-ikéről kelt *amerikai függetlenségi nyilatkozat*, melynek, valamint több amerikai állam alkotmányában kimondott egyes tételeknek igen nagy hatása volt a continentális büntető-törvénykezés reformjára, kimondja: „Nyilvánvalónak tartjuk azt az igazságot, hogy *minden ember egyelőnek született* és Teremtőjük mindegyiket bizonyos elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel“.

Az alkotmányozó nemzetgyűlés, *Lafayette* indítványára átvévén egyes amerikai államok alkotmányának némely pontjait, 1789. augusztus 26-án nyilatkoztatja ki az ember és a polgár jogait. „A *törvény* — így szól a nyilatkozat 6. pontja — akár oltalmaz, akár véd, *legyen egyelő mindenki számára*.“ Ugyanezen nyilatkozat 8. cikke eltörölte az önkényes büntetéseket és kimondta, hogy senkit sem lehet büntetni más alapon, mint azon törvény alapján, amely a bűncselekmény elkövetése előtt volt meghozva és kihirdetve.

Az 1790. január 21-én hozott decret, amelyet az 1790. szeptember 30-iki alkotmánytörvény az alkotmánynak egyik sarktéte-

¹⁾ Lásd Jellinek: Die Erklärung der Menschen- und Bürgerrechte (Leipzig 1895).

lévé emelt, első cikkében kimondta, hogy ugyanazon fajú bűncselekmények ugyanazon fajú büntetésekkel büntetendők, bárminő legyen a büntetetlennek rangja és rendi állása.

53. §. A francia igazságügyi szervezet és büntető perjog átalakításai.

A francia igazságügyi szervezetnek és b. perjognak az a gyökeres reformja, mely a XVII. század végén Franciaországban végbement, a XIX. században a continens minden jogállamának törvényhozásába átvétetett.

Ezért kell ezt az átalakítást, mely a büntető törvénykezés évezredes fejlődéséből a jelenkori szervezetre és perjogra *legjelentősebb*, Franciaországból kiindulva tárgyalni. — A francia reformok fokozatosan vitettek keresztül, később visszahatás következtében a radicales újításokat hatályon kívül helyezték.

Az első reform (1789-ben) óvatos és közvetítő volt; a radicales újítás 1791-ben vitetett keresztül.

1. Az alkotmányozó nemzetgyűlés perjogi reformjai.

Az alkotmányozó nemzetgyűlés az 1789. okt. 8-án és 9-én elfogadott Decret-vel egyelőre kifejezetten hatályban hagyta az 1670. évi Ordonnance-t, de azon a *védelem* biztosítása és az eljárás *nyilvánosságának* első szakától való keresztül vitele által igen lényeges, szabadelvű javításokat eszközölt.

E jogforrás szerint mihelyt a vádlott megjelenik vagy le lesz tartóztatva, *védőt választhat* s ha nem teszi, a *bíró semmiség terhe alatt köteles védőt rendelni*, s utóbbi esetben a kihallgatás csak a következő napon kezdődhetik. Ha a vádlott kívánja, *az összes iratok hivatalos másolatban kiadatnak neki. A védő bármikor megtekintheti az iratokat.* A vádlott kihallgatása után a nyomozás kiegészítése, továbbá a „récolement des témoins“ és a szembesítés a *védő jelenlétében és nyilvánosan történik.* A védelem mindig kívánhat bizonyításfelvételt.

A kötelező védelem és a vizsgálat nyilvánossága *tekintetében a későbbi törvények* egyike sem ment el odáig, mint ez az érdekes első kísérlet.

Ellenben nagy fogyatkozása volt az 1879-iki törvénynek, hogy teljesen az „Ordonnance“ írásbeli eljárásának keretében mozgott s még az ítélelhozás szakában sem valósította meg a közvetlenséget.

2. Az esküdtszék és némely angol perjogi elvek átvétele.

Az 1791. szept. 16—29-én hozott törvény hatályon kívül helyezte az 1670. évi „Ordonnance“-t, és *mélyrehatóbb szervezeti és perjogi* változásokat is valósított meg. Megalkotása heves vitákba került. Az alkotmányozó nemzetgyűlésen szemben állottak egymás-

sal az esküdszéknek és a szakbírósnak, a szóbeliségnek és írásbeliségnek, a szabad és kötött bizonyításnak hívei.

E küzdelmek eredménye lett: a vád- és ítélő-jury behozatala, a szóbeliségnek és közvetlenségnek teljes diadala, a francia ügyészségnek, (melyet mint a kormányhatalom eszköztét gyűlöltek), régi alakjában megszüntetése és hatáskörének megosztása, két új hivatal: a királyi biztos és a közvádó között; végre a szabad bizonyítás elvének érvényre emelése.

Meglátszik a törvényen, hogy szerkesztőinek határozott szándéka volt: teljesen szakítani a gyűlölt „Ordonnance“ szabályaival s minthogy elméleti alapon nem akartak vagy nem tudtak kísérletezni s a publicistica is akkor már fél századon át az angol igazságügyi intézményeket magasztalta, az utóbbiaknak egy részét másolták le.

Lépésről-lépésre ki lehet mutatni, mely intézményeket és eljárási elveket vettek át az angol jogból, mit változtattak és mit *értettek félre*.

3. A receptió fogvatkozásai és a visszahatás.

A megkísérlett receptio alapos jogi tanulmányok hiányában, de különösen az angol és a francia jogi és társadalmi viszonyok nagy különbözősége miatt sem sikerülhetett. A törvényt ezenfelül a higgadt bírálat előtt számos részlete fogyatékosnak tünteti fel. Az előkészítő eljárásnak túlzott összezsugorítása valósággal megbénította a büntető ítélkezés sikerét. Előre volt látható, hogy a *visszahatás hamar bekövetkezik*.

A forradalmi törvényhozás IX. évében hozott törvény — kivéve a jury intézményének fenntartását, — *nagyjában visszaállította azokat az intézményeket és eljárási elveket*, melyeket a nemzetgyűlés *egy évtized előtt* oly nagy lelkesedéssel törölt el.

Az ügyészség nemcsak visszaállított, hanem szélesebb hatáskört nyert, mint azelőtt, az állampolgári vádjog megszűnt s a polgárok csak a magánjogi igények érvényesítését célzó „action civile“-t nyerték, szerveztettek a vizsgálóbírák, a terhelt elvesztette azt a jogot, hogy a tanukihallgatásoknál jelen legyen, a vizsgálat ismét titkossá és írásbelivé változott, a vádjury előtt megszűnt a közvetlen és szóbeli tárgyalás, stb.

S a közbiztonsági viszonyoknak nagymérvű megromlása következtében ugyanaz a törvény a *kivételes bíróságokat* is újból felállította.

54. §. Az 1808. évi francia büntető eljárási törvénykönyv és módosításai.

I. Az 1808-ban megalkotott francia büntető eljárás (*Code d'instruction criminelle*) már csak a *fő tárgyalás szakában* valószínűsítette meg azokat az elveket, — szabad védelem, közvetlenség,

szóbeli contradictorius eljárás, nyilvánosság, — melyeket a nemzetgyűlés rövid idővel azelőtt proclamált.

A vadjury *eltöröltetett* s az *ítélőesküdszék* fentartása is kétségessé vált és csak az államtanácsban, 1808-ban lefolylt hosszabb vita után történt meg.¹⁾

Az *előkészítő eljárást* azonban az 1808. évi törvény, az 1670. évi büntető rendtartás szellemében szabályozza.

A *terhelt* elvesztette a kedvezményeket, melyeket neki a nemzetgyűlés szabadelvűsége adott volt; a hatalom az ügyész és a vizsgálóbíró kezében van összpontosítva, a vizsgálat és a vád alá helyezés titkos és írásbeli; a személyes szabadság korlátozása széles alapon történhetik; még a kivételes bíróságok is fentartattak.

Mindezek figyelembe vételével a Code nagy haladás ugyan a XVIII. századbéli nyomozó rendszerekkel szemben, de határozott és tudatos visszalépés az 1789. és 1791. évi perjogi reformoknak radicalis és a terheltnek kedvező vívmányaihoz képest.

II. Az 1808. évi törvénykönyv módosításai.

A Code-nak jelentékeny fogatkozásait mindjárt rövid idővel megalkotása után kiderítette a tudományos búvárlat. A változó, — hol szabadelvűbb, hol reactionáriusabb — francia kormányok által keresztülvitt szervezeti és eljárási reformok a törvénynek már nagyon sok részét ujjal helyettesítették.

Különösen sok nyomot hagyott a törvénykönyvnek eredeti szerkezetén az 1832. évi revízió, melynek alapján az 1832. ápril 28-iki rendelet tette közzé a törvénykönyvnek új szövegét. Az esküdtbírósról szóló VI. fejezet helyébe az 1872. évi esküdtbírószági törvény („Loi sur le jury“); az újrafelvételt szabályozó fejezet helyébe pedig az 1895. jun. 8-iki törvény lépett. A kivételes bíróságokat az 1830. évi Alkotmány Charta törölte el. Az 1897. decz. 9-iki törvény a vizsgálat alatt a kötelező védelmet, az ügyfélnyilvánosságot és bizonyos irányban a contradictorius eljárást hozta be. E törvény eredményeit azonban a gyakorlati élet munkásai különbözően ítélik meg. (L. bővebben alább VII. könyv, VIII. fej.) A bírói *szervezetet* az 1883. aug. 30-áról kelt törvény („Loi sur la réforme de l'organisation judiciaire“) reformálta.

A bűnper előkészítő részének reformja, különösen a vizsgálat és a vád alá helyezés szakában a contradictorius eljárásnak és az ügyfélnyilvánosság-
nak behozása iránt a francia kormány és törvényhozás körében 1870 óta merültek fel törekvések. Ezek eredményei az 1879., 1882. és 1886. évi javaslatok,

¹⁾ Érdekesek e tárgyban az államtanácsban I. Napoleon einöklete és részvétele mellett lefolylt viták. Szó szerint közölve *Loi sur la législation civile, commerciale et criminelle de la France* I. 225. és köv.; XXIV., 12—99., 224. és köv.; 436. és köv. A perjog egyéb kérdéseinek tárgyalását ugyanez a kötet, továbbá a XXV—XXVIII. köt. tartalmazzák.

melyek B. P.-unk előkészítésénél is beható tanulmány tárgyai voltak s részben fel is vannak használva. — A szélesebb keretű reform eddig sem volt keresztülvihető.

55. §. A francia igazságügyi szervezet és büntető perjog átvétele több európai államban.

I. A francia hadjáratok győzelmei folytán az 1808. évi büntető eljárási törvénykönyv Belgiumban, Hollandiában és egyes német államokban is hatályba lépett.

Ezen az alapon az esküdtszék, a közvádoló hatóság, valamint a szóbeli és nyilvános tárgyalások a német, úgynevezett rajnai tartományokban, I. Napoleon leveretése után is fenmaradtak.

Egyrészt politikai okokból¹⁾, másrészt az akkori közönséges német nyomozó rendszernek nyomorúságos voltánál fogva nem lehet csodálni, hogy azok, akik Németországban és Ausztriában akkor a reformot sürgették, felismerték a francia törvények viszonylagos fölényét, s minthogy az angol és a skót jogot még nem tanulmányozták eléggé alaposan, a gyűlöltté vált nyomozó rendszerrel szemben a francia perjog átvételét javasolták.

Igy történt, hogy míg a XVI. században Németország az olasz eljárást vette át, a XIX. század közepén a német particularis és az osztrák igazságügyi szervezet, valamint a büntetőeljárási törvények a francia igazságügyi szervezet és perjog mintájára készültek.

II. Belgiumban hatályban is maradt a francia törvénykönyv; Olaszország pedig szintén ennek utánzásával alkotta meg büntető eljárási törvényét.

Eképpen az 1808. évi francia törvénykönyvben megállapított vegyes rendszer s az esküdtbírósnak francia alakja, valamint a francia igazságügyi szervezetnek több más részlete átvétetett Európa szárazföldjének törvényhozási szempontból jelentőséggel bíró legtöbb államába, s a javítás és tovább fejlesztés csak részletkérdésekben vitétt keresztül.

Ez újabban főleg az 1873. évi osztrák, kevésbé az 1877. évi német törvénykönyvben történt, leginkább az angol és skót jognak behatóbb tanulmányozása, másrészt mélyebbre ható elméleti vizsgálódások alapján.

1) L. ezekről Glaser fejtegetéseit Holtzendorff Hb. I. 15. és köv. l.

HARMADIK KÖNYV.

A büntető törvénykezés fejlődése hazánkban a XVIII. század végétől fogva.

56. §. A korábbi fejlődés feltüntetésének nehézségei.

A büntető perjog¹⁾ története Magyarországon kimerítően ezideig *nincs megírva*.

Ez a feladat a XVIII. század végét megelőző időszakra nézve, felfogásom szerint jogtörténészeinkre vár és csak beható *irattári* kutatások alapján lesz a siker reményével megkisérrelhető.²⁾ Valószínűnek vélem azonban, hogy a büntető perjog fejlődését hazánkban jogtörténészeink sem fogják *teljes határozottsággal* feltüntethetni.

E feladat nehézségei több okból erednek.

1. Az ősalkotmány idejéből a büntető igazságszolgáltatásról nem maradt reánk megbízható emlék. A mit történelmünknek legrégibb kútfői a vérszerződésről és a puztazseri gyűlés határozatairól írnak (l. pl. Névtelen jegyző 40. cikk), az nem teljesen megbízható.

A B. P. megalkotásáig *nem volt törvényünk*, mely az egész büntető eljárás lefolyását rendszeresen szabályozta volna.

1) Az igazságügyi *szervezet* történetét dr. Timon Ákos M. alkotmány- és jogtörténete 1608-ig több helyütt tárgyalja; a perjogot csak 1308-ig. A későbbi részt egyáltalán nem.

2) Az orsz. és magánlevéltárakban, valamint a vármegyék és városok irattáraiban sok olyan anyag van még, amit a jogtörténészeknek kell átkutatniok és feldolgozniok. A tételes büntetőjog művelője erre kevésbé hivatott és a tételes joggal, valamint az új reformirányok irodalmával való elfoglaltsága miatt rá sem ér. *M. bűnvádi eljárási jog cz. munkám* I. köt. 36—45., illetőleg 51—55. l. csak a fejlődésnek némely tényezőjét jelöli meg és egyes főbb adatokra nézve rövid vázlatot ad.

Első királyaink törvényei csak szórványosan tartalmaznak perjogi rendelkezéseket, s a törvények többnyire csak a bizonyítási jognak, kivételesen az eljárás lefolytatásának egyes részleteit szabályozzák.

A vegyesházi királyok korából törvényhozásunknak mind a bírósági szervezet, mind a perjog szempontjából *legjelentékenyebb* alkotása I. Mátyásnak 1486-ban alkotott hatodik dekretuma, melyet „*decretum maius*“ elnevezéssel szoktak megjelölni.

A XIII. századig az igazságszolgáltatásnak okirati emlékei is csekély számban maradtak fenn.

A XV. századtól kezdve törvényhozásunk több intézkedést tett ugyan a bűnvádi igazságszolgáltatásra nézve, azonban csak egyes büncselekmények eseteiben szabályozta a bűnper lefolyását; okirati emlékek pedig a XIV. századtól fogva is inkább csak a polgári törvénykezésre nézve találhatók.

A régi magyar büntető perjogot csak két *jogkönyv* tárgyalja: *Werböczy* István Hármaskönyve és kosztaniczai *Kitonich* Jánosnak, a királyi ügyek igazgatójának és a szent korona ügyészének munkája: „*Directio methodica in processum iudicarium juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae et partium eidem annexarum*“, melyet a magyar törvénytár függelékei közé felvettek.

A *Hármaskönyv* a perjogot nem tárgyalja egészében és a Hunyady Mátyás uralkodását megelőző igazságszolgáltatást már nem tünteti fel.

A büntető eljárásra nézve a Hármaskönyv csak csekély számú szétszórt és nem kimerítő jogtételeket tartalmaz, (I. r. 9; II. r. 18, 27, 39, 44, 65, 75; III. r. 20, 24, 28. és 32. cz.) ennélfogva belőle még készültének korszakára nézve sem állapítható meg egy-egy és kimerítő törvénykezési gyakorlat.

Kitonich Jánosnak 1619. május 25-én befejezett munkája egybevegyítve ismerteti a polgári és büntető eljárási gyakorlatot; mindenütt utal ugyan a tárgyalt kérdésre vonatkozó törvényeinkre és gyakran hivatkozik a Hármaskönyvre, de korának büntető perjogáról is nehéz belőle teljes és *rendszeres* képet alkotni.

A XVII. század elejétől fogva jogkönyvben való feldolgozás sem könnyíti meg a magyarországi büntető igazságszolgáltatás felüntetését.

2. Az Árpádházi királyok korától kezdve egész a XIX. század közepéig nem szólhatunk egységes és országos magyar büntető igazságszolgáltatásról.

Elsősorban a rendi különbségek vonták maguk után azt, hogy a nemesek ellen lefolytatott bűnperekben az eljárás alapelvei és részletes szabályai mások voltak, mint a jobbágyok bűnügyeiben. Másrészt kétségtelen, hogy azok a városi jogok, melyeket az Árpádházi királyok korában és később is nagyszámban országunkban letelepedett külföldi vendégek (hospites) magukkal hoztak, s melyek a városi bíráskodás révén széles körben nyertek alkalmazást, egyszerűen külföldi jogferrások átvétele gyanánt jelentkeznek.

Bizonyos eltéréseket vont maga után a kiváltságolt népelemek bíróságainak, valamint az ország területéből különvált particuláris jogvidékek bíróságainak ítélkezése is.

Mindezek valószínűtlenné teszik, hogy egységes és országos magyar büntető perjog fejlődött volna ki.

3. Ezekhez járul, hogy az ország területének jelentékeny részében háborúk és belviszályok folytán időnként szünetelt, sőt a törvényhozás kifejezett intézkedése alapján még a XV—XVI. században is felfüggesztetett az igazságszolgáltatás; a XVI. századtól fogva pedig az ország egyes vidékein — alkotmányellenesen és törvényeinkben többször felpanaszolva — külföldi hatóságok, különösen katonai parancsnokságok ítélkeztek. A büntető igazságszolgáltatás története tehát hazánkban *nem* is mutat fel mindig *magyar* jogfejlődést, különösen *nem a városi jogokban és a katonai hatóságok által gyakorolt ítélkezésben*.

4. A XVIII. századot megelőző fejlődésnek jogtörténeti határozottsággal való feltüntetését lehetetlenné teszi az is, hogy a büntető bíráskodásnak, különösen az *uriszékek előtt, a megyei törvényszékeknél* és a király Curiájában való lefolyásáról okirati adatok — amint az eddigi kutatások alapján valószínű — csak *kis számban* maradtak reánk.

A városi levéltárak gazdag anyagának behatóbb felkutatása pedig *nem a magyar* eredeti büntető ítélkezést, hanem csak azt fogja feltüntethetni, hogy miként alkalmazták a városi bíróságok hazánk területén *a külföldi eredetű büntető jogszabályokat*.

5. Hangsúlyoznom kell egyébként, hogy *a büntető ítélkezésnek hazánkban való fejlődését ebben a tételes jogi munkában nem is tarthattam szükségesnek részletesen tárgyalni*.

Jelenlegi büntető perjogunk ugyanis *nem a régi magyar jogfejlődés eredménye, hanem a XIX. század folyamán kifejlett continentalis vegyes rendszer alapulvételével foglaltatott törvénybe*. Ehhez képest tételes bünvádi perjogunk gyökerei *nem a hazai jog-*

fejlődésben, hanem azon évszázadokra visszanyúló jogtörténeti evolúcióban keresendők, amelyen a külföldi perjogok is ez idő szerint nyugosznak.

Mindezek folytán az alábbi fejtegetések csak a XIX. századbeli igazságügyi szervezet, a vezérelvek és legfontosabb eljárási szabályok vázolására szorítkoznak.

57. §. A korábbi jogfejlődésre nagyobb befolyást gyakorolt külföldi jogok és irodalom.

I. A büntető ítélkezés hazánk területén évezredes fejlődésének azon szakáiban, melyekről megbízható jogtörténeti adatok voltak felderíthetők, sohasem volt kizárólag nemzeti jogfelfogás eredménye.

1. Arra a korra nézve, amelyben a magyar peres eljárás ősi formái megállapíthatók volnának, jogtörténeti emlék egyáltalán nem maradt. (L. *Hajnik* i. m. 214. l.)

2. Első királyainknak perjogi rendelkezéseket tartalmazó törvényei különösen a frank capituláréknak és a kánonoknak hatását tüntetik fel.

3. A későbbi fejlődés folyamán különösen három jogrendszer gyakorolt nagyobb befolyást bünvádi igazságszolgáltatásunk alakulására.

Az Árpád-házi királyok alatt „azon germán peres eljárás, mely a frank birodalomban, különösen annak karolingi korszakában kifejlődött“ (I. Hajnik i. m. 215. l.); a vegyesházbeli királyok korában a normann per; végre a XVII. századtól kezdve a német és osztrák közönséges nyomozó eljárás.

4. A vegyesházbeli királyok korszakára nézve Werbőczy (Hármaskönyv, II. rész, 6. cím, 12. §.) mondja, hogy a törvénykezési eljárást Róbert Károly Franciaország határaitól hozta be az országba.

Ezt az állítást eddig is több kiváló írónk vizsgálta és arra nézve ellentétes eredményre jutott. Szerintem *Hajnik* (id. m. 219—221. l.) kimutatta, hogy az Anjou-házból származó királyaink a szicíliai királyságból hozták át a normann perjogot és így Werbőczy állítása nem ugyan földrajzi értelemben, szó szerint, de érdemben megfelel az igazságnak.

5. A XVI. századtól fogva hazánk az osztrák örökös tartományokkal kapcsolatba jutott. A III. Ferdinánd király által, az Enns folyón alul fekvő Ausztria számára 1656-ban kibocsátott „Forma

processus iudicii criminalis, seu praxis criminalis“ a XVII. század vége felé, bizonyára czélzatosan törvénytárunkhoz csatoltattott, s azt egyes jogtudósaink (l. *Kitonich* Directio methodica IX. rész, 32. cz.) jogforrásul ajánlották, sőt azt az 1728/29-iki országgyűlés törvényjavaslat gyanánt tárgyalta is. Mindezek és az a tény, hogy egyes osztrák hatóságok is ítélkeztek hazánk területén, arra az eredményre vezettek, hogy bűnvádi törvénykezésünkre főleg a nem nemesek bűntényeiben az az időbeli német és osztrák nyomozó rendszer gyakorolt nagy hatást.

Hazai jogunk szempontjából tehát legközvetlenebb tanulsággal jár a német nyomozó eljárás fejlődésének tárgyalása.

6. Első büntetőjogi íróinkra, sőt bírósági judicaturánkra is. (L. Pauler: Büntetőjogtan, I. köt., 26. l.), nagy befolyást gyakorolt *Carpzovius* műve (l. fennebb 41. §. 53. l.), mely a német nyomozó rendszer typusát híven tükrözi vissza. Minthogy azonban *Carpzovius* viszont lépten-nyomon az olasz írókra, különösen *Clarus*-ra és *Farinacius*-ra hivatkozik, ez a körülmény ismét kétségtelenné teszi, hogy az olasz írók munkái, (legalább közvetve) szintén hatottak b. perjogunkra és íróira.

II. Törvényhozásunk és bírósági gyakorlatunk azonban az illető kornak külföldi intézményeit és eljárási elveit nem vette át egyszerűen. A külföldi eredetű intézmények és jogszabályok a hazai talajon sok tekintetben lényeges átalakuláson mentek keresztül.

Innen és a hazai intézmények, valamint a magyar jogfelfogás befolyásából magyarázható, hogy a magyar igazságügyi hatóságok által gyakorolt büntető törvénykezés *több irányban lényegesen eltért* ugyanazon kornak külföldi büntető eljárási jogrendszerétől.

ELSŐ FEJEZET.

Régi igazságügyi szervezetünk és büntető perjogunk vázлата.

8. §. A magyar igazságügyi szervezet a XIX. század első felében.¹⁾

Törvényhozásunk mindez ideig nem rendezte egységes törvénykönyvben a büntető igazságügyi szervezetet, hanem a felmerült gyakorlati szükséghez képest, időről-időre állított fel egyes

¹⁾ A korábbi fejlődést tárgyalják dr. *Timon* Ákos Magyar Alkotmány- és jogtörténet (Budapest 1902) 23., 34., 35., 39., 51—54., 59., 60., 74., 151—211., 378. és köv., továbbá 428—435., 604—676. l. egyes részletekben. (Ugyanezen műnek második bővített kiadása Budapest 1903.; német fordítása dr.

bíróságokat és határozta meg azok belső szervezetét és joghatóságát.

A XIX. század elejéig a törvényhozás ezt a szervezetet csak kis részben szabályozta. A bírósági szervezet nyolcz századra viszszafejtő hazai jogfejlődésnek eredménye volt és a rendi alkotmánynak alapelvén nyugodott.

I. Elsőfokú bíróságok.

I. A büntető joghatóságot — eltekintve a külön bíróságoktól — első fokban a megyei, városi és kerületi törvényszékek és a földesúri bíróságok gyakorolták.¹⁾

1. A *megyei* törvényszékek (Sedes judiciaria, köznyelven „*Sedria*“ Comitatum), az egyik alispán (rendszerint a másod alispán) elnökle alatt több táblabíróból, a szolgabírákból és az esküdtekből állottak.

A táblabírákat vagy a törvényszék elnöke hívta meg, vagy a főispán által kinevezett táblabírák közül a megye közönsége választotta. A táblabírák némely megyében a megye pénztárából napi-díjat húztak, más megyékben állandó javadalmazásuk is volt.

Bírósági szervezetünk fogyatékos rendezését bizonyítja, hogy a megyei törvényszék tagjainak száma sem volt meghatározva. Főbenjáró ügyekben és a nemesek bűnügyeiben több megye az elnökön kívül 12 bíróból alakította a törvényszéket, más ügyekben a törvényszék az elnökön felül 4 táblabíróból, szolgabíróból és esküdtből állt. (Pauler, II. köt. 309. l.).

Az 1848-iki törvényekben keresztülvitt igazságszolgáltatási reformok alapján a megyei törvényszék büntető hatásköre elsőfokban kiterjedt a megye egész területére és a szab. kir. városok kivételével az összes lakosokra is. Különösen kimondták ezt az úr-

Schiller Bódogtól.) *Hajnik* Imre, Magyar alkotmány és jog az Árpádok alatt (Pest 1872). *Hajnik* Imre, Magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyesházi királyok alatt (Budapest 1899.). *A legutóbb említett munka arra a korra nézve, amelyet tárgyal, főforrásmunka, mely a fejlődést nemcsak a törvények, hanem gazdag levéltári anyag alapján részletesen feltünteti.*

L. még: *Bartal* Gy. Commentarius ad historiam status jurisque publici Hungariae, I. köt. 317—338., II. köt. 56—59., III. köt. 32—41.; *Vuchetich* id. m. 329. és köv. l.; *Szlemenics* 187. és köv. l.; *Pauler* II. köt. 300—319., 330. és köv.; *Székiacs* 58—61.; a BP. miniszteri indokolása 5—24.; *Fayer* 77. és köv.; *Finkey* 16—32.; *Balogh—Illés—Vargha* Kommentár I. köt. 2—9. l.; *Makay Dezső* Visszapillantások hazánk régi igazságszolgáltatási viszonyaira (Nagykanizsa 1887.). A magyar honfoglalás kűtfői (1896) 127., 168., és köv. *Pauler Gyula*, A magyar nemzet története Szt. Istvánig (1900) 12., 19., 15., 98., 131. és köv. 139. és köv. l. *Pauler Gyula*, A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt I. köt. (1893) 75. és köv. 184. és 240 köv. l.

E dolgozat nyomtatása közben jelent meg dr. *Králik Lajos* tanulmánya: „Az ügyvédség múltjából I. köt. Az Árpádok kora“ (1906). Ez a mű a régi magyar ügyvédség szervezetének tárgyalásán kívül a régi magyar igazságszolgáltatásról is számos adatot tartalmaz. L. még a „Bűnvádi eljárási jog“ cz. munkám I. köt. (1901) 36—41. foglalt vázlatot.

¹⁾ V. ö. *Frank* Ignác. A közigazság törvénye Magyarhonban. (Buda 1846) II. rész, 5—29. l.

bér megszüntetéséről szóló 1848: IX., a földesúri hatóságok által elintéztett ügyekről szóló 1848: XI. és a sz. kir. városokról szóló 1848: XXIII. t.-cikkek.

2. A szabad királyi városok tanácsa.

A városi törvényszék élén állt a bíró, akit, minthogy attól féltek, hogy az állandó bírák önkényes ítélkezést gyakorolnának, évenként újra választottak. A bíró tanácsban ítelt, rendszerint 12 esküdtpolgárral (jurati cives) együtt, kiket a bíróval egyidejűleg, egy év tartamára választottak. E városi esküdtek természetesen semmi párhuzamba nem vonhatók a mai esküdtbírákkal; tulajdonképen választott tanácsnokok voltak.

A városi bíróság már a vegyesházi királyok korában a szentszékek alá tartozó ügyek kivételével teljes büntető igazságszolgáltatást gyakorolt, azonban nem az országos, hanem a városi jog szerint. Csak ha a városi jogban nem volt megfelelő intézkedés, vették kisegítőleg alapul az országos szokásjogot.

A XIX. század elején a *szabad kir. városokban* a büntető joghatóságot a városi törvényszék, a *rendezett tanácsú városokban* ellenben a megyei törvényszék gyakorolta.

A városi törvényszékekről törvényhozásunk nem intézkedett, egyes, különösen az 1761. és 1771. évi helytartótanácsi intézvények értelmében a büntető ügyeket a bíró elnöklete alatt az összes városi tanácsnokok teljes ülésben voltak kötelesek tárgyalni és eldönteni. Az 1848: XXIII. t.-cz. 2. §-a értelmében a városnak rendőri és büntető joghatósága, kivéve a megyék székházát és a valóságos hadi szolgálatban álló katonákat, minden, a város határában létező egyénre kiterjedt.

3. Kerületi törvényszékek.

A jászok, kunok, hajduvárosok, szepességi mezővárosoknak és más szabad kerületeknek *külön ítélőszékeik* voltak.

4. Földesúri bíróságok.

Az *úriszék* rendszeren a földesúrból vagy ennek általa megbízott tisztjéből és később rendszerint két megyei táblabíróból állott. Az ítélkezésnél a szolgabírónak és esküdttársának törvényes bizonyság gyanánt jelen kellett lenni. Főbenjáró büntettekre az úriszék joghatósága csak akkor terjedt ki, ha a földesúr pallosjogot (jus gladii) kapott.

II. Tiszti ügyészek (fiscus magistratualis).

Az első fokon igazságügyi szervezetünk egyetlen fénypontja a közvádoló és egyúttal közzvédő hatóság gyanánt szereplő *tiszti ügyészség* volt, melynek tagjai a helytartótanácsnak 1816-ban ki-

bocsátott rendelete óta hivatalból védelmezték a súlyosabb büntett miatt vádlottakat. A megyék, városok és kerületek választottak tisztii ügyészeket.

III. Külön bíróságok.

Külön bíróságok voltak: *a*) az egyházi nemesek bíróságai, *b*) a kir. magyar tudományegyetem büntető törvényszéke (sedes iudiciaria regiae universitatis), melynek hatásköre az egyetem kiváltságai és az 1816. évi február 13-án kelt rendelet szerint a tanév tartama alatt kiterjedt az egyetem polgáira, továbbá *c*) a zágrábi püspök és káptalannak, *d*) az ország primásának felelbiteli, illetőleg legfelsőbb ítélőszékei (l. ezekről *Pauler* II. köt. 312—314. l.), különösen pedig *e*) a szentszékek (sacrae sedes). Ezek elnöke az érsek, a püspök vagy a vikárius, ülnökei a káptalannak tagjai és más egyházi férfiak; hatáskörük kiterjedt a hamis eskü büntéselekményére, továbbá az egyházi személyek kisebb büntetteire és közzvétségeire. Az egyházi személyeknek súlyos főbenjáró büntetetei a világi bíróság hatáskörébe tartoztak.

Az 1864. évi királyi leirat, illetőleg udvari rendelet az egyházi személyek összes büntéselekményeit a rendes polgári büntető bíróságokhoz utasították. (*Pauler* 314. és köv. l.).

IV. Felső bíróságok

1840-ig *kir. Curia* név alatt a kir. ítélő és a Hétszemélyes Tábla.

1. A kir. ítélő tábla. (*Tabula Regia Iudiciaria*).

A kir. ít. tábla szervezetét az 1723: XXV. t.-cz. szabályozta részletesen.

Ezen 1868-ig hatályban volt szervezés szerint a kir. ítélőtábla elnöke a személynök, tagjai két főpap, két főúr, az alnádor, az alországbíró, négy ítélőmester, több rendes, illetőleg számfelletti táblai bíró volt.

Hatáskörébe tartoztak elsőfokban a felségárulás, felségsértés, hűtlenség és az 1723: VII. t.-cz.-ben felsorolt más büntettek. Másodfokban ítélkezett a többi bűnvádi ügyekben. Itélő tanácsát 9 tagból kellett alakítani.

2. Az ország legfőbb bírósága volt a *hétszemélyes tábla* (*Tabula Septemviralis*), melyet korábbi törvények intézkedéseit kiegészítve, részletesen az 1723: XXIV. t.-cz. szervezett. Régenté hét, később huszonhárom bírója volt. Elnöke volt a nádor, ennek akadályoztatása esetében az országbíró, tagjai a hercegprímás, a főtárnokmester és több egyházi és világi bíró.

V. A kir. ügyek igazgatója és a szent korona ügyvédje (causarum regalium Director et S. Coronae Fiscalis procurator) tulajdonképen a kir. ítélő tábla egyik tagja,¹⁾ kinek feladata *olyan büntetendő cselekmények miatt, melyeknek díja törvény szerint a kir. kincstárba folyik*, (pl. felségsértés, hűtlenség, uzsoráskodás esetén) vádat emelni.

¹⁾ L. *Frank* i. m. II. 6. és 72. l.

59. §. Régi igazságügyi szervezetünk fogvatkozásai.

Az előző (58.) §-ban vázolt igazságügyi szervezet egyáltalában nem volt alkalmas arra, hogy törvényhozásunk annak alapján építse fel bíróságainknak végleges szervezetét.

E szervezetnek menthetetlen fogvatkozásai voltak: hogy az államot illető büntető hatalmat a törvényhatósági bíróságok vagy éppen egyes magánegyének (a földesurak) gyakorolták és hogy a joghatóság megállapításánál a rendi különválást vette alapul. Nem volt gondoskodva a bírák állandóságáról, mert a megyei és városi törvényszékek elnöke és bírái választottak, tehát különösen a megyei törvényszékek, melyek később a büntető bíráskodásnak legfontosabb részét gyakorolták, a választás útján egyenesen függték a nemességtől, amelyet érdeklő bűnügyekben (például az úri-székektől felebbezett bűnperekben) ítélkezni voltak hivatva.

A bírák függetlenségét semmi alkotmányjogi szabály nem biztosította.

De legnagyobb visszásság volt a *földesúri bíráskodás*, mely már a XIII. századtól fogva királyi kiváltságlevél alapján egyes földesurakat bűnügyekben is megilletett.¹⁾ Ennek alapján az ország lakosságának túlnyomó nagy többsége a földesúr vagy tisztje arbitrárius ítélkezése alá tartozott.

Törvényhozásunk már a XVI. századtól kezdve (lásd pl. 1548. évi XLI. és 1550. évi XXXIX. cz.) számos adatot mutat fel arra nézve, hogy egyes földesurak hamis büntett ürügye alatt többször elfogták és tetszésük szerint egybehívott bírákkal fejvesztésben marasztalták vagy fogságra vetették jobbágyaikat.

60. §. Az alkotmányjogi szempontok felismerése régi perjogunkban.

Az *egyéni szabadság biztosítékait*, illetőleg az egyéni jogok korlátozásának feltételeit és határait a XIX. század közepéig perjogunk a *rendiség* szempontjából állapította meg.

A) A *nemességre* nézve már II. Endre 1222. évi arany bullájának II. cikkében kimondotta: „Akarjuk, hogy a nemes embert sem mi, sem az utánunk való királyok soha meg ne fogják, vagy meg ne nyomorítsák valamely hatalmas kedvéért, hanem ha előbb perbe hivatott és rendes törvénykezési úton elítéltetett.”

Az 1478. évi IV. decretum 10. cikke rendelte, hogy a király „a törvény rendjének mellőzésével senkit, sem előkelőt, sem alábbvalót el ne fogjon, hanem ha azokat, akiknek elfogatását az ország szokott törvényei megengedik; és (1. §.) az ország főpapjai, bárói,

¹⁾ Lásd a részletekre nézve *Hajnik Imre*: A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyesházi királyok alatt című művét (Budapest, 1899., 25—97. és köv. l.).

előkelői és nemesei közül senkit se száműzzön, vagy fogjon el, a főpapok, bárók, előkelők és nemesek tanácsának és véleményének mellőzésével, amint régenté szokásban volt.“

A Hármaskönyv első részének IX. czime ú. n. Primae nonus (rövidítve: I-ae 9.-us) csak a nemesség számára biztosította a szabadlábban való védekezés jogát és azt, hogy nemes csak törvényes idézés és törvényes bíróság által történt elítélés alapján fosztható meg személyes szabadságától.

Az alkotmányjog szempontjából is legnagyobb jelentőségű és a királyi, illetőleg a kormányhatalom önkényével szemben a nemesek egyéni szabadságának négy és fél századon át legerősebb védbástyája volt a Primae nonus 1. §-ában körülírt az a fő és kiváltságos jog, hogy „a nemeseket előzetes idézés vagy perbehívás és törvényes elmarasztalás nélkül senkinek unszolására, panaszára vagy kérésére személyükben senki sehol le nem tartóztathatja“ és a 4. §-ban körülírt az a kiváltság, hogy „a fejedelem rendes hatalmánál fogva embereknek pusztá panaszára és gonosz besugására a nemesek közül senkit törvény útján kívül és kihallgatás nélkül sem személyében, sem vagyonában nem háboríthat.“

A közbiztonság érdekei és a büntető igazságszolgáltatás sikere azonban nélkülözhetlenné tették azt, hogy a Hármaskönyvben biztosított ez a kiváltság büntett elkövetése esetében korlátozást szenvedjen. Már a Primae nonus 2. §-a kiemeli azt a megszorítást, hogy a szándékos gyilkosság, faluk felgyújtása, tolvajság, rablás esetében is, melyekben már a nemesség tisztségét, címét és szabadságát mindenki elveszti, tettenkapás esetében a tett színhelyén parasztkézzel is szabad a nemeset letartóztatni és bűncselekményéhez képest elmarasztalni és megbüntetni; ellenben, ha a tettenkapás nem sikerül, a nemeset ily súlyos büntett esetében is csak perbeidézés és perbehívás és törvénykezési eljárás útján lehet elítélni és büntetni.

Ezen megszorítások a Hármaskönyv megírása után is elégteleneknek bizonyultak. Már az 1608. évi k. u. II. czikk 3. §-a kiemeli, hogy rablás és hasonló természetű közbüntett esetében nemesi előjogokat nem kell figyelembe venni.

Az 1687. évi XIV. cz. értelmében a közönséges gonosztetteket féktelenül és nyilvánosan elkövető nemesek ellen, akiknek lakásukon kívül alig van valami fekvő jószáguk, az 1655. évi XXXVIII. cz.-ben előírt eljárás fennáll és a mondott gonosztevőket büntettüknek egyébként világos és elegendő felderítése után a megyék illetékes hatóságai az előbbi módon ellenükben teljesítendő vizsgálat előtt is rögtön elfogathatják és a törvény rendjének megtartásával büntetéssel sújthatják.

Kitűnik ezekből, hogy a nemesség előjogai bűncselekmény elkövetése esetében nem voltak oly messzemenők, mint azt a Primae nonus egyszerű idézéséből hinni szokás. Sőt míg a most tárgyalt korlátozások ellen kifogás nem tehető, alkotmányjogi szempontból

már komoly aggodalmat kelt az 1805. évi V. cz. 6. §-ában foglalt az a rendelkezés, mely az 1715. évi VII. cz. értelmében oly széles és kevéssé szabatos tényálladékú pártütés (felségárulás, perduellio) esetében épségben hagyta a királynak azt a jogát, hogy vádlott letartóztatását illetően „előbb is, mint a perbefogás megtörtént volna, elrendelhesse mindazt, amit a közálladalom biztonsága és a törvények kívánnak.“ (6. §.)

Ez a tág értelmű és nem szabatos körülírás módot nyújtott a hatóságoknak arra, hogy a nemesség egyéni jogait felségsértés vádja esetében teljesen belátásuk szerint korlátozhassák.

B) *A nem nemesekre nézve.*

Az 1405. évi VII. cz. általában elrendelte, hogy a polgárokat, városiakat és falusiakat nem szabad letartóztatni, elfogni, vagy bármely módon háborgatni, hanem a bűnöst rendes bíró elé kell idéztetni.

A városok lakóira nézve az 1548:LXV. cz. rendeli, hogy a szabad és a bányavárosok vagy bármely más helyek lakosait igazságtalanul nem szabad letartóztatni. Megújítja e szabályt az 1574:XXXVIII. czikk.

Jobbágyokra nézve az 1548:XLI. cz. rendeli, hogy senkinek sem szabad jobbágyát nyilvánvaló vétségek vagy kihágások esetein kívül bebörtönözni.

Ennek daczára — amint az 1550:XXXIX. czikkből is határozottan kitűnik — gyakran megtörtént, hogy egyes urak vagy nemesek hamis büntett ürügye alatt többször elfogták és tetszésük szerint egybehívott személyekkel fejvesztésben marasztalták, vagy másképen fogságra vetették jobbágyukat. Ez ellen az elharapódzott visszaélés ellen óhajt védelmet nyújtani az idézett törvény, akkép, hogy a jobbágy panaszt emelhesen a jogtalan elbánás miatt; minden törvényes lépést megteheszen és bizonyítékait előadhassa.

A fennebbi törvényes intézkedések összehasonlításából nyilvánvaló, hogy habár a városok polgárait és a jobbágyokat is csak „súlyos gonosztettnek elégséges gyanujelei“, csekélyebb gonosztett-nél pedig csak szökés veszélye alapján (pl. kóborlás esetén)¹⁾ lett volna szabad letartóztatni, mégis a korábbi századokban azokat bűncselekmény elkövetése nélkül is önkényűleg és igazságtalanul gyakran megfosztották személyes szabadságuktól, amit egyes törvények ismételve, de gyakran eredmény nélkül tiltottak.

Ezzel szemben mai viszonyainkhoz képest teljesen tarthatatlan az a nemesi kiváltság, melynél fogva (bizonyos súlyosabb közbüntetettek *kivéve*) a nemest még büntett elkövetése esetén is csak elítéltetése *után* volt szabad letartóztatni.

¹⁾ L. Szlemenics 184—185. l.

61. §. A felek képvisellete.¹⁾

1. A vádló.

A vádat a megyék vagy városok törvényszékei előtt *rendszerint* a tiszti ügyész (fiscus magistrualis), az úriszékek előtt pedig az illető uradalmi ügyvéd emelte és képviselte.

Ez a rendelkezés két irányban biztosított kedvezményt a nemesség részére különösen a jobbágysággal szemben: egyrészt az úriszékek előtt a földesúr ügyvédje a dolog természeténél fogva egyenesen függött a földesúrtól, aki a bíraskodást gyakorolta vagy tisztje által gyakoroltatta; másrészt a törvényhatóságok tiszti ügyészét a nemesség választotta és így fennforgott annak veszélye, hogy a választástól függő tiszti ügyész választói érdekében akár a vádemelés elmulasztása által, akár a vád képvisellete, akár a perorvoslatok használata útján a megyei nemesség befolyásosabb csoportjai javára részreajlást követhetett el.

Felsőbántás, hűtlenség, s némely más büntett miatt a *királyi ügyigazgató* (causarum regalium director) (l. fennebb 58. §. V. alatt) volt közvádló.

A sértett (kivéve házasságtörések esetén a férjet) magánvádat nem emelhetett.

2. A védelem szervezete.

A védelem a vád tárgyává tett bűncselekmény minősége és a terhelték rendi állása szerint nagyon különbözően volt érvényesíthető.

Mig a nemesek ellen a polgári per módjára tárgyalt rendes írásbeli bűnügyben a védelem nagyon tág körben érvényesülhetett és azt többnyire magánügyvédek fejtették ki: addig közbüntett esetében, kivált ha a rendes jogi eljárás (mint az 1546. évi XXV., az 1600. évi XIX., az 1600. évi XXII., az 1608. évi k. u. II., az 1655. évi XXXVIII. stb. cz. értelmében) ki volt zárva, a védelem hathatós érvényesítése szerfelett meg volt nehezítve az által, hogy a terhelt az eljárás elején elfogatott és az egész eljárás alatt fogva tartatott, tehát sem ő nem gyűjthette össze a mentő bizonyítás anyagát, sem nem gondoskodhatott arról, hogy a vád bizonyítékai megcáfoltassanak.

A vádlott saját költségén rendszerint alkalmazhatott védőt, de ez a jog a rendszerint vagyontalan jobbágyokra nézve teljesen illuzórius és használhatatlan volt. Ezenkívül több törvényhatóságban kifejlődött olyan gyakorlat, mely a nem nemeseknek védelmi jogát korlátozta.

¹⁾ *Irodalom* a 61—63. §-okhoz: Perjogunk fejlődését 1308-ig tárgyalja dr. *Timon Ákos* i. m. 151—211., 428—435., 604—676. egyes helyeken.

Az Árpád- és vegyesházi királyok korára nézve becses adatok találhatók: *Hajnik* Imre A magyar bírósági szervezet és perjog című művének 145—450. l. *Hajnik* ugyan nagy jogtörténeti tudásával felismeri, hogy a bűn-

Csak a XIX. század második évtizedében történt hatályosabb gondoskodás a hivatalból való védelemről, amennyiben a helytartótanácsnak 1816. évi január 23-án 2604. sz. a. kelt intézvénye értelmében, ha a vádlott maga nem választott védőt, részére rendes írásbeli eljárás eseteiben a tiszti ügyészség tagjai közül hivatalból volt védő rendelendő. Ez a rendelkezés azonban, amint később az illetékes hatóságok is elismerték, több okból nem volt kielégítő, mert ha a bűnügyek valamely törvényszéknél nagyobb számban merültek fel, akkor a védői tiszt teljesítésére a tiszti ügyészek nem voltak elégségesek és a bűnügyek elintézése hosszabb időre elhúzódott, vagy a vádlottak védelmezése felületes volt és egyszerű formává vált.

62. §. A joghatóság és az eljárás nemei.

I. Joghatóság.

A joghatóság meghatározására a *rendi alkotmány* következtében a *terhelteknek rendi állása* volt döntő. Általában véve a nemesség a megyei, a városok polgárai a városi törvényszék joghatósága alá, a jobbágyok pedig az úriszék elé tartoztak.

II. A büntető eljárás nemei.

A XIX. század elején büntető bírósági gyakorlatunkban *rendes büntető és rögtön-bírósági kivételes* eljárást különböztettek meg. (Ez utóbbit lásd alább 64. §. 2. alatt.)

tető igazságszolgáltatás hazánkban való fejlődésének előadása csaknem leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik és így művéből szándékosan *kivételes* a büntető igazságszolgáltatás történetének tárgyalását (Előszó, III. 1.); mindazonáltal egyes helyeken (pl. 253., 254. l.) tisztán a bűnvádi eljárásra vonatkozó részeket találunk, másrészt pedig *Hajnik* műve abból a szempontból is nagybecsű forrásmunka, mert régi perjogunkban számos bűncselekmény polgári per útján bíraltatott el. Különösen tekintettel arra, hogy a nemeknek legtöbb bűncselekménye a nagyobb hatalmaskodás tág fogalma alá (1492: LVI. t.-cz., Hármaskönyv, II. r. 67. és 69. czfm) vonható: a polgári törvénykezés tanulmányozása nélkül büntető igazságszolgáltatásunkról sem lehet tiszta képzet nyernünk.

I. még *Király* János Pozsony város régi joga a középkorban, *Hajnik* Imre, M. alkotmány és jog az Árpádok alatt (1872) 339. és köv. l. *Ugyanó*, Akadémiai értekezések VI. köt. 12. sz.; VIII. köt. 5. sz. — *Tarnai* János, Magyar Igazságügy, XXXI. köt. (1888) 93. és köv., 193. és köv. l. — *Makay* Dezső, Visszapillantások hazánk régi igazságszolgáltatási viszonyaira (1887). A BP. miniszteri indokolása 5—24. l. — *Fayer* 77. és köv. — *Finkey* 16—30. l. — *Balogh-Illés-Vargha*: Kommentár I. köt. 3—22. l. és a „Bűnvádi eljárási jog” cz. munkám I. köt. 85—96. l. foglalt vázlatot.

A történelmi munkák közül I. *Szalay* László, Magyarország története II. kiad. Pest, 1861—66. (több helyen) és dr. *Pauler* Gyula, A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt (Budapest, 1893.) I. köt. 100. és köv., 343. és köv., 428—431. l.

A *rendes* eljárás egyrészt az ügyek minőségét tekintve, mely-nélfogva egyes büntetendő cselekmények megtorlása polgári per útján történt, másrészt aszerint, amint a vádlottak a kiváltságos osztály tagjai közé tartoztak vagy nem, különböző lefolyású volt.

63. §. A *rendes* eljárás lefolyásának vázlata.¹⁾

A nemesek ellen indított valamennyi bűnügyben, valamint a nem nemesek súlyosabb büntetési esetében a *rendes, írásbeli* per; kisebb büntetendő cselekmények miatt pedig nem nemesek ellen szabályszerint, nemesek ellen pedig csak beleegyezésükkel *sommás, szóbeli per volt* gyakorlatban.

I. A nemesek elleni *rendes írásbeli per*.

Írásbeli perben egyszerű feljelentés vagy mint régen hívták, beárulás, feladás alapján, tehát vád emelése nélkül is mindenekelőtt általános, majd különös vizsgálatot tartottak. A vizsgálatot vármegyékben a szolgabíró egy esküdttel, némely városokban a büntető törvényszék jegyzője szokta teljesíteni.

A törvényszékek többségénél hatályban volt gyakorlat a nemes vádlottakat abban a kedvezményben részesítette, hogy őket nem volt szokásos sem vallatni, sem a tanúkkal szembesíteni.

A vizsgálat befejezte után a törvényszék az eljárás megszüntetése vagy a perbefogás iránt határozatot hozott. Ezt követte a polgári per alakszerűségei mellett iratváltással lefolytatott írásbeli per, mely a bűnügyek természetéből folyólag csak némileg tért el a polgári per szabályaitól.

Felperes tiszti ügyész beadván írásbeli vádlevelét, abban alperest, mert ez volt a vádlottnak *rendes* neve, személyes megjelenésre megidéztetni és marasztaltatni kérte.

Erre a törvényszék a vádlottat perfelvételi határnapra törvényszerűen megidézte.

Ha az alperes a törvényszerű idézésre meg nem jelent, „kiíratás alá“ vétetett, mely esetben őt bárki elfoghatta, de köteles volt törvényes bírójának átadni.

Ha az alperes a perfelvételi határnapon megjelent, mindenekelőtt leszállító kifogásait adta elő. A törvényszék ezeket, ha alaptalanok voltak, ítélettel utasította el és egyúttal az alperest a per elfogadására és érdemleges védelmének előadására kötelezte.

A per érdeme iratok váltásával tárgyalatott. A bizonyítás felperes tiszti ügyészt terhelte, aki periratában a vád bizonyítékait és jogi érveit iparkodott kifejteni; alperes vádlott pedig védekezett és ügydöntő kifogásait és ellenbizonyítékait foglalta írásba.

Az iratváltás befejezte után a törvényszék akképen hozott íté-

¹⁾ Irodalom: *Szlemenics*, magyar kiadás 1836., 155—218. 1. *Pauler* 2-ik kiad. 410—417. 1.

letet, hogy az elnök által kijelölt bíró a periratokat tanulmányozta, azok tartalmát a törvényszéknek nyilvános ülésen előadta, a törvényszék pedig a feleknek szóbeli meghallgatása és bizonyítás felvétele nélkül tisztán az iratok alapján határozott. Ha az ítélet megállapította a vádlott bűnösségét, mint mondani szokták, marasztaló volt, akkor vádlott rendszerint elfogatott. Az elítélt nemes azonban még a kir. ítélő táblához és ennek ítélete ellen a hétszemélyes táblához feljebbvitellel élhetett, továbbá újrafelvételt is kérhetett vagy kegyelemért folyamodhatott.

Mindezek folytán a nemesek elleni írásbeli per rendszerint évekig elhúzódott.

II. *A nem nemesek elleni írásbeli eljárás.*

Az ez alá tartozó ügyekben a gyanúsítottat feljelentés alapján elfogták és vattatás alá vették. A vizsgálatot az úri székeken az uradalmi ügyvéd szokta teljesíteni. Ezekben az ügyekben a kivallatás (l. alább 65. §.) tényleg gyakran alkalmaztatott.

E vizsgálat befejezte után a vádlevél benyujtatott és ezzel egyidejűleg az alperes azonnal törvény elé állítottatott. A per tárgyalása azzal kezdődött, hogy alperes védője írásba foglalta leszállító kifogásait, melyek tekintetében a törvényszék ítéletet hozott.

Az ügy érdemében felperes és alperes iratok váltásával adták elő perbeszédeiket.

Nem nemesek ügyeiben a törvényszék ítélete ellen a felebbezés 1791-ig általában ki volt zárva.

Az 1791:XLIII. czikk halál vagy három évi börtön, illetőleg száz bot- vagy korbács-ütés kiszabása esetén felebbezést engedett a kir. ítélő táblához, ha ez is halálbüntetést szabott, a hétszemélyes táblához.

III. *Szóbeli per.*

Szóbeli, másként u. n. sommás eljárás alá csak kisebb büntetendő cselekmények tartoztak. Nemesek bűnügyeiben ilyen eljárásnak csak a vádlott beleegyezésével volt helye.

Szóbeli perben a vizsgálat befejezte után azonnal tárgyalási határnapot tűztek ki és erre a vádlottat és a tanúkat megidézték.

A tárgyalás itt sem volt tisztán szóbeli, hanem a vizsgálati iratokhoz csatlakozó u. n. „*hitelesítési tárgyalás*.” Ez abból állt, hogy a vádlottnak és tanúknak a vizsgálat alatt jegyzőkönyvbe vett vallomásai egyenkint felolvastattak s a kihallgatottak azokat vagy hitelesítették, vagy módosították, illetőleg kiegészítették, esetleg más bizonyítás is felvehető volt. A tisztai ügyész és a vádlott, illetőleg védője kétizben perbeszédeket tarthattak. Ebben az eljárásban is tehát az ítélet nagyobb részben *a vizsgálati iratok alapján hozatott*.

64. §. Kivételes eljárások régi perjogunkban.

1. Hazánkban is külön eljárási szabályokat követtek a *bozsorkányság vagy bübájosság miatt indított perben*, melyben a nyomozó rendszer számos visszaélése fejlődött ki.

E visszaéléseknek megszorítása végett a XVIII. század folyamán több királyi leirat, illetőleg helytartó tanácsi intézkedés tett különböző intézkedéseket. Megszorítani törekedtek a bűnvádi eljárás megindítását és elrendelték, hogy a hozott ítéletek kihirdetés és végrehajtás előtt a helytartó tanács úján legfelsőbb helyre terjesztessenek fel.

Bármennyire elítélték is azonban ezen intézkedések e babonás, képtelen ítélkezést, az csak a XVIII. század második felében volt teljesen kiirtható.

2. A különleges eljárásnak másik neme volt az 1800. óta fejlődött és több rendeletben szabályozott *rögtönbíráskodás*. Ebben az anyagi igazság elérésének még kevesebb biztosítéka érvényesült, mint a rendes eljárásban.

65. §. A bizonyítási jog és a kínvallatás.

I. Bizonyítási jog.

Régi perjogunkban a nemleges kötött bizonyítási rendszer (I. alább VIII. könyv) volt hatályban, melynek értelmében a bíróság, ha a törvényben meghatározott minőségű és mennyiségű bizonyító eszköz fenn nem forgott, a szóban levő vitás tény valódiságát, különösen a terhelt bűnösségét nem állapíthatta meg.

Ez a bizonyítási rendszer míg egyrészt nem volt képes megfelelni annak a feladatnak, amelyet megoldani kellett volna, másrészt nagy veszélyvel járt a terheltnek érdekeire és az egyéni szabadságra, mert természetes következménye lett a terheltnek mindenféle sanyargatása és a vizsgálatnak vég nélkül való elhúzása.

II. A kínvallatás.

1. A kínvallatást magyar törvény kifejezetten *sohasem engedte meg* és törvénykezési gyakorlatunk sohasem rendszerezte azt, mint a bizonyítékok megszerzésének törvényesen szervezett intézményét. Kétségtelen az is, hogy a nemesek ellen a kínvallatást, melyet nemessel szemben már a Hármaskönyv (III. r. 20 cz.) eltiltott, a magyar híroságok nem gyakorolták. (*Vuchelich* 481. l.)¹⁾

Sajnos azonban, hogy a nem nemesek bűnügyeiben, különösen a vizsgálat alatt is a testi bántalmazások, sőt a rendszeres kínzások különböző nemei évtizedeken át tényleg alkalmaztattak.

¹⁾ Egyes törvényekből, pl. az 1597: XLIII. czikkből kitűnik, hogy katonai hatóságok magyar nemeseket is kínvallatásnak vetettek alá és osztrák törvény szerint ítélték felettük.

2. Hogy a tortura, mint az akkori külföldi törvénykezésnek egyik rendszeres intézménye, a XVI. század elején hazánkban is ismeretes volt, az a Hármaskönyvből is (III. rész, 20. cz.) kitűnik.

Szélesebb körben való alkalmazására bizonyára alapot adott az a tény, hogy III. Ferdinándnak Praxis Criminalis cz. rendtartása, melyet már Kitionichnak 1619-ben megjelent jogkönyve a magyar bíróságoknak követésre ajánlott, 1696-ban függelék gyanánt becsempesztetett törvénytárunk kiadásába. E rendtartás I. részének 37—40. cikkei részletesen szabályozták a kínvallatást és az egyes bűncselekményeknél meghatározták a torturára alapul szolgálható jelenségeket (II. rész).

III. A kínvallatás korlátozása és megszüntetése hazánkban.

Mária Teréziának a kínvallatást eltiltó, 1776. jún. 2.-i rendelete. ¹⁾Magyarországon alkotmányjogilag nem volt ugyan érvényben, de annak büntető törvénykezésünkre mégis bizonyára üdvös hatása volt.

Az 1791. évi XLII. t.-cz. kifejezetten kimondta, hogy „a kínvallatás annál fogva, mert az igazság kikutatására alkalmas és megfelelő eszközt nem nyújt, hanem inkább büntetés számba megy, addig is, míg a büntető eljárásra nézve országgyűlésileg más intézkedés nem történik, egyszerűen tiltva lesz“.

Az 1818. szept. 27.-én kelt 26841. sz. helytartótanácsi intévény újabban is meghagyta, hogy a vallatásnál semminemű erőszak ne használtassék.

Kétségtelen, hogy a tiltó rendelkezések daczára a visszaélések nem szűntek meg teljesen. Ezt bizonyítja egyebek közt, hogy *Széchenyi* még a XIX. század második évtizedében, sőt *Szemere Bertalan* (I. A büntetésekről és a halálbüntetésről írt m. 108. l.), még a 40-es években is személyesen tapasztalta e visszaélések elkövetését.

IV. Régi íróink nézetei e tárgyban.

Hazai íróink közül már *Bodó* (29. cz. 2. §.) elvben kárhóztatta a kínvallatást.

Legkiválóbb régi büntetőjogi írónk: *Vuchetich*, 1819-ben kiadott tankönyvében egyenes utalással *Beccaria* művének 12. §-ára, nemcsak a torturát (480—481. l.), hanem a terhelt vallomásának kieszközlése végett használni szokott ámitást, fenyegetést és fogásos kérdéseket is (382—391. l.) erőlyesen elítéli.

Szlemenics, pozsonyi jogtanár latin munkájának, 1836-ban közzétett magyar kiadásában igazságtalan és czéliránytalanak tartja ugyan a kínzó-vallatásokat (206—207.) és azt tanítja, hogy a bíró köteles magát a veretéstől, a rabnak meghitaltetésétől, a csa-

¹⁾ Ennek keletkezéséről lásd bővebben fennebb 49. §. 68. l.

lárd hitegetésektől és hazugságoktól, legnagyobb szorgalommal óvni; de másrészt azt is írja: „Azt mindazonáltal semmi sem tilalmazza, hogy a vallató bíró, a felelni nem akaró, dühösködést színlelő vagy ellenmondásait megegyeztetni nem akaró rabnak makacosságát sanyarúbb tömlöczcel vagy *mértékletes veretéssel* meg ne zabolazza“.

66. §. Régi perjogunk fogyatkozásai.

A francia alkotmányozó nemzetgyűlés korszakos reformjainak megalkotásától (l. fennebb 53. §.) évtizedek multak el és hazánkban a büntető igazságszolgáltatásnak az a nagy átalakulása, melyhez foghatóra a törvénykezés évezredes történetében sem az előtt, sem azóta nem akadunk, minden nyom nélkül maradt.

A régi magyar bűnvádi igazságszolgáltatás azonban kétségkívül számos eltérést mutat fel a XVIII. századbéli nyugateurópai büntető igazságszolgáltatással szemben.

Önérettel szoktunk utalni arra, hogy a nyomozó rendszernek intézményei és eljárási elvei hazánkban nem fejlődtek ki oly mértékben, mint a XVIII. század folyamán Francia- vagy Németországban.

Ez az állítás helyes ugyan, amennyiben részben a nemeseknek régi előjogaikhoz való szívós ragaszkodása, részben a korábban is polgári perek módjára lefolytatott hosszadalmas írásbeli büntető eljárás következtében a nyomozó rendszer tipikus alakja gyakorlatunkban nem állhatott elő; mindamelllett tételes jogunknak a XIX. század első évtizedeiben menthetetlen fogyatkozásai voltak.

Ilyenek a *törvényhozási egyöntetű szabályozás hiánya*, mely az önkényes ítélkezésre teljesen szabad kezét adott és melynél fogva a különböző törvényhatóságok területén más-más gyakorlat követetett; továbbá a jogegyenlőség hiánya, mely mindenütt a kiváltságos osztályokat részesítette előnyben.

A nemes szabadlábban védekezhetett; őt nem szokták vallatás alá vetni, sem szembesíteni; mindennemű kifogással a legtágabb mértékben élhetett és az írásbeli úton folytatott hosszadalmas bűnperек lefolyását ellenirataival és perorvoslataival mód nélkül elhuzhatta.

Ellenben a nem nemes az eljárás kezdetén azonnal elfogták; mindig kihallgatás (s természetesen az azzal egybefüggő faggatások, fenyegetések) alá vetették s a nem nemesek által használható kifogások és perorvoslatok nagy mértékben meg voltak szorítva.

Az előkészítő eljárás teljesen írásbeli, inquisitorius és titkos volt, aztán a vádlevél alapján, periratok váltásával indult meg a vég nélkül elhuzódó írásbeli bűnper, tehát a közvetlenség és szóbeliség nem érvényesülhetett. Részben a hosszadalmas vizsgálatok, részben az írásbeli per következtében a bűncselekmény megtorlása csak nagyon késedelmesen, rendszerint évek mulva következhetett

be, míg a nem, bűnös terhelt ugyanily hosszú ideig volt az eljárás kellemetlen következményeinek és a bizonytalan eredmény feletti gyötrődésnek kitéve; sőt nagyon gyakran hónapokig vizsgálati fogásban is volt.

A perorvoslatok megengedése tekintetében e korszak perjogában szintén felismerhető a rendi különbségnek részrehajló és egyoldalú álláspontja.

Ezekből kitűnik, hogy a XIX. század első felében hatályban volt perjogunk *teljesen alkalmatlan volt arra*, hogy annak alapján korunk követelményeinek megfelelő helyes büntető igazságszolgáltatást lehessen keresztül vinni.

Törvényhozásunk tehát kénytelen volt más alapokra fektetni büntető törvénykezésünk reformját.

MÁSODIK FEJEZET.

Reformmozgalmak a XIX. század közepéig.

67. §. A reformok előfutárai és az első törvényelőkészítő munkálatok.

A magyar igazságszolgáltatásnak, egész jogéletünknek az a nagy átalakulása, mely a rendi alkotmányon nyugvó *törvénykezésnek* jogszabályai helyébe a törvény előtti egyenlőség elvén felépített *igazságosabb* és *helyesebb* jogrendszert léptette, — egybevetve a nyugoteurópai jogok reformjának idejével — aránylag *későn* ment végbe.

I. Első reformirók.

Igazságszolgáltatásunkat a törvény előtti egyenlőség elve szempontjából *politikai* röpiratokban először gróf *Batthyány* Alajos¹⁾ és a magyar jakobinusok, különösen köztük a legkiválóbb *Hajnóczy* József bíralták, kik a jobbágyokra vonatkozó büntető ítélkezés javítását is kívánták.

Fejtegetéseik sem korukra, sem az utókorra közvetlen hatást nem gyakoroltak.

A XVIII. századnak egész második felében és a XIX. század elején, midőn Olasz- és Franciaországban s a német államokban

¹⁾ Különösen „Ad amicam aurem“ cz. munkájában (1790—1791. négy füzetben). E széles látókörű író és a nagy műveltségű *Hajnóczy* nézeteit alaposan ismerteti *Concha* Győző „A 90-es évek reformeszméi és előzményeik“ (Budapest 1885) 115. és köv. l. L. még *Szimyeyi* J. Magyar írók élete és munkái I. 694.; IV. 290—298.

a büntető törvénykezés reformjának kérdései foglalkoztatták a művelt köröket, Magyarországon *egyetlen* igazi büntetőjogi munka sem készült. A XIX. század elején büntető igazságügyi szervezeteinknek és b. igazságszolgáltatásunknak reformját a jogi tudományok *hivatásos* művelői nem kezdeményezték. Egyetemünkön és vidéki jogi főiskoláinkon a XIX. század elején több kiváló jogtanár dolgozott ugyan (*Vuchetich, Szlemenics*, I. alább 100—101. §§.) de vagy nem volt meg bennük a bátorság, hogy az úttörés munkáját végezzék, vagy megelégedtek szakmájuknak elméleti művelésével, egy-egy szép latinsággal szerkesztett tankönyv megírásával. S amikor instituczióikat irták, vagy amidőn előadásaikban napról napra fejtegették a hatályban levő magyar jogot, úgy látszik, tudomást sem vettek arról, hogy 1789-ben és 1791-ben a büntetőjognak oly korszakos változása következett be, mely egy évszázadra lerakta az európai jogrendszerek alapjait.

II. *Eredménytelen törvényhozási kísérletek.*

A XV—XVII. századokban kilencz törvényezikk elrendelte, illetőleg sürgette az országos szokásjog compilatióját.

Az 1715: XXIV. és CXXIV. t.-czikkek által kiküldött „*Systematica Commissio*“ ugyanerre adott megbízást. III. Károly király a büntető törvénykezési rendtartás kidolgozása végett 1726. május 11-éről a törvényhatóságokhoz királyi rendeletet intézett. Mária Teréziának 1752-ben tett intézkedése alapján a helytartótanács által erre a célra bizottság küldetett ki. Az illetékes törvényhozási és kormányzati tényezők tehát a XVIII. század eleje óta élénken érezték a büntető perjog codificatiójának szükségét.

A most említett intézkedések azonban *nem jártak* közvetlen eredménnyel.

68. §. **Az 1795. évi javaslat.¹⁾**

Büntető perjogunk törvényhozási szabályozásának történetét *az 1790—91-iki országgyűléstől kell számítanunk.*

Ennek a nevezetes országgyűlésnek iránytadó tagjai helyesen ismerték fel azokat a káros hatásokat, amelyeket a törvényhozási szabályozás hiánya a jogszolgáltatásra gyakorol, másrészt bölcsen belátták, hogy a köz- és magánjog, az igazságszolgáltatás és a közigazgatás egész területén rendszeres törvénykönyvek megalkotása jelentékeny biztosítékokká fognak válni az *alkotmány javára* és az akkori időkben oly szokásossá vált pátensek útján való kormány-

¹⁾ E javaslat készítéséről és szerzőiről adatokat közöl dr. *Fayer* László: Az 1843-iki b. jogi javaslatok anyaggyűjteménye cz. m. I. köt. 141. és köv.: IV. köt. LXXXII. és köv. 1.

A javaslatnak *teljes szövegét* szintén *Fayer* tette közzé az említett *anyaggyűjtemény* III. kötetének függeléke gyanánt, továbbá az „*Union de droit pénal*“ 1899. évi budapesti nagygyűlése tagjai számára ajándécul „*Codex de delictis eorumque poenis pro tribunalibus Regni Hungariae etc. per regnicolarem juridicam deputationem elaboratus (1791—2)*“.

zással szemben. Ezekhez járult, hogy a II. József által — habár alkotmányellenesen — életbeléptetett törvények hatályának megszűnte után élénken érezték a rendszeres törvénykönyvek hiányát.

Ezekből az okokból az országgyűlés arra a nagyszabású elhatározásra jutott, hogy az igazságszolgáltatás és közigazgatás egész terén elrendelte a codificatiót.

Az e végből kiküldött bizottságok közül a hatodik: *Deputatio juridica*, melynek elnöke az országbíró volt és amelynek a büntető törvénykönyv kidolgozása is feladatául jutott, 1791-től 1795-ig készítette el a büntetőtörvénykönyv tervezetét, melyet *Szirmay* Antal táblai elnök és *Reviczky József*, a kerületi tábla ülnöke, később budapesti egyetemi tanár szerkesztettek és amely csak 1807-ben tétett közzé.

A javaslatnak első része, mely az eljárást szabályozza, *habár messze mögötte maradt a nagy francia törvénykezési reformnak* (I. fennebb 53. §.), méltó lett volna arra, hogy büntető perjogunknak első codexe legyen. Sokat vett ugyan át II. Józsefnek hazánkban is hatályban volt büntető törvénykönyvéből, de több irányban dicséretesen érvényre emelte az önálló magyar jogfelfogást. Ezenfelül visszatükröződött benne az akkor uralkodott emberszerető irány (mellőzte a kínvallatást is) és megelőzte korának törvényhozási álláspontját az által, hogy a nemesek és nem remesek jogegyenlősége tekintetében kezdeményező lépéseket tett.

A XIX. század első felének büntető igazságszolgáltatására nézve pótolhatatlan veszteség, hogy a javaslat nem vált törvénynyé, sőt a közbejött nagy világtörténeti események a codificatorius munkálatokat három évtizeden keresztül teljesen háttérbe szorították.

69. §. Az 1827. évi javaslat.

Csak az 1827:VIII. t.-cz. küldött ki újabb bizottságot az 1795. évi törvényjavaslatnak átdolgozására.

Az idők és az emberek azonban 32 év alatt nagyot változtak.

Az 1827. évi bizottság munkálata — habár az 1795-ikét vette alapul — és az előbbi javaslatnak törvény-technikai tekintetben fölötte is állott — előzőjével szemben mind a büntetőjogi szabadelvűség, mind a rendi különbségek érvényre emelése szempontjából tudatos és határozott *visszalépés* volt. Túlsúlyra emelte az írásbeli, nyomozó eljárást; a rendi különbség határozott fentartásával egyrészt a jobbágyok, másrészt a nemesek elleni bűnpert egészen eltérő elvek szerint szabályozta és a jobbágyoknak nem adta meg a személyes szabadság jogait.

Az 1827. évi javaslatot a nádor megbeszélés végett a törvényhatóságoknak küldte meg. — Országgyűlési tárgyalás alá nem került és csak örülhetünk rajta, hogy törvényerőre nem emelkedett.

70. §. Gróf Széchenyi István fellépése és reformeszméi a büntető törvénykezés terén.

A) Csak a XIX. század harmadik és negyedik évtizedében kezdenek a büntető törvénykezés reformja terén is munkájukhoz azok a nagy államférfiak, akik felrázták Magyarországot abból a mély dermedtségből, melyben átaludta a jogrendszereknek Nyugat-Európában akkor már évtizedek előtt bekövetkezett átalakulását.

Gondviselésszerű, hogy Széchenyi ebben az időpontban kezdett alkotmányjogi kérdésekkel foglalkozni és felháborodott az 1827-iki javaslat maradiságán.

B) Széchenyi egyes javaslatai és jellemzésük.

Széchenyinek azon fejtegetéseit, amelyek akkori büntető ítélezésünk reformjára vonatkoznak, nem szorosan vett igazságszolgáltatási javaslatoknak, hanem *az általa megindított általános alkotmányreform és politikai reform* keretébe tartozóknak kell tekintenünk. Ezért van, hogy első sorban ragadta meg figyelmét és ébresztette fel gondolkozását a jobbágyságnak az igazságszolgáltatás terén is kedvezőtlen akkori helyzete és a törvény előtti egyenlőség.

Az igazságügyi szervezetet és a büntető perjogot érintő kérdésekre vonatkozó nézeteit Széchenyi nem fejtette ki egybefüggő egészben, hanem azok röpirataiban, főleg a „*Stádium*“ című munkájának két fejezetében (Törvény előtti egyenlőség“, (146—172. l.) és „Törvényes pártvéd“ (172—196. l.) felírás alatt), továbbá az országgyűlés két házában és Pestvármegye közgyűlésein mondott egyes beszédeiben szétszórva található. Ennélfogva idevágó reformköveteléseit nehéz egységes egészbe foglalni. Az alábbiakban azokat nem időbeli sorrend szerint, hanem rendszeresen csoportosítom.

I. Az igazságügyi szervezetre nézve *Széchenyi* a következőket óhajtotta:

a) a földesúri bíraskodás (*úriszék*) *megszüntetendő* (Stadium 162. és köv. l.), aminek következménye lett volna, hogy a jobbágyok és más nem nemesek ugyanazon bíróságok joghatósága alá lettek volna utalandók, mint a kiváltságos osztály tagjai;

b) a hétszemélyes tábla bíraira nézve a bírói függetlenség, az elmozdíthatatlanság és az összeférhetlenség elvei biztosíttassanak. (A főrendiházban a szólásszabadságról folyt vita alatt 1840. április 22-én tartott beszédeben, Beszédei 184. l.);

c) a nem nemesek, ha kellő minősítéssel bírnak, bírói hivatalokra is választhatók vagy kinevezhetők legyenek. (A főrendiház 1844. október 5-én tartott ülésén mondott beszédeben; Beszédei 363—566. l.).

II. A joghatóság és a bűnvádi perjog körébe eső javaslatai a következők:

1. Az ország törvényes hatóságainak, különösen a városi rendőrségnek, hatásköre terjesztessék ki a nemesekre is. (A főrendiházban a sz. kir. városok rendezésének kérdése alkalmával 1844. márczius 12-én tartott beszéde; Beszédei 314. és köv. l.);

2. az egyéni szabadság érdekében azok a jogszabályok, melyek a nemességnek személyi és vagyonbeli bátorságát biztosították, terjesztessenek ki az ország minden lakosára. (Stadium 31. l.);

3. a nem nemesek jogos érdekeinek képviselője végett szerveztessék részükre törvényes pártvéd (Stadium 172—196. l.), t. i. a nem nemesek által választandó közhatóság;

4. *Széchenyi* teljes mértékben felismerte a bűnvádi eljárás *törvényhozási szabályozásának alkotmányjogi jelentőségét* és az akkor fennállott rendezetlen és törvény nélküli állapotok veszélyességét. Ebből az okból sürgette a törvény előtti egyenlőség elvére fektetett bűnvádi eljárási törvénykönyvnek mielőbbi megalkotását. (Stadium 159—164.; Kelet Népe 357. l.).

5. A főtárgyaláson, különösen az ítélethezásnál, *a nyilvánosság* megvalósítását kívánta. (XII. törvény, utolsó pont, Stadium 32. l.; Beszédei 205—217. l.).

6. Az eljárás lefolytatására nézve az ítélszékek proceduráját *a lehető legrövidebb* időre kellene szorítani. (Stádium 31. l.). Ezen általánosságban tartott javaslatnak keresztülvitele természetesen akkori eljárási gyakorlatunkon messzemenő és mélyreható változtatásokat tett volna szükségessé; így mindenekelőtt az *írásbeli eljárást* kellett volna teljesen megszüntetni.

Ezekből a javaslatokból legszélesebb körű volt azoknak az az alap gondolata, hogy az egész magyar büntetőjog a törvény előtti egyenlőség elve alapján törvényben újra szabályoztassék.

C) *Széchenyi hatása.*

Széchenyi fellépésének jelentősége abban állt, hogy ő nagy tekintélyével, akkori népszerűségével, egész egyéniségének súlyával kezdeményezte a nagy *alkotmányjogi* reformmal összefüggő perjogi átalakulást. Ezáltal segítette megvalósítani az igazságos törvénykezésnek olyan elveit, melyeket a konzervatívek akkor Magyarországon még forradalmi jellegűeknek tekintettek, mert különösen a törvény előtti egyenlőség ellentétben állott a régi magyar *rendi* alkotmány alap gondolatával.

71. §. A reformeszmék térfoglalása és ennek okai. Deák Ferencz fellépése. A *codificatio*.

Időközben a közvéleményben és a törvényhatóságok vezetőférfiainak meggyőződésében tért nyertek a szabadelvű reformeszmék, amiben *Széchenyi* „Stádium“-ának is nagy része volt.

1833. tavaszán megjelent a pozsonyi országgyűlésen *Deák* Ferencz, aki mint Zala vármegye volt tiszti ügyésze, akkori jogunkat és törvénykezési gyakorlatunkat, minden részletében legbővebben ismerte.

I. Reformok a jobbágyok pereiben.

Az ellenzéknek mély értelmű és emberies gondolkozású vezetői belátták, hogy a törvénykezés reformja abban az időben nemcsak a jogalkotás munkája volt, hanem kiválóan *politikai feladat*.

Tisztában kellett lenniök azzal, hogy a magyar igazságügyi szervezetnek s a büntető törvénykezésnek a rendi alkotmánynyal összefüggő intézményeit és szabályait egészen újra kell felépíteni, más intézményekkel és a törvény előtti egyenlőség elvére fektetett új szabályokkal kell felcserélni. A személyes szabadság biztosítékait, valamint a nemeseket a büntető-törvénykezés terén illető jogokat ki kellett terjeszteni az országnak a kiváltságok birtokában nem levő lakosaira is. Biztosítékokat kellett teremteni a törvénykezési önkénynek kitett néposztályok javára.

Deákot is igazságérzete és emberszeretete csakhamar arra indítják, hogy azokhoz csatlakozzék, akik a törvénykezés minden terén előmozdítani törekedtek a jobbágyok és más nem nemesek sorsának javítását. Ezért támogatja az azok „személyes és vagyoni batorságáról“ szóló törvényjavaslatot.

A többség közönye és előjogaihoz való makacs ragaszkodása miatt a jobbágyok személy és vagyoni batorságáról szóló javaslat nem fogadtatott el és a reformtörekvések az 1832—36. évi országgyűlésen csak nagyon kis részben értek célra. (Az 1836. évi XVII. t.-cz. a nem nemesek javára a felebbvitelt kiterjesztette, a testi büntetést pedig korlátozta).

A négyszázezer nemesnek többsége előjogaiknak a nyolcz millió jobbágyra leendő kiterjesztésében az alkotmánynak végső veszedelmét látta.

Ezen önző rendi felfogás ellen kellett küzdeni a mélyebb belátású és nemes érzésű férfiaknak.

II. Biztosítékok a politikai perek ellen.

Egy másik nagy oka is volt annak, hogy az ellenzék vezetői, az egész magyar büntető törvénykezés sürgős reformjának szükségességéről meggyőződjenek.

Ebben az évtizedben a kormány politikai okokból sorra indította a politikai bűnpöröket. Főleg Wesselényi peréből nyilvánvaló volt, hogy a régi magyar törvényekben egyes állam elleni büntettek tényálladéka minő rugalmas volt és a hatalom részéről mennyi beavatkozásra adott alapot.

Hogy ez jövőre lehetőleg kizárassék, gondoskodni kellett független, a kormány befolyásától ment bíróságokról s ez egyik fő oka

volt annak, hogy Deák és társai az *esküdszék* mellett foglaltak állást. Egyúttal szabatosítani kellett az állam elleni bűncselekmények tényálladékát, főleg szükség volt az állam elleni büntettek oly meghatározására, mely védőbástyát emeljen a kormányhatalom által politikai célokból meg-megújított üldözések ellen.

Mindezeknél fogva a büntető törvényhozás előtt akkor több feladat állott. A büntetőtörvénykönyv tervezetét, az 1791-iki és 1827-iki munkálatoktól egészen eltérő alapon és más részletes rendelkezésekkel újra ki kellett dolgozni.

Az új munkálatnak teljesen a *törvény előtti egyenlőség* elve alapján kellett készülnie. Az igazságügyi szervezetnek és büntető eljárásnak teljes átalakítása mellőzhetetlen volt.

Az 1839/40-iki országgyűlésig történt események ismét javára voltak a szabadabb és az alsóbb néposztályok iránt igazságosabb felfogásnak, valamint a codificatióknak is, amely végre ezen az országgyűlésen lépett a megvalósulás szakába.

III. A codificatio.

Az 1840. évi V. t.-cz. *országos választmányt* nevezett „a büntető törvénykönyvvel válhatlan kapcsolatban levő büntető és javító rendszer behozása iránt.” A választmánynak adott megbízás — úgy látszik azért, mert a kancellária felismerte, hogy az országgyűlés szabadelvű tagjainak felfogása vég-eredményben a rendi alkotmány teljes megváltoztatását fogja maga után vonni, — a *börtönügyi* munkálatokra fektette a fősúlyt és a törvényczikk csak a végén kívánt véleményt arról, hogy a börtöni és javítóintézet mellett a büntetések törvényes céljának elérésére „mik kívántatnak az 1827. évi Btk.-i javaslat tökéletesítésére?”

Az országos választmánynak 45 rendes és 10 helyettes tagja volt; köztük az országgyűlés legkiválóbb tagjai is, így a főrendi tábla részéről gróf *Dessenffy* Aurél, báró *Eötvös* József, *Majláth* György országbíró, gróf *Teleky* József, báró *Vay* Miklós, stb.; a karok és rendek táblája részéről pedig *Deák* Ferencz, *Bezerédy* István, *Klauzál* Gábor, *Pulszky* Ferencz stb.

A választmánynak ezek a kiváló tagjai, sőt nagy többsége is bizonyára teljesen tisztában voltak a felől, hogy a rendi különbségeken nyugvó és reactionárius 1827. évi javaslat a munkálatok alapjául el nem fogadható.

IV. Szalay László és a törvényhatóságok.

Rövid idővel a választmány kiküldése után részben *Szalay* László (a Budapesti Szemle 1840. márcziusi füzetében és a „Büntető Eljárásról” cím alatt megjelent tanulmányban) agitatorius tevékenysége folytán, részben a hirlapok és a nyugateurópai szabadelvű eszmék hatása alatt a megyék termeiben is elfogadtattak azok, — a sokszor talán nem is teljes mértékben átértett, —

jelszavak, amelyek az 1827-ivel éles ellentétben álló munkálat elkészítésének szükségét mellőzhetetlennek tüntették fel.

1842-ben *Szatmármegye* rendeinek indítványa alapján a megyék többsége (28) fogadta el a következő pontot: „A büntető-törvény új (azaz: az 1827-ikétől eltérő) szerkezete, az *esküdtszék* felállítása, a faggtató (nyomozó) per megszüntetése, a *vádper* behozatala“. A napi sajtó és röpiratok útján többen — különösen Szalay László — követelték a nyilvánosságot, a szóbeliséget kereszt-kérdéssel, a közvetlenséget, a védelem szabadságát és a törvény előtti egyenlőséget.

A törvényhatóságok többsége és a közvéleménynek európai látókörű irányadói tehát ugyanazokat a gyökeres szabadelvű büntető eljárási reformokat követelték, amelyeket Nyugat-Európa több államában is kívántak.

V. A vármegyék törvénykezési reformjai.

Pestmegye közgyűlésén Nyáry Pál főjegyző, 1841. tavaszán, a bűnvádi eljárásnak a törvényhatóság *kebelében újabb rendezése iránt* indítványt terjesztett elő.¹⁾

Ez indítvány alapján Pestvármegye statutum útján saját hatáskörében elhatározta a nyilvánosság behozatalát s azt, hogy a jobbágycok részére védőket kell rendelni. A helytartótanács abból a felfogásból indulva ki, hogy hasonló intézkedés csak a törvényhozás hatáskörébe tartozik, e szabályrendelet életbeléptetésétől a megyét eltiltotta, s midőn a törvényhatóság többsége ragaszkodott korábbi álláspontjához, megakadályozta e reform életbeléptetését. E kérdés tárgyalása alkalmával Széchenyi Pestmegye közgyűlésén (1841. november 19-én és 20-án, valamint 1842. márczius 17., 18. és 19. napjain) több ízben felszólalt;²⁾ pártolta ugyan a nyilvánosság elvét, de kétség nélkül helyesen tagadásba vette a törvényhatóságnak azt a jogát, hogy hasonló horderejű kérdést szabályrendelet útján rendezhessen.

Több más vármegye szintén szabályrendelet útján kísérlette meg a büntető törvénykezést javítani.

72. §. Az 1843. és 1844. évi javaslatok.⁴⁾

Az országos választmány 1841. decz. 1-én alakult meg, elhatározta, hogy a javaslatot három albizottság dolgozza ki; ennek második része legyen az eljárási kodex s albizottságot küldött ki

¹⁾ Ez indítványt közli és annak tárgyalásáról bővebben megemlékezik Fayer az 1843. évi büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteményében, I. köt. (Budapest, 1896) 49. és köv. l.

²⁾ E beszédeket érinti Zichy Antal „Gróf Széchenyi István beszédei“ című munkájában, Budapest 1887., 205. és 217. l., valamint „Széchenyi életrajza“ I. köt., 482—486. l. A beszédek teljes szövege, sajnos, nem található.

³⁾ L. Fayer anyaggyűjt. I. köt. 46. és köv. l.

⁴⁾ E javaslatok előkészítő munkálatainak felderítése és anyaguk összegyűjtése körül nagy érdemeket szerzett dr. Fayer László, aki a M. Tud.

azon elvi kérdések megállapítására, melyeket az országos választmánynak — az albizottságokra nézve döntő hatálylyal — minde-
nekelőtt meg kell vitatni. Az albizottság elnöke gróf Teleki József
volt. Tagjai: Deák, Dessewffy, Eötvös József, Klauzál, Pulszky és
Zarka János, személynöki ítélőmester, a választmány jegyzője.

I. Elvi kérdések.

Az albizottság már deczember 10-én benyújtotta jelentését
és az elvi kérdések 12 ülésen át részletesen megvitattattak. Az or-
szágos választmány a büntetőbírószági szervezetre és a büntetőeljá-
rásra vonatkozólag a következőket határozta:

A büntető joghatóságot a törvényhatóságok gyakorolják; az
úriszékek megszüntetendők; a vádlottak — polgári állapotra való
tekintet nélkül — ugyanazon bíróságoknak legyenek alávetve és
ugyanazon eljárás alá tartozzanak; a közvádoló legyen a tisztí
ügyész; a perbefogás kérdésében is szabad legyen a védelem; vádló-
rendszer és nyilvánosság fogadtassék el stb.

Nagy vita folyt az *esküdtszék* kérdésében: az országos vá-
lasztmány *többsége* — élén Dessewffy Auréllal — választott, *tör-
vényhatósági szakbírószágokat* és a felelbezés megengedését kívánta;
a kisebbség: (Bezerédj, Deák, Eötvös, Klauzál, Pulszky) a vád és
ítelő esküdtszék behozása és a felelbezés eltörlése mellett nyilat-
kozott.

II. Az 1843. évi javaslat készítése.

1842. január 2-án megalakultak az albizottságok. Az eljárási
albizottságba jegyzőül meghívták *Szalay Lászlót* és minthogy az
albizottságnak legkiválóbb tagja: *Dessenffy Aurél* rövid idővel a
munka megkezdése után meghalt, *Zsedényi Ede*, (akkor udvari
tanácsos,) *Beöthy Lajos* képviselő és *Szalay* szerkesztették a már
1842. június 2-án bemutatott *első tervezetet*.¹⁾

Az országos választmány 1842. novembertől fogva, 1843.
márcziusig tárgyalta a bizottsági munkálatokat és az eljárási ja-
vaslatot 457. §-ban (toldalékát: a kihágási eljárást 85. §-ban) álla-
pította meg.

Ez az *1843-iki javaslat*.

Akadémia megbízásából *négy* kötetben szerkesztette „az 1843-iki büntető-
jogi javaslatok *anyaggyűjteményét*“ (1896—1902.).

Az I. és a IV. kötethez *Fayer* nagybecsű bevezető tanulmányokat írt.
Kár, hogy az évekre terjedő gyűjtési munkálatok folytán a gyűjteményben
különböző tárgyak össze vannak vegyítve.

L. az 1843. évi büntető eljárási javaslatot id. gyűjt. I. köt. II. rész
143. és köv.; az 1844. évit u. o. 369. és köv.; a külön véleményeket I. köt.
II. rész 238—368.; a bizottsági tárgyalásokról II. köt. 521. és köv. és IV.
köt. 187. és köv.;

a kerületi és országos ülésekről IV. köt., II. rész 1—183. l.

1) *Pulszky* Ferencz levele *Mittermaier*hez. Közölte *Tarnai János*. Hu-
szonkét levél M. J. E. XX. füzet 28. k.

III. Az 1844. évi javaslat.

Az országos választmány kisebbsége nevében *Deák Ferencz* szerkesztette az *esküdtszék mellett* a különvéleményt, amelyet a választmány elnöke a javaslatokkal együtt, 1843. július 5-én mutatott be az országgyűlésnek.

A karok és rendek 1843. végén és 1844. elején hosszasan tárgyalták az esküdtszék kérdését és a többség elrendelte az 1843-iki javaslatnak *esküdtszéki alapon való átdolgozását*, melyet *Szemere Bertalan* végzett.

Igy keletkezett az *1844. évi (esküdtszéki) javaslat*, amely az 1843-ikivel szemben tért nyit a laikus elemnek a perbefogásnál és az ítélelhozásnál (vád- és ítélőjury), érvényre emeli a szabad bizonyítás elvét és mellőzi a felelbezést, de főigazító (semmítő) széket szervez.

A politikai bűnügyekben külön állami bíróság ítél volna.

IV. E két javaslat forrásai.

Mind az 1843-iki, mind az 1844-iki javaslat legtöbbet merített az 1808. évi francia Code-ból, de — természetesen főleg szervezeti téren — tekintettel volt a hazai viszonyokra és felhasználta az angol eljárást, valamint a század elején készült német törvényhozási munkálatokat is.

V. További sorsuk.

Az alsó tábla 1844. augusztus 26-án kezdte tárgyalni az újabb esküdtszéki javaslatot és el is fogadta azt, de a főrendiház — főleg az esküdtszék miatt — nem járult a karok és rendek határozatához.

A következő években Deák Ferencz sajnos távolléte az országgyűlésről és a közbejött nagy történelmi események teljesen háttérbe szorították a büntetőjogi codificatiót.

Deák Ferencz, mint igazságügyminiszter még át akarta dolgoztatni az 1844. évi javaslatot is, de erre nem talált alkalmas munkatársat és így azt csak az 1848. április 29-én kiadott sajtó-eljárási rendeletnél vehette részben alapul.

1848 decemberben, amikor Deák már lemondott az igazságügyministerségről, a képviselőház Kossuth indítványára felkérte őt a javaslatok átdolgozására. Ez azonban nem történt meg.

HARMADIK FEJEZET.

A büntető per az absolut kormány alatt.**73. §. Az osztrák jogszabályok hatálya.**

Az 1849. decz. 28-án és 1850. jul. 24-én kiadott rendeletek az elsőfokú bíróságoknál fentartották a magyar *írásbeli* eljárást, de a közvád képviselőt az államügyészre bízták.

A Királyhágón túl 1850-ben az 1803. évi osztrák büntető eljárási törvény lépett hatályba.

1854. január 1-től 1861. július 23-ig, hazánk egész területén az *1853. évi július 29-éről kelt ausztriai büntető perrendtartás* volt hatályban és pedig az 1861-ig kibocsátott udvari és osztrák miniszteri rendeletekkel együtt.

Ez a jogrendszer tudatos és czélzatos *visszalépés* volt s a nyomozó eljárást emelte érvényre.

A bíró *vád nélkül* is köteles vizsgálatot rendelni.

A vizsgálat tisztán *írásbeli és titkos* volt.

A bizonyítási rendszer *kötött*.

A főtárgyalás szóbeli és közvetlen ugyan, de a felső fokon ismét *tisztán az íratok alapján való referadális eljárás* érvényesül.

NEGYEDIK FEJEZET.

Igazságügyi szervezetünk és büntető perjogunk fejlődése az alkotmány visszaállítása után.**74. §. Átmeneti változtatások a birói szervezetben.**

1861-ben visszaállították a kir. Curia és a kir. tábla. Debreczenben, Eperjesen, Kőszegen és Nagy-Szombatban szerveztetett a négy kerületi tábla. A megyék, a városok és a kerületek újra megalakították a törvényhatósági törvényszékeket.

Mindezek a bíróságok (eltekintve az 1861. nov. 6-ától 1865. jún. 8-áig, az úgynevezett „provisorium“ alatt hatályban volt eltérésektől), — az elsőfokú állami bíróságok szervezéséig működtek.

75. §. Büntető perjogunk átalakítása az országbirói értekezlet által.

I. Az 1861. évi *országbirói értekezleten* a bűnügyi törvénykezési albizottság (Deák Ferencz, Tóth Lőrincz, Szabó Samu, Zádor György): javasolták az 1844. évi büntető eljárási javaslat elfogadását. A többség az 1850-et megelőző régi magyar gyakorlat visszaállítását határozta el, a rendi különbségből folyó szabályok hatályának megszüntetésével.

A Királyhágón túl és Fiumében az 1853. évi ausztriai büntető perrendtartás 1899. decz. 31-éig hatályban maradt.

II. Az országbirói értekezlet, midőn hazánkknak a Királyhágón innen fekvő részére nézve a régi magyar eljárási gyakorlat hatályát visszaállította, csak egy irányban vitt véghez nagy és igazságos reformot: érvényre emelte a *jogegyenlőség* elvét. Az *ideiglenes törvénykezési szabályok* második részének 3. §-a a nemesek vagy nem nemesek által elkövetett büntettek iránti eljárás tekintetében a régi magyar törvények szerint fennállott különbséget — a nem nemesnek a nemeshez emelésével — megszüntette.

Ebből azonban egy nagy visszásság állott volna elő: az, hogy a polgári per módjára folytatott írásbeli eljárás vált volna szabályyá. Maga az országbirói értekezlet is szükségesnek tartotta tehát a régi magyar gyakorlatnak azt a módosítását, hogy szabályai II. részének 4. §-ában rendes eljárási mód gyanánt a régi magyar *sommás* büntető pert állapította meg és az írott perbeli tárgyalást csak ott jelzi megengedhetőnek, ahol a vádlott azt kívánja és a bíróság e kérelmet indokoltnak tartaná.

Az objektív szakember kénytelen azonban beismerni, hogy századunk második felében, akkor, mikor a reformált francia büntető eljárás már évtizedek óta átvétetett a continensnek legtöbb államába, a régi magyar bűnpernek mindkét faja teljesen alkalmatlan volt akár a bírósági gyakorlat útján való továbbfejlesztésre, akár arra, hogy a további codificatiónál alapul legyen vehető.

A büntető törvénykezés bajait növelte az a körülmény is, hogy a *gyakorlat nem volt egyöntetű*. A városi bíróságoknál, melyeknek tagjai többnyire az absolut korszak és a provisorium alatt is szolgáltak, gyakran alkalmazták a már megszokott osztrák 1853. évi perrendtartást. A megyei törvényszékeknél több irányban olyan gyakorlat fejlődött ki, mely élesen kihívja a bírálatot.

76. §. Ujabb codificatorius kísérletek.

1. Az alkotmány *visszaállítása után* Horváth Boldizsár igazságügyi miniszter, 1867-ben albizottságot alakított a büntetőjogi törvényhozás előkészítésére, de ennek tanácskozásai eredményre nem vezettek.

2. 1872-ben kormány megbízásból *Csemegi Károly* igazs. miniszteri tanácsos, később államtitkár, dolgozott ki rövid javaslatot,

melynek csak az volt volna a feladata, hogy a törvényszékek hatáskörébe utalt ügyekben, a gyakorlatban felmerült nehézségeket egyelőre *ideiglenesen* megszüntesse.

A törvényjavaslatot *Bittó* István igazságügyminiszter 1872. márciusban terjesztette a képviselőház elé, amelynek bizottsága azon némely módosításokat is tett.

Az országgyűlés feloszlása miatt nem tárgyalhatta a javaslatot, melyet azután az igazságügyminiszter 1872. május 1-én 4765. szám alatt kelt iratával, a Királyhágon innen működő bíróságoknak egyértelmű eljárás végett követésre ajánlott, a kir. ügyészségeket pedig a budapesti kir. főügyésznek, 1872. május 18-án 3214. szám alatt kelt rendelete útján felhívta ezen javaslat rendelkezéseinek követésére.

A következő országgyűlés elején: 1873. január 23-án *Pauler* Tivadar igazságügyminiszter a javaslatot újból benyújtotta. Az igazságügyi bizottságnak e végből kiküldött albizottsága a javaslatnak öt fejezettel kiegészítést tartván szükségesnek, maga az igazságügyminiszter dolgoztatta át a javaslatot, mely azonban az országgyűlés elnapolása miatt nem volt tárgyalható.

Rövid idő múlva az ideiglenes javaslatot a kormány elejtette és a Btk. előmunkálatai évekre teljesen háttérbe szorították az eljárási törvény előkészítését.

77. §. Az 1872. évi ideiglenes eljárási szabályok és perjogunk fejlődése 1881-ig.

Az ujonnan szervezett első folyamodásu kir. bíróságok és kir. ügyészségek 1872. január 1-én kezdték meg működésüket.

A nekik megküldött 1872. évi, eljárási szabályzat (mely csakhamar a fennállott határőrvidék területén törvény útján kötelező erőre emelkedett), — minden fogyatkozása daczára — magasan felette állt a régi magyar eljárási gyakorlatnak.

1874. óta azt a budapesti kir. ítélő tábla, 1878. óta pedig a legfőbb ítélőszék is általában véve elfogadta.

Egyöntetű gyakorlatról azonban *nem szólhatunk*. Még a 80-as években is számos jelentékeny eltérést és gyakori ingadozást találunk a bíróságok ítélkezésében.

Általában véve a 70-es évek második felében és a 80-as évek elején a büntető eljárás a törvényszékek előtt következőleg folyt le:

A nyomozás és a vizsgálat teljesen inquisitorius jellegű és titkos, különösen az ügyfélnyilvánosság is ki van zárva. A védelem meg van engedve, de csak a főbenjáró ügyekben kötelező. A letartóztatott terheltnek védőjével való érintkezése, valamint az iratok megtekintése a vád alá való helyezésig korlátozva van. Sürgősebb eljárási cselekményeket a vizsgálóbíró *vád nélkül is* teljesít. A vizsgálati iratok alapján a kir. ügyészség indítványának bevárása után a törvényszék az eljárás megszüntetése, illetőleg a vád alá helyezés,

vagy közvetlen idézés elrendelése iránt, az iratok alapján határoz. Néha hitelesítési tárgyalást is tartottak. A végtárgyalást több törvénytől *a vizsgálati iratok alapján vezették*, a vádlott és a tanúk valósággal igazolni voltak kötelesek, miért tértek el vizsgálati vallomásuktól.

A szabad bizonyítás rendszere csak lassan és többszörös ingadozással tudott uralomra jutni.

Az első fokon szóbeli contradictorius tárgyalást tartottak, de a védelem még az ítélet hozásánál sem érvényesült, a bíróság néha az ügyésznek fölmentő indítványa ellenére is *elítelt*.

A felsőfokú bíróság tisztán az iratok alapján a referadális rendszer szerint járt el.

78. §. A kir. Curia reformáló működése 1882-től fogva.

I. 1880. augusztus 15-én a járásbírói eljárás rendelet útján szabályoztatott, valamint az 1880: XXXVII. és az 1883: VI. t.-cz.-ekben a főlebbvitel korlátozására vonatkozólag több rendelkezés tétellett.

Ezekről eltekintve a fő jogforrás a *bírósági gyakorlat* volt.

A kir. Curianak *Csemegi Károly* tanácselnök kezdeményezésére és hivatali működésére visszavezethető reformtevékenysége vitte be büntető eljárási gyakorlatunkba, a modern külföldi perjogoknak több intézményét és eljárási elvét.

A kir. Curia, az alsóbíróságok által irányadóknak tekintett teljes ülési határozatai, valamint számos elvi jelentőségű és többször ismételt kijelentés által igen *jelentékeny szolgáltatásokat tett eljárásunk fejlesztése körül*, midőn felállította a *védelmek sarkételét* és levonta ennek következményeit, az első fokon teljesen *érvényre emelte a szóbeliséget és közvellenléget*, kifejlesztette a *sértettnek pól-*, sőt együttes *magánvádlói jogkörét* stb. Bizonyos irányokban azonban a Curianak (különösen a *Csemegi által vezetett* II. büntetőtanácsnak) *judicaturája* túlzásokba ment át. Más kérdésekben pedig, pl. a magánindítvány (1878: V. t.-cz. 110—116. §§.) és a magánvád összevegyítése által (l. különösen 52. sz. teljes ülési határozat), a Curia gyakorlata volt nagyobb visszasságok kútforrása.

A B. P. hatályba léptét megelőző két évtized alatt, tehát eljárási gyakorlatunk a francia perjog alapján alakult *continentális vegyes rendszer* irányában fejlődött és ezen az alapon mindenestre jelentékeny haladást tett a régi magyar büntetőtörvénykezéshez képest. A mellett azonban, hogy hazánk területén több partikuláris jellegű jogforrás is volt hatályban, a Királyhágóm innen fekvő részekben sem állapíthatunk meg egyöntetű és határozott gyakorlatot.

II. Mindezekből kétségtelen, hogy a kir. Curia reformáló tevékenysége dacára, a XIX. század legvégén is valóban *égetően szűk*

séges volt büntető perjogunk *törvényhozási* szabályozása. Mellözhetetlen volt ez a jogegység létesítése végett, továbbá abból a célból, hogy az ingadozó judicatura helyett a törvény kötelező rendelkezése érvényre emeltessék és a végből, hogy a büntető törvénykezés világtörténeti fejlődésének újabb haladása hazánkban is megvalósítható legyen.

NEGYEDIK KÖNYV.

Igazságügyi szervezetünk és büntető perjogunk kútfői.

ELSŐ FEJEZET.

A kútfők felsorolása.

79. §. Igazságügyi szervezetünkre vonatkozó kútfők.

Törvényhozásunk még nem alkotott egységes törvénykönyvet igazságügyi szervezetünkről. A bírósági és ügyészségi szervezetre vonatkozó rendelkezések az utolsó három évtizedben több ízben módosultak és az egyes külön törvényekben, illetőleg rendeletekben vannak szétszórva.

I. Általános szervezeti törvények.

A köztisztviselők általános minősítését az 1883. évi I. t.-cz., a bírói és ügyészi minősítést „a bírói hatalom gyakorlásáról szóló” 1869. évi IV. tez. 6. és 7. §-ai; a gyakorlati bírói vizsgát az 1874. évi XXIV. és 1891. évi XVII. t.-cz.-ek; az illetményeket az 1893. évi IV., 1900. évi VII. és 1904. évi I. t.-cz.-ek szabályozzák. A nyugdíj-törvényt az 1885. évi XI. tez. tartalmazza, melyet az 1892. évi XXX. tez. módosított.

II. Büntető bíróságaink szervezetére vonatkozó törvényeink a következők:

1. az 1871. évi XXXI. t.-cz. az első folyamodású bíróságok rendezéséről;

2. az 1871. évi XXXII. t.-cz. az első folyamodású bíróságok életbeléptetéséről;

3. az 1875. évi XXXVI. t.-cz. az elsőfoku kir. bíróságok újabb szervezéséről;

4. az 1885. évi III. t.-cz. ez utóbbi törvény módosításáról;

5. az 1890. évi XXIX. t.-cz. a kir. törvényszékek és járás-bíróságok székhelyeinek és területeinek meghatározásáról;

6. az 1895. évi XLIV. t.-cz. a budapesti kir. büntető törvényszék felállításáról. (A budapesti kir. büntető járásbíróságot az 1890. évi 11963/I. M. számú rendelet állította fel);

7. az 1897. évi XXXIII. t.-cz. az esküdtbíróságokról;

8. a bűnvádi perrendtartás életbe léptetéséről szóló 1897. évi XXXIV. t.-cz. 8. §-a, mely a vádtanácsot állítja fel;

9. az 1890. évi XXV. t.-cz. a kir. ítélő táblák és kir. fő-ügyészségek szervezéséről.

10. A kir. Curiára nézve: az 1881. évi LIX. t.-cz. 2. §-a.

11. A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről az 1871. évi VIII. t.-cz., az ugyanezek áthelyezése és nyugdíjazása körüli eljárásról az 1871. évi IX. t.-cz. rendelkezik.

12. Ezt a szétforgácsolt anyagot több irányban kiegészíti és különösen a felügyelet, bírói minősítés, összeférhetlenség, összlétszám, rangsor tekintetében tartalmaz számos rendelkezést a *bírói és ügyési szervezet módosításáról* szóló 1891. évi XVII. t.-cz.

Az esküdtek *lajstromainak készítését* az igazságügyi és belügyi ministerek által az E. t. életbeléptetése tárgyában 1898. szept. 1-én 3300/I. M. E. sz. a. kiadott rendelet szabályozza.

III. Közvádoló hatóságaink szervezetének kútfői.

A kir. ügyészség szervezetére nézve az 1871. évi XXXIII. t.-cz. tartalmazza az alaptörvényt, ennek rendelkezéseit azonban a kir. főügyészségre nézve az 1890. évi XXV. t.-cz., az ügyészségi megbízottak szervezése tekintetében pedig az 1897. évi XXXIV. t.-cz. 9—13. §-ai egészítik ki.

Az 1881. évi LV. t.-cz. kiigazítja az 1871. évi XXXIII. t.-cz. 8. §-ában előforduló téves hivatkozást.

Az 1891. évi XVII. t.-cz. a felügyelet, a helyi előléptetés, az összeférhetlenség, az összlétszám és rangsor, a kir. ügyészségek tagjainak áthelyezése és megbízásuk visszavonása tárgyában tartalmaz kiegészítő rendelkezéseket.

IV. A védelem szervezete.

Az ügyvédségről az 1874. évi XXXIV. t.-cz. (ügyvédi rendtartás) és az 1887. évi XXVIII. t.-cz. rendelkezik.

A kövédökre vonatkozó szabályokat a B. P. 410—411. §-ai tartalmazzák.

80. §. Büntető perjogunk kútfői.

I. Az 1896. évi XXXIII. t.-cz.-ben foglalt bűnvádi perrendtartás bűnvádi eljárási jogunknak fő forrása, és pedig az esküdtbíróságok, a törvényszékek és a járásbíróságok

hatáskörébe utalt összes ügyekben, különösen a nyomtatvány útján elkövetett bűncselekmények miatt indított eljárásra nézve is.

Bírósági gyakorlat ez idő szerint a bűnvádi *eljárás lefolytatására* nézve nem lehet többé kútfő. A büntető bíróságok azonban alkalmazhatnak bírósági gyakorlatot vagy jogszokást, pl. az eldöntés alá kerülő magánjogi kérdésekben.

II. Eljárási természetű rendelkezéseket tartalmaznak még egyéb törvényeink is, különösen:

1. a Btk. (1878. évi V. t.-cz., különösen 11., 15—18., 83., 105—116., 263—265., 267. és 274. §-ai);

2. az E. t. (29., 32. §-ai) az esküdtbíróságok ülészakára nézve;

3. az É. l. t. 3—6. §-ai (az átmeneti rendelkezések), valamint 22—23. §-ai;

4. a bűnügyi költségekre nézve az 1890. évi XLIII. t.-cz., melyet a B. P. 469. §-ának 4. bek.-e kifejezetten hatályban tart.

5. A B. P. 474. §-ának 1. bek.-e kifejezetten hatályban tartja a *kiadatlás feltételeire* és a *kiadatlási ügyekben való eljárásra* nézve az osztrák-magyar monarchia által kötött nemzetközi szerződéseket, ezek hiányában a fennálló viszonyosságot.

III. Számos eljárási természetű rendelkezést tartalmaznak a B. P. életbelépte alkalmából kibocsátott igazságügyminiszteri rendeletek, illetőleg utasítások. Ilyenek:

az 1899. augusztus 15-éről 3200 IME. sz. a kiadott rendelet a B. P. életbeléptetése tárgyában;

1899. szeptember 20-án 3100 IME. sz. a kiadott rendelet a B. P. életbelépte alkalmával a kir. ügyészségek által teendő intézkedések és indítványok tárgyában;

az 1899. évi augusztus 15-én 3700 IME. sz. a kibocsátott büntető ügyviteli szabályok (B. Ű. Sz.)¹⁾;

1899. november 15-én 4600 IME. sz. a kiadott ügyészégi utasítás (Ű. Ű.);

1899. október 20-án 4700 IME. sz. a kibocsátott utasítás az ügyészégi megbfzottak számára;

1899. december 10-én 4870 IME. sz. a kibocsátott rendelet, mely a bírósági és ügyészégi kézbesítő közegeket a bűnügyekben való kézbesítések körül utasítással látja el;

az 1899. decz. 10-én 5400 IME. sz. a kiadott rendelet a fogházrendtartás módosítása tárgyában;

1899. december 10-én 5800 IME. sz. a kiadott rendelet a szabadságvesztés-büntetések elhalasztása és félbeszakítása tárgyában;

továbbá a m. kir. minisztériumnak 1899. december 6-án 15637 IME. sz. a kibocsátott rendelete a kir. ügyészségek és a rendőri hatóságok s közegek érintkezésének megállapítása tárgyában;

a m. kir. belügyminisztériumnak 1899. évi 6983 Bm. sz. a kiadott rendelete, mely a községi kézbesítő közegek részére a bűnügyekben kézbesítendő idéző-levelek és határozatok kézbesítése körül tartalmaz utasításokat;

¹⁾ A fumei kir. törvényszék és egyes bíróság részére ezen BÜSz.-at az 1899. évi 3900. sz. rendelet tartalmazza.

a belügyi és honvédelmi m. kir. miniszterek által 1899. december 22-én 130,000 BM. sz. a. a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére kibocsátott utasítás;

végre ugyanezek által 1900. február 20-án a csendőrségi szolgálati utasítás A) általános része helyett kiadott új utasítás.

Dr. *Plósz Sándor* igazságügyminiszter, — aki többek közreműködésével a B. P. életbeléptetésének nagy munkáját végezte, — 1900. ápr. 25-én 2100/I. M. E. sz. a. kelt köriratában közölte a kir. ügyészség tagjaival azokat a a bűnvádi perrendtartás alkalmazásánál szem előtt tartandó vezérszempontokat, amelyekkel a kir. ügyészségek intézkedéseit és indítványait fontos elvi kérdésekben irányítani óhajtotta. Ezek közvetett úton a kir. bíróságok ítélkezésére is befolyást gyakorolnak.

IV. *A közigazgatási hatóságok hatáskörébe utalt kihágási ügyekben* eljáró első, másod és harmadfokú közigazgatási *hatóságokat a közigazgatási eljárás egyszerűsítéséről* szóló 1901. évi XX. t.-cz. határozza meg. Ugyanezekben az ügyekben az *első foku* bíróságok előtt *követendő eljárást* ez idő szerint a m. kir. belügyminiszternek az igazságügyminiszterrel egyetértőleg 1880. augusztus 17-éről 38.547/BM. sz. a. kibocsátott rendelete és az ezt módosító, illetőleg kiegészítő rendeletek, a *felebbvitelt, újrafelvételt*, igazolást és kézbesítést pedig az 1901. évi XX. t.-cz. szabályozzák.¹⁾

A B. P. hatályba lépte alkalmával a szóban forgó ügyekben az első fokú eljárást az 1897. évi XXXIV. t.-cz. 28. §-a értelmében újra kellett volna szabályozni. Ez azonban még nem történt meg.²⁾

MÁSODIK FEJEZET.

Bűnvádi perrendtartásunknak és melléktörvényeinek előkészítő munkálatai.

81. §. Törvényünk forrásai.

Bűnvádi perrendtartásunk és javaslatának miniszteri indokolása *nem egyéni munkálatok*.

A törvény szövegénél, kivált a későbbi fejezetekben §-ról-§-ra meg lehet állapítani, a *Csemegi-féle* tervezetek befolyását.

¹⁾ L. Dr. *Kmety* Károly A m. közigazgatási jog kézikönyve 3-ik kiad. (1902) 294—300. és 379. és köv. l.

²⁾ Büntető perjogunk kütfőinek *anyaggyűjteménye* még nincs közzétéve. Az abba tartozó munkálatokat felsoroltam „Bűnvádi eljárási jog“ cz. munkám I. kft. 426—427. l.

A Btk.-ek nagytudományú szerzőjének kétségtelenül nagy része van a B. P. létrehozásában.

A *Csemegi-féle* tervezetek azonban lényeges, alapvető elvi kérdésekben is jelentékenyen módosítva vannak, a törvény szövegezése pedig *sokkal közelebb áll az 1888. évi kormányjavaslathoz.*

A törvény szövegének megállapításában *Csemegi* Károlyon kívül legnagyobb része van az 1888. évi hármass bizottság és a *Szilágyi* Dezső igazságügyi miniszter vezetése mellett munkálkodott 1893. évi hat tagból álló bizottság tagjainak.

A most említett okokból bünvádi perrendtartásunk előkészítésének tárgyalásánál *Csemegi* Károly tervezeteiből kiindulni.

82. §. *Csemegi* Károly tervezetei.

I. Az 1882. évi tervezet.

A Btk. megalkotása után annak nagytudományú szerkesztője: *Csemegi Károly*, később a Curia tanácselnöke, a kormány megbízásából elkészítette első tervezetét, mely „Magyar bünvádi eljárás a törvényszékek előtt” czimmal 1881. végén jelent meg.

1. A tervezet nagy tudományos apparátussal készített munkát, de szerkesztésében túlságosan terjengős s egyes részleteiben nehézkes. A nemzetiségi és nyelvi viszonyokból előálló nehézségekre hivatkozva, *Csemegi* mellőzte az esküdtszéket, a vádrendszerből túlzott következtetéseket vont le és az eljárás előkészítő részét a terhelt érdekében állónak vélt garantiákkal (kötelező vizsgálat, kötelező vád alá helyezés) túlterhelte. A tervezet a felső bíróságok előtt is keresztülvitte a szóbeliséget és közvetlenséget. Jogorvoslati rendszere tagadhatatlanul complicált. Indokolása nem volt kidolgozva.

2. A tervezetet főleg az esküdtszék hívei élesen támadták. Alapvető kérdései felett a magyar jogászegyletben 1883. márczius—júniusban magas színvonalon álló vita folyt (értekezések XI. és XII. füzetek). A tervezetnek a vádrendszert tárgyzó egyes kérdéseit a VIII. és IX. magyar jogászgyűlésen is tüzesen tárgyalták.

E tervezet alapján megállapított tiz elvi kérdés megvitatására *Pauler* Tivadar igazságügyminiszter 1885-ben huszonegy tagból álló szaktanácskozmányt hívott egybe, melynek megnyitó ülésén mellőztetni kívánta az esküdtszék kérdésének megbeszélését.

A tanácskozmány többsége a tervezetet több irányban módosítandónak jelentette ki. Különösen mellőzendőnek vélték a vádelv túlhajtásait és a kötelező vád alá helyezést, továbbá a facultatív vizsgálat eseteinek kiterjesztését óhajtották. A jogorvoslati rendszerre nézve a vélemények szerfelett elágaztak.

II. Az 1886. évi tervezet.

Részben a tanácskozmány megállapodásai értelmében, részben a kormánnyal folytatott tárgyalások alapján *Csemegi* Károly átdolgozta tervezetét, mely 1886-ban jelent meg második szövegezésben (675. §., szintén indokolás nélkül).

Az átdolgozás a tervezetnek csak egyes részeire szorítkozott s több irányban nem alkalmazkodott az enquete megállapodásaihoz.

A második tervezet közzététele után a szaktanácskozmány tagjai 1886. márcz. 12-én újból teljes ülésre hívatván egybe, a tervezet részletes tárgyalását albizottságra bízandónak tartották. Az albizottság 1886. áprilisban meg is kezdte, de Pauler igazs. min. halála folytán csakhamar abba hagyta munkáját.

83. §. 1888. évi törvényjavaslat.

Minthogy *Csemegi* Károly nem volt hajlandó a tervezetet az 1885. évi szaktanácskozmány megállapodásai és a kormány óhaja értelmében átdolgozni, *Fabiny* Teofil igazságügyminiszter 1886-ban egy bizottságot bízott meg a bűnvádi eljárás törvényjavaslatának szerkesztésével. E bizottság tagjai voltak: *Schedius* Lajos kir. curiai bíró, dr. *Tarnai* János, akkor budapesti ügyvéd és dr. *Wlassics* Gyula, akkor budapesti kir. főügyészi helyettes.

A bizottság a *Csemegi*-féle tervezetet §-ról §-ra gondosan revideálta és kiegészítette azt a járásbíróságok előtti eljárás szabályozásával. Az átdolgozás több elvi kérdésre is kiterjedt és több irányban igen gyökeres volt.

A bizottság megszorította a kötelező vizsgálat eseteit és az obligatorius vádhatározat helyébe a facultativ vád alá helyezés rendszerét fogadta el; jelentékenyen módosította a tervezetnek jogorvoslati rendszerét és szerkezetileg csaknem minden §-át átdolgozott. A bizottságnak munkálkodását élénken illusztrálja az, hogy az általa készített javaslat, habár a járásbírószági eljárás szabályozására is kiterjedt, 484. §-ra redukálódott és a szövegezés mindenütt jelentékenyen tömörebbé vált.

Kiváló érdemük a bizottság tagjainak, hogy az egész munkálathoz kimerítő indokolást készítettek.

A munkálat szintén nem terjeszkedett ki sem az esküdtbíróságok előtti, sem a nyomtatvány útján elkövetett bűncselekmények eseteiben követendő eljárás szabályozására és a miniszteri indokolás — szemben a *Csemegi*-féle tervezetnek csupán hazai viszonyainkból merített indokaival — *elvi okokból* határozott állást foglalt az esküdtszék ellen.

Fabiny Teofil igazságügyminiszter 1888. decemberben terjesztette a javaslatot a képviselőház elé, mielőtt azonban az igazságügyi bizottság megkezdte volna tárgyalásait, változás állott be az igazságügyi tárca vezetésében.

84. §. A B. P. törvényjavaslata és ennek tárgyalásai.

Szilágyi Dezső igazságügyminiszter 1889-ben visszavonta az 1888. évi törvényjavaslatot, mert ebben a javaslatban kívánta szabályoztatni mind az esküdtbíróóságok előtti, mind a nyomtatványok útján elkövetett bűncselekmények esetében követendő eljárást. Szükségesnek találta *Szilágyi* azt is, hogy a javaslat egyéb irányokban is kiegészítették és mind rendelkezéseinek érdemére nézve, mind szerkezeti szempontból beható revízió tárgyává tétessék.

Szilágyi igazs. min. megbízásából az esküdtbíróósági eljárásról *Schedius Lajos* 1890-ben új tervezetet készített. Ezenfelül az igazs. min. több szakférfiútól az 1888-iki javaslatról írásbeli véleményeket kívánt.

1892. januárban Szilágyi igazs. min. megbízta *Balogh Jenő* min. titkárt és egyetemi magántanárt, hogy a beérkezett vélemények felhasználásával készítse el a teljes bűnvádi perrendtartásnak új előadói tervezetét.

Az 1892. végére elkészült és kinyomatott tervezet tanácskozmány elé terjesztett.

A tanácskozmány tárgyalásainak befejeztével *Szilágyi* igazs. min. az eddigi munkálatoknak részletes tárgyalása és a végleges szövegezés végett bizottságot alakított. Ennek hónapokon át, napról-napra folyó munkálataiban részt vettek: *Battlay* Imre, dr. *Chorin* Ferencz, *Schedius* Lajos, *Vargha* Ferencz, dr. *Wlassics* Gyula és *Balogh* Jenő. A bizottság mind az 1888. évi kormányjavaslatot, mind az 1892-iki tervezetet parallel tárgyalta, de a végleges szövegezésnél az igazságügyi miniszter az 1892-iki tervezetet vette alapul. Amennyiben az igazságügyi miniszter akadályozva volt a bizottság munkálataiban részt venni, a tanácskozásokat *Schedius* Lajos vezette. A bizonyító eszközökre vonatkozó fejezetek tárgyalásánál dr. *Plósz* Sándor, (akkor budapesti egyetemi tanár) is állandóan közreműködött.

Az új kormányjavaslat szövegezését *Balogh* Jenő (egyreszletenként vele párhuzamosan *Battlay* Imre) végezték. A szöveget *Schedius* Lajos vizsgálta felül.

A munkálat 1893. ápril havában készült el. Kiterjedt az esküdtbíróósági eljárás mindegyik perszakban való szabályozására is és egészen újak benne: a XXIV., XXVII., XXX. és XXXI. fejezetek.

A büntető bíróságok *hatáskörének* megállapítását a javaslat külön törvénynek hagyta fenn.

A javaslat számos elvi kérdésben, pl. a magánvád fejezeténél, a vád alá helyezésre nézve (új 276—280. §§.), a jogorvoslati rendszer szempontjából, stb. eltért előzőitől. Szerkezeti és szövegezési szempontból az *első* fejezetek átdolgozása gyökeresebb. Különösen lényeges módosítások konstatálhatók az I—V., VIII., XI., XV. és XX. fejezetben. (A javaslatnak egyes — különösen a perorvoslatokra vonatkozó — részletei Szilágyi Dezső igazs. min. személyes közreműködésével öt ízben is tárgyalattak).

Időközben elkészült a nagyterjedelmű *indokolásnak átdolgozása*, illetőleg az új részletek *kidolgozása*.

Ezt a munkát *Schedius Lajos, Battlay Imre, Vargha Ferencz és Balogh Jenő* végezték és az egészet *Schedius Lajos* vizsgálta felül, illetőleg a munkatársai által készített részleteket ő hozta összhangzásba.

Az 1895. év első napjaiban *Szilágyi Dezső igazs. min.* megkapta a legfelsőbb felhatalmazást a javaslatnak az országgyűlés elé terjeszthetése.

Néhány nap mulva az igazságügyi tárca vezetésében változás állván be, *Erdély Sándor igazs. min.* a javaslatot 1895. év május 4-én terjesztette a képviselőház elé, melynek igazságügyi bizottsága — elnök: *Teleszky István*, előadó: *Chorin Ferencz*, — 1895. november havában kezdte meg a javaslat tárgyalását. Az igazságügyi kormányt *Erdély Sándor igazs. min.* és dr. *Plósz Sándor* államtitkár képviselték.

A bizottság a javaslatot általánosságban egyhangúlag; részleteiben azonban számos, részben szerkezeti, részben érdemleges módosítással elfogadta. Az igazságügyi bizottság tárgyalásai alkalmával tett módosításoknak jelentékeny részét az igazságügyi kormány kezdeményezte. Leglényegesebbek azok a módosítások, amelyek a védelem jogkörének kiterjesztése és az előzetes letartóztatás megszorítása tárgyában tételtek, valamint amelyek a jogorvoslatokat több irányban kiterjesztették.

A képviselőház a javaslatot 1906. szept. 3—11-én tartott ülésében több módosítással, a főrendiház pedig 1896. szeptember 19-én módosítás nélkül, en bloc elfogadta.

85. §. Az esküdtbíróságokról, valamint a B. P. életbeléptetéséről szóló törvényjavaslatok előkészítése.

A B. P. törvényjavaslata az esküdtbíróságok, valamint a kir. törvényszékek és a kir. járásbíróságok előtti eljárásnak egész lefolyását szabályozza, de másrészt csak magának a büntető eljárásnak rendezését tűzte ki czélul, s ennél fogva nem terjeszkedett ki azokra a szervezeti reformokra, amelyek a büntető perjog codificiójával kapcsolatban megvalósítandók voltak.

Az igazságügyi kormány ezen törvényhozási munkálatok előkészítésénél kezdettől fogva az volt a kiindulási pontja, hogy a szervezeti rendelkezések a codificatorius systematika szempontjá-

ből nem tartoznak a bűnvádi eljárásnak menetét szabályozó törvénybe, hanem azokat — amint a külföldi törvényhozások közül is a legnyomatékosabbak teszik — *külön hatásköri, illetőleg szervezeti törvényekben* kell rendezni.

Ennélfogva még az 1894. év folyamán *Battlay Imre*, akkori kir. főügyési helyettes, Szilágyi igazságügyminiszter megbízásából két, indokolással ellátott tervezetet készítet: 1. Az esküdtbíróságok szervezéséről; és 2. a B. P. életbeléptetéséről.

Battlay Imre elhunytá következtében később az említett tervezetek közül az előbbit *Vargha Ferencz*, az utóbbit *Balogh Jenő* dolgozta át.

Az új indokolással is ellátott, átdolgozott tervezetekben foglalt legfontosabb elvi kérdések megvitatására az igazságügyminiszteriumban, 1896. tavaszán szaktanácskozmány tartatott s az ennek figyelembevételével átdolgozott tervezetek véleményadás végett megküldettek a felsőbbbíróságoknak, a kir. főügyészeknek, az összes ügyvédi kamaráknak és több szakférfiúnak.

Azután a tervezetek részletes tárgyalása céljából újabb szaktanácskozmány tartatott.

A szaktanácskozmány tárgyalásainak és megállapodásainak figyelembevételével *Vargha* és *Balogh* a javaslatokat és indokolásukat újból átdolgozták.

A két javaslatot *Erdély Sándor* igazságügyminiszter 1897. márczius 20-án nyújtotta be az országgyűlés képviselőházához.

Az esküdtbíróági törvényjavaslatot a képviselőház 1897. május 18-ától 29-éig, az életbeléptető törvény javaslatát pedig június 1-étől augusztus 11-éig tárgyalta.

A főrendiház mind a két javaslatot 1897. augusztus 16-án fogadta el s azok 1897. augusztus 25-én szentesítettek, mint 1897: XXXIII. (az esküdtbíróságokról) és XXXIV. (a B. P. életbe léptetéséről szóló) *t.-cz.-ek*.

86. §. Az új törvények életbe lépése.

Az igazságügyi és belügyi minisztereknek 1898. évi 3300/I. M. E. sz. a. kelt rendelete az *E. t.-t.* (1897: XXXIII. t.-cz.) 1899. jan. 1-én léptette hatályba.

Az összes többi új jogforrások, dr. *Plósz Sándor* igazságügyi min.-nek 1899. aug. 15-én 3200/I. M. E. sz. a. kelt rendelete alapján 1900. jan. 1-én léptek életbe.

Az életbeléptetés nagy munkáját az 1899. év folyamán, többek közreműködésével, dr. *Plósz Sándor* igazs. min. végezte, aki a nagyszámú utasításokat és rendeleteket is kibocsátotta. (L. ezeket fennebb 80. §. 117—118. l.)

HARMADIK FEJEZET.

A kutfők hatálya.

87. §. A kutfők hatálya a terület tekintetében.

I. Kutfőink területi hatálya.

A B. P. hatályba léptét közvetlenül megelőzőleg hazánk területe *több külön jogvidékre* volt osztva, melyeken eltérő perjogi kutfők voltak hatályban.¹⁾

A bünvádi perrendtartás életbe léptetéséről szóló törvénynek 2. §-a, összhangzásban a Btk. 5. §-ával, Horvát-Szlavonországok kivételével, a magyar állam egész területére kiterjeszti a B. P.-nak, az E. t.-nek és az É. I. t.-nek hatályát.

Ezen nagyfontosságú rendelkezés a bünügyekben, az igazságügyi szervezet, hatáskör és illetékesség tekintetében, valamint az eljárási szabályokra nézve is helyreállítja a jogegységet Horvát-Szlavonországok kivételével a magyar állam egész területén. Különösen hatályban vannak az említett jogforrások Fiume városában és kerületében is.

2. Az említett területen a külföldiek által elkövetett, vagy külföldön elkövetett, de hazai bíróság által elbírált cselekményekre is a magyar b. perjogi jogforrások alkalmazandók tekintet nélkül arra, hogy a külföldi kutfő esetleg a terheltre nézve kedvezőbb rendelkezést tartalmaz.

A Btk. 12. §-ában érvényre emelt jogelv az eljárási jogszabályok tekintetében hasonszerűség útján nem nyerhet alkalmazást.

3. Horvát-Szlavonországok az 1868. évi XXX. t.-cz. 40. §-a értelmében igazságügyi autonómiával bírván, azok területén más szervezeti és b. perjogi kutfők vannak hatályban.

Ezek: az 1875. máj. 17-éről kelt *esküdtbíróági* (tizenhat §) és a *sajtóeljárási* törvények (hatvannyolcz §), valamint a „*bünvádi eljárásról*“ szóló törvénykönyv (négy százhuszonöt §).²⁾ Ez utóbbi — némely eltérésekkel — az 1873. évi osztrák B. P.-sal egyezik meg.

¹⁾ Ezeket felsoroltam „*Bünvádi eljárási jog*“ című munkám I. köt. 99—101. l.

²⁾ Magyar fordításban közölte ezeket a „*Horvát-Szlavonországok autonóm törvényeinek gyűjteménye*“ cz. hivatalos fordítás II. köt. 251—256.; 257—283. és 42—231. l.

II. Kutfőink hatálya alól kivett területek.

1. A bűnügyekben eljáró igazságügyi és rendőri hatóságoknak joghatósága alól ki vannak véve a területenkívüliség és személyes mentesség jogával felruházottak közhivatali helyiségei és magánlakásai. (V. ö. alább 90—91. §§.) Mindazáltal, ha e helyiségekben területenkívüliséget *nem* élvező egyén követett el büntetendő cselekményt, nincs kizárva, hogy a diplomatiiai képviselő engedélyével ilyen helyiségben is házkutatás vagy lefoglalás foganatosíttassék, mert ilyen helyiségben területenkívüliséget *nem* élvező egyén által elkövetett bűncselekmény belföldön elkövetettnek tekintendő.

2. A hazai kikötőben levő *idegen hadihajó területenkívülinek* tekintendő ugyan és az azon elkövetett büntetendő cselekmények külföldön elkövetettek gyanánt veendőek ugyan számításba, azonban a magyar hatóságok a hadihajó, illetőleg flotta parancsnokának engedelmével idegen hadihajón is teljesíthetnek eljárási cselekményt.

3. Az igazságügyi és rendőri hatóságok, valamint a rendőri közegek csak bizonyos korlátok közt, nevezetesen előleges engedély nyérése után végezhetnek eljárási cselekményeket:

a) a kir. udvari épületekben;

b) Ő Felsége a király vagy a királyi ház tagjainak lakásául használt helyiségekben;

c) a „*katonai vagy katonailag megszállott épületben*.” Ez utóbbi kifejezést már régibb törvényeink is használták; de annak tartalma eddig nincs szabatosan megállapítva.

„*Katonailag megszállott épület*” az, mely katonai hatóságnak hivatali vagy a katonaságnak szolgálati céljaira akár állandóan, akár ideiglenesen szolgál s melyet e végből elfoglaltak vagy igénybe vettek (pl. kibéreltek).

A katonai vagy katonailag megszállott épületeket az 1848. évi XXIII. t.-cz. 2. §-a még *meghagyta* a városi törvényhatóságok hatásköre alatt és a katonai egyénekre csak *személyileg* tett kivételt. Ellenben az 1871. évi községi törvény, ez idő szerint pedig az 1886. évi XXII. tcz. 4. §-ának c) pontja; továbbá a székesfőváros területére nézve az 1881. évi XXI. t.-cz. 24. §-a, s legutóbb az É. l. t. 22. §-a, a szóban forgó épületekre nézve *területileg* tettek kivételt.

E helyiségekben azonban nincs teljesen kizárva, csak feltételekhez van kötve a rendőri hatóságok és közegek, illetőleg a bűn-

tető bíróságok hatósági teendőinek végzése. Amennyire ez a kérdés az eddigi törvényekben rendezve van, az eljárási cselekmény ily épületben *csak polgári bíróság hatósága alatt álló egyén ellen*, továbbá *csak az épület parancsnokának értesítése után* és az általa kirendelt *katonai személy jelenlétében* foganatosítható.

Az É. I. t. 22. §-a csak a házkutatásra, személymotozásra, vagy lefoglalásra nézve tartalmaz ilyen rendelkezést, törvényeink nem oldják meg a bírói szemle foganatosíthatóságának kérdését az említett épületekben. Az utóbbi irányban a rendelkezés hiánya egyik példája annak, hogy a törvényhozás megfelelkezhetik az általa szabályozott kérdéssel szorosan összefüggő valamely részletkérdés megoldásáról.

88. §. A kútfők hatálya az ügyek minősége szempontjából.

A 79. és 80. §-okban felsorolt kútfők az esküd t bíróságok, továbbá a törvényszékek és a járásbíróságok hatáskörébe utalt büntett, vétség vagy kihágás miatt indított ügyben vannak hatályban.

Ellenben nem nyernek azok alkalmazást:

1. a közigazgatási hatóságok elé utalt kihágások eseteiben;
2. közjogunk, vagy külön törvények, illetőleg más jogszabályok által a kir. bíróságok hatásköréből kivett ügyekben, különösen: a m. kir. kormány tagjai ellen az 1848. évi III. t.-cz. 32. és 34. §-ai alapján (l. ezeket alább a 89. §-ban), valamint a fegyveres erő és a csendőrség tagja ellen a katonai bíróság előtt indított ügyekben;
3. a jövedéki kihágási ügyekben, melyekre nézve maga a B. P. 591. §-a kifejezetten kizárja a törvény alkalmazhatóságát;
4. a polgári, illetőleg kereskedelmi bíróságok hatáskörébe utalt büntető természetű ügyekben, pl az 1875. évi XXXVII. t.-cz. 218. és 219. §-aiban körülírt vétségek eseteiben;
5. a fegyelmi ügyekben.

89. §. A kútfők hatálya a személyek tekintetében.

I. Általános szabály.

A jogegyenlőség elvéből folyik, hogy kútfőink hatályuknak egész területén *mindenkivel szemben általában egyformán alkalmazandók*, különösen tekintet nélkül az illetőnek *honosságára* is.

Kiváltságos társadalmi osztályok külön bíróságai a büntető törvénykezés terén nincsenek szervezve.

II. A kútfők hatálya alól kivett személyek.

Mindamellett államjogi, nemzetközi jogi és egyéb czélszerűségi okokból, különösen a fegyveres erő, illetőleg a katonai szolgálat érdekében, eljárási kútfőink egyesekkel szemben részben nem alkalmazhatók, más egyénekre nézve pedig különleges, illetőleg kiváltságokat adó kivételes rendelkezéseket tartalmaznak. Nevezetesen:

1. Ő Felsége a király és az uralkodóház tagjai,¹⁾ akik mentesek a büntető hatóságok hatásköre alól, tanuk gyanánt sem idézhetők meg, illetőleg hallgathatók ki az általános szabályok értelmében; különösen tanuzásra nem kényszeríthetők s így az eljárási kútfők hatálya rájuk, általában véve, nem terjed ki.

Nevezetesen Ő Felsége a király személyesen nem is idézhető a bíróság elé.

A B. P. 201. §-ának 1. pontja és utolsó bekezdése szerint az uralkodóház többi tagjai az előkészítő eljárás folyamán lakásukon hallgatandók ki, és pedig Budapesten a kir. Curia elnöke, a kir. táblák vidéki székhelyein a kir. tábla elnöke, a magyar állam egyéb területén pedig ama törvényszék elnöke által, melynek területéhez tartozó helyen az uralkodóháznak kihallgatandó tagja lakik vagy tartózkodik; a főtárgyaláson pedig vallomásuk felolvasható (313. §.).

2. A m. kir. kormány tagjai olyan tett vagy rendelet miatt, „mely az ország függetlenségét, az alkotmány biztosítékait, a fennálló törvények rendeletét, az egyéni szabadságot vagy a tulajdon szentségét sérti, s általuk hivatalos minőségükben követték el, vagy illetőleg adatik ki; *b*) a kezeikre bízott pénz, s egyéb értékek elsikkasztásáért, vagy törvényellenes alkalmazásáért; *c*) a törvények végrehajtásában, vagy a közcsend és bátorság fentartásában elkövetett mulasztásokért, amennyiben ezek a törvény által rendelkezésükre bízott végrehajtási eszközökkel elháríthatók voltak;“ (1848: III. t.-cz. 32. és 34. §-ai) nem az általános eljárási szabályok, hanem a független magyar felelős miniszterium alakításáról szóló 1848. évi III. t.-cz. 32—35. §-aiban megállapított szabályok hatálya alatt állanak. Ellenben a *nem* hivatalos minőségben elkö-

¹⁾ *Ellenkező* nézetet fejt ki dr. Jászi Viktor jogakadémiai tanár-székfoglaló ért.-e (a debreczeni jogakadémiai 1902—3. évi évkönyvében.) Nézetemmel egyetért ellenben *Lechner* (Magyar közjog VII. kiad. 227); *Kimety* (M. közjog 157); *Balogh Arthur* (M. államjog alaptanai 175); és *Ferdinándy* (közjog 415.)

vetett, illetőleg az 1848. évi III. t.-cz. 32. §-ában fel *nem* sorolt más hűntetendő cselekmények miatt a m. kir. kormány tagjaira nézve is az általános kútfők nyerne alkalmazást.

A B. P. 204. §-ának 2. bekezdése csak azt emeli ki, hogy a közszolgálatban levő vagy abból kilépett miniszterre, horvát bánra vagy a legfőbb államszámzsékek elnökeire nézve a király adja a fölmentést a hivatali vagy szolgálati titoktartás kötelessége alól.

3. Nem vonatkoznak kútfőink a területenkivüliség, illetőleg a consuli személyes mentesség kiváltságát élvező egyénekre sem. (L. alább 90—91. §§.)

90. §. A területenkivüliség¹⁾

I. A területenkivüliség kiváltságát élvező egyének :

1. *Külföldi uralkodók és államfők*, velük együtt utazó *családtagjaik és kíséretök*, valamint kíséretük családtagjai.

2. *A külföldi államoknak diplomatiai képviselői* azon országban, melynek uralkodójához, illetőleg külügyi kormányához megbízó levelük szól és feltéve, hogy nem hazai állampolgárok.

3. A diplomatiai képviselőknek velük közös háztartásban élő családtagjai, beleértve az oldalrokonokat is.

4. A diplomatiai képviselőnek hivatalnoki személyzete és ezeknek velük közös háztartásban élő családtagjai.

5. A diplomatiai képviselőknek házi személyzete, magánalkalmazottjai, szolgaszemélyzete; mindazáltal ez utóbbiak csak akkor, ha annak az államnak honosai, amely a diplomatiai képviselőt küldötte, ellenkező esetben a terület szerinti hatáskörrel felruházott bíróságok hatásköre alá tartoznak.

A diplomatiai képviselő oldalrokonainak, valamint a követ-ségi hivatalnokoknak házi- és szolgaszemélyzetét a területenkivüliség *nem* illeti meg.

II. A területenkivüliség tartama.

A külföldi uralkodókat és államfőket a területenkivüliségből folyó kiváltságok az országba való belépésüktől kezdve távozásukig,

¹⁾ A részletekre nézve l. bővebben *Osovada* János Nemzetközi jog 189—192., 218—249., 273—276. l. Dr. *Asztalos* Jenő A területenkivüliség (1904) és az ennek 39. és köv. l. id. munkák; Dr. *Aldásy* József a követek területenkivülisége (1896). Az óriási külföldi irodalomból *Miruss* Das europäische Gesandtschaftsrecht I. (Leipzig 1847) 423—467.; *Heyking* L'exterritorialité: *Bar* Lb. des internationalen Privat- und Strafrechts (Stuttgart, 1892.) 340—351. l.; *Beling* Die strafrechliche Bedeutung der Exterritorialität (1906); *Bluntschli* Völkerrecht III. kiad. (1878) 140—149. l.; *Kries* 85. és köv. l.

illetőleg azon időpontig illetik meg, a meddig lemondás vagy állásuk elvesztése folytán e kiváltság meg nem szűnik.

A diplomatai képviselők a területenkivüliség kiváltságát az állam területére való lépésüktől mindaddig élvezik, míg küldetésük megszűntével az országot el nem hagyják.

III. A területenkivüliség tartalma.

A kiváltságban foglalt egyes jogok a következők:

A területenkivüliséget élvező egyén nincs alávetve a belföldi bíróságok joghatóságának s azok vele szemben nem tehetnek semmi olyan intézkedést, mely őt hivatása gyakorlásában akadályozhatná, különösen őt tanúnak nem idézhetik (B. P. 200. §.) és nála házkutatást, személymotozást vagy lefoglalást nem fogantatosíthatnak, ellene semmi eljárást nem indíthatnak és nem folytathatnak.

A mennyiben ily intézkedésnek szüksége merülne fel, az esetről a rendőri vagy igazságügyi hatóságnak a bűnvádi eljárás megindítása előtt, vagy ha ez már meg volt indítva, ennek felfüggesztése mellett az igazságügyi miniszterhez kell jelentést tenni (B. P. 31. §.). Az igazságügyi kormány feladata lesz egyrészt a külügyminiszterium útján arról meggyőződést szerezni, vajjon az illető csakugyan élvezi-e a területenkivüliség kiváltságát, másrésztől ennek tartalma és az eset körülményei szerint megadni a kir. ügyészségnek a további eljárásra nézve a szükséges utasítást. Mindamellet a 31. §. szabálya nem zárja ki, hogy oly esetben, midőn a területenkivüliséget élvező egyénnek tanu gyanánt való kihallgatása, vagy lakásán területenkivüliséget nem élvező egyén által elkövetett bűncselekmény alapján házkutatás stb. fogantatosítása válnék halaszthatlanul szükségessé, a belföldi hatóság esetleg átiratban felkérhesse a területenkivüliséget élvező egyént bizonyos felvilágosítások adására vagy más eljárási cselekmény teljesíthetésének megengedésére. Ha az eljárás oly egyén ellen folyik, akit területenkivüliség kedvezménye illet, annak folytatását az igazságügyminiszter döntéséig fel kell függeszteni (265. §. 2. pont).

91. §. A consulsági személyzet személyes mentessége.¹⁾

I. A consulsági személyzethez tartozó egyének.

A consulsági személyzethez tartoznak: *a)* a főconsul, *b)* a consul, *c)* az alconsul, *d)* a consuli ügynök, *e)* a consulsági hivatalnokok, u. m. kancellár, titkár, consuli növendék vagy gyakoronok, pénztáros, irodaigazgató, tolmács, irodatiszt, irnok, hivatal-szolga.

A consulokat két főcsoportba szokták osztani: vannak *valóságos* consulok, akik valódi közhivatalnokok és *választott vagy tiszteletbeli* consulok, akik rendszerint az illető állam alattvalói közül szoktak kineveztetni.

Ha a diplomatiái személyzetnek egyik tagját (pl. követségi titkárt vagy tanácsost) consuli szolgálatra rendelik ki, őt ez utóbbi minőségben (pl. mint főconsult is) *a területenkívülség kiváltsága* illeti meg.

II. A consulsági személyzet személyes mentességének forrásai.

A consulsági személyzet tagjai nem élveznek területenkívülséget, hanem azt a személyes mentességet, amelyet egyes államokkal kötött consuli egyezmények, ezek hiányában a nemzetközi jog más szabályai részükre nyújtanak.

III. E személyes mentesség tartama és terjedelme.

E személyes mentesség tartamát és terjedelmét az említett nemzetközi szerződések különbözően állapítják meg, ennél fogva azt csak minden egyes szerződés idevágó intézkedéseinek tüzetes felvételével lehetne szabatosan meghatározni. Általánosságban *nem terjed ki a mentesség* oly cselekményekre, melyek a magyar állam törvényei szerint büntetteknek tekintendők.

A mentességnek legfontosabb része, hogy a belföldi hatóságok a consulsági személyzethez tartozó egyént nem tartóztat-hatják le.

Ha az illető a kinevező állam alattvalója, rendszerint nem köteles a belföldi hatóságok előtt tanuzás végett megjelenni, hanem lakásán hallgatandó ki vagy tőle írásbeli nyilatkozatot kell kérni.

¹⁾ A 90. §. 1. alatti jegyzetében (128. l.) idézettekén felül l. még *Martens* Das Konsularwesen übersetzt von *Skerst* (Berlin 1874); *Miruss* id. m. I. r. 480—522.

Ez utóbbi szabály alól azonban kivételek vannak (l. pl. az 1871. évi XXXVI. t.-cz.-ben foglalt egyezmény 3. cikkét).

A consuli mentesség *kizárólag a consuli személyzet tagjaira terjed ki*, családtagjait, kíséretének, házi- vagy szolgálatszemélyzetének tagjait nem illeti meg.

A B. P. 31. §-a és 265. §-ának 2. pontja értelmében, ha a terhelt a consuli személyes mentesség kedvezményét élvezi, vagy e tárgyban kétség merül fel, a további intézkedéseket minden esetre fel kell függeszteni és az igazságügyminiszter döntését kell kikérni. E nagyon tág keretű rendelkezés folytán a belföldi hatóságok még azon esetekben sem járhatnak el, melyekben a consuli egyezmény szövege értelmében magukat valamely intézkedésre vélnék jogosítottaknak.

92. §. A kuffók hatálya a fegyveres erő és a csendőrség tagjaira nézve. Ezeknek külön jogforrásai.

I. Az állam büntető hatóságai több rendbeli, különleges ok összehatása következtében nem gyakorolhatnak joghatóságot a *hadseregnek, a hadi tengerészetnek, a honvédségnek, a népfelkelésnek és a m. kir. csendőrségnek* tényleges szolgálatban álló tagjai felett, ha a terhelt a vád tárgyává tett bűncselekményt a *tényleges katonai szolgálat tartama alatt*, szabadságolt egyén pedig a behívó parancs kézbesítése vagy kifüggesztése *után* követte el és e bűncselekmény miatt ellene a büntető eljárás a *tényleges katonai (csendőrségi) szolgálat alatt megindított*.

Ennélfogva a fegyveres erőnek és a csendőrségnek tagjaira nézve a fennebbi feltételek alatt nem a magyar bűnvádi eljárási jognak kútfői, hanem külön katonai jogszabályok lesznek alkalmazandók.

II. A fegyveres erő és a csendőrség tagjainak külön jogforrásai a következők:

A) A cs. és kir. katonai bíróságok szervezetét meghatározzák:

1. a cs. és kir. közös hadsereg, valamint a haditengerészet bíróságaira nézve az 1881. febr. 28-án kelt legfelsőbb elhatározás alapján 1881. márcz. 17-én 1139. eln. sz. a. kibocsátott hadügyminiszteri rendeletben foglalt szabályok a hadsereg és hadi tengerészet bíróságainak szervezetéről;

2. a m. kir. honvédség tekintetében a m. kir. honvédelmi miniszternek 1894. nov. 1-jéről 6024./eln. sz. a. kelt rendelete.

B) A katonai büntető perjogra nézve

az Ő cs. és ap. kir. Felségének 1884. ápr. 13-án kelt legf. elhatározása alapján a cs. és kir. közös hadügyminiszterium által 1884. jun. 12-én 1630/el. sz. a. kibocsátott „katonai bünperrendtartás“ (Militär-Strafprozess-Ordnung).

Ennek magyar kiadását a m. kir. honvédség bíróságaival Ő Felségének 1884. jul. 6-áról kelt legf. elhatározása alapján az 1884. jul. 12-éről 1063/VI. eln. sz. a. kelt m. kir. honvédelmi miniszteri rendelet közölte.

Ez a jogforrás *nem* törvény, hanem a hatályban volt jogforrásoknak (nevezetesen az 1768. évi „peinliche Halsgerichtsordnung“-ban és ezt módosító és kiegészítő rendeletekben foglalt szabályoknak) hivatalos összeállítása és kiegészítése. Hatályát *későbbi magyar törvények* (1889. évi VI. t.-cz. 62. §.) általános körülírással („katonai büntető és fegyelmi jogszabályok“) *elismerték*.

III. A fennebbiekkal szemben büntető perjogunk forrásainak hatálya kiterjed a fegyveres erőnek és a csendőrségnek tagjaira:

1. ha a nevezettek által elkövetett bűncselekmény nem tartozik a katonai bíróságok hatásköre alá, l. e munkának IV. részét (joghatóság tana) és pedig ez esetben *minden irányban*;

2. ha a katonai egyének nem mint terheltek, hanem mint sértettek, tanuk, esetleg szakértők jelennek meg a polgári büntető bíróság előtt.

Mindkét irányban a B. P. a fegyveres erőnek, valamint a m. kir. csendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagjaira nézve számos különleges rendelkezést tartalmaz. (L. ezeket bővebben munkám V. eljárás részében).

93. §. Kútfőink hatálya az országgyűlés, valamint a közösügyek tárgyalására kiküldött bizottság tagjaira nézve.

Az országgyűlésnek, valamint a közösügyek tárgyalására kiküldött bizottságnak tagjait közjogunk értelmében mentelmi jog illeti meg.

Ezt a mentelmi jogot B. P.-unk nem érinti (32. §.), miből folyólag e mentelmi jognak közjogi forrásai az említett egyénekre nézve a bűnvádi eljárás lefolytatása tekintetében különleges szabályokat vonnak maguk után mindaddig, míg mentelmi joguk fel nem függesztetett.

Egyebekben azonban kútfőink hatálya az országgyűlésnek és a delegációnak tagjaira minden irányban kiterjed.

94. §. A kútfők hatálya az idő tekintetében.

A büntető perjogban általános jogelv, hogy az új jogforrások azonnal hatálybaléptük után lehetőleg alkalmazandók mindazon ügyekben, amelyek hatálybaléptük után indítandók, illetőleg életbe léptükkor már folyamatban vannak. Jogosan feltehető ugyanis, hogy az új eljárási szabályok inkább kielégítik a törvénykezés követelményeit, inkább biztosítják a helyes és igazságos ítélkezést, minélfogva a törvényhozásnak mielőbb módot kell nyújtani azoknak érvényesülésére.

Az É. I. t.-nek ezen általános jogelvvvel megegyező rendelkezéseit tárgyalom „Büntető eljárási jog“ cz. munkám I. köt. 436—437. l.

NEGYEDIK FEJEZET.

A kútfők értelmezése.

95. §. Bevezetés.

1. A kútfők helyes alkalmazásának első feltétele az, hogy a bennük foglalt jogszabályoknak értelme helyesen legyen megállapítva.

Ezen értelmezésre nem csak akkor van szükség, ha a kútfő értelme homályos vagy kétséges, hanem általában minden jogforrásnak bármely alkalmazása körül.

Mínthogy tételes büntető perjogunk szerint jelenleg a felső bíróságok teljes ülési határozataitól eltekintve, egyedül a törvény tekinthető kútfőnek, ennélfogva a kútfők értelmezésének megjelölésére az alábbiakban rövidség okáért is a „törvénytárgyarázat“ kifejezést használom.

96. §. A törvénytárgyarázat fajai és segédeszközei.

I. A szokásos felosztás szerint

a kútfők értelmezése lehet: 1. Nyelvtani (grammatikai), 2. észteni (logikai), 3. történeti, 4. rendszeres.

Valamennyinek rendeltetése a törvénynek helyes értelmét megállapítani, azonban mindegyik más alapon kíséri ezt meg, és e cél elérésére más-más segédeszközöket használ; nevezetesen: a nyelvtani törvénytárgyarázat a kútfő értelmét annak szavaiból kívánja megállapítani, a logikai ellenben a kútfő céljából és az

annak alkotására alapuló szolgáló indokból, illetőleg alap gondolatból; a történeti magyarázat a kútfő létrejöttének előzményeire fekteti az értelmezést, a rendszeres pedig a kútfő egészére.

II. A törvényt magyarázat segédeszközei.

Ehhez képest a nyelvtani magyarázat szempontjából nagy jelentőséggel bír *azon nyelv szokás*, melyet a törvényhozás követett, illetőleg a törvénykönyvnek terminológiája, feltéve, hogy az következetes és állandó. Az észteni magyarázatnál a törvényhozásnak céljára és a kútfő megalkotásának belső alap gondolatára kell súlyt helyezni. A történeti magyarázat első sorban a törvény előkészítésének és létrejövetelének egyes fokozatainak felmerült tényeket, s azon anyagot használhatja fel, amelyből a törvény keletkezett; a systemathikai magyarázatnak segédeszköze pedig a büntető per jog fejlődésének s a törvénykönyvnek mint rendszeres egésznek ismerete.

1. Azoknak az akarata, akik a kútfő *előkészítésével foglalkoztak*, magában véve nem irányadó, főleg azért, mert a törvény előkészítői rendszerint nem faktorai a törvényhozásnak.

Ebből a szempontból kell hangsúlyozni, hogy a törvényjavaslat indokolása, habár ez a *törvény-előkészítő* szándékára néha biztos következtetést enged, nem bír kötelező hatálylyal.

B. P.-unk szempontjából az indokolást még nagyobb óvatossággal kell használni, minthogy az *nem egyéni munkálata*, hanem több mint 16 évre terjedő törvényelőkészítő munkálkodás alatt több ízben átdolgoztatott (v. ö. fennebb 81—84. §§. 111. l.) s ennélfogva szinte lehetetlen az, hogy minden része egymással teljes összhangban álljon.

2. Hasenlőkép *nagy óvatossággal* kell fogadni a kormány *képviselőinek* vagy a *bizottsági előadóknak* kijelentéseit. A mennyiben ezek a törvény szavainak vagy világos rendelkezéseinek *ellentmondanak*, egyáltalában *nem* vehetők figyelembe, s egyébként sem tekinthetők másnak, mint a javaslat képviselője részéről tett nyilatkozatnak.

Az előkészítő munkálatok szempontjából legnagyobb sulya volna annak, hogy az országgyűlés két háza együttesen fejezné ki teljes határozottsággal akarata a törvény valamely rendelkezésének értelmére nézve. Ez azonban csak a legkritikább esetben történik.

3. A parlamentáris tárgyalások gyorsasága kizárja azon feltevés jogosultságát, hogy az *országgyűlés tagjai* behatóan foglalkozhattak volna a törvénytervezetnek minden egyes részletével.

Eljárási kútfőink szempontjából elég pl. utalni arra, hogy a magyar országgyűlés képviselőháza B. P.-unk törvényjavaslatát úgy általánosságban, mint részleteiben kevesebb mint *hét ülés* alatt, a főrendiház pedig egy *fél óra* alatt tárgyalta le. Magából ezen tényből is nyilvánvaló, hogy a határozat hozásánál jelen volt képviselőknek, illetőleg főrendeknek túlnyomó nagy többsége egyáltalában semmiféle álláspontot nem foglalt el azon kérdésekre nézve, melyeknek a gyakorlatban való értelmezése körül később ellentétes nézetek merültek fel.

B. P.-unknak az eddigi alkalmazásban legvitásabb kérdéseire, az *országgyűlés két háza egyáltalában nem is gondolt*, egyáltalán nem állapítható tehát meg az: mi volt a törvényhozás tényezőinek akarata e tárgyban.

4. Ennélfogva a törvény *keletkezésének* története csak akkor nyújt valamely határozott támpontot annak értelmezésére, hogy ha az indokolásnak, valamint a tárgyalásoknak megegyezéséből s a tárgyalások folyamán az országgyűlés két háza által kifejezett akaratból megállapítható a törvényhozás szándéka, vagy pedig, hogy ha a tárgyalások folyamán a javaslaton olyan változtatás tétetett, a melynek *szándékát és értelmét a törvényhozási factorok világosan kijelentették*.

Az utóbbira példa a B. P. 84. §-a eredeti szövegének módosítása a képviselőház határozata alapján, az igazságügyi bizottság új szövegezésében abban az irányban, hogy a kir. ügyészség tagjai *nem* teljesíthetnek nyomozó cselekményt, hanem csak elrendelik a nyomozást, irányítják annak menetét és ellenőrzik a nyomozó cselekményeket.

III. A helyes álláspont.

A törvényt magyarázat célja a kútfőnek helyes értelmét megállapítani, tehát meghatározni azt, mit jelent a törvény szövege.

Ebből az okból magának a törvénynek akaratát kell megállapítani azon az alapon, hogy a törvény a szentesítés és a kihirdetés által önálló jogi létet nyert és függetlenné vált a keletkezése folyamán nyilatkozott kormányképviselők, bizottsági előadók stb. akaratától.

Előfordul azonban, hogy a törvényhozás nem fejezi ki világosan akaratát, mindamellett megállapítható, hogy valamely kérdésre nézve kívánt intézkedni, vagy pedig a gyakorlati alkalmazás-

ban olyan kérdés merül fel, melyről a törvényben nem találni semmiféle rendelkezést, holott a kérdésnek jelentőségénél fogva bizonyos, hogy arról a törvénykönyv alapján kell az eljáró igazságügyi hatóságnak döntenie.

A fennebb kifejtett alapon kell ilyen esetekben megkísérelni annak megállapítását: valószínűleg mily irányban intézkednék a törvény az illető kérdésre nézve, ha arról kifejezett rendelkezést tartalmazna. Ilyenkor a *törvénykönyvnek egészéből*, illetőleg a bűnvádi eljárási jognak vezérelveiből kell megalkotni az alapot arra, hogy olyan jogszabályokat, melyeket a törvény nem fejez ki világosan, de melyeket mégis tartalmaznia kell, fel lehessen állítani.

Különösen oly nagy, egységes törvénykönyvnél, mint B. P.-unk, melynek egyes rendelkezései a bűnvádi eljárási jog évszázados fejlődése folyamán alakult vezérelveknek figyelembevételével keletkeztek, s ezért a törvénykönyvnek egészével, illetőleg más, különösen alapvető rendelkezéseivel a legszorosabb összefüggésben állanak, *az egész törvénykönyvből, mint egységes egészéből is*, fel kell használni mindazon adatokat, amelyek a helyes értelem megállapítására alapot nyújtanak.

Ugyanezen az alapon lehet a törvényt magyarázat megszorító, ha a törvényben használt kifejezés szélesebb, mint a kútfőnek értelme és célja vagy ellenkezőleg, kiterjesztő, ha a törvény értelme megy túl a használt kifejezések körén.

IV. Eredmények.

A törvényt magyarázat fennebb említett fajainak egyike vagy másika helytelen eredményekre vezethetne.

A törvényt magyarázat oly egységes szellemi munka, mely a fennebb felsorolt mindegyik értelmezési módot együttesen alkalmazni van hivatva.

Fel kell ugyan tenni azt, hogy a törvényhozás helyesen fejezte ki akaratát s így abból a szövegből kell kiindulni, melyet a törvény tartalmaz; azonban tekintettel kell lenni arra is, hogy a törvényhozás csak okszerű s különösen a törvénynek más rendelkezéseivel is összhangzásban álló rendelkezéseket tehetett és figyelembe kell venni a törvényhozásnak az előkészítő munkálatok kapcsán, a törvény megalkotása alkalmával kifejezett akaratát is.

97. §. A törvénytárgyakra jogosítottak.

I. A kútfők értelmezése azon igazságügyi és rendőri hatóságok feladata, amelyeknek a kútfőt a gyakorlatban felmerült egyes esetekben alkalmazniok kell.

Az igazságügyi kormány csak annyiban bocsátkozhatik a kútfők értelmezésébe, a mennyiben a *kir. ügyszétségnek* utasítást ad arra nézve, hogy indítványában illetőleg perorvoslatok használata útján valamely törvénytárgyakra kérdésben minő álláspontot foglaljon el. Az igazságügyi kormánynak ilyen értelmező utasítása a bíróságokra és a bíróságok egyes tagjaira semmi kötelező erővel nem bír (l. 1869. évi IV. t.-cz. 19. §.), azonban a bíróságok ezt az értelmezést mégis elfogadhatják, nem azért, mert az igazságügyi kormány rendelte, hanem az utasításban foglalt érvek hatása alatt, a saját bírói cogitációjuk alapján.

II. Joga van megállapítani a kútfők értelmét a tudománynak, illetőleg az irodalomnak is (u. n. *tudományos törvénytárgyakra*) és pedig nem annyira valamely concret esetben felmerült kétség szempontjából, mint inkább eseteiktől elvonatan, elvi általánosságban.

III. Közjogunk szerint a törvénynek hiteles értelmezésére későbbi törvény által csak maga a törvényhozás jogosított (u. n. *hiteles törvénytárgyakra*). A törvényhozás ezen cselekménye azonban tulajdonképen nem is a kútfő értelmezése, hanem a jogalkotás körébe tartozik, amennyiben új jogszabályt teremt és annak kötelező ereje nem az alapjául szolgáló okok sulyán, hanem a törvényhozás újabb intézkedésén alapszik.

98. §. A törvénytárgyakra keretei. Szövegbírálat. Szövegezési hibák kiigazítása.

I. Nem tartozik a törvénytárgyakra keretébe 1. annak megállapítása; vajjon valamely kútfő, pl. valamely a kormány által kibocsátott rendelet kötelező-e (1869. évi IV. t.-cz. 19. §.); 2. annak eldöntése, hogy mi a kútfőnek időbeli és területi hatálya; 3. a kútfő szövegének bírálata.

II. A kútfő szövegének bírálata két irányban válhatik szükségessé. Első sorban annyiban, hogy a kútfő szövege valamely kiadásban helyesen van-e közölve. A szövegbírálatnak ez a faja jogtörténeti szempontból nagyjelentőségű volt, ma ellenben fontossá-

gát csaknem egészen elvesztette, amennyiben az eljárási kútfők hivatalos kiadásaihoz bárki hozzáférhet.¹⁾

Mindamellett a hivatalos kiadásokba is becsúszott itt-ott egy-egy sajtóhiba.

III. *Szövegezési hibák.* Fontosabb és gyakorlatibb a törvényben előforduló szövegezési hibák megállapítása és kijavítása. Erre olyankor van szükség, ha a törvényhozásnak, illetőleg a felsőbíróságoknak gondolata, melyet a törvényben, illetőleg a teljes ülési határozat szövegében ki akarnak fejezni, a választott szavak által nincsen helyesen kifejezve.

Jellemző példa erre a B. P. 5. §-ának két utolsó bekezdése.

A törvényjavaslat 5. §-a akként rendelkezett, hogy: a büntető bíróságnak azon határozata ellen, *melylyel a magánjogi követelést polgári perútra utasította*, nincs perorvoslatnak helye.

E rendelkezés helyett a képviselőház plenuma a teljes ülésben egy képviselő által beterjesztett következő módosítást fogadta el (az 5. §. utolsó előtti bekezdésében felsorolt esetekben): „*a magánjogi követelést polgári bíróság dönti el.*“

Ezen határozat ellen perorvoslatnak nincs helye.“

A törvénynek *szószerinti* szövege a *polgári bíróságoknak* a magánjogi igény tárgyában hozott *határozatára* nézve zárja ki a perorvoslatot. Mind az előkészítő anyagból, mind a törvény értelméből azonban határozottan megállapítható hogy a perorvoslatot a törvény *azon határozat* ellen akarja kizárni, melylyel a *büntető bíróság* a magánjogi igényt polgári perútra utasította.

A módosítványnak felületes szövegezéséből származó ezen *szövegezési hibát törvénytárgyarázat útján ki lehet igazítani.*

99. §. Törvényhasonszerűség.

I. Még a leggondosabban szerkesztett törvényeknél is, amint minden törvényhozás példája mutatja, aránylag gyakran előfordul, hogy a gyakorlati élet nagyobb számban vet fel olyan kérdéseket, amelyekre a törvényben nincs rendelkezés. Ez részben annak következménye, hogy az életviszonyok fejlődése új kérdéseket hoz napfényre, amelyekre a törvényhozás nem is gondolhatott, részben pedig következménye annak, hogy a gyakorlat a maga kime-

¹⁾ Eljárási törvényeinket tartalmazzák az Országos Törvénytár 1896—97. évfolyamai, a B. P.-t az Orsz. Törvénytár szerkesztősége külön kiadásban is sajtó alá rendezte. (Budapest, 1896).

ríthetetlen változatosságával jelentékenyen meghaladja a leggon-
dosabb törvényhozónak találékonyságát és előrelátását is. A tör-
vény hézagainak egy részét be lehet tölteni az által, hogy a tör-
vényben valamely kérdésre nézve különleges szövegezésben foglalt
rendelkezést hasonrszerűség útján alkalmaznak hasonló természetű
kérdésekre, melyekre azonban ez a jogszabály a maga eredetileg
megállapított különleges szövegezésében nem vonatkozott.

II. Nem nyerhetnek azonban hasonrszerűség útján alkalma-
zást a törvénynek olyan rendelkezései, melyek kivételes természe-
tűek,¹ vagy melyek a törvénykönyvnek valamely vezérelvétől el-
térnek. Pl. a B. P. 313. §-a meghatározza, hogy a főtárgyaláson
minő okiratok olvasandók el. Ez a szabály hasonrszerűség útján ki-
terjesztőleg nem magyarázható, mert kivétel a közvetlenség elve
alól (l. alább VII. könyv V. fejezet).

Az anyagi büntető jognak büntetést megállapító rendelke-
zései tekintetében a hasonrszerűség alkalmazása szintén ki van
zárva. Már ebből is következik, hogy amennyiben a B. P., vagy az
E. t., illetőleg az É. l. t. rendbüntetést (B. P. 97., 124., 296—299.
§§.) vagy engedetlenségi büntetést (pl. B. P. 194., 195. §.) (1897.
évi XXXIV. t.-cz. 20. §.), vagy valóságos bűncselekményt állapí-
tanak meg, ezek a rendelkezések hasonrszerűség útján ki *nem* ter-
jeszthetők.

III. Nem tartoznak a törvényhasonrszerűség esetei közé a
törvénynek azon rendelkezései, melyek maguk írják elő azt, hogy
ugyanazon kűtfőnek más szabályai „megfelelően“ alkalmaztas-
sanak.

B. P.-unk különösen nagy számban tartalmaz ilyen rendel-
kezéseket. Törvényünk ugyanis a főtárgyalás menetét a *törvény-
széki* főtárgyalásról szóló fejezetben, a perorvoslatokra vonatkozó
részletes rendelkezéseket pedig a *felebbezésnél* szabályozza.

Ebből folyólag a törvényszék előtt tartott főtárgyalásnak ál-
talanos szabályai (XVIII. fej.) megfelelően alkalmazandók az es-
küdtbírótság előtti főtárgyalásnál (337. §.), a járásbírótság előtti tár-
gyalásnál (542. §.), a kir. ítélő tábla előtt tartott felebbeviteli

¹) Pl. a B. P. 178. §. ut. bekezdése értelmében a kir. ügyészség elren-
delheti, hogy a terhelthez intézett vagy tőle származó levelek, táviratok és
egyéb postai vagy vasúti küldemények a posta, táviró vagy távbeszélő híva-
tálnál, illetőleg szállító vagy fuvarozó intézetnél három napig visszatartassa-
nak. Kétségtelen, hogy nem vonatkozatható ez a rendelkezés a bűncselekményt
tartalmazó nyomtatványnak az említett hivataloknál vagy intézeteknél való
visszatartására. E nyomtatványok lefoglalását mindig csak vizsgálóbíró vagy
bírótság rendelheti el (567. §.).

főtárgyalásra (418. §.) s a törvényszék előtt tartott felebbviteli tárgyalásra (553. §.), azonban csak annyiban, amennyiben az utóbb érintett főtárgyalásra, illetőleg tárgyalásra vonatkozó fejezet eltérőleg nem rendelkezik.

Hasonlóan széles keretben van előírva a *megfelelő alkalmazás* a perorvoslatokról szóló XX. fejezetben. Nevezetesen a 380. §. ut. bekezdése szerint a 386., 387., 391. stb. §-oknak a felebbezésre vonatkozó intézkedései a felfolyamodás tekintetében; a 430. §. 3. bekezdése értelmében pedig a 386—390., 392., 394—396. §-ok rendelkezései a semmiségi panaszra nézve megfelelően alkalmazandók.

ÖTÖDIK KÖNYV.

A büntető perjog tanítása és irodalma hazánkban.

ELSŐ FEJEZET.

Büntető perjogunk tanítása.

100. §. A büntetőjog tanítása a kir. m. tud.-egyetemen 1899-ig.¹⁾

I. 1667-től a XIX. század elejéig.

A nagyszombati egyetemen a jogtudományi kar felállításától kezdve a büntetőjogot „a hazai jog“ tanára adta elő.

1775-ben, midőn a bécsi egyetem mintájára természetjogi tanszék szerveztetett, úgy oszlott meg az anyag, hogy az általános közjog, — amint akkor nevezték a jogbölcseletnek közjogi részét, — és a nemzetközi jog összekapcsoltattak a büntetőjog tanításával. A tanszékre pályázat hirdettetvén (akkoriban még vizsgát kellett az egyetemi tanszékre pályázóknak tenniök), a székely származású Szentkátolnai *Demién* Antal neveztetett ki.

Midőn később, 1777-ben az egyetem Budára helyeztetett át, a b. jog előadásával a bécsi egyetemről Budára kinevezett *Stuhr* József Fülöp, a „Digesták“ tanára bízott meg, azonban irodalmi tevékenységet sem ő, sem pedig *Demién* nem fejtettek ki.

II. *Vuchetich*től *Pauler*ig.

1808-ban egyetemünkön, — mely időközben Budáról Pestre helyeztetett át — a horvát származású *Vuchetich* Mátyás (szül.

¹⁾ A régibb időre nézve források dr. *Pauler* Tivadar Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez (1878.) 103—110.; 134—157.; 288. és köv.; *Ugyanő* A bpesti m. kir. tud. egyetem története, I. k. (1880.). Dr. *Hajnik* Imre 1889. szept. 15-én tartott rectori székfoglalója Acta reg. Scient. Univ. hung. Budapestiensis Anni 1889—1890. I. füz. 27—46., 2. f. 5—21.

1767., † 1824; 1791-től fogva kassai jogtanár) neveztetett ki a római büntető és hűbéri jogtanárává. V. 1805-ben, mint kassai jogtanár összeállította tételes magyar b. törvényeinket Szent Istvántól 1805-ig.

1817-ben *Szlemencs* Pál, pozsonyi főiskolai jogtanár (1783—1856.) írta meg: „Elementa juris criminalis Hungarici“ cz. munkáját, melyet két évvel követett *Vuchetich*-nak is hasonló irányú munkája: „Institutiones juris criminalis Hungarici.“ (1819.).

E két munka megjelenése *korszakos* változást idézett elő büntetőjogunk tanításában. *Azelőtt*, a kir. m. tud. egyetemen hatályban volt rendelkezés értelmében, ezt a tanszakot *Meister*-nek, illetőleg *Hupka*-nak a *bécsi* egyetemen is használt munkái alapján, a magyar tételes jog szabályaira való tekintet *nélkül*, csupán bölcsészeti alapon tárgyalták (l. Hajnik id. székfoglaló 15—16. l.). *Vuchetich*-nek a magyar jogot tárgyaló munkája végre kiszorította a külföldi írók könyveit, azt szerzőjének halála (1824.) után is segédkönyvvül használták egyetemünkön.

2. Az 1827. évi VIII. t.-cz. által kiküldött orsz. választmány a büntetőjog tanszékének az észjogéval való összekapcsolását tartotta czélszerűnek, „amint az az örökös tartományok egyetemeinél az 1810. évi tanterv szerint történt és számos német egyetemen is gyakorlatban“ (*Pauler* Adalékok 298. l.) volt. E javaslat azonban nem vitetett keresztül.

Henfner János a római és a büntető jog tanára, évek hosszú során át *Vuchetich* tankönyve után, 1847-től fogva „kézirat és *Boehmer* (!) könyve szerint“ adta elő ezt a tanszakot.¹⁾

1849. okt.-ben *Virozsil*, az észjog tanára bízott meg a büntetőjognak (német nyelven) előadásával (*Pauler* id. m. 215. l.); 1852. jan.-ban dr. *Pauler* Tivadár neveztetett ki az észjog és a b.-jog rendes tanárává. (U. o. 302. l.).

III. *Paulertől a B. P. hatályba léptéig.*

1. Dr. *Pauler* Tivadarnak (szül. 1816. † 1886.)²⁾ tanári és írói munkássága új korszakot nyitott b. perjogunk tudományos művelésében.

Magyarul tartott, ékesen szóló, világos és szabatos előadásával *Pauler* több évtizeden át (1852—1871; továbbá 1875—

¹⁾ Ordo praelectionum in r. Scient. Univ. Pesthiensi. Egyetemünk jog- és államtud. karának kézi könyvtárában.

²⁾ Életéről l. *Kautz* Gyula akadémiai (1886.) és *Schnierer* Aladár egyetemi (1887.) emlékbeszédeit, valamint dr. *Máté Sándor* „*Pauler* élete és művei“ cz. ért.-ét.

1878-ig), a hallgatóság ezreit oktatta a tételes hazai jog ismeretére.¹⁾

B. törvénykezésünknek rendkívüli szolgálatot tett *Pauler Tivadar*, midőn „*Büntetőjogtaná*“-ban (első kiadás 1864. 3-ik javított és bővített kiadás 1872—73. a II. köt. 283—499. lapjain) a külföldi irodalom felhasználásával is, teljesen a tudomány akkori színvonalán álló alapossggal és rendszerességgel tárgyalta büntető perjogunkat. Műve, mely folytonos tekintettel van a joggyakorlatra, az 1884. évi javaslatra s a hazánk területén is hatályban volt osztrák törvényekre, — nemcsak tankönyvül szolgált, hanem azt *bírószági gyakorlatunk is több mint két évtizeden át forrásmunkaként használta.*²⁾

2. A Btk.-ek hatályba lépte után egyetemünkön az anyagi b. jog tanítása mindinkább háttérbe szorította a *b. perjog* előadását.

A büntető törvénykezésnek gyakorlatilag oly fontos tanszakát a rendes tanárok szélesebb keretekben nem adták elő, egyrészt azért, mert tételes törvény hiányzott, másrészt, mert két félévi főkéllégium alatt nem lehetett mind az anyagi, mind az alaki büntetőjog anyagát teljesen befejezni. A budapesti egyetemen a büntetőjog rendes tanárai, 1880-tól 1899-ig, a büntető perjogból nem tartottak külön főkéllégiumot, hanem csak a második félév végén néhány órában vázolták annak főbb alapelveit.

Dr. *Fayer* Lászlónak nagy érdeme, hogy még mint egyetemünk magántanára, 1874-ben kezdte a „bűnvádi eljárás“ tanítását s ettől az időtől fogva a bűnvádi perrendtartás hatályba lépteig, mint magántanár és rk. tanár évtizedeken át majd speciálkéllégiumot, főkéllégiumot hirdetett az alaki büntető jogból.³⁾

101. §. A büntetőjog tanítása vidéki főiskoláinkon a XIX. században.

1. A múlt század első felében több vidéki akadémiánkon, illetőleg felekezeti főiskolán kiváló férfiak, így Kassán *Frank Ignác*,⁴⁾ Nagy-Enyeden id. *Szász Károly*⁵⁾, Pápán *Stettner* (később

¹⁾ A b. perjogot *Pauler* a nyári félévben, négy órás főkéllégiumban magyar nyelven adta elő. Vele párhuzamosan, *nérvény félévckben*, 1856-tól fogva *Viroszil* Antal az osztrák törvény alapján német, 1860-tól fogva pedig latin nyelven tartott b. perjogi főkéllégiumot. (Ordo praelectionum, illetőleg 1860-tól „m. kir. tud. egyetemi tanrend“.)

²⁾ 1871-től ideiglenesen három féléven át *Cherny* József, az egyházjog tanára, 1873-tól *Schnierer* Aladár, 1878-tól pedig *Schnierer* és *Szilágyi* Dezső adták elő a b. perjogot.

³⁾ 1889-től fogva több féléven át dr. *Balogh* Jenő mint magántanár is tartott a büntető perjogból különböző óraszámban előadásokat.

⁴⁾ *Pauler* Adalékok 150—162. l.

⁵⁾ Eletrajzát *Jakab* Elek írta meg *Törvénykezési Lapok* 1858. évf. 675—677., 683—686., 691—694.; igazításokat írt hozzá *Szász Károly* u. o. 702. l.

Zádor György,¹⁾ Pozsonyban Szlemenics Pál adták elő a b. perjogot.

Közülök csak Szlemenics (l. alább 103. §. 146. és köv. l.) adta ki rendszeres munkáját, de a magyar magánjog nagynevű művelőjének: Frank Ignácznak 1820—1826. közt írt „Büntetőjogtana“ kéziratban fennmaradt, sőt azt Pauler szerint (Adalékok 162. l.) több tanintézetben 1848-ig előadási vezérfonalul használták“. Zádor előadásairól, rövid feljegyzések maradtak ránk.

2. Azon jeles jogtanárok közül, kik a szóban forgó tanszakot a múlt század második felében, vidéki főiskolánkon előadták, csak dr. Kautz Gusztáv, a győri jogakadémia igazgatója dolgozta fel rendszeresen a hatályban volt b. perjogot.

Munkája, melynek címe: „A Magyar büntetőjog és eljárás tankönyve“. (Pest 1873.) az alaki részt a 372—576. l. tárgyalja.

MÁSODIK FEJEZET.

Régibb hazai irodalom.

102. §. A régi magyar büntető perjogi kútfők és irodalmuk.

I. Büntető perjogunknak régi kútfőit (országos törvények, a hármaskönyv, törvényhatósági szabályrendeletek, királyi kiváltság-levelek, királyi- és kormányrendeletek, a jogszokás és a bírósági gyakorlat, különösen a kir. curia döntvényei) felsorolják Vuchetich: „Institutiones juris criminalis hungarici“ című művében 16—24. l.; továbbá Szokolay Büntető jogtan. 13. l. és Pauler Büntető jogtan 9—21. l.

II. Régi büntető törvényeinket rendszeresen összegyűjtötte Vuchetich, Conspectus legum criminalium apud Hungaros ab exordio regni eorum in Pannonia usque ad hodiernam diem conditarum. (Kassa 1805.).

A „Corpus Juris Hungarici“ kiadásairól l. dr. Kolosvári Sándor ezikkét M. Jogi Lexikon II. köt. 681—690. l.

E gyűjteménynek gyarló magyar fordítását először Gegus Dániel adta ki „Magyar országgyűlési törvénykönyv“ cím alatt (Pest 1866.) Sokkal becsesebb a magyar törvénytárnak dr. Márkus Dezső szerkesztésében megjelent millenniumi emlékkiadásában, dr. Csiky Kálmán, dr. Kolosvári Sándor, Nagy Gyula, dr. Óvári Kelemen és Tóth Lőrincz közreműködésével készített újabb fordítása. (Megjelent hat kötetben. 1899—1901.).

III. A Hármaskönyvet eredeti szövegben dr. Csiky Kálmán adta ki; továbbá az említett millenniumi törvénytár gyűjtemény (Budapest 1897.) is tartalmazza; annak magyar fordítását dr. Csiky Kálmán, másrészt pedig dr. Kolosvári Sándor és dr. Óvári Kelemen (Budapest, 1894 és a millenniumi gyűj-

¹⁾ A M. Tud. Akadémia tagja, később a hétszemélyes tábla bírāja, Deák Ferencz barátja.

teményben 1897.) készítették. A millenniumi törvénytár-gyűjteményben közölt magyar fordítást dr. *Márkus Dezső* látta el magyarázó jegyzetekkel.

IV. A királyi és kormányrendeletek-nek korábban nem volt hivatalos gyűjteménye. Magángyűjtemények: *Kassics* Enchiridion seu extractus benignarum normalium ordin. regiarum. Pest, 1825. Három kötet. Az első kötet 1724—1780.; a második 1780—1790.; a harmadik 1790—1824-ig. *Résó-Ensel Sándor* Hazai fenyítő eljárásra vonatkozó szabályrendeletek. (Két füzet, Pest, 1864—1866.) — *Oszvaldt* Gyűjteménye azon szabályrendeleteknek, melyek 1752—1847-ben fenyítő ügyekben kiboesájtattak (Pest, 1865.).

V. Az 1861. évben tartott országbírói értekezlet által kidolgozott ideiglenes törvénykezési szabályok a büntető eljárásról második szakaszukban rendelkeznek. Kiadta *Ráth György*. Az országbírói értekezlet cz. alatt. (Pest, 1861.) II. kötet.

VI. Az eljárás részleteit tárgyzó törvényhatósági szabályrendeleteket némely vármegye már korábban összegyűjtötte.

Ujabbán a magyar törvényhatóságok jogszabályait dr. *Kolosvári Sándor* és *Óvári Kelemen* egyetemi tanárok gyűjtötték össze és látták el jegyzetekkel „Corpus statutorum Hungariae municipalium“ cz. gyűjteményükben. (Budapest, 1885—1897.) Eddig négy kötet; a II. és IV. kötet két részben. Nagy jelentőségűek voltak a régi városi jogkönyvek is. Buda város jogkönyvét „Ofner Stadtrecht“ (1421-ből) kiadták *Michnay* és *Lichner* (Pozsony 1845); Selmecz bányavárosét Wenzel (Stadt- und Bergrecht der k. Freistadt Schemnitz) és *Kachelmann* (Geschichte der ung. Bergstädte czímű munkájában 1853.)

Fontos a Bártfán 1701-ben kiadott gyűjtemény: „Jus civile sive Statuta privilegia, praerogativaeque et consuetudines Municipales R. ac L. Civitatis Casssoviensis aliarumque Civitatum, Oppidorum et Locorum privilegiorum Ius Gladii habentium“; továbbá *Kovachich* Márton György gyűjteménye: „Codexauthenticus Iuris Tavernicalis statutarii communis.“ (Buda, 1803.).

VII. A kir. Curianak régi döntvényeit hivatalos megbízásból összegyűjtötték gr. *Niczky Kristóf*, *Vörös Antal* és *Kelcz József*; 1822—1848-ig hozott bűnügyi ítéletei *Pauler* szerint (id. m. 17. l.) nyomtatásban jelentek meg; az 1861.—1863-ban hozottakat pedig *Szokolay* tette közzé „Törvénytárs.-Csarnok“ czímű folyóiratában.

103. §. Régi büntető perjogi irodalmunk.

I. Latin nyelvű rendszeres munkák.

A hazai büntetőjognak irodalmi feldolgozása a XVIII. század közepén kezdődött.

1. Első *Huszthy* István egri jogtanár könyve: „*Jurisprudentia practica* seu Commentarius novus in Ius Hungaricum“ (Eger 1745.), melynek III. könyve a büntetőjogi rész (128. l.), az eljárásra főleg a 13—39. l. vonatkoznak; utolsó kiadása 1794-ben jelent meg.

Egy év múlva követte: *Gochetz* Gábor pesti ügyvéd „*Praxis criminalis* Inlyti Regni Hungariae partiumque eidem adnexarum (Buda, 1746.)

Terjedelmesebb mű *Bodó Mátyás*, Gömör vármegye tiszti ügyészeé: *Jurisprudentia Criminalis secundum praxim et Constitutiones Hungaricas in partes duas divisa Cujus pars prior jus et processum criminalem, publica delicta et malefactores modumque contra eos procedendi . . . exponit.* (Pozsony, 1751.).

A tételes magyar b. perjogot mind a három munka törvényeink és a bírói gyakorlat alapján tárgyalja. A legutóbbi mű több irányban (pl. a kínvallatás tárgyalásánál) szerzőjének emelkedettebb gondolkozására vall.

2. Ezután 66 évig b. jogi irodalmunkban teljes szünet állt be.

A XVIII. század második felében és a XIX. század legelején, mikor Nyugot-Európa több államában a művelt közvéleménynek jelentékeny részét a b. törvénykezés gyökeres átalakításának kérdései foglalkoztatták (l. fennebb 48. §. 63 és köv. l.), sőt mikor már Franciaországban és annak mintájára más államokban is az igazságügyi szervezet és b. perjog reformja keresztül is vitettet, (l. fennebb 53—55. §§., 78—81. l.), hazánkban *egyetlen* igazi b. perjogi munkát *sem* írtak.

3. E nagy dermedtség után *Szlemenics Pál* pozsonyi jogtanár lépett fel elsőnek, latinul írt rövid tankönyvével: „Elementa juris crim. hung.“ (Pozsony 1817., 3-ik latin kiadás 1838.).

Kiválóbb ennél *Vuchetich Mátyás* budapesti egyetemi tanár tankönyve: „Institutiones iuris criminalis hungarici“ (Buda, 1819.). Az eljárást második könyvében: „Ius criminale practicum“ (318—536. l.) tárgyalja, sokkal rendszeresebben és tudományosabban, mint előzői.

Ez a mű, — mint legilletékesebb bírálója *Pauler* (Adalékok 108. l.) is kiemeli, — szerzőjének a külföldi irodalomban jártasságát, otthonosságát bőven tanusította; sőt a törvénykezési részben a németországi vizsgáló per elveinek kelletén túl tért engedett: kevésbé vevén figyelembe a magyarországi gyakorlatnak e tekintetben sajátosságait.

II. Magyar nyelven írt első rendszeres művek.

B. perjogunkat magyarul először *Szlemenics Pál*, a pozsonyi jogtanár, akkor már Akadémiánk tagja írta meg. Könyve a M. Tud. Akadémia kiadásában „*Fenyítő törvényszéki magyar törvény*“ czim alatt 1836-ban jelent meg. Ennek utolsó kiadását *Ókröss Bálint* 1865-ben rendezte sajtó alá.

Szokolay I. „*Büntetőjogtan*“ cz. munkája 1848-ban jelent meg.

III. Reform irodalom.

A fennebbi munkák csak a *tételes* jogok fejtegették, több-kevesebb tudományos készültséggel, rendszerességgel és haladottabb gondolkozással. „Az újabb eszmék visszasugárzását“ a jogi írók közül csak a Széchenyi által is¹⁾ nagyrabecsült „*Fabriczy Sámuel* löcsei ügyvédnek és Akadémiánk tagjának (sz. 1791. † 1858.) „*Elementa juris crim. hung.*“ (Lőcse 1819.) cz. munkája mutatja, melyet Szalay László is (Publicistai dolgozatok II. köt. 18. l.) érdeme szerint méltatott.

Kapcsolatban a büntető jogunk gyökeres átalakítására irányuló (részben alkotmányjogi) törekvésekkel, többen röpiratokban (gr. *Széchenyi* István munkáit l. fennebb 70. §. 103. és köv. l.), országgyűlési és megyei beszédekben, a napilapokban (különösen a „Festi Hirlap“ hasábjain), monografiákban, értekezésekben foglalkoztak b. perjogunk reformjával.

E munkálatok közül legkiválóbbak *Szalay László* dolgozatai²⁾ és az 1840. évi V. t.-cz. által kiküldött orsz. választmány kebelében végzett munkálatok, illetőleg az eljárási bizottság terveze ellen beadott külön vélemények. (Utóbbiakat l. fennebb 72. §. 107—109. l.)

Szemere Bertalan „Utazás a külföldön“ cz. munkájában 1838., 2-ik kiad. 1845.) íveken át tárgyalja az angol és francia b. törvénykezést és sajtó eljárást. E fejtegetések tanulmányozása előmozdította a reformtörekvéseket.

IV. Az ausztriai jogforrások irodalma.

Az 1853. évi ausztriai b. perrendtartáshoz (mely hivatalos magyar fordításban a Bir. törvény és kormánylap 1853. évf.-ának 833—953. l. jelent meg), *Csatskó* Imre (később kir. táblai bíró), továbbá *Szokolay* István ügyvéd (1854) írtak kommentárokat; *Bausern* pedig (1856. III. rész) rendszeres munkát.

V. Erdélyi jogforrások.

A Királyhágón túl hatályban volt büntetőjogot — inkább az anvagi részt — *Dósa Elek* dolgozta fel „Erdélyhoni jogtudomány“ cz. m. (Kolozsvár 1861.) II. könyve 387.—428. §-aiban (518.—580. l.).

¹⁾ L. Akadémiai Értesítő XIII. köt. (1902.) 212—214. l.

²⁾ A nagyobb terjedelműek czímei: „Codificatio“; „A büntető eljárásról, különös tekintettel az esküdszövekekre“; „Büntető eljárás“.

Később összegyűjtve megjelentek a „Publicistai dolgozatok“ cz. gyűjt. I. köt. 19—90., 103—173., II. köt. és köv. l.

VI. Rendszeres munkák 1872—1899 közt.

Mikor bűnvádi eljárásunk fejlődése az 1872. évi ideiglenes eljárási szabályok kibocsátása után reformkorszakba jutott, *Szé-kács Ferencz*, a budapesti törvényszék akkori alelnöke, gyakorlati czélokra írt, rövid kézikönyvben összefoglalta a fővárosi bíróságok eljárási gyakorlatát. Ez a munka teljesen mellőzte az anyagnak tudományos feldolgozását, elméleti kérdéseket csak néhány oldalon tárgyalt.

Eltékkintve az ez időben közzétett kisebb-nagyobb értekezésektől,¹⁾ dr. *Fayer* Lászlót illeti meg az úttörés nehéz és hálátlan munkájának érdeme.

Mint a budapesti ügyvédi kamara tagja, *Fayer* 1884-ben, „Bűnvádi eljárásunk reformjához“ cím alatt a budapesti ügyvédi kamara megbízásából, az esküdtszék mellett írt egy nagybecsű védíratot, melyben a szervezeti résznek alapvető kérdésein felül a büntető perjog általános tanainak egyes részleteit is tárgyalta.

Rövid idővel ezután *Fayer* „szokásjogi forrásokból“ összeállította „Bűnvádi eljárásunkat a törvényszékek előtt“ (1885.). Ebben a kötetben a szerző az akkori eljárási gyakorlatot, az 1872-iki szabályzat alapul vételével tüntette fel és bírósági határozatok gyűjteményéből, sőt egyesek segélyével közvetlenül a bíróságok irattárából is egybegyűjtötte a büntető perjogra vonatkozó, elvi jelentőségű határozatokat. E műnek első kiadása első sorban szokásjogi gyűjtemény akart lenni, az eljárási gyakorlat feltüntetését a szerző nem kísérte elméleti fejtegetésekkel s a judikaturával szemben sem foglalt el kritikai álláspontot. Ugyane mű második kiadásához (1887.), a szerző elméleti és jogtörténeti adatokat tartalmazó bevezetést írt.

Széles alapokon kezdte megírni a büntető perjog történetét *Fekete Ödön*, (akkor budapesti főügyési helyettes) „A büntető eljárás kézikönyve“ cz. művében (Budapest 1886.). A nagy szorgalommal készített dolgozat, — mely túlsok művelődéstörténeti és anyagi jogi részletre terjeszkedik ki, — elvész a részletekben és a nagy vezérelvek fejlődését nem domborítja ki eléggé praegnansan. A mű a külföldi jogfejlődést a XVI. századig tárgyalja és befejezetlen maradt.

¹⁾ Ez időben monografiákat és nagyobb értekezéseket írtak: *Balogh Jenő*, *Baumgarten Izidor*, *Csorba Ferencz*, *Dolleschall Alfréd*, *Fayer L.*, *Friedmann Bernát*, *Heil Fausztin*, *Lukács Adolf*, *Tarnai János*, *Vargha Ferencz* és mások. Ezek dolgozatait l. az egyes kérdéseknél, valamint a B. P. magyarázata cz. m. I. köt. 205—206. l.

HARMADIK FEJEZET.

Törvényelőkészítő munkálatok és irodalmuk.

104. §. A B. P.-t megelőző javaslatok és tervezetek.

I. Az 1795., 1843. és 1844. évi javaslatokat és az utóbbiak tárgyalásait a M. Tud. Akadémia megbízásából, részben eredeti oklevéltári kutatások alapján, dr. *Fayer* László adta ki „*az 1843. évi ö. jogi javaslatok anyaggyűjteményé*“-ben. Ez összeállítás szerkesztésével és az ahhoz írt bevezetésekkel dr. *Fayer* László kiváló érdemeket szerzett. L. fennebb 72. §. 107—108. l.

Eredetileg a korábbi munkálatok a következő hivatalos kiadásokban tétettek közé:

1. Az 1791. évi LXVII. t.-cz. által kiküldött bizottság munkálata: „Codex de Delictis eorumque Poenis pro Tribunalibus Regni Hungariae Partiumque eidem adnexarum per Regnicolarem Juridicam Deputationem elaboratus.“ (Pest, 1807.) Az eljárást az első rész szabályozza.

2. Az 1827. évi VIII. t.-cz. által kiküldött orsz. választmány dolgozata: Codex de delictis eorumque poenis (Relatio exe. Deput. Regnic. in juridic.“) czfca alatt Pozsonyban (1831.) nyomtatott ki.

3. Az 1843—1844. évi törvényjavaslatok és az orsz. választmánynak azokról tett jelentése „Magyarország gyűlésének írásai“ közt, nevezetesen a kisebbségnek esküdttszéki alapon kidolgozott javaslata a III. kötetben 216. sz. a. jelent meg. Az orsz. választmány jelentése a javaslatokkal és a külön véleményekkel együtt külön is kiadott (Budán 1843.)¹

II. Az 1872-ik évi ideiglenes törvénykezési szabályokat a képviselőház igazságügyi bizottságának szövegezésében közölte dr. *Marschalkó* János „Igazságügyminiszteri rendeletek rendszeres gyűjteménye“ IV. köt. 1—36. l.

III. Csemegi tervezetei és irodalmuk.

1) Törvényjavaslat: Magyar bűnvádi eljárás a törvényszékek előtt, készítette *Csemegi* Károly. I. füzet, 1882. 287 lapra terjedő általános indokolással.

2. E tervezet megvitatása végett 1885. február 19-étől május 18-áig tartott tanácskozmány jegyzőkönyvei egész terjedelmükben nem tétettek közé. Magánértesítés alapján ismerteti e tanácskozmány lefolyását a Büntető Jog Tára szaklap IX. köt. 273., 337., 353. és X. köt. 1., 33., 49., 81., 97., 113., 129¹ és köv. lapon.

3. Ugyanezen tervezetnek II., részben az igazságügyminiszteri enquete határozatai alapján átdolgozott kiadása (1886), indokolás nélkül.

¹ Az alkotmányunk visszaállítása után *Horváth* Boldizsár igazságügyminiszter megbízásából eljáró bizottság működéséről adatokat tartalmaznak a Jogtud. Közlöny 1867. évfolyamának 31—34. számai.

4. A II. tervezet részletes tárgyalására kiküldött szakbizottság üléseiről a Jogt. Közl. XXI. évf. (1886.) főlapjában 152., 159., 160., 166—167., 174—175. és melléklapjában 159—160. és 166—167. l. találunk értesítést.

5. *Csemegi* Károly tervezeteinek megvitatásához fűződtek hazánkban a modern büntető perjog alapvető kérdéseinek behatóbb tárgyalásai a magyar jogászegyülésen, a magyar jogászegyletben és a szakirodalomban.

Dr. *Jellinek* Arthur-nak a magyar jogászegyletben 1883-ban „A büntető bíróságok szervezetéről és hatósági köréről, tekintettel a magyar bünvádi eljárás tervezetéről” cím alatt tartott értekezése (M. J. E. ért. XI. füzet) felett megindult vitában az igazságügyi szervezet és a büntető perjog számos fontos kérdéséről többen nyilatkoztak. (L. M. J. E. ért. XII. füzet 265. oldal). A vita szerfelett eltérő nézeteknek változata, s egészben véve méltó bevezetés volt a modern bünvádi eljárási jog nehéz vitakérdéseinek a magyar jogászok által való tárgyalásához.

6. Válaszul a *Csemegi* Károly 1882. évi tervezetének megvitatása végett összehívott szaktanácskozmány elé tűzött kérdőpontokra dr. *Wlassics* Gyula a „Nemzet” című napilap hasábjain nagy tudományos apparátussal és ragyogó irálylyal tárgyalta „A bünvádi eljárás alapelvét.” A külön füzetben is (Budapest 1885.) megjelent mű, a mely eljárási irodalmunknak *mindig első rangú terméke* marad, a következő kérdésekre terjed ki: I. A laicus elem és a társas bíróság. II. A vádelv. III. Az elővizsgálat. IV. A vád alá helyezés. V. A vádtanács és az ítélőbíróság alakítása. VI. A felelőbeadás. VII. Laicus elem és vádközeg a járásbíróságnál.

7. A *Csemegi*-féle tervezetek tárgyalásán felül általános perjogi szempontokból is maradandó becsű fejtegetéseket tartalmaz dr. *Werner Rezső*, akkor kassai jogtanárnak „Közlemények a magyar bünvádi eljárás törvényjavaslatáról” cím alatt a B. T. V. kötetének 17., 41., 59., 73., 89., 105., 121., 153., 172. és 188. lapjain anonyme megjelent cikksorozata.

8. Két szakférfiu, dr. *Szegheő* Ignác és dr. *Mayer* S. bécsi egyetemi tanár a tervezeteket a külföldi szakközönség előtt is tüzetes kritika tárgyává tette.

IV. Az 1888. évi kormányjavaslat és irodalma.

Az 1888. évi javaslat címe: „A magyar bünvádi eljárás törvényjavaslata” az 1887—1892. évi országgyűlés második ülészakájában a képviselőház elé terjesztette *Fabiny* Teofil (Budapest 1889.).

E javaslat az országgyűlési irományokon kívül *külön kiadásban is* megjelent.

Bírálati és ismertetési közül különösen fel kell említenem dr. *Wlassics* Gyula cikkét „A m. bünvádi eljárás törvényjavaslata” a „Budapesti Szemle” 1888. évi decz. füzetében 321—349. l. L. még dr. *Friedmann* Bernát budapesti ügyvéd: „Észrevételek a magyar bünvádi eljárási javaslat irányeszméi felett” (Budapest 1889.) cz. dolgozatát. Tüzetesen tárgyalta a javaslatot dr. *Mayer* Šalamon a „Pester Lloyd” és a „Jog” 1889. évfolyamában. A javaslatnak egyes kérdéseivel foglalkozott dr. *Fayer* László a Jogt. Közl. 1888. évf. 52. és 1889. évf. 4. számában megjelent két cikkében. L. még *Balogh* Jenő: Közlemények bünvádi eljárásunk legújabb törvényjavaslatáról A B. J. T. XVII. kötetének

hét számában 193—198., 211—216., 258—264., 273—279., 321—326., 337—344., 353—359. l.

A külföldi szakközönség előtt dr. Mayer Salamon, — a ki igazságügyi viszonyainknak s a magyar legislatorius és jogirodalmi munkálatoknak ismer tetésével hazánknak sok szolgálatot tett, — „Der Entwurf einer Str. Pr. O. für Ungarn“ cím alatt a „Goldammer-féle“ Archiv für Strafrecht XXXVII. köt. 1—36. lapjain fejtegette a javaslat főbb részeit.

105. §. B. P.-unoknak és melléktörvényeinek előkészítő munkálatai.

I. A B. P.-ra vonatkozólag.

1. Az 1892. december — 1893. január havában tartott tanácskozmány megállapodásai közzététettek a szaklapokban.

2. A B. P. törvényjavaslata az 1892—1896. évi országgyűlés negyedik ülészakának irományai közt 870. szám alatt található (a szöveg 145., az indokolás 1—792. lapon).¹⁾

3. A képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése az 1110. számú képviselőházi irományban 1—70. lapon foglaltatik; a bizottság jelentésének 1. alatti melléklete a törvényjavaslat az igazságügyi bizottság szövegezése szerint; u. o. 74—213. l.

4. Az 1892—1896. évi országgyűlés főrendiházi irományai között a 486. sz. iromány mellékletei: a) A B. P. törvényjavaslata a képviselőház által elfogadott szövegben. — b) Kivonat a képviselőház 1896. évi szeptember 4., 5., 9. és 12-én tartott 647—653. sz. ülésének jegyzőkönyveiből. E kivonat a képviselőházi plenáris tárgyalások alkalmával tett indítványokat és az elfogadott módosításokat tünteti fel. — c) A főrendiház közjogi és törvénykezési bizottságának jelentése a javaslat tárgyában, 1—4. l.

5. A törvényjavaslat képviselőházi és főrendiházi tárgyalása alkalmával tartott beszédek szövegét az Országgyűlési Napló tartalmazza.

II. Az esküdtbírósági törvényre vonatkozólag.

1. Az igazságügyminiszteriumban az esküdtbíróságok hatáskörére és szervezetére vonatkozó elvi kérdések megvitatása végett 1896. május 18-án tartott szaktanácskozmány jegyzőkönyvei, közölve a szaklapokban.

2. Törvényjavaslat az esküdtbíróságokról.

3. Az esküdtbíróságokról szóló törvénytervezet részletes tárgyalására összehívott tanácskozmány jegyzőkönyve.

4. Az esküdtbíróságok szervezéséről szóló törvénytervezet bírálata a budapesti ügyvédi kamara szakbizottságától, Budapest, 1897. 27—57. lap.

5. Az 1896—1901-iki országgyűlés I. ülészakának irományai közt 137. sz. a.: törvényjavaslat az esküdtbíróságokról; szöveg 1—8., indokolás 9—74. l.;

¹⁾ Az 1895. évi javaslatról jogi folyóiratainkban és a napi lapokban számos értekezés és cikksorozat jelent meg, melyek nagyobb része azonban párt-politikai szempontból volt írva. Az objectiv bírálatok közül kiválnak dr. Heil Fausztin akkor budapesti kir. táblai bírónak 1895. szept. havában a „Pesti Napló“ 257. és köv. számaiban megjelent cikkei. L. még a „Jog“ című lapot.

166. sz. a. a képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése a javaslat tárgyában, 1—10. lap, mellékletképen a javaslat az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, 11—18. lap.

6. Ugyanezen ülészek alatt a főrendiház irományai közt: 67. sz. a. a főrendiház közjogi és törvénykezési bizottságának jelentése, 2. lap.

III. Az 1897. évi XXXIV. t.-cz.-re vonatkozólag.

1. A II. 1. a. említett jegyzőkönyv.
2. Törvényjavaslat a B. P. életbeléptetéséről.
3. E tervet részletes tárgyalására összehívott tanácskozmány jegyzőkönyvei.
4. A budapesti ügyvédi kamara szakbizottságának II. 4. a. említett bírázata, 5—23. lap.
5. A II. 5. a. említett országgyűlési irományok közt 138. sz. a. a törvényjavaslat szövege 1—7., indokolása 8—58. lap; 169. sz. a. az igazságügyi bizottság jelentése 1—10., új szövegezése 11—17. lap.
6. A II. 6. a. említett főrendiházi irományok közt 68. sz. a. a főrendiház közjogi és törvénykezési bizottságának jelentése 1—5. lap.

NEGYEDIK FEJEZET.

Hatályban levő kútfőink irodalma.

106. §. Rendszeres munkák és kommentár.

Jogirodalmunknak az a más téren is mutatkozott jelensége, hogy a jogrendszer valamely ágának nagyobb arányokban való tudományos feldolgozása a törvénykönyv megalkotását nyomon szokta követni, — büntető perjogunk terén is észlelhető.

Hatályban levő büntető perjogunk *egészét rendszeresen* feldolgozták:

Dr. *Fayer* László: A magyar B. P. vezérfonala. 4. kiad. (1905.).

Dr. *Finkey Ferencz*: A magyar büntető eljárás tankönyve. 2-ik kiad. (1903.).

Kommentár alapján tárgyalták ugyanezt az anyagot: dr. *Balogh Jenő*, dr. *Edvi Illés Károly* és *Vargha Ferencz* „A B. P. magyarázata“ című munkájukban. I—IV. köt. (1897—1900.).

Még *befejezellenek* a következő rendszeres munkák:

Dr. *Lukács Adolf*: A bünvádi per előkészítő része (1904.); a vád alá helyezés, a közvetlen idézés és a főtárgyalás. (3-ik kiad.

1905.); az esküdtbírótság (1902.). Dr. *Balogh Jenő* Magyar bűnvádi eljárási jog, I. köt. Általános tanok. (1901.).¹⁾

Bírószági határozatok gyűjteményei: a Büntető Jog Tára, szaklap kizárólag: (eddig ötvenegy kötet, szerk. *Németh Péter*): továbbá a többi jogi szaklapok mellékletei.

Önálló gyűjtemények: „*Büntetőjogi Döntvénytár*“ (kiadja a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége); *Grecsák-féle Döntvénytár* VI. kötete, összeállította *Németh Péter*; *Felsőbíróságaink elvi határozatai*: szerk. dr. *Márkus Dezső* X—XV. köt. (1900—1905-ig).

---

¹⁾ A B. P. hatálybalépte óta megjelent értekezéseket az egyes fejezeteknél idézem.

HATODIK KÖNYV.

A büntető perjog három főrendszere.

107. §. A vezérelvek jelentősége és az egybefoglalásukból alakított rendszerek.¹⁾

I. Évezredes körforgás folyamán ismételve fel-felváltják egymást a büntető perjognak különböző vezérelvei és az igazságügyi szervezetnek hasonló vagy rokonintézményei. A *görög* és a *korábbi római* büntető eljárásnak szabad intézményeit: az általános vádjogot, a nép részvételét a bíráskodásban, a szóbeli és nyilvános eljárást, a védelem szabadságát és a bizonyítékok szabad mérlegelését, — részletes módosításokkal, illetőleg új formákban, — ismét feltalálhatjuk a régi germán, a feudális frank és a modern angol jogban; ellenben a császárok korabeli római, továbbá a kánoni bűnper, valamint a XV—XVIII. századbéli francia, német vagy olasz büntető eljárás a hivatalból való nyomozást, a titkos vizsgálatokat, a védelemnek kizárását vagy korlátozását, az írásbeliséget és a kötött bizonyítást valósították meg, természetesen a részletekben nagyon eltérő változatokkal.

II. Bármily jelentékenyek legyenek is azok az eltérések, melyek különböző államok büntető perjogának egyes, részletes szabályai közt szembetűnően mutatkoznak: a mióta csak a szónak igazi értelmében vett büntető *igazságszolgáltatásról* lehet szólni, minden időben és minden nemzet büntető perjogában felismerhetők és megállapíthatók olyan *vezérelvek*, melyek az illető tételes jognak valódi jellegét, *főleg az alkotmányjog*, különösen az egyéni szabadság és a polgári jogok megóvása szempontjából kidomborítják. Ezek a

¹⁾ *Újabb irodalom: Fayer* 1—23; *Lukács: A bűnvádi per előkészítő része* 30. és köv.; *Ugyanó: A főtárgyalás* 25—44. *Finkey* 173. és köv. 1.

vezérelvek egyáltalán nem tekinthetők sem tartalom nélküli üres jelszavaknak, sem egyedül elméleti jelentőségű, hangzatos frázisoknak. Jelentőségük abban mutatkozik, hogy ezek azon nagy fontosságú *eljárási garancziák*, melyek biztosítják lehető megközelítését a bünper fő céljának: annak, hogy a büntető törvényekbe ütköző minden jogsértés az anyagi igazságnak megfelelő megtorlást nyerjen a nélkül, hogy az állampolgároknak egyéni szabadsága nagyobb mértékben legyen csorbítva, semmint az a most említett cél elérése végett elkerülhetetlenül szükséges.

III. A büntető eljárási rendszerek.

Amióta a b. perjogot tudományosan kezdték művelni, a most említett vezérelveket rendszerbe foglalták össze és ez alapon két eljárási rendszert: a nyomozó és a *vádeljárást* különböztették meg.¹⁾

Habár e rendszerek keresztülvitele *a tételes perjogokban már nem található meg*; mégis a XVIII. század vége óta szokásossá vált ezen két perjogi rendszer szembe állítása és előnyeiknek, valamint fogyatkozásaiknak összehasonlítása.

Minthogy a XVIII. században és a mult század elején hatályban volt *nyomozó* rendszernek tarthatatlanságát könnyű volt felismerni, csakhamar annak ellentétében: a *vádeljárásban* keresték a helyes büntető igazságszolgáltatás követelményeinek megvalósítását. Ezért a mult században hazánkban (l. fennebb 71. §. 107. l.) és a külföldön is divatossá vált a nyomozó eljárással szemben a *vádpér* behozását kívánni, habár ezt a jelszót sokszor kellőleg át nem értették és az egészében megvalósíthatlan is volt.

IV. *A b. perjog világtörténeti fejlődését* tekintve, a kezdetleges törvénykezésben oly perjogi rendszert találunk, amely megfelel az *utólag*, az elmélet által kidolgozott *vádeljárás* ismerveinek. (l. fennebb 25. §. 6. alatt; 31—32. l.).

Mint a jogtörténeti vázlat kimutatta, (l. fennebb 38—41. §§. 46. és köv. l.) a nyomozó rendszer sokkal később fejlődött ki. A b. törvénykezés fogyatkozásainak szélesebb alapokon való vizsgálata, valamint a b. perjog tudományos művelése e rendszer hatályának idejében kezdődött meg.

A francia büntető perjognak, a XVIII. század végén bekövetkezett reformja óta a legtöbb continentális állam perjogában az *egyres rendszer* ismerhető fel, mely a vád és a nyomozó rend-

¹⁾ Ezt a megkülönböztetést hazai irodalmunkban már *Vuchetich*-nél (i. m. 343. l.) megtaláljuk.

szernek a törvényhozás vagy a bírói meggyőződés különbözősége szerint felette változó összevegyítése s mely a nyomozó elvet és a vádelvet, valamint a két elv folyamányait a tételes jogok különbözőségéhez képest szerfelett eltérően értelmezi és viszi keresztül.

108. §. A vád-, a nyomozó és a vegyes rendszer jellemzése.

A jogtörténeti fejlődésben az eljárás vezérelvei a vád- és a nyomozó rendszer keretében következőképen voltak megvalósítva.

I. *A vádrendszer* a bírói eljárásnak megindítását és folytatását vád emelésétől és fentartásától teszi függővé (*vádelv*); a vádelv folyamánya gyanánt elkülöníti a bünper folyamán eljáró hatóságoknak és a feleknek hatáskörét, *a terheltet az ügyfél jogival ruházza fel*, különösen biztosítja részére *a védelem szabadságát*, sőt a vádlót és a terheltet elvileg egyenjogúaknak tekinti (*ügyfélegyenlőség*), s módot nyújt a feleknek arra, hogy a bíróság előtt szóbeli, contradictorius tárgyalással tisztázzák a tényállásnak minden részletét. Az ügy eldöntésére lényeges bizonyítás az ítélelhozásra hivatott *bíróság előtt* vétetik fel és az ügydöntő határozatot csak olyan bizonyítási anyagra lehet alapítani, melyről a bíróság közvetlen érzéki észlelet alapján szerzett tudomást (*szóbeliség és közvetlenség*); a bizonyítás felvételénél, valamint a perbeszédeknél *a nyilvánosság* is érvényesül. Ez a rendszer módot nyújt a bíróságnak arra, hogy a bizonyítás eredménye felett való döntésnél a logika általános érvényű tételeinek figyelembe vételével szabadon követhesse saját meggyőződését (*a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve*).

II. Ellenben a *nyomozó rendszer mellett* kötelessége a bírónak, hogy — bármily távoli gyanuck, talán csak szállongó, bizonytalan hír alapján is, — hivatalból kutasson a büncelekmény, annak tettése és a bizonyítékok után (*hivatalból való eljárás elve*.)

E rendszer fejlődésének legszélso szakában a büntetendő cselekmények üldözésének, a bizonyító anyag egybegyűjtésének és az ítélelhozásnak tennivalói *egyesítve vannak* a nyomozó hatóság kezeiben; (*nyomozó elv*), mert maga a vizsgálóbíró bírálja el az általa hivatalból összegyűjtött bizonyító anyagot. E rendszer keretében a terheltnek nincsenek ügyfél jogai, nevezetesen ki van zárva, vagy legalább is igen nagy mérvben van *korlátozva a védelem*.

Az egész eljárás a nyilvánosság teljes kizárásával folyik le; a bizonyításfelvétel nem az ítélo bíróság előtt történik és a feleknek nincs módjukban az ítélo bíró előtt szóbeli előterjesztéseket tenni,

az ítélet tehát csupán a vizsgálati iratok alapján hozható meg. (*Írásbeliség, elintézés az acták alapján; tilkos eljárás.*)

A bíróság a bizonyítékok mérlegelésében nagy részletességgel megállapított szabályokhoz van kötve (*törvényes bizonyítási rendszer*).

III. Korunk b. perjoga ezeket az eljárási vezérelveket, az egyes tételes jogok eltéréseihez képest, különbözően valósítja meg.

Az a *vegyes rendszer*, melyet először 1808-ban a francia törvényhozás alkotott meg, s melyet napjainkban minden tételes jog másként és másként visz keresztül, különböző alkatelemeiben csak a kifejlődésére alapul szolgált két nagy ellentétes rendszer szembeállítását után ismerhető fel teljes tisztaságában.

Ebből a szembeállításból három nagy tanulság lesz levonható. Mindenekelőtt az, hogy *a büntető perjog terén* nem absolut, hanem *csak viszonylagos igazságokat állapíthatunk meg*; másodsorban az, hogy *a helyeseknek elismert elvek a maguk végső következményeiben keresztülvíve, szembeszökő igazságtalanságokat idéznének elő*; végre, hogy a törvényhozás, melynek nem a divatos áramlatok követését, hanem a keresztülvihetőséget és a gyakorlati hasznavehetőséget kell első sorban szembe előtt tartania, — csak akkor jár el helyesen, ha nem elvont elméleteknek túlhajtását kíséri meg, hanem *az anyagi igazságnak* az emberi intézmények mellett úgy sem kivétel nélkül biztosított *eléréséhez teremt szervezeti és eljárási biztosítékokat*.

ELSŐ FEJEZET.

A nyomozó rendszer lényege, eljárási elvei és fogatkozásai.

109. §. A nyomozó rendszer tanulmányozásának szükségessége.

A continentális büntető perjognak világtörténeti fejlődése szempontjából az eljárás terén *a nyomozó rendszernek*, a bizonyítási jog terén pedig *a kötött bizonyítási rendszernek* (VIII. könyv I. fejezet) dogmatikai vizsgálata korunkban is több tanúságot nyújt.

A nyomozó eljárás tette szükségessé azt, hogy a continentális perjogok a XVIII. század végén, illetőleg a XIX. század folyamán gyökeresen átalakultak.

Tételes perjogunk előkészítő eljárása jelenleg is több irányban még a nyomozó rendszer elveit tünteti fel. Nevezetesen a rendőri hatóságoknak és közegeknek (B. P. 94. §.), továbbá a vizsgálóbíráknak és a járásbíróságoknak (B. P. 95. §.) hivatalból való eljárása sokban megegyezik a nyomozó rendszer nyomozó hatóságainak eljárásával; ezenfelül *a nyomozás és a vizsgálat szakában* az írásbeliség, az ítélő bírakkal szemben a közvetlenség hiánya, a nyilvánosság kizárása, illetőleg az ügyfél-nyilvánosságnak is korlátozása stb. mind a nyomozó rendszerből maradtak még ránk.

Sem a nyomozó eljárás, sem bizonyítási rendszere nem tudta megoldani igazságszolgáltatási feladatait; sőt igazságtalanságokra vezetett. Épen *azért* szükséges tehát azok tanulmányozása, *hogy kerülhessük, ami belőlük rossz és igazságszolgáltatási tekintetben, valamint az egyéni szabadság szempontjából veszélyes.*

110. §. A nyomozó elv lényege és következményei a büntető eljárás szerkezetére, valamint a terhelt helyzetére.

I. A XVIII. század második felétől kezdve több író tett kísérletet a nyomozó elv lényegének megállapítására, sőt hosszas dogmatikai vita folyt a felett is: vajjon a nyomozó vagy a vádrendszert illeti-e *az elsőség?*

Ez a vita hosszú ideig teljesen helytelen alapon folyt.

Azok az írók ugyanis, akik a *nyomozó rendszer fölényét* vitatták, abból indultak ki, hogy az államhatalom csak úgy biztosíthatja azt, hogy a büntetendő cselekmények a sértett önkényére való tekintet és a vádló változó akaratának figyelembevétele nélkül megtörtessenek, ha hivatalból megindított és lefolytatott, *egységes bírói nyomozással* kutatja az *anyagigazságot*, melynek lehető érvényre emelése után bűnügyekben első sorban törekedni kell. Ezért helyezték a vádrendszer fölé a nyomozót.

Ez az álláspont *téves*, mert a közvádoló hatóság szervezése után a hivatalból való eljárás elvét *vádelvi alapon is* keresztül lehet vinni. (L. alább VII. könyv I. fejezet). Egyik vagy másik rendszer fölényét tehát nem is lehet ebből a szempontból eldönteni.

II. A nyomozó rendszer *igazságszolgáltatási értékét* mindekelőtt azon az alapon kell megvizsgálni, vajjon ez az eljárás képes-e érvényre emelni az anyagigazságot?

Erre a kérdésre feltétlenül *tagadólag* kell felelni.

Lehetetlenné teszi ezt már magában véve is a *nyomozó elv*, melynek az a valódi *lényege*, hogy *a büntetendő cselekmények üldözésének, a bizonyító anyag egybegyűjtésének és az ítélethezának tennivalói egyesítve vannak egy kézben: a nyomozó hatóság kezé-*

hen, aki ennek folytán nem lehet a bűnösség kérdésének pártatlan elbírálója.

Az emberi természetnek általános tulajdonságainál fogva teljes lehetetlen, hogy valaki ugyanabban az ügyben a vád, a védelem és az ítélelhozás teendőit egyformán kifogástalanul végezze. A vizsgálat teljesítőjének is valamelyik irányban elfogulttá kell válnia.

A dolog természetéből folyik s nemcsak logikailag levezethető hanem évszázados történelmi tanulságok által bizonyítva is van, hogy a nyomozó hatóság nem a vádlott javára, hanem a vádlott ellen válik elfogulttá.

Az ugyanis, aki vád nélkül, hivatalból eljárást indít, már ezen cselekedete által határozott állást foglalt abban az ügyben, nyilvánította, hogy *bűncselekményt lát fenforogni*. Ha pedig *valaki ellen* megindította az eljárást, ezáltal kifejezést adott annak a meggyőződésének, hogy az illetőt, akit fogságba helyezett, bűnösnek tartja. Mindkét intézkedés által, *minden kezdeményezés nélkül*, már véleményt alkotott *magának* a nyomozó hatóság és nem ismeri az az emberi természetet, aki azt hiszi, hogy hajlandó lenne önmagát könnyen megczáfolni. Felébred a nyomozó hatóságnak becsvágya, *hiúsága, sőt szenvedélye is*, hogy az óhajtott *eredményt* kivívassa. A nyomozó hatóság pedig csak úgy lesz képes eredményt felmutatni, ha kideríti a bűncselekményt és annak tettesét, ami most már *érdekében* fog állni, mert ez a sikernek *feltétele*. Semmi sem természetesebb tehát, mint az, hogy a nyomozás vezetője teljesen elveszíti a bírói tisztnek legbecsesebb, tipicus tulajdonságait, a teljes elfogulatlanságot, pártatlanságot és akármilyen legyen elnevezése, *üldöző hatósággá válik*, mely *hivatásául*, feladatául tekinti *a bűncselekménynek bebizonyítását és tetteseik kinyomozását* s hogy ezt a vélt hivatást minél könnyebben betölthesse: tevékenységének első kezdőpontjától fogva túlsúlyt fog adni a *hatósági üldözés érdekeinek*, a terhelt ellen szóló mozzanatokot tolja előtérbe és minden módon arra törekszik, hogy a bűnösséget megállapítsa.

Mindez annál veszedelmesebb, mert e rendszer idejében a nyomozás teljesítőjének teljhatalma van és ezt a teljhatalmat semmi sem korlátozza, annak gyakorlását senki sem ellenőrzi.

Következésképen minél buzgóbb és becsvágyóbb hivatalnok a nyomozó hatóság, annál kevesebb súlyt helyez a terheltnek személyes szabadságára és alkotmányos jogaira, annál kevesebbet törő-

dik a védelem érdekeivel s annál nagyobb fontosságot tulajdonít az általa megállapított terhelő körülményeknek, melyekkel szemben a czáfoló mozzanatokat — szinte jóhiszeműleg is — jelentéktelennek tekinti.

Utopisticus kívánság az átlag embertől annyi önuralmat és önbírálatot várni, hogy a terhelt ellen saját maga által összegyűjtött bizonyítékokat ellenbizonyítékokkal lerontani igyekezzék s a közben, hogy buzgón kutatja: mi szolgálhatna a bűnösségnek vagy a súlyosabb minősítésnek megállapítására, mégis elfogulatlan maradjon. Elméletileg bármily helyesen állapítsák is meg a nyomozó rendszer céljául az anyagi igazság felderítését, ez az eljárás okvetlenül a nyomozó hatóságnak azt a törekvését fogja előtérbe tolni, hogy *a terhelt bűnösségének közvetlen bizonyítékait* s első sorban a beismerést megszerezze.

Már ebből az okból is a nyomozó elv a vádelvhez és a nyomozó rendszer a vádperhez képest gyarlóbb, fogyatékosabb.

III. Mindezeknek azonfelül két sajnálatos, de egészen természetes következménye is lesz.

A terhelt és a védelem rendszerint útjában állanak a nyomozó hatóság tevékenységének és az esetek többségében meg akarják akadályozni a bűnösség megállapítását. Nehogy ez történhessék:

1. a terheltnek védelmét — legalább az előkészítő eljárásban — teljesen kizárják s a terhelt megfosztatván az ügyfél jogoktól, az eljárás tárgya lesz;

2. a bizonyítás anyagának egybegyűjtése is a bűnösségnek minden áron való megállapítására irányul, s minthogy az akkori időnek kötött bizonyítási rendszere mellett a legsúlyosabb büntetéseket közvetlen bizonyíték fenforgása *nélkül* nem lehetett kiszabni: előáll a törekvés, hogy a beismerést a legembertelenebb és legképtelenebb eszközökkel is kicsikarják. Aki előtt talán tetszetős a nyomozó elvnek alapgondolata, azt a következmények iránt valószínűleg fel fogja világosítani az a történelmi és logikai fejlődés, amely eredményében a *torturára* vezetett.

IV. A nyomozó rendszernek csak alakja változik, de vizsásgái nem lesznek gyökeresen orvosolva az által, hogy a nyomozó hatóság az általa összegyűjtött bizonyító anyagot a rendszer fejlődésének későbbi szakában nem önmaga bírálja el, hanem beterjeszti az ítélő bírósághoz, esetleg azt valamely egyetemnek jogi karához küldik meg.

E módozat mellett is az ítélő bíróság az ítéleténél alapul veendő bizonyító anyaghoz csak háromszoros közvetítés: 1. a tanúk, 2. a nyomozó hatóság által felvett jegyzőkönyvek és 3. az előadó bíró kivonata után jut; tehát a nyomozó hatóságnak a vádlott ellen rendszerint elfogult felfogása által kiszínezve, töredékesen, a védelem meghallgatása s a tényállásnak kétoldalú megvilágítása nélkül értesül az ügyről. S minthogy az ítélő bíró csak azt veheti figyelembe, a mi az iratokban van, a vizsgálat marad a bünpernek fő szaka, a mint a franczia író írta „az egész bünper lelke.“

Az ügyészség működése e korban nem szünteti meg a nyomozó rendszer nagy hibáit, mert az csak *névleg* vádló; a bíró hivatalból is eljárást indíthat és vád nélkül is elítélhet.

111. §. A nyomozó rendszerrel kapcsolatos intézmények és eljárási elvek és ezek tarthatatlanságának okai.

Egymagában véve már az a körülmény is, hogy a nyomozó rendszer a bírónak kezében összpontosítja a vádlás, a védelem és az ítélethozás teendőit, *alkalmatlanná teszi ezt a rendszert* az anyagi igazság érdekeinek szolgálatára. Mindamellett ezt csak később, a XIX. század közepén ismerték föl.

Az ellenszenvet, mely az inquisitorius eljárással szemben a XVIII. századnak második és a XIX. század első felében az irodalomban és a felvilágosodott közvéleményben kitört volt, első sorban azok a járulékos intézmények és szabályok magyarázzák meg, melyek nem folynak ugyan szükségszerűleg a nyomozó elvből, azonban különböző okok összehatása alatt a legtöbb államban a nyomozó rendszer keretében mégis kifejlődtek volt.

Ezeket fennebb a 43. §-ban (55. és köv. l.) fejtettem ki.

Ezenfelül a nyomozó eljárás során szélesebb alkalmazást nyert számos olyan eljárási elv és intézmény is, melyek azt — egybevetve a vádrendszer vezérelveivel, — több irányban gyarlóbbnak tüntetik fel.

1. *A terhelt egyéniségének elnyomása és a védelem kizárása* nemcsak alkotmányjogi okokból, nemcsak a személyes szabadság szempontjából jár türethetetlen következményekkel, hanem lehetlenné teszi a helyes és igazságos büntető ítélekezést is, amennyiben *természetesen előidézi a vád érdekeinek túlsúlyát*, mert a lenyűgözött terhelttel és a megakadályozott védelemmel szemben szabad kezet enged a vád közegeinek (promotor inquisitionis, procu-

reur, sőt a vizsgálóbíró is), ezenfelül pedig a nyomozó hatóság, aki csak úgy bír eredményt felmutatni, ha kideríti a büntetendő cselekményt és annak tettesét, hivatásának jellegénél fogva egyenesen arra van utalva, hogy folytonosan inkább azt vegye figyelembe, azt kutassa és azt állapítsa meg, ami a terhelt *ellen*, semmint a mi mellette szól.

Az a jogrendszer, a mely nem engedi meg, hogy a felmerült gyanuval szemben maga a terhelt, vagy az ő jogi képviselője szerezhessék meg a mentő bizonyítékokat, a gyanut czáfoló adatokat, vagy az enyhítő körülményeket, egyáltalán alkalmatlan a bűnvádi igazságszolgáltatás nagy feladatának megoldására

2. Az *iratok alapján* való ítélkezés különösen a *védelemre* volt veszélyes. A nyomozás és a vizsgálat adatait a terhelt befolyása nélkül foglalták írásba s mégis az ítéletet ezekre az iratokra alapították. Ez annyira szokásossá vált, hogy akkor is, midőn a terhelt az első fokban ítélő bíróság fogházában volt letartóztatva, tehát bírától csak néhány méternyire volt, őt mégsem állították az ítélethozók elé, nem hallgatták ki és védelmét sem hallgatták meg, hanem *a vizsgálati iratok alapján* ítélkeztek felette, természetesen azon elv szem előtt tartásával: „quod non est in actis, non est in mundo“.

3. A *közvetlenség* hiánya azzal a veszedelemmel járt, hogy az ítélő bíróság az *elfogult* (l. fennebb 110. §. II. alatt) nyomozó hatóság által megállapított bizonyító anyagból értesült a tényállásról és sem azt nem ellenőrizhette, hogy a nyomozás teljesítője minden oldalról kimerítette-e a bizonyításfelvételt, sem azt, hogy helyesen fogta-e fel és helyesen foglalta-e írásba a bizonyítékokat?

4. A *bizonyításfelvételnél titkos volta* és az *írásbeliség* lehetlenné tesz, hogy különösen a terhelt az egész bizonyító anyagról kimerítő tudomást szerezhessen és védője a védelmet minden irányban szabadon kifejthesse s általában, hogy a tényállás minden oldalról teljesen megvilágítható legyen.

5. A *törvényes bizonyítási rendszer* képtelen korlátok közé szorítja, bilincsekbe veri a bírónak lelkiismeretét s így szintén gyakran gátjául szolgál az igazság érvényre emelésének. — Szembeszökő ennek a bizonyítási rendszernek észszerűtlensége és igazságtalansága abban az irányban is, hogy közvetett vagy nem teljes bizonyíték fennforgása esetén „*absolutio ab instantia*“ mondatik ki és az, akit nem lehetett a törvény értelmében büntetni, *rendkívüli büntetéssel* lesz sújtva, holott az igazság kétség nélkül azt kívánná

hogy ha bűnös, büntetessék bűnössége fokához képest, ha pedig a bíró nem volt képes a terhelt bűnösségéről meggyőződést szerezni, nem bűnössége mondassék ki, a nélkül, hogy a megbélyegző és sujtó — habár enyhébb büntetés — pusztá gyanu alapján alkalmaztas-
sék reá.

6. Végül a nyomozó rendszernek annyi visszasságát betetőzte és kiegészítette az eljárásnak *titkossága*: kész eszköz bármily vissza-
élésre, a létező — talán barbár, de mégis jogokat adó és köteles-
ségeket előíró — törvénynek megszeghetésére, a politikai, felekezeti
s egyéb önző és igazságtalan céloknak a törvénykezésbe való be-
vitelére.

112. §. Tanulságok.

Az első eljárási rendszerekben a hatósági beavatkozásnak és a hivatalból való nyomozásnak csak kezdetleges alakjai jelent-
keznek.

Mindegyik állam létének magasabb fejlődési fokán megerő-
södött az a meggyőződés, hogy az elszaporodott közveszélyes büntet-
tetések garázdálkodásaival szemben a kezdetleges vádeljárás intéz-
ményei és elvei nem felelnek meg az igazságszolgáltatás feladatai-
nak. Felismerték, hogy a közrendet és közbiztonságot nagyobb mér-
tékben veszélyeztető vagy sértő büntettekkel szemben szükség van
erélyes és hathatós állami büntető igazságszolgáltatásra; a büntet-
teket vádló fellépése nélkül is hivatalból nyomozni kell, a nyomozás
sikere érdekében a bíró kezében czélszerű összpontosítani az eljá-
rásnak összes tennivalóit, végre mindazt, mit a büntettes az eljárás
meghíúsítása végett tenni akarna, meg kell akadályozni.

Erre szolgáltak a XV. századtól fogva a nyomozó rendszer és
összes intézményei és elvei.

A nyomozó eljárást tehát *a jogrend fentartására irányuló
érthető és jogos törekvés fejlesztette ki*. Az akkori durva és súlyos
büntettek nagy száma mellett megmagyarázható, hogy ez az eljárás
több európai államban néhány évszázadon át hatályban volt.

Kétségtelen azonban, hogy az eljárási tennivalóknak egy
kézben való összpontosítása meghíúsítja a tárgyilagos igazságszol-
gáltatást, továbbá, hogy a nyomozó rendszer vezérelvei és járulékos
intézményei vagy általában tarthatatlanok, vagy legalább gyarlób-
bak, mint azok, amelyek a kezdetleges perjogokban hatályban
voltak.

Ezenfelül a nyomozó eljárás felhasználtatott különböző hatalmi üldözések eszközéül és számtalan igazságszolgáltatási tévedésre vezetett.

A hatalomnak és közegeinek azon visszaéléseit, az emberi gyarlóságnak azokat a nyilvánulásait, melyeket a nyomozó eljárás útján elkövettek, *nem lehet sem mentegezni, sem megbocsátani.*

A nyomozó rendszerhez tehát a büntető törvénykezésnek *legszomorúbb emlékei fűződnek.*

MÁSODIK FEJEZET.

A vádrendszer.

113. §. A vádrendszer megvalósítására irányuló törekvések a XIX. században.

I. Midőn a XVIII. században, valamint a XIX. század első évtizedeiben is a nyomozó rendszer, — a mellett, hogy igazságszolgáltatási szempontból türhetlen következményekre vezetett, több államban még a leggyűlöletesebb politikai üldözések eszközévé is tétett: a politikai és a társadalmi közvéleményben megszilárdult az a meggyőződés, amely minden visszaélést, melyet a nyomozó per neve alatt elkövettek, mint okra, magára a rendszerre vezetett vissza. Ezért a legtöbben azokat a correctivumokat és biztosítékokat, melyeket *az egyéni szabadság részére* kerestek, a gyűlölt rendszernek *ellentétében: a vádperben* vélték feltalálhatni.

Az emberiség történetében gyakran lehet tapasztalni, hogy ha kétségtelen államjogi vagy társadalmi visszasságokkal szemben valamely politikai áramlat felkarol egy-egy divatossá vált jelszót: akkor egy-egy fogalomnak, elvont megjelölésnek, — melyet ezek vagy épen százezrek vesznek ajkaikra anélkül, hogy valódi jelentőségét átértenék, — minden bajjal szemben varázserőt szoktak tulajdonítani. Ugyanez történt 1791-ben Franciaországban, vagy 1848-ban Németországban, szemben a nyomozó rendszerrel a vádper javára. Éles gúnnyal utal rá *John* (Kommentár II. kötet 140—143. l.), hogy midőn a német államokban, 1848-ban a bűnper reformját sürgették és szóbeliség, nyilvánosság, az esküdtszék behozatala és a *vádper* voltak a közvéleményben hangoztatott követelmények, sem azok előterjesztői, sem a kormányok, melyek a kívánalmaknak teljesítését, — nagyobb bajokat elkerülendő, — meg-

igérték volt, — *nem voltak tisztában azzal, hogy mit értsenek a „vádper“ megjelölés alatt.* Az 1849. márcz. 28-áról kelt frankfurti birodalmi alkotmány tartalmazza ugyan a következő elvi kijelentéseket: A bírói eljárásnak nyilvánosnak és szóbelinek kell lennie. (178. §.). Bűnügyekben a *vádper* „*érvényes*“¹⁾, azonban a tanácskezesokról készült gyorsírói feljegyzésekben hasztalanul keresünk adatot arra, hogy *mit értettek* a sokat hangoztatott jelszó alatt.

II. Minthogy a vádrendszer megvalósítására irányuló némely reformkivánalmak *az ókori kezdetleges vádeljárás* intézményeinek és elveinek fejlesztésére irányultak, mindenekelőtt ezeket kell szemügyre venni.

114. §. **A kezdetleges vádrendszer előnyei a törvénykezés és az egyéni jogok szempontjából.**

A kezdetleges vádeljárásban (l. fennebb 25. §. 6. alatt 31—32. l.) érvényesülő elvek a helyes igazságszolgáltatásnak számos biztosítékát nyújtják.

A *vádelv* biztosítja azt, hogy a bíró ne avatkozzék a felek küzdelmébe, hanem teljesen pártatlan és elfogulatlan maradjon s kijelölvén mind a vádlónak, mind a terheltnek önálló jogkörét, lehetőleg egyenjogú feleket állítván egymással szembe, meggátolja azt, — aminek lehetősége a modern perjogokban szembeszökő, — hogy a vád túlsúlyba jusson a védelem felett. Sőt ellenkezőleg a vádrendszer módot nyújt arra, hogy mindegyik fél a maga érdekeit szabadon érvényesíthesse, minden bizonyítékot és minden oly körülményt, amely az ő javára szól, idejében felhozhasson s mindezek által biztosíthassa az ügynek minden oldalról való tisztázását és így az anyagi igazság elérését (ügyfélegyenlőség).

A vádlott egész az ítélethozás szakáig szabad lábon van és védelmét minden irányban korlátlanul kifejtheti.

A *szóbeliségnek* és *közvetlenségnek* teljes érvényrejutása lehetővé teszi, hogy a bíró az egész bizonyítási anyagról saját észlelete alapján, tehát minden zavaró és a való tényállást elferdítő vagy kiszínező közvetítésnek mellőzésével szerezhessen legkimerítőbb, legalaposabb és leghivebb tudomást.

¹⁾ Úgy beszéltek a vádperről, mint valami pénznevről, amit törvényes rendelkezéssel kelendővé lehet tenni, gúnyolódik *John* (id. m. II. köt. 141. és köv. l.)

Nem lehet kicsinyelni a nyilvánosságnak ellenőrző, serkentő és a törvénytiszteletet fokozó hatását sem. A tárgyalásnak a község összes szabad polgárainak jelenlétében való ünnepélyes lefolyása növeli a bíróságoknak lelkiismeretes figyelmét, teljes pártatlanságát; előmozdítja a tényállásnak minél behatóbb vizsgálatát és elejét veszi annak, hogy a bíróság bármily irányban túlkapást kövessen el. A megtorlásnak köztudomásra jutása vagy ellenkezőleg, az ártatlanul bűnvádi eljárás alá vont egyénnek nyilvánosan történt felmentése emeli a jogérzetet, a törvénytiszteletet és az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat, mindezek által pedig elejét veszi annak, hogy a polgárok az ellenük elkövetett jogsértések miatt birói úton kívül keressenek maguknak elégtételt.

A szabad bizonyítás rendszere biztosítja, hogy az okszerű birói meggyőződés az anyagi igazságot érvényre juttathassa.

Mindezen előnyök daczára a kérdésnek behatóbb vizsgálata azonnal felismerésre juttatja azt, hogy a tiszta vádrendszer csak addig állhat fenn, míg a büntetőjognak közjogi jellege érvényre nem jutott.

115. §. A kezdetleges vádrendszer fogatkozásai.

I. A büntető per kezdetleges szervezetének két legnagyobb fogatkozása, hogy a büntetőjog magánjogias jellegű és hogy nem volt gondoskodva a vádnak szakszerű, lehetőleg pártatlan és minden esetben való képviselétéről.

1. A sértett: *magánvádoló* volt, e szónak nem modern perjogi, hanem legkezdetlegesebb értelmében. Sem az illető társadalmi csoportnak, sem a büntető hatalom birtokosának nem volt meghatalmazottja, hanem *egyedül saját jogainak megsértéséért* kívánt elégtételt, következőleg *korlátlanul rendelkezhetett a váddal*. Bármilyen élenken követelte is a jogérzet valamely súlyos büntett megtorlását, ez nem következett be, mihelyt a sértett — többnyire a legdurvább anyagi kárpótlás fejében, — kiegyezett a tettessel.

Ki volt zárva a jogszerű megtorlás lehetősége akkor is, ha maga a sértett nem birt vagy nem akart vádat emelni, például áldozatául esett a bűncselekménynek, vagy hiányzott bátorsága, értelmisége, törvénytisztelete vagy jogérzete arra, hogy az esetleg nagyhatalmú tettes ellen vádat emeljen.

A jogélet fejlődésének nagyon figyelemre méltó fokozata az, melynél fogva később a súlyos büntettek miatt az összes szabad polgárok vádat emelhetnek. (*népvád*; I. alább a X. könyvben).

Korlátlan „dominus litis“ maradt ellenben a sértett a „*delicta privata*“ eseteiben, melyekre az általános állampolgári vádjog nem volt kiterjesztve.

2. E kezdetleges alakzatnak második fogyatkozása, hogy a mellett a vádlónak nem lévén hatósági jogköre, nagy mértékben gátolva volt abban, hogy a vádjának támogatására szükséges bizonyító anyagot kellően beszerezhesse.

3. A terheltnek korlátlan szabadsága, amilyen kívánatos az ügyfélegyenlőség szempontjából, épúgy az eljárás eredményének meghiúsulásával és a bizonyító anyag beszerzésének lehetetlenné tételével jár, mihelyt veszélyesebb büntetteknel ravaszabb vagy erőszakosabb a büntettes, illetőleg mihelyt külön büntettes-osztályok fejlődnek ki.

4. Az előkészítő eljárás e kezdetleges alakzat mellett egészen a felek kezébe lévén letéve, semmi biztosíték sincs arra nézve, hogy mindazon bizonyító anyag, amelynek megsemmisülésétől vagy megváltozásától a dolog természeténél fogva alaposan kell tartani a főtárgyalásra tényleg beszereztetni fog.

II. A 114. §-ban felsorolt előnyök daczára kétségtelen, hogy a tiszta vádrendszer megvalósítása korunk társadalmi viszonyai mellett lehetetlen volna; továbbá, hogy a büntető igazságszolgáltatás kezdetleges alakjai mellett az anyagi igazság megvalósítása már a régi jogokban is több irányban és több okból lehetetlenné vált.

Ez okból szó sem lehet a régi vádrendszer felélesztéséről hanem csak annak módosított formában megvalósítását lehetne megkísérelni.

116. §. A vádrendszer dogmatikai vizsgálatának eredményei.

I. Mihelyt vége lett a puszta *jelszavak* korának és a jogirodalom tudományosan kezdte vizsgálni, vajjon mit is jelent az a sokat hangoztatott „*vádrendszer*“ és „*vádelv*“? azonnal kiderült, hogy a törvényhozások, illetőleg a különböző államok bírósági gyakorlata és a b. perjogi írói egészen mást és mást értenek a fennebb említett megjelölések alatt.¹⁾ A fejtegetések kiinduló pontja a legtöbb írónál egészen helytelen volt.

¹⁾ A törvényhozások álláspontját, valamint a hazai bírósági gyakorlatot és több kiváló magyar és külföldi írónak idevágó nézetét ismerttettem „*M. bünvádi eljárási jog*“ cz. munkám I. rész 110—121. l.

Nemsokára bekövetkezett az az idő is, melyben egyes írók a vádrendszerrel való foglalkozást egészen haszontalannak jelentették ki.

Míg a nyomozó elv túlhajtásaival szemben mutatkozott visszahatás eredménye gyanánt divatos volt a vádelvet egyoldalúlag felmagasztalni, sőt általános szokás volt azt önczél gyanánt oda állítani és azt óhajtani, hogy abból legyenek levezetve az egész büntető igazságügyi szervezetnek és büntető perjognak többi alapelvei és ezen az alapon legyen szabályozva a bűnper menete; addig az utóbbi évtizedekben egyes írók a perjogi alapelvekre vonatkozó minden irodalmi terméket már céltalannak vélték.

II. A vádelv irodalma és újabb bizonyossága annak az igazságnak, hogy a jelszavaknak is meg van a maguk fatuma. Évtizedeken át számos törvényhozási előkészítő munkálatnál és az irodalmi termékek egész nagy csoportjainál a *vádelv* volt a törekvések célpontja, a „sarkcsillag“, mely felé törekedtek; az eszmény, melyet több nemzet: osztrák, olasz, magyar — nagy tehetségű írói, illetőleg codificatorai legalább megközelíteni igyekeztek. S ime néhány évtized múlva egyesek, akik elméletileg mélyebbre hatoltak a kérdés vizsgálatában, — leplezetlenül kijelentették, hogy a vádelv üres frázis, a vádrendszer el nem érhető ideologia, melynek gyakorlati jelentősége nincs, sőt többen negatív eredményhez is jutottak, kijelentvén, hogy a probléma lényegét úgy sem lehet megoldani.

Az előbbi irányzat is túlzás volt, az utóbbi még nagyobb mértékben az.

A helyes nézet az alábbiakból *tűnik ki*.

117 §. A vádelv lényege és keresztülvitelének korlátai.

I. A helyes értelemben vett vádelvnek az a rendeltetése, hogy az eljárás tennivalóinak megfelelő elkülönítése útján biztosítsa a büntető birói tisztnek főkellékeit: a pártatlanságot és elfogulatlanságot. A pernek az a szerkezete, amely ezt biztosítja: a vád és védelem hatáskörének és az ítélezés tennivalóinak helyes szétválasztása s a megfelelő egyensúly a per három factorának teendőiben.

A nyomozó rendszernek évszázados története bizonyítja, hogy az a bíró, aki *vád nélkül* vagy épen a vádlónak nyíltan kifejezett akarata *ellenére* eljárást indított vagy vádhatározatot hozott, nem lehet pártatlan és elfogulatlan, mert *állást foglalt az ügyben* s így

az emberi természetnek általános tulajdonságainál fogva hajlani fog a bűnösség megállapítása felé, minthogy elfoglalt álláspontja elfoglaltá tette őt az elítélés irányában és saját korábbi határozatát kellene megegyeztetni, ha a pert megszüntetné vagy felmentő ítéletet hozna.

A bűncselekmények felderítése, a tettesek kipuhatólása végett tehát külön állami organumokat, — igazságügyi rendőrség, ügyészség — kell szervezni; a bírót pedig, nehogy kénytelen legyen a felek felett álló ítélőszékének magaslatáról leszállani, — lehetőleg távol kell tartani a büntetőjogi üldözés functioitól.

Csak az az eljárás érdemli meg a vádper *nevet*, amelyben a vádemelés és vádképviselet külön vannak választva az ítélethezástól, amelyben a büntetendő cselekmények üldözésének és az ítélkezésnek teendői oly mérvben vannak elkülönítve, amint ez eme két functiónak elütő jellegéből következik.

II. Amennyiben azonban ez az elkülönítés olyan következményekre vezetne, amelyek lehetetlenné tennék a bűnper főczéljának elérését: háttérbe kell szorítani a vádelvet és annak helyét legalább bizonyos irányban és mértékben a vegyes rendszer következményei foglalják el.

A vádelvet ugyanis nem szabad öncélul tekinteni, nem szabad, mint valami bálványt, a megközelíthetlenségig emelni, hanem el kell ismerni azt, hogy a bűnpernek más, lényegesebb, fontosabb czéljai is vannak, mint a vádrendszer megvalósítása. Ilyen: az hogy az állampolgárok egyéni szabadsága lehetőleg megóvassék s ilyen mindenek felett a tiszta igazság elérése vagy legalább ennek megközelítése oly mértékben, a mint az emberi intézmények mellett lehetséges.

Ahol és amennyiben tehát a vádrendszer construálása olyan következményekre vezetne, hogy a hatályban levő *tételes anyagi törvénynek megvalósítása az esetek nagy számában lehetlenné válnék*, — amennyiben nem a törvény és az igazság, hanem a vak esetleg lenne a bűnvádi igazságszolgáltatásban uralkodóvá, ott és annyiban az *elméleti értelemben vett, tiszta vádelven csorbát kell ütni, annak végső következményeit nem szabad levonni. Mert a bűnvádi ítélkezés nem abstract elvek keresztülviteléért, nem elméleti következetesség csillogtatásáért van szervezve*, hanem azért, hogy az anyagi igazságot szolgálja.

III. A vádelv lényege nem áll semmi összefüggésben azzal, hogy a vádat közhatóság vagy magánegyén képviseli-e?

Teljes összezavarása a fogalmaknak azonosítani a „*vádelv*“-nek és a „*védképviselet*“-nek lényegesen különböző fogalmait, melyeket a dogmatikai tárgyalásban külön kell választani.

118. §. A *vádelv* következményei a védelem szervezetére.

Azok, akik a *vádrendszert* hangoztatják, nem téveszthetik szem elől azt sem, hogy a vádrendszerrel együtt jár a perbeli egyensúlynak lehető megközelítése és ez megint azt teszi szükségessé, hogy mindkét félnek meghallgatása s a contradictorius tárgyalás megvalósíthatása végett megfelelő gondoskodás történjék a *szakszerű védelemről*, ami — nehogy a vád túlsúlyba jusson, — csak akként biztosítható, hogy — nem csupán kivételesen, hanem szabály gyanánt — szakképzett és lelkiismeretes védő járjon el a terhelt érdekében.

A perjogi írók a vádlás és az ítélelhozás tennivalóinak elkülönítését már évtizedek óta a vádrendszer lényegéhez tartozónak jelentették ki. *Egészen egyoldalúan* jártak el azonban korábban midőn a kérdést folytonosan *csak a vádemelés* szempontjából vizsgálták és figyelmen kívül hagyták azt, mikép a *vádrendszer alapgondolata* megköveteli, hogy, a bíró nemcsak a vádlás, hanem a *perjogi védelem teendőitől is fel legyen mentve*, ne kelljen sem vádlónak, sem védőnek lennie, hanem *maradhasson bíró*.

Csak az újabb írók fejtették ki kellő alaposággal, hogy *az a perjogi egyensúly*, melyre a vádperben törekedni kell, *csupán akkor lesz elérhető, ha a materiális védelem terhe le lesz véve a bíró vállairól*.

Ha a *tiszta* vádrendszer álláspontjára helyezkednénk, ezen felfogás teljesen jogosult volna. Ezen vélemény elfogadása azonban nagyon lényeges következményekkel járna a *formális védelem szervezetére nézve*.

Mint hogy ugyanis kétségtelen, hogy a terheltnek az esetek többségében nem csak kellő jogi készsége, de elegendő intelligenciája sincs ahhoz, hogy a vád megczáfolására szükséges bizonyító anyagot egybegyűjtse s az enyhítő és mentő körülményeket kellően kidomboríthassa;

minthogy továbbá különböző körülmények arra indíthatják a terheltet, hogy elhanyagolja a védelem teendőinek végzését vagy épen hamis beismerő vallomást tegyen: ezeknél fogva amennyiben a *tiszta* vádrendszer követelménye gyanánt a törvényhozás felmentené a bírót a védelem javára a ma (I. B. P.-unk 9. §.) reá ruházott

teendők végzésétől, gondoskodnia kellene oly *közhatóság felállításáról és szervezéséről, melynek hivatása legyen: a bűnperben mind a formális, mind a materialis védelem teendőit ellátni.*

(V. ö. alább a közvédő hatóságról kifejtendőket X. könyv III. fejezet).

119. §. A vádelv folyományai.

Természetes, hogy nemcsak a „vádelv“-nek, mint alapvető kérdésnek lényege vitás.

Mind a törvényhozásokban, mind a jogirodalomban, még inkább szétágaznak a vélemények arra nézve, hogy a vádelvből a pernek további szerkezetében minő következményeket kell levonni. Az alábbiakban a vádló és a védelem jogköre, továbbá az ítéletnek a vádhoz való viszonya és a bíróság hatásköre szempontjából ama kettős szempontnak figyelembe vételével állapítom meg a vádrendszert attributumait, hogy ez elv érvényesítése esetén a büntetőjognak közjogi jellege és az anyagi igazság kiderítése *lehetőleg* ne szenvedjenek csorbát.

I. A vádelvnek sarktétele, hogy vád nélkül nincs helye bírói eljárásnak.

Ennek oka az, hogy a bíró csak akkor maradhat teljesen elfogulatlan, ha nem veszi át a vádló szerepkörét, s így *vád hiányában sem eljárást nem indít*, sem a megtorlásra irányuló intézkedéseket nem tesz.

A *tiszta* vádelvvel tehát nem fér össze az sem, hogy a vizsgálóbíró — mielőtt a vád elébe terjesztetett volna — letartóztatást rendel el, vagy bizonyítást vesz fel, vagy bűnjelet foglal le. Sok esetben megköveteli azonban az eljárás sikerének biztosítása, hogy a nyilván szökni készülő terheltet már a vád emelése *előtt* letartóztassák vagy olyan bűnjelt, amely a bűnvádi eljárásban a bizonyítás céljaira jelentőséggel bír, lefoglaljanak. Helyes tehát minden oly törvényes szabály, amely első sorban a rendőri hatóságokat és közegeket, esetleg a vizsgálóbírót, vád emelése *előtt is* kötelezi ilyen *hivatából* teendő intézkedésekre, ha azok elmaradása a bűnper sikerének *meghíusításával* járna.

A vádelv lényege az *ellenkezőt* követelné. Ennélfogva ez a körülmény is újabb bizonyíték arra, hogy *a tiszta vádrendszer az állam és a társadalom legfontosabb érdekeinek sérelme nélkül meg nem valósítható.*

2. Vádperben gyakran szükséges a vádemelés *előkészítéséről* gondoskodni. Ezért a bírói eljárást megelőzi s attól élesen *külön válik az előkészítő eljárás*, melynek célja: a *vádlót* tájékoztatni az ügy állásáról s módot nyújtani számára arra nézve, hogy kiválogassa azokat a bizonyítékokat, melyekkel vádját támogatni kívánja.

3. Elvileg a vádló ura a vádnak és rendelkezik a vád tárgyával.

A végből, hogy megóvassék a bírónak pártatlansága és passivitása, melyre a vádrendszer törekszik, a *vádlónak* joga, sőt *hivatala lesz* kiválasztani azokat a tényeket, melyekre vádját alapítani óhajtja, a bizonyítékokat, melyekkel vádját támogatja, végre megjelölni azokat a jogi kérdéseket, melyeket a bíróság eldöntése alá kíván bocsátani.

A *vádlót* illető *rendelkezési jog* körébe esnek tehát: megjelölni a *terheltet*, megállapítani a vád tárgyává teendő *cselekményt vagy cselekményeket*, meghatározni a bűnperben alkalmazandó *bizonyítási eszközöket* és ezek érvényesítésének módját: végre a *cselekményt minősíteni*, vagyis vádját abba a jogi formába önteni, amelyben az állam büntető jogát saját belátása szerint érvényesíthetni véli.

Ebből azonban még nem következik, hogy a büntetés joga felett, a mely korunkban az államot illeti meg, a vádló — legyen ez akár magánegyén, akár közhatóság — kizárólagos rendelkezési joggal korlátlanul dönthessen és így a vádlónak joga lenne mellőzni a vádemelést mindazokkal szemben vagy mindazon tettekre nézve, a kikre és melyekre nézve önkényének úgy tetszik.

Ellenkezőleg, mihelyt a törvényhozás a *legalitas* elvének alapjára helyezkedett (l. alább VII. k. I. fej.), megegyeztethető a vádelvvel az, hogy a vádhatóság a vád képviselőjére vonatkozó teendők végzése körül a *törvény értelmében*, bizonyos elvek szerint, kötelességszerűleg *tartozzék eljárni*.

A vádelv csak azt zárja ki, hogy a *bíró* legyen a döntő abban a kérdésben, hogy kik ellen és minő cselekmények miatt indíttassék eljárás.

4. Folyik a vádelvből, hogy a terhelt nem tárgya az eljárásnak, hanem a per alanya, a ki a vádról értesítendő, mindegyik perszakban meghallgatandó és szabadon nyilatkozhatik.

A vádrendszer megköveteli, hogy a *terhelt* az ellene emelt vádról, az ennek támogatására használt bizonyítékokról és minden

terhelő adatról teljes és az igazságnak megfelelő *tudomást szerezzen*; továbbá, hogy módjában legyen a terheltnek *a javára szolgáló bizonyítási anyagot egybegyűjteni*, illetőleg a mentő vagy enyhítő körülményeket elfogulatlan hatósági személyek által megállapíttatni; végre, hogy a terhelt az egész eljárás alatt a vádra nézve nyilatkozhatassék és magát védelmezhesse.

Azonban a terheltnek ügyfél minőségéből folyik, hogy ő csak jogosított, *de nem köteles* nyilatkozni, még kevésbbé tartozik beismerő vallomást tenni s így erre semmi módon *nem szorítható*. Nemcsak a tortura, hanem a lelki faggatások és az engedetlenségi büntetések is *feltétlenül* ellenkeznek a vádper természetével.

5. A tiszta vádper értelmében a vádló az eljárás tárgya felett annak egészében és részeiben az egész per folyamán is rendelkezhetik, s így mindaddig, míg az ügy ítélelhozás alá terjesztve nincs, a vádló a vádat elejtheti, sőt módosíthatja is.

Kétségtelen, hogy minden olyan esetben, midőn a vádló a vádat *súlyosabbra* változtathatja, ez a rendelkezési jog a legérzékenyebben érinti a terhelt érdekeit, akinek a súlyosabb minősítéssel szemben új védekezésről kell gondoskodnia. Ez azonban csak annak egyik bizonyítéka, hogy **a tiszta vádrendszer a terhelt érdekeire is hátrányos következményekkel járna**, ezek a következmények azonban nem esorbítják annak igazságát, hogy a most érintett tétel a vádelvből következik.

6. Amennyiben a vádat közhatóság képviseli, ezt ezen eljárásában elkövetett mulasztásaiért és tévedéseiért fegyelmi, esetleg büntető úton is felelősségre lehet vonni. Ellenben a vádelvvel *homlokegyenest ellenkezik az a törvényhozási szabály*, mely szerint a vádló a vádat az ítélelhozás szakát megelőző stadiumban sem ejtheti el, vagy hogy a bíróság — akár hivatalból, akár a sértett kérelme folytán — a vádlót vád emelésére vagy fentartására utasíthatja.

7. A vádper alapgondolatából folyik az is, hogy *a bizonyítás*, a bizonyítékok felkutatása és megszerzése, legalább *első sorban a felek teendője*. Ennélfogva a *keresztkérdés* inkább megfelel a vádrendszer követelményeinek, mint az az eljárás, hogy a vizsgálóbíró a vizsgálat alatt, a főtárgyalás elnöke pedig a főtárgyaláson a vád számára köteles bizonyítékokat gyűjteni.

Mind a mellett a büntető jognak jelenlagi fejlődési fokán és mostani vezérelve mellett *nem tartozik a vádrendszer lényegéhez*, hogy a bíró a bizonyításfelvétel körül *teljes passivitásra* legyen

kárhozható. A bírónak hivatása: a való tényállás kiderítése és minden oldalról való helyes megítélése, következésképpen nem sérti a bíró elfogulatlanságát, sőt egyenesen megfelel a bírói hivatásnak, hogy a bíró *kiegészíthesse* a felek által előterjesztett bizonyítási anyagot, abban az irányban, amelyben és oly mértékben, amennyiben ez hivatásának helyes betöltéséhez szükséges.

8. A terhelt személyére és a vád tárgyára nézve a bíróság kötve van a vádhoz, vagyis nem foghat perbe mást, mint a ki ellen vád volt emelve és nem ítélhet el más büntetendő cselekmény miatt, mint a melyre a vád kiterjedt. A vádrendszer lényegéhez tartozik, hogy a bíróság az eljárást és az ítélelhozást csak azokra az egyénekre és tettekre terjesztheti ki, a kikre és a melyekre a vád vonatkozik.

Minthogy az elbírálás a vád tárgyára van szorítva, feltétlen követelménye a vádelvnek, hogy a bíróság — tisztán alaki okból, perjogi előfeltétel hiánya miatt — az eljárás megszüntetését rendelje el, azon terheltre nézve, illetőleg ama tettek tekintetében, a kikre, illetőleg a melyekre nézve a vádló az ügynek ítélelhozás alá terjesztése előtt a vádat elejtette vagy — a mi ezzel egyenlő hatályu — az eljárás megszüntetését indítványozta.

Az, hogy, ilyen esetekben a törvényhozás nem az eljárás megszüntetését, hanem *felmentő* ítélet hozását rendeli, nem fér össze sem a perjog elméletével, sem a vádelvvel, mert ahol vád nincs, ott a bíró *ítéletet* sem hozhat. Indokolva van az utóbb érintett rendelkezés a terhelt érdekei szempontjából, mert a *felmentő* ítélet *jobban rehabilitál*, s így *kedvezőbb* a terheltre nézve, mint az eljárás megszüntetése.

Előfordulhat, hogy a vádló akkor kívánja vádját elejteni, midőn a bíróság már ítéletet hozott s azt talán ki is hirdette. Azt, hogy a törvényhozások (v. ö. B. P.-unk 38. §-ának harmadik bekezdését) ennek az elkésett kijelentésnek nem tulajdonítanak jogi hatályt, nem a bíróság tekintélyének szempontja indokolja, — a mi legyen bárminő fontos, — ha a vádrendszer álláspontjára helyezkedünk, nem lehet a főszempont. A szóban forgó törvényes szabályt az indokolja, hogy a vád hatáskörének a bíró hatáskörétől való elválasztása mellett — a mi pedig a vádrendszernek lényeges attribútuma — *a vádlót nem lehet az ügynek ítélelhozás alá terjesztése után is a pernek feltétlen urává tenni.*

9. Nagyon bonyolult kérdés, vajjon a vádelvnek lényegéhez tartozik-e ama tétel, hogy a bíróság *a minősítés és a büntetés kisza-*

bása tekintetében kötve legyen a felek indítványaihoz és különösen ne állapíthasson meg súlyosabb minősítést és ne szabhasson ki súlyosabb büntetést, mint a minőt a vádló indítványozott?

A védelem érdeke a kérdésnek *igenlő* megoldását szabná elő. Elég legyen arra a helyzetre utalnom, melybe a vádlott jut, ha például halált okozott súlyos testi sértés vádja ellen védekezik és szándékos emberölés vagy gyilkosság miatt ítélik el. A védelemnek kellő előkészíthetése mindenestre kívánatossá tenné, hogy a bíróság ne foglalhasson el szigorúbb álláspontot, mint ami a vádban kifejezést nyert. Az az eljárás pedig, hogy ha a bíróság a vádban megjelöltnél súlyosabb bűncselekményt lát fenforogni és erre a feleket figyelmezteti, praeiudicált a bíróság által a per érdemleges eldöntésénél elfoglalandó álláspontnak, érinti a bírónak az ítélelhozásig minden módon megóvándó elfogulatlanságát, tehát a tiszta védelv szempontjából kifogás alá esik.

Ha azonban a szóban forgó kérdést egyedül a vádrendszer álláspontjáról vizsgáljuk, arra *tagadólag* kell válaszolni.

A védelvnek egyik sarktétele, hogy a vádló, a védő és a bíró egymástól függetlenek legyenek s mindegyiknek önálló perjogi hatásköre legyen.

Mint hogy pedig az ítélelhozás szakában mind a vád tárgyává tett cselekmény minősítése, mind a büntetés kiszabása *kizárólagosan bírói* functio: a bűnper különböző faktorainak vádeljárás mellett sohasem egyesíthető teendői lesznek összezavarva akkor, ha ezekben a kérdésekben még az ítélelhozatalkor is a vádló lesz felruházva a döntés jogával, tehát mindenhatóvá lesz annyiban, hogy a vádlás- és az ítélelhozásnak különböző jogkörét magához ragadja.

A bíró nem ítéelhet vád nélkül. De ha vád van előterjesztve, ennek elbíralása, tehát a vádban foglalt minősítés helyességének megítélése és a bűnösség megállapításából folyó következmények levonása is, a bírónak kizárólagos joga. Nem lehet kötni a bírót a terheltnek és a védőnek indítványaihoz sem.

10. A polgári perjog körében uralkodó tárgyalási vagy *rendelkezési elv*, melynek értelmében akármelyik félnek kizárólagos joga van arra, hogy az őt megillető perjogi igény felett korlátlanul rendelkezék és melynél fogva ez a rendelkezés kötné a bíróságot, a bűnperben — ennek közjogi természeténél fogva — nem nyerhet alkalmazást.

Nemcsak ethikai tekintetek, hanem *az állami közérdek is határozottan tiltja azt, hogy a bünperben különösen a terhelt teljesen szabadon rendelkezék a saját egyéni jogaival*, illetőleg, hogy ezen rendelkezésének jogi hatálya legyen, ha a terhelt olyan büntetendő cselekmény elkövetését vállalja magára, amelyben a bünper adatai szerint ártatlan, valamint nem lehet jogi hatályt tulajdonítani annak sem, ha a terhelt lemond valamely enyhítő körülmény érvényesítéséről, amely bünösségét lényegesen enyhébb színben tüntetné fel. Az ártatlanságot, illetőleg a szóban forgó enyhítő körülményt — akár akarja a terhelt, akár nem, — az állam vádhatóságának és a bíróságnak hivatalból is meg kell állapítania és figyelembe kell vennie.

Ugyancsak nem a felek rendelkezése, hanem a bírói cognitio dönt a felett is, hogy forog-e fenn a büncselekménynek valamely tényálladáki ismérve, megállapítható-e ez vagy amaz a mozzanat, amely a büntetettnek ekként vagy másként leendő minősítésére döntő súlylyal bír? Nem vonható kétségbe például halált eredményezett büntetendő cselekmény esetén, hogy nem a terheltnek nyilatkozata, hanem az ügynek összes adatai fogják eldönteni azt: vajjon forog-e fenn ölési szándék és ha igen, az erős felindulásban keletkezett, vagy előre megfontolt volt-e? Például a terhelt azon kijelentésének, hogy *ő előre megfontolt* szándékból ölte meg az elhaltat, nincs semmi jogi hatálya akkor, ha a bíróság *erős felindulásban* elkövetett ölést lát bizonyítotttnak.

120. §. A terhelt és a védelem jogköre a vádrendszerben.

A büntető perjog irodalmában nagyon elterjedt szokás: a vádrendszert csupán *a vádlónak* és *a bírónak* egymáshoz való viszonya szempontjából venni szemügyre. Ez a felfogás szerfelett egyoldalú. Mellőzhetlen: vizsgálat tárgyává tenni azt is, minő következményeket von maga után a vádrendszernek kifejlődése: a terheltnek és a védelemnek perjogi hatásköre tekintetében?

I. Előnyök.

Szembeállítva a nyomozó eljárással, a vádrendszer több irányban jelentékenyen javítja a terhelt és a védelem helyzetét.

A vádrendszer mindenekelőtt biztosítja a terhelt részére azt, hogy a hatósági eljárásnak nem tárgya, hanem alanya lesz: önjogú ügyfél, a ki tudomást szerezhet a vádról és annak bizonyítékairól,

de azokra nézve még nyilatkozni sem tartozik, még kevésbé köteles tehát önmaga ellen bizonyítékokat szolgáltatni.

A vádrendszer keresztülvitele esetén *a terhelt és a védelem helyzete javul* azáltal is, hogy:

1. a terhelt az egész eljárás alatt *szabadon kifejlheti védelmét*, különösen: védő közreműködésével élhet s választott vagy kirendelt védlőjével szabadon érintkezhetik;

2. a végből, hogy a terhelt és védője a védelmet hathatósan gyakorolhassák, tudomást szerezhetnek a vádról és az ezt támogató bizonyítékokról, nevezetesen megtekinthetik az ügyiratokat;

3. nehogy a bíróságnak teljes elfogulatlanságát minden esetre érintő nyomozó tevékenységet kelljen kifejtenie, a tényállásnak minden oldalról való felderítése céljából a terhelt és a védő közreműködhetnek a bizonyítás anyagának megszerzésénél, különösen jelen lehetnek a bizonyításfelvételnek legfontosabb cselekményeinél, e mellett pedig részt vehetnek a contradictorius tárgyalásban; végre

4. a védelem érdekében jogorvoslattal élhetnek.

Szembetűnő: hogy mindez, — különösen viszonyítva a nyomozó rendszernek a most tárgyalt kérdés körében elfoglalt álláspontjával, — jelentékenyen *kedvezőbbé teszi a terhelt helyzetét*.

Első tekintetre, felületes vizsgálat mellett tehát megmagyarázható volna, hogy a legújabb kor világtörténelmének olyan szakkaiban, melyekben a büntető eljárás reformja által az állampolgároknak a bűnper során alkotmányos jogokat, az egyéni szabadságnak pedig biztosítékokat óhajtottak teremteni, a vádperben látták azt a menedéket, mely a terheltet a nyomozó rendszer organumainak mindenhatóságától megszabadítani hivatva van. Így volt ez hazánkban is 1848-ban, amidőn a büntető törvénykezés körébe eső reformkiváncsánalom gyanánt csak két vezérszó volt hangoztatva: *a „vádper“ és az „esküdtszék“*.

Több mint fél század elteltével azonban, amikor elmúlt a jelszavak hangoztatásának ideje és a nagy igazságügyi intézményeket át kell vinni a gyakorlati életbe, most már higgadt mérlegelés tárgyává tehető az a kérdés, vajjon *a tiszta vádrendszer korunkban is mindenben előnyére válnék-e a terhelteknek?*

E kérdésre *tagadólag* kell felelni.

A vádper mai szerkezete óriásilag különbözik az ó-kor vádperétől és a szellemi és anyagi erő hiányában szűkölködő terhelteket, tehát épen a vádlottaknak nagyobb részét, szerfelett egyenlőtlen küzdelembe sodorná.

II. Hátrányok a vádrendszerből a terheltre és a védelemre.

1. Az az irányzat, mely a XIX. század közepétől fogva annyit hangoztatta a *vádelvnek* érvényre emelését, — perjogi okokból is egészen egyoldaluan járt el.

Első sorban azért, mert a *vádelv* egyedül a *vádlónak* és nem a terheltnek perjogi helyzetére vonatkozik, csupán *vádlónak* és a *bíróságnak* egymáshoz való viszonyát tárgyalja.

Másrészt az említett áramlat követői két nagyobb tévedésbe estek.

Egyrészt abba, hogy csak vádper mellett látták a terhelt *ügyfél jogait* biztosítva, *ami pedig a vegyes rendszer keretében is megtörténhetik*; másrészt pedig elköverték azt a hibát is, hogy a vádrendszerből csak a terheltre és a védelemre részve *kedvező* mozzanatokot vették figyelembe s egészen szem elől tévesztették mindazt, ami a *vádpernek jelenlegi szerkezetében a terheltnek és a védelemnek hátrányára válnék*.

Pedig nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a *közvádló hatóságok szervezése óta a terhelt helyzete a vádrendszer mellett is határozottan kedvezőtlenebbé vált*, mint az ó-korban, a magánvád vagy az állampolgári vádjog korszakában volt.

2. Nem vonható kétségbe, hogy ha a közvádló, — amint ezt a vádrendszer szerkezete megkívánná, — tisztán *ügyfél-jogkörrel* ruháztatnák fel, a nyomozás folyamán az összes rendőri hatóságokkal és közegekkel rendelkezve (B. P. 39. §.), a legnagyobb részletességgel összegyűjthetné a vád bizonyítékait, míg semmi biztosíték nem volna arra nézve, hogy a nyomozás alatt a védelem érdekei is kellő figyelembe fognak vétetni.

3. Kedvezőtlenebb a vádrendszer mellett a terhelt helyzetére az is, hogy a vádló az egész eljárás során szabadon rendelkezvén a váddal, azt a fő tárgyaláson is súlyosabbra változtathatja, miáltal legalább is a védelemnek új irányban való előkészítését teszi szükségessé, amennyiben pedig e végből a fő tárgyalás nem lesz elhalasztva, kizárja a védelemnek hathatós kifejtését is.

Hasonlóképen a terheltnek érdekeibe ütközik az, hogy a vádló a vádnak *indokolás nélkül* való elejtésével bármikor az eljárás *megszüntetését* idézhetné elő, ami által lehetetlenné volna téve a terhelt igazi rehabilitációja: a nem bűnösséget indokoló *felmentő* ítélet hozása.

4. Ezenfelül a tiszta vádrendszer arra utalná a bírót, hogy teljes elfogulatlanságának lehető megóvása végett minél inkább passiv magatartást tanúsítson és még a bizonyítás anyagának egybegyűjtését, a tényállás felderítését is első sorban magukra a felekre bízva, a vizsgálatot mint inquisitorius tevékenységet a tiszta vádperben a *bíróság nem teljesíthetné, s a bírónak tartózkodnia kellene a materialis védelem teendőitől is.*

A közvádlónak és a terheltnek perjogi küzdelme azonban — szem előtt tartva az esetek nagy többségében előállandó átlagot, — épen nem volna egyenlő, mert *a terhelt mint értelmi tehetségére nézve, mind a rendelkezésre álló eszközök szempontjából hátrározottan igen jelentékeny hátrányban van a közvádlóhoz képest.*

5. Ehhez járul, hogy a vádlót a vád tárgyának és bizonyítékainak kiválasztása körül megillető rendelkezési joggal szemben sem a terheltre, sem védőjére absolute nem ruházható az a jog, hogy ők a bűnperben az anyagi jog alkalmazása felett tetszésük és elhatározásuk szerint rendelkezhessenek és különösen egyszerű kijelentésük által olyan jogokat szüntessenek meg, amelyekről, mint általános emberi jogokról, lemondani nem lehet.

121. §. A vádrendszer, mint az egyéni jogok biztosítója.

Egyéni jogainknak és a büntetőjogi szabadelvűségnek azok a nagyon tiszteletreméltó harcosai, akik a 40-es években a „*vádper* behozatalát“ hangoztatták, (l. fentebb 71. §. 107. lap), úgyszintén azok, akik Németországban körülbelül ugyanabban az időben alkotmányjogi alaptörvénybe is iktatták „a vádper érvényességét“, a használt jelszónak jelentőségére nézve tévedésben voltak. Emlgették és a törvényhozás elé célul tűzték ki a „*vádpert*“ és a „*vádelvet*“, de ezeknek jelentőségét sem vizsgálták mélyebben; nem is ismerték fel helyesen és voltaképen *nem* az igazi vádrendszert és ennek perjogi következményeit akarták megvalósítani, hanem **a nyomozó eljárás legszembetűnőbb visszaéléseinek és túlzásainak megszüntetése mellett, az egyéni szabadság és az alkotmányos jogok számára követeltek a büntető igazságszolgáltatás terén is törvényes biztosítékot.**

A doctrínának is, a törvényhozásoknak is nagy hibája volt évtizedeken át, hogy a felkapott *hamis jelszavakat* unos-untig hangoztatták s a büntető igazságszolgáltatásnak nagyjelentőségű gyakorlati feladatai helyett gyakran tölték előtérbe egyes divatosá

vált elveknek elméleti szörszálhasogatással való keresztülvitelét, holott a vádrendszernek igazi jelentőségével sem voltak tisztában.

A vádrendszer azért, hogy — szemben az inquisitorius eljárásnak legszélsőbb tulzásaival, — visszaadja a terheltnek az ügyfél-jogokat, mindenesetre jelentékeny biztosítékot nyújt az egyéni szabadságnak, s így megérthetőek azok a sok helyütt felmerült törekvések, amelyek a modern alkotmányos államokban a vádper megvalósítására irányultak.

Mindamellett azok az áramlatok, melyek a bűnvádi perjognak reformját *az egyéni szabadság érdekében* sürgetik, mind irányuk, mind céljuk tekintetében *különböznek azoktól, melyek a vádrendszer megvalósítását tűzik ki célul.*

A vádrendszer, ha azt helyesen értelmezzük, első sorban a vádképviselőt és az ítélezést teendőinek elkülönítésére irányul és ezzel a bíróságnak nagyobb elfogulatlanságát, végeredményben tehát az anyagi igazságnak érvényre emelését kívánja biztosítani.

Ellenben nem igazságszolgáltatási, hanem alkotmányjogi célokat, nevezetesen: az állampolgárok személyes szabadságának érdekeit kívánják előmozdítani, azok a reformtörekvések, melyek a bűnper során a terhelt helyzetének javítására irányulnak.

S a mint felismerésre jut az, hogy a büntető igazságszolgáltatásnak lehetőleg tekintettel kell lenni az állampolgároknak egyéni szabadságára: ezzel kapcsolatban háttérbe szorul az állam büntetőjogának és az anyagi igazságnak minden más tekintet szem elől tévesztő rideg érvényesítése.

122. §. Tanulságok a vádrendszer tárgyalásából.

A fennebbiekből kitűnik, hogy a vádrendszer alkatelemeinek és a vádper alanyainak az eljárás egész szerkezetét szem előtt tartó tárgyalása mind a bűnper céljai, mind az alkotmányjog, mind a terhelt helyzete szempontjából igen jelentékeny fontossággal bír.

A fentebbiek alapján a következő legfontosabb eredmények állapíthatók meg:

1. maga a vádrendszernek alap gondolata: az, hogy a dolog természeténél fogva különböző perjogi funkciók ne legyenek ugyanazon egy egyén kezében összehalmozva, hanem a vád s a védelem teendőinek helyes végzése, valamint az igazságos ítéllethozás a perbeli teendők elkülönítése által biztosítva legyen, — nemcsak helyes és egészséges eszme, hanem szükséges is az anyagi igazság elérésének teljes biztosítására, ennél fogva a törvényhozási szabályozás-

ban lehetőleg közeledni kell ezen alapeszmének következetes keresztülviteléhez;

2. a vádrendszert a terhelt helyzetének javítása és a védelem érdekében *nem szabad öncél gyanánt akként oda állítani*, hogy teljes elvi tisztaságban való keresztülvitele végett annak alá kellene rendelni a bűnvádi igazságszolgáltatásnak más követelményeit. Csupán *eszközül* szabad a vádrendszert tekinteni a bűnper főcéljához: az anyagi igazság eléréséhez, amelyet a vádlás és az ítékezés perjogi funkcióinak elkülönítése s így a bíróság elfogulatlanságának növelése által igen jelentékenyen szolgál is;

3. azt, hogy miért tekintették századunk közepén a vádrendszert a bűnperben az egyéni szabadság egyetlen biztosítékául, csakis a nyomozó eljárás visszaéléseivel szemben beállt egyoldalú és felületes visszahatás teszi érthetővé.

A ki nyugodtan vizsgálja korunk viszonyait, annak be kell látnia, hogy a tiszta vádrendszer, — még ha az igazságszolgáltatásnak egyéb érdekei meg is engednék annak következetes keresztülvitelét, — ma már nem mindenben mozdítaná elő a terhelt érdekeit, hanem ellenkezőleg számos irányban a védelemnek hátrányára is válnék ;

4. azok, *akik* a bűnvádi igazságszolgáltatásban *az egyéni szabadságnak* kívánnak fokozottabb biztosítékokat teremteni, akkor járnak el célravezetően, ha nem a védelv következetes keresztülvitelét hangoztatják, hanem olyan *törvényhozási* intézkedésekre törekcszenek, amelyek a polgárok alkotmányos jogainak megszorítását a törvényben szabatosan megállapított, szoros feltételekhez kötik;

5. Az elméleti értelemben vett tiszta vádrendszer keresztülvitele a büntetőjognak legfőbb vezérelvét: az anyagi igazság érvényre emelését több irányban sértené és az állam és a társadalom érdekeire oly sok hátránnyal járna, hogy arról kétség nélkül le kell mondani.

S az a törvényhozás jár el helyesen, amely ezt nyíltan és őszintén beismeri s nem egy meg nem valósítható s a részletes rendelkezésekben több irányban megszegett jelszót hangoztat, hanem az igazsághoz képest kijelenti, hogy a *vegyes rendszer* álláspontjára helyezkedett.

HARMADIK FEJEZET.

A vegyes rendszer.

Ujabb irodalom: Wlassics A bűnvádi eljárás alapelvei (1885.) *Cse megi* II. 447—500. *Fayer* (4-ik kiad. 37—38.; *Finkey* 173—178. *Luikács* Adolf I. 39. és köv. *Bennecke—Beling* 215. és köv. Rosenfeld 70. és köv. I.; *Vidaí* 611—614. cz.

123. §. **Eredmények a vád- és a nyomozórendszer vizsgálatából.**

I. Mig a jelenkori társadalmi viszonyok közt az anyagi igazság érdekei nem engednék meg a kezdetleges vádrendszernek (I. fennebb 31. lap 25. §. 6. alatt) a maga elvi tisztaságában való megvalósítását: addig a nyomozó eljárás már magában véve — mind kiindulási pontjánál: a nyomozó elvnel fogva, mind járulékos intézményei folytán — általános emberi tulajdonságok és viszonyok következtében minden időben és minden népnél egyenesen alkalmatlan az anyagi igazságnak érvényre emelése.

S minthogy e két ellentétes rendszernek egyike sem biztosíthatja a büntető törvénykezés nagy céljának elérését: korunk b. perjogi tudománya máris nyíltan a *vegyes rendszer* megvalósítását ajánlja,¹⁾ s a törvényhozások — habár gyakran a vádrendszer hangoztatásával kérkednek — valójában mégis csak *vegyes rendszert* visznek keresztül.

II. Természetes, hogy a „*vegyes rendszer*“ kifejezés épen nem szabatos. Csak annyit jelent, hogy *sem a nyomozó, sem a vádelv nincs következetesen érvényre emelve*, s járulékos intézményeik és eljárási szabályaik is különböző módon *össze vannak vegyítve*. A részletek a doctrina különböző irányzatai s a különféle törvényhozások szerint felette eltérők.

A dogmatikai tárgyalás hibája, hogy a *vegyes rendszer* fogalmát és ismérveit aránylag későn²⁾ fejtették ki, holott ez a rendszer jogtörténetileg már századokon át létezett.

A continentális jogfejlődésre a legnagyobb befolyást a vegyes rendszernek az az alakja gyakorolta, amelyet 1808-ban (I. fennebb 54. §.) a *napoleoni törvényhozás* alkotott meg.

1) L. pl. *Hélie* Traité V. 51; *Carrara* Programma II. 325.

2) A vegyes rendszer elnevezést először *Henke* használta és e rendszer fogalmát első gyanánt ő tárgyalta 1817-ben megjelent művében.

III. Az a vegyes rendszer, amely az 53—55. §-okban vázolt perjogi reformokból kifolyólag a XIX. század folyamán a continensnek minden culturállamában kifejlődött, természetesen a különböző tételes jogokban szerfelett eltérő alakzatokat mutat.

Az alábbiakban e rendszernek csak azon *általános típusait* vázolólok, amely napjainkban a nyugati culturállamokban hatályban van.

Együttal kiemelem azokat a körülményeket, amelyek bizonyítják, hogy

habár a vegyes rendszer sokat átvett a XVIII. századbeli nyomozó eljárásból, egészben véve azzal szemben mégis igen jelentékeny haladásnak tekintendő.

Ez főleg a három rendszer alap gondolatainak és vezérelveinek egymás mellé állításából fog szembetűnni

124. §. A vád- és a nyomozó rendszer szembeállítására.

Szembeállítva egymással a vád- és a nyomozó rendszernek a történelmi fejlődésben jelentkezett (fennebb a 110—122. §-okban tüzetesen kifejtett) jellemző típusait, a következő képet nyerjük:

Tiszta vádrendszer.

1. Az állam *nem* gondoskodik a büntetendő cselekményeknek hivatalból való üldözéséről.

Ha *ítélkező* bíróságok vannak is szervezve, más (különösen vádló) hatóság *nem* állittatik fel.

2. Az eljárás tennivalói *szét vannak választva*. A pernek más alanya végzi a vád, más a védelem és más a határozathozás teendőjét.

3. A per alanyai: a *vádló* és a *vádlott*; felettük van az elfogulatlan *bíró*.

Nyomozórendszer.

1. Oly hatóságok állittatnak fel, melyek *hivatalból*, vád, sőt feljelentés nélkül is nyomozzák a bűncselekményeket.

2. Az eljárás tennivalói *egy kézben*, a nyomozó hatóság (vizsgálóbiztos) kezében vannak *összpontosítva*.

3. A vizsgáló biztos, vádló, védő és ítélkező hatóság *egy személyben*. Ő teljesíti az általános és különös vizsgálatot, összegyűjti a vád és a védelem összes bizonyítékait s később ítél.

4. A feleket nem kényszerítik nyilatkozatra. Különösen a vádlott nincs beismerésre kötelezve.

Határozathozás előtt azonban a bíró köteles *mind a két felet* egyformán *meghallgatni*. (*Contradictorius* tárgyalás.)

5. A felek *perjogilag egyenlők* és az eljárás tárgyával szabadon rendelkeznek.

6. A védelem szabad, különösen az előkészítő eljárásban is korlátlanul érvényesülhet.

7. Rendszeres előkészítő eljárás nincs és a per *csak a tárgyalásból* áll.

8. A tárgyaláson a *szóbeliség*, a *közvetlenség*, a teljes *üggyél-nyilvánosság* és *népn nyilvánosság* érvényesülnek.

9. A bíróság a bizonyítékokat *szabadon mérlegeli*.

10. A bíró a per érdemét *véglegesen* elbírálja.

A pernek nincsenek alanyai; a vizsgáló biztos *mindenható*. Még ha van is vádhatóság (pl. a francia perben), az sem gyakorol igazi vádlói jogokat; a vádlott pedig az eljárás *tárgya*, kinek perbeli jogai egyáltalán *nincsenek*.

4. A vádlottat kivallatással kényszerítik a beismerésre.

Minden kérdésben az inquirens *teljhatalmulag*, a feljelentő és a vádlott *meghallgatása nélkül* intézkedik. A vádlott tárgyaláson, élő szóval nem is védekezhetik.

5. Felek nem is járnak el; az inquirens *hivatalból* nyomoz és ítél. (A régi francia perben a vádlottnak az ügyességgel való egyenjoguságáról nem is lehet beszélni.)

6. A védelem *ki van zárva*, illetőleg a legnagyobb mértékben korlátozva van.

7. A per *súlypontja a vizsgálaton* fekszik.

8. Az egész eljárásban az *írásbeliség*, a *közvetettség*, a *titkos eljárás* elvei uralkodnak.

9. *Kötött* bizonyítási rendszer van hatályban.

10. „Absolutio ab instantia“ és rendkívüli büntetések vannak szokásban.

125. §. Korunk vegyes rendszerének alap gondolatai.

A három perjogi rendszert, mint általános jelszavakat, valamint az egyes *vezérelveket tartalmát* korunkban a b. perjog írói szerfelett különbözően értelmezik. Eltérnek a vélemények arra nézve is, hogy pl. hazai jogunk a vád-, a nyomozó vagy a vegyes rendszert viszi-e keresztül? ¹⁾

Szerintem B. P.-unkban a *vegyes rendszer* érvényesül.

Ennek alap gondolatai a következők:

Korunk büntető törvényhozása a büntetőjog közjogi jellegéből indul ki.

Ebből folyólag a büntetendő cselekményeket elvileg az államhatalomnak kell megtorolni.

A törvényhozás teljesen meggyőződött már arról, hogy a sértett, illetőleg hozzátartozói vagy más magánegyének, esetleg a népvád képviselője magukra hagyatva, az esetek többségében nem tudják az elkövetett büntetendő cselekményeket kinyomozni s azok megtorlását kezdeményezni.

Ezeknek szem előtt tartásával korunk büntető törvényhozását a következő alap gondolatok vezetik:

1. A jogrend fentartása érdekében a bűncselekmények kinyomozása, a vád előkészítése, a vád képviselése és a törvényszerű eljárás lefolytatása végett külön *állami hatóságokat kell szervezni* és az eljárást *hivatalból kell lefolytatni*. (L. alább „*Hivatalból való eljárás elve*“ VII. könyv, I. fejt., állami közvád).

2. Alkotmányjogi és gyakorlati szempontokból egyformán szükséges a hatóságok és a felek jogkörét, valamint az eljárás lefolytatásának részleteit a törvény előtti egyenlőség elve alapján *törvény útján tüzetesen szabályozni*. (Törvényhozási szabályozás szűkege).

3. A pernek főcélja az *anyagigazságnak* érvényre emelése. (L. VII. könyv., II. fejt.). Ez elv alól azonban a törvény mégis számos kivételt tesz.

¹⁾ Így az újabb írók közül *Lukács Adolf* (a bűnvádi per előkészítő része (1904. 72. l.), perrendszerünket „a nyomozó rendszerhez tartozónak“ tekintti; ellenben pl. *Rosenfeld* (72. l.) szerint a német perjog a vádpert viszi keresztül. *Lukács* tanár úrnak érve az, hogy perrendszerünk „célja és eszménye az *anyagigazság* megvalósíthatása.“ Nézetem szerint ez nem döntő érv, mert minden perjognak az *anyagigazság* megvalósíttására kell törekednie, mert továbbá ezen cél elérését mind a vád, mind a nyomozó rendszer alapulvételével meg lehet kísérelni.

4. Az egyéni jogok tiszteletben tartása, a bíró pártatlanságának biztosítása és az *anyagi igazság* lehető megvalósítása végett a *vádlnak és a terheltnek külön perjogi hatáskört* kell engedni. Ebből folyik a *vádlotnak önálló perjogi hatásköre* és a *védelem megengedése* is.

5. A **bűncselekmények nyomozásának, a bizonyító anyag egybegyűjtésének, a vád képviselőjének és a határozat hozásának tennivalóit, melyeket a nyomozó rendszer (I. 110. §.) egy kézben egyesített, szét kell választani s külön hatóságokra, illetőleg közegekre kell bízni a végből, hogy mindezek a teendők a legelfogultatlanabban és legpontosabban teljesíttessenek. (L. alább X. könyv.)**

6. Lehetőleg figyelembe kell venni, illetőleg *kimélni kell* a terheltnek s egyéb állampolgároknak *egyéni és polgári jogait* és mind a *bírósági szervezet*, mind az *eljárás folytatása körül alkotmányjogi biztosítékokat kell felállítani az egyéni szabadság és az alkotmányos jogok védelmére.*

a) Ezt a tételes jogok az előbbi irányban *állandó és független bíróságok szervezése* (I. IX. könyv „a bírósági szervezet alkotmányjogi jelentősége“) és a *laikus elem részvételének* (esküdtribiróság, Schöffengericht) megengedése útján törekeshetnek elérni. (L. könyvem *harmadik* (szervezeti) részét.)

b) A végből, hogy a terheltnek és a büntető eljárásban érdekelt egyéb magánegyéneknek alkotmányos jogai a büntető eljárás alatt lehetőleg kiméltessenek, tüzetesen meg vannak határozva az egyéni jogok korlátozásának feltételei.

126. §. A vegyes rendszer alapelveinek keresztülvitele a részletekben.

I. Hivatalból való eljárás

A *hivatalból való eljárás* keresztülvitele végett az állam:

a) *nyomozó hatóságokat és közegeket állít fel* és ezeket arra kötelezi, hogy minden, nem magánindítványra üldözendő bűncselekményt *hivatalból* nyomozzanak;

b) szervezi a *kir. ügyészséget* és ennek hivatalos kötelességévé teszi azt, hogy a „*legalitás*“ elve (I. VII. könyv I. fej.) alapján a vádat képviselje;

c) kivételesen, illetőleg bizonyos korlátok közt a *bíróságokat* is arra kötelezi, hogy *hivatalból* végezzenek eljárási cselekményeket.

II. A vádelv keresztülvitele.

Habár a tételes jogokban teljes felismerésre jutott már, hogy a nyomozó rendszerrel szemben hangoztatott vádrendszert a jogrend és az igazságszolgáltatás komoly veszélyeztetése nélkül nem lehetne teljes tisztaságban megvalósítani, s, habár ennél fogva az az egyoldalú felfogás, amely minden áron a vádelvet hangoztatta, ma már egészen vissza van szorítva, mind a mellett a végből, hogy a bíróság elfogulatlansága ez irányban is megóvassék, **a tételes jogok elkülönítik a vád, a védelem és az ítélelhozás tenni valóit (vádelv); felhasználják a vádelvből (I. fennebb a II7. §.) vonható előnyöket és bírói eljárást rendszerint csak vádel alapján engednek indítani, különösen pedig az ítélelhozás előfeltételéül kívánják meg a vádat.**

A legalitás elvének korlátai közt a vádló *ura a vádnek*.

III. A védelem megengedése.

A vádló mellett ügyfél gyanánt van elismerve *a terhelt* és tág körben meg van engedve *a védelem*, ezenfelül az eljáró hatóságoknak is *kötelességükké van téve a mentő-bizonyítás anyagának beszerzése is*, továbbá a terhelt érdekében bizonyos intézkedések megtétele.

Mind a mellett a vádló és a terhelt *nem egyenjogú ügyfelek*; az ügyfélegyenlőség elve, bár sokszor hangoztatják, *nincs megvalósítva*. Bizonyos vonatkozásokban a vádló, más irányokban a terhelt van előnyben.

IV. A felek jogköre.

Biztosítva van azonban az, hogy a vádló és a terhelt a) az ítélelhozás szakában közreműködhesselek a bizonyítás anyagának beszerzésében ; b) lehetőleg egyformán értesüljenek a bizonyító anyagról ; c) meghallgattassanak, illetőleg perbeszédeikben egyformán nyilatkozhassanak a bizonyító anyag mérlegelése és a javukra, illetőleg az ellenféllel szemben felhozható körülményekre nézve.

Ez igen nagy haladás a nyomozó rendszerrel szemben, a mely a védelmet mindenkép korlátozza és még az ítélelhozás szakában sem nyújtott módot a terheltnek a mentő-bizonyítás anyagának beszerzésére, a terhelő bizonyítás anyagának megfelelő bírálatára és védelmének előterjesztésére.

V. Teljesen átalakult a bizonyítási rendszer.

A bíró meggyőződése nincs megkötve abban, hogy a bizonyító okok erejét mérlelje. (Szabad mérlegelés rendszere. I. alább VIII. könyv, II. fej.).

A bíróság határozata csak arra alapítható, ami bizonyítva van.

A bizonyítás nem az egyik vagy a másik félnek jellemére vagy szavahihetőségére, hanem a perdöntő körülményekre irányul.

A mai b. perjog abból indul ki, hogy a terhelt *nem* bűnös. Ennélfogva a vádlónak kell bizonyítania. Ha a vád tárgyává tett cselekményt nem sikerül bizonyítania, a terhelt felmentendő.

A terhelt nem köteles semmi irányban bizonyítékokat szolgáltatni. Vallomásának, különösen beismerésének minden kikényszerítése tiltva van.

127. §. A vegyes rendszer elvei az eljárásnak egyes szakaiban.

I. Szemben a régi vádperrel, korunk perjoga súlyosabb bűnügyekben kiváló súlyt helyez a főtárgyalás *előkészítésére*.

Az *előkészítő* perszakban inkább a *nyomozó* rendszernek elvei (írásbeliség, közvettség, az ügyfélnyilvánosság kizárása); a *főtárgyaláson* ellenben inkább a *vádper* elvei érvényesülnek.

II. Az **előkészítő eljárás** azonban *több tekintetben lényegesen eltér* a nyomozó rendszer vizsgálatrak nevezett szakától.

Nevezetesen: 1) a nyomozó hatóság és a vizsgálóbíró *korunkban nem gyakorolnak teljhatalmat*; hatáskörüket a törvény körvonalozza. Mindegyikük működése állandó felügyelet (vádтанács; felsőbb hatóságok, így törvényszéki elnök, táblai elnök, stb. felügyelete) alatt áll és intézkedéseikkel és mulasztásaikkal szemben a felek már a vizsgálat alatt felsőbb hatóságnál kereshetnek orvoslást.

2. A nyomozás és vizsgálat alatt *a felek helyzete szemben a nyomozó hatósággal és a vizsgálóbíróval*, egészen más, mint a nyomozó perben.

A feleknek törvényes joga az előkészítő perszakban is, indítványokat, előterjesztéseket stbi tenni.

A vádló azonban a vizsgálat alatt nem fejt ki igazi vádképviseleti tevékenységet, a védelem pedig több irányban korlátozva van. Mindazonáltal az *ügyfélnyilvánosság* elvének (I. alább VII. könyv VIII. fejezet) részleges érvényre emelése bizonyos esetekben módot nyújt arra, hogy a felek már a *vizsgálat alatt* értesül-

jenek a bizonyító anyagról s hogy a *szóbeliség és közvetlenség* megvalósíttassék.

III. A *terhelt javára*, (különösen avégből, hogy ártatlan ne kerüljön a főtárgyaláson a vádlottak padjára.) az utóbbi évtizedek törvényhozása az előkészítő és a főeljárás közé egy új perszakot (**közbenső eljárás**) vitt be, a mely azután a tételes jogokban szerfelett eltérően van szabályozva.

A reformirány lehetőleg törekszik itt is szabadulni a nyomozó rendszerből fenmaradt vezérelvektől, azonban az angol perjogot (vadjury, nagy esküdtszék) e részben a continens törvényhozásai közel egy század óta ismét elhagyták.

IV. **A főtárgyalás**, — amint neve is bizonyítja, korunk perjogában az a perszak, amelyen a súlypont nyugszik.

Az esküdbíróóság elé tartozó ügyekben a főtárgyalás az angol alap gondolatnak francia átalakítása alapján van szabályozva, azonban a részletekben több módosítással és kiegészítéssel.

A főtárgyalás *elnöke* még sokban emlékeztet a nyomozórendszer *vizsgálóbírájára*, amennyiben az esetek túlnyomó nagy többségében ő veszi fel az egész bizonyítást és pedig rendszerint az előkészítő eljárás irataiból merített előleges tudomás alapján és ez alapon megállapított terv szerint.

A tárgyaláson, illetőleg a főtárgyaláson *az ügyfélegyenlőség a papíron* meg van annyiban, hogy a törvény a feleknek egyenlő perbeli jogokat enged.

A főtárgyaláson mind a két fél meghallgatandó. (*Contradictorius tárgyalás.*) A közvetlenség és a szóbeliség lehetőleg teljes mértékben meg vannak valósítva és a nyilvánosság korlátozhatása is csak kivételes esetekre szorítkozik.

Mind a mellett a főtárgyalási elnök szerepe, továbbá az, hogy a vádat mindig közhatóság képviseli, míg a védelmet csak az esetek kisebb számában látja el jogtudó védő, arra a következményre vezet, hogy korunk főtárgyalása az ókori vádper tárgyalásától lényegesen különbözik. Nevezetesen szembetűnő, hogy a kir. ügyészségnek jogban járatos tagja az ékesszólásban és a bizonyító anyag ismeretében határozottan fölényben van a legtöbb vádlott felett, a ki az alsóbb néposztály köréből kerül ki és ha védője nincs, érdekeinek képviseletére gyakran sem elég értelmiséggel, sem elég jogi tudással nem rendelkezik.

A főtárgyalás elnöke pedig, aki a vizsgálati iratok alapján készül a tárgyalás vezetésére és a bizonyítás felvételére, továbbá,

aki rendszerint inquisitorie gyűjti össze a bizonyítás anyagát, sokban emlékeztet a nyomozó rendszer inquirensére.

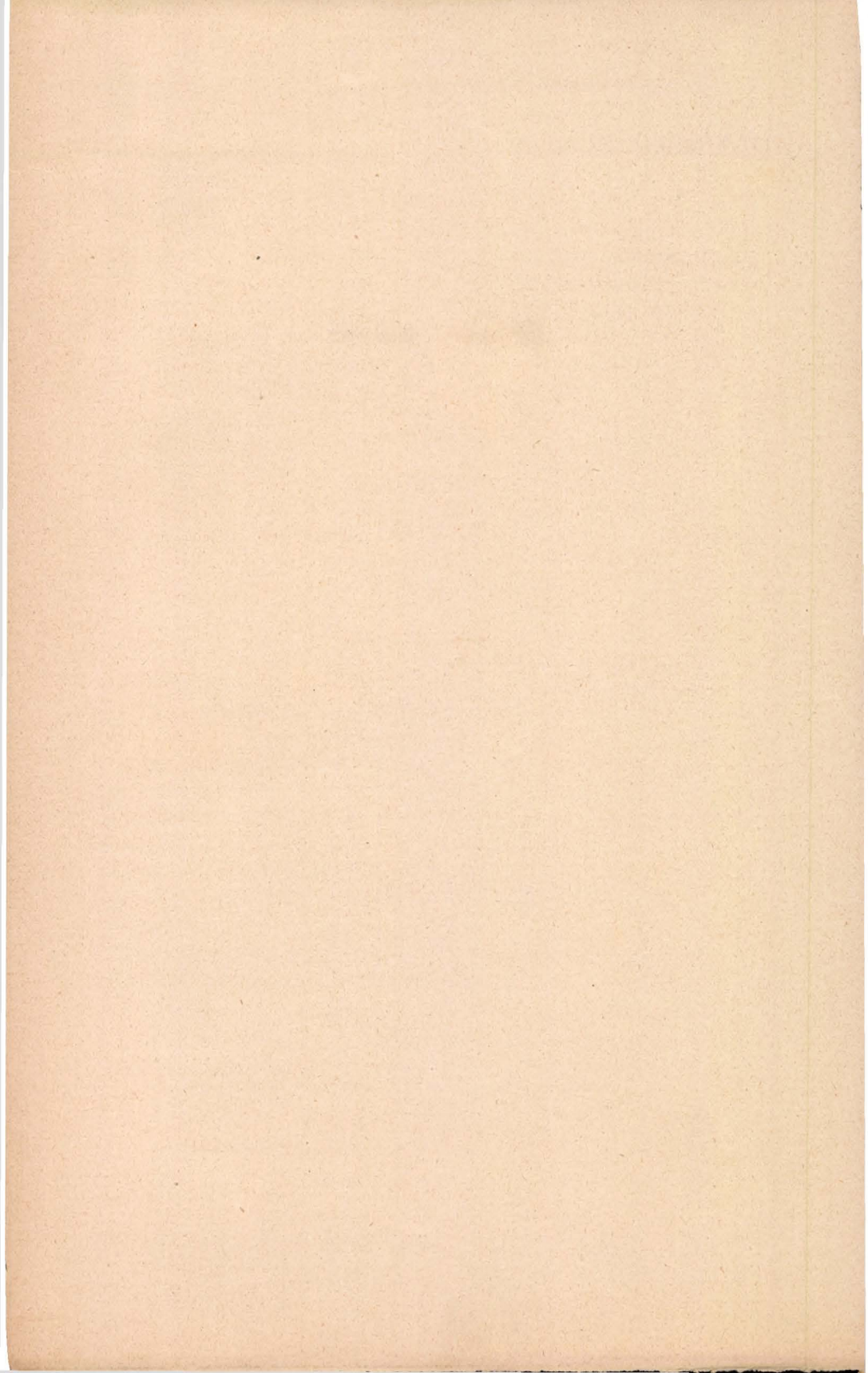
A főtárgyalás megszakítás *nélkül*, egyfolytában tartandó.

Az ügyet *érdemleges ítélettel (felmentés vagy a bűnösség megállapítása)* kell elbírálni; rendkívüli büntetés kiszabása nem férhet össze a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvével. Ha a bírónak kétsége van a bűnösség kérdésében, akkor *felmenteni* köteles (in dubio *pro reo*).

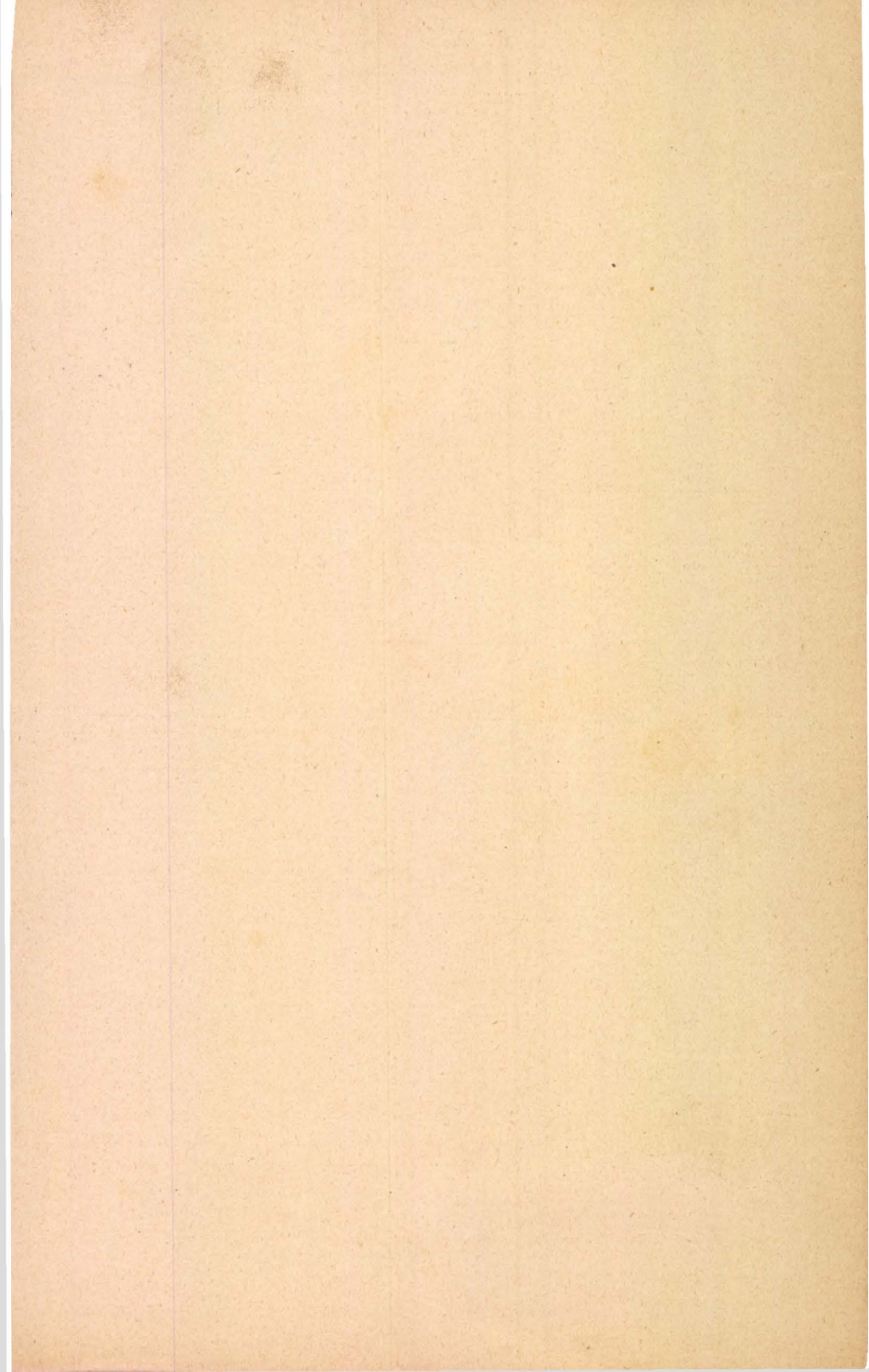
IV. **A perorvoslati szakot** a tételes jogok újból kifejlesztették, s ebben is törekszenek arra, hogy a helyesek gyanánt felismert vezéreket a felsőbbíróság előtti eljárás során, különösen az ügynek *érdemleges* felülbírlása alkalmával lehetőleg keresztül vigyék.

V. Az anyagi igazság érdekében a legtöbb continentalis per-jog nem tulajdonít az ítélt dolognak megdönthetlen tekintélyt, hanem módot nyújt arra, hogy az ügy újra felvétessék, mihelyt az alapperben hozott ügydöntő határozat igazságtalannak bizonyult.

A büntetőjog és bűnvádi perjog körébe vágó, s a cég kiadásában megjelent művek jegyzéke:

Battlay Imre. A büntetendő kísérlet és a hevégzés	10.—
— A Magyar büntető törvénykönyv a Dolus és Culpa tana szempont- jából	1.20
<hr/>	
Balázs Elemér dr. Magyar büntetőtörvények zsebkönyve. Kiegészítve a büntetteknek és vétségeknek megfelelő osztrák büntetőjogi tör- vényszakaszok magyar fordításával. 1905. Kötve	4.—
<hr/>	
Balogh Jenő dr., Edvi Illés Károly dr., Vargha Ferencz. Bűnvádi perrendtartás magyarázata. I. 12.—, II. elfogyott, III. 14.—, IV. 10	
<hr/>	
Balogh Jenő dr. A sértett fél jogköre a büntetőjogban. Tanulmány. Első rész. A sértett fél indítványára büntetendő cselekmények tana	8.—
— Magyar bűnvádi eljárási jog. I. rész. Általános tanok. 6.—. Kötve	8.—
<hr/>	
Baumgarten Izidor dr. A codifikált büntetőjog és a külön törvények	1.—
<hr/>	
Bodor László. Betűsoros tárgymutató a magyar bűnvádi perrend- tartáshoz	5.—
<hr/>	
A magyar büntetőjog compendiuma.	1.60
<hr/>	
Doleschall Alfréd dr. A honosság a büntetőjogban.	4.—
<hr/>	
Edvi Illés Károly dr. A magyar büntetőtörvények zsebkönyve. II. kiadás. Kötve	5.—
— Az anyagi büntetőtörvények és a sajtótörvény. Az összes mellék- törvényekkel és rendeletekkel s a felsőbiróságok határozataival kiegészítve. III. kiadás. 1905. Kötve	12.—
— Büntetőtörvénykönyv a kihágásokról, az uzoratórvény és egyéb melléktörvények és a sajtótörvény. Felsőbiróságok határozataival kiegészítve. 1.60. Kötve	2.20
— A büntetőjárásbiróságok zsebkönyve. Kötve	5.—
— Büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről. Szerkosztette: Dr. Edvi Illés Károly. 10.—. Kötve.	11.—
<hr/>	
Edvi Illés Károly és Vargha Ferencz. Bűnvádi perrendtartás zseb- könyve. II. kiadás. Kötve	6.—
<hr/>	
Fayer László dr. Bűnügyi esetek szemináriumi használatra. Átdolgo- zott és bővített II. kiadás	1.—

Finkey Ferencz dr. A magyar büntető eljárás tankönyve. II. átdolgozott kiadás. 9.—. Kötve	11.—
— A magyar büntetőjog tankönyve II. átdolgozott és bővített kiadás. 16.—. Kötve	18.—
— Büntügyi esetek	—60
— Újabb büntügyi esetek.	—60
<hr/>	
Gábor (Graber) Gyula dr. Tanulmányok a katonai büntetőjogból	2.—
<hr/>	
Grill-féle Döntvénytár. Büntetőjog. Angyal Pál, Balázs Elemér és Heil Fausztin közreműködésével szerkeszti dr. Edvi Illés Károly. 16.—	
<hr/>	
Bűnvádi eljárás. Kenedi Géza dr. és Sánta Elemér közreműködésével szerkeszti Edvi Illés Károly dr. Sajtó alatt.	
<hr/>	
Heil Faustin dr. A lopás fogalma és lényeges ismérvei.	7.—
<hr/>	
Herczegh Mihály. A párbaj keletkezése és csökkentése.	—60
<hr/>	
Lucián. Klasszikus bűnpercek	2.—
<hr/>	
Lukács Adolf dr. Az esküdttörvényszék, a „főtárgyalás“ befejező része. II. bővített és javított kiadás	4.—
<hr/>	
Oberschall Pál dr. védőbeszéde	—60
<hr/>	
Perbeszédék. a Sonnenberg-Ziegler bűnperben.	1.—
<hr/>	
Sólyom Andor. Fegyelmi jog az igazságügyi szakban	2.—
<hr/>	
Vargha Ferencz. Bűnvádi perrendtartás az összes melléktörvényekkel, rendeletekkel, joggyakorlattal, jegyzetekkel és utalásokkal	12.—
— Eljárás az esküdttörvényszék előtt	2.—
— Az esküdtek kézikönyve.	—80
<hr/>	
Vámbéry Ruzstem dr. Büntetőpolitikai követelések	3.—
— A házasság védelme a büntetőjogban	8.—
— A bűnvádi perrendtartás vázlatja	1.60
<hr/>	
Wertheimer Manó dr. A büntettek alapokai, büntető-bölcséleti tanulmány.	3.—
<hr/>	
Zöldi Márton. Magyar perbeszédék. Vád- és védőbeszédék gyűjteménye 3.60. Kötve	5.60